

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Урош Д. Дакић

КЊИЖЕВНО-ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ИНСТИТУЦИЈЕ
ВЕЛИКОГ ВЕЗИРА У ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ НА ТЕМЕЉУ
РУКОПИСА ДЕЛА *HADİKATÜ'L-VÜZERÂ* ИЗ ГАЗИ ХУСРЕВ-
БЕГОВЕ БИБЛИОТЕКЕ

докторска дисертација

Београд, 2021.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF PHILOLOGY

Uroš D. Dakić

LITERARY AND HISTORICAL REPRESENTATION OF THE
INSTITUTION OF GRAND VIZIER IN OTTOMAN EMPIRE, BASED
ON THE *HADĪKATÜ'L-VÜZERÂ* MANUSCRIPT FROM GAZI
HUSREV BEG LIBRARY

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2021.

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Урош Д. Дакич

ЛИТЕРАТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ ВЗГЛЯД НА ДОЛЖНОСТЬ
ВЕЛИКОГО ВИЗИРЯ ОСМАНСКОЙ ИМПЕРИИ,
ОСНОВАННЫЙ НА РУКОПИСИ *HADİKATÜ'L-VÜZERÂ* ИЗ
БИБЛИОТЕКИ ГАЗЫ ХУСРЕВ-БЕГА

Докторская диссертация

Белград, 2021.

Ментор: др Мирјана Маринковић, редовни професор, Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Чланови комисије:

Датум одбране:

Књижевно-историјски приказ институције великог везира у Османском царству на темељу рукописа дела *Hadîkatü'l-Vüzerâ* из Гази Хусрев-бегове библиотеке

Докторска дисертација „Књижевно историјски приказ институције великог везира у Османском царству на темељу рукописа дела *Hadîkatü'l-Vüzerâ* из Гази Хусрев-бегове библиотеке” даје перцепцију османске институције великог везира кроз анализу дела *Баишта везира* произашлог из пера истакнутог османског песника, историчара и научника Османзадеа Ахмеда Таиба почетком XVIII века. Ова перцепција укључује ауторов лични став према појединим везирима на основу њиховог порекла, личних својстава, легенди које су се о њима одржале и других појединости из њихових живота и каријера, као и његово лично поимање институције великог везира уопште. Кроз ту перцепцију и тај став се преламају и главни токови који су обележили развој ове институције. *Баишта везира* је прво дело османске књижевности у форми збирке биографија које се бави великим везирима и оно, дакле, има историјску садржину. Централно место у овом раду, међутим, не заузима анализа историјских података које оно пружа, већ слика једног од најважнијих чинилица османске политичке културе у једном књижевном делу и језичка средства употребљена у сврху израде те слике.

Кључне речи: велики везир, везир, *Баишта везира*, Османзаде Ахмед Таиб, Османско царство, биографија, порекло везира, османска књижевност, историја Османског царства, историја османске књижевности

Научна област: књижевност, историја

Ужа научна област: историја књижевности

УДК број: 82-94

Literary and Historical Representation of the Institution of Grand Vizier in Ottoman Empire, Based on the *Hadikatü'l-Vüzerâ* Manuscript from Gazi Husrev-beg Library

This doctoral dissertation "Literary and Historical Representation of the Institution of Grand Vizier in the Ottoman Empire, Based on the *Hadikatü'l-Vüzerâ* Manuscript from the Gazi Husrev-beg Library" delivers an interpretation of the Ottoman institution of grand vizier through analysis of a piece of writing called *The Garden of Viziers* penned by an eminent Ottoman poet, historian and scientist, Osmanzade Ahmed Taib, at the beginning of the eighteenth century. This interpretation includes the author's personal stance toward grand viziers on the basis of their origin, personal features, legends preserved about them and other details related to their lives and careers, as well as his personal perception of the institution of grand vizier in general. The author's interpretation and stance reflect the main dynamics that marked the evolution of this institution. *The Garden of Viziers* is the first piece of Ottoman literature composed in the form of a collection of biographies that deals with grand viziers and that, therefore has a historical content. However, the focus of this dissertation is not an analysis of the historical data provided by *The Garden of Viziers*, but rather the image of one of the most important constituents of the Ottoman political culture in a literary piece and the author's language tools employed to create this image.

Key words: grand vizier, vizier, *The garden of Viziers*, Osmanzade Ahmed Taib, Ottoman Empire, biography, viziers' origin, Ottoman literature, Ottoman history, history of the Ottoman literature

Scientific field: literature, history

Scientific subfield: history of literature

UDC number: 82-94

Сарджај

1. Увод
1
2. Башта везира у Гази Хусрев-беговој библиотеци, избор рукописа и приступ
2
3. Развој књижевности од XV до XVIII века и место Баште везира у њој
10
4. Османзаде Ахмед Таиб
18
5. Композиција Баште везира
21
6. Поузданост дела
22
7. Генерални приказ институције великог везира пре Османлија
23
8. Османска институција великог везира од средине XV до друге половине XVI века са освртом на представу одређених њених представника у Башти везира
26
- 8.1. Централистичка политика Мехмеда II
28
- 8.2. Чандарли Халил-паша (1439-1453)
31
- 8.3. Махмуд-паша Ангеловић (1453-1468, 1472-1474)
33
- 8.4. Ибрахим-паша (1523-1536)
36
- 8.5. Мехмед-паша Соколовић (1565-1579)
38
9. Стварање родбинских веза између великих везира и владајуће династије и њихово богатство
43
10. Перцепција везира кроз њихово порекло у Башти везира
46
11. Перцепција великих везира кроз њихово ктиторство у градитељству и месту сахрањивања
57
12. Перцепција великих везира кроз њихов одлазак с положаја
59
13. Перцепција личних својстава и државничких способности великих везира у светлу лексичког корпуса Баште везира
62

14. Маргиналне белешке

66

15. Закључак

69

16. Латинична транслитерација Баште везира

72

Литература

172

1. Увод

Османска институција великог везира је важан елемент османске политичке културе. Она је трајала колико и само Османско царство и укинута је у новембру 1922. године, у истом месецу када је Велика народна скупштина Турске донела одлуку о укидању султаната. У одређеним периодима своје дуге историје од око шест стотина година, ова институција је била одлучујућ фактор у доношењу највиших државних одлука, док је у другим периодима она била маргинализована и сведена на формалност. У једном тренутку крајем XVI века јој је чак претило укидање. Међутим, независно од њене тренутне политичке снаге и криза кроз које је пролазила, онај је ипак постојала колико и сама османска држава и као таква је остала неизоставни део свих аспеката османске културе: друштвеног и политичког живота, историје, књижевности и других видова уметности, укључујући и архитектуру.

Османски велики везири су предмет интересовања многих историчара и постоји обимна литература посвећена њима, како групи везира одређеног историјског периода, тако и појединачним великим везирима. Ајдин Танери је писао о великим везирима формативног периода Османског царства у књизи *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Döneminde Vezîr-i A'zamlık, 1299-1453*.¹ Исмаил Хаки Узунчаршили је у књизи *Çandarlı Vezir Ailesi* обрадио животе свих везира из чувене породице Чандарли.² У својој опсежној студији о Махмуд-паши Ангеловићу, Теохарис Ставридес је обрадио живот овог великог везира са освртом на историју ове институције у исламским државним творевинама које су претходиле османској.³ О Ибрахим-паши, великом везиру Сулејмана Величанственог, постоји обимна литература од које треба издвојити докторску дисертацију и чланке Ебру Туран.⁴ Живот и везират великог везира Рустем-паше Опукловића је у својој докторској дисертацији обрадио Мухамед Захит Атчил.⁵ О једном од највећих османских великих везира, Мехмед-паши Соколовићу, опсежну студију у виду књиге *Мехмед Соколовић* је написао Радован Самарцић.⁶ Чувена је и монографија *Соколовић* Ахмеда Рефика Алтинаја из 1924. године, преведена и објављена у Сарајеву три године након турског издања.⁷ Како то истиче Љиљана Чолић, Ахмед Рефик комбинује предања и легенде са документарном грађом,⁸ те стога није увек поуздан као историјски извор. Постоје још многе књиге, научни чланци, магистрске тезе, докторске дисертације и енциклопедијске одреднице о појединим великим везирима.

¹ Aydın Taneri, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Döneminde Vezîr-i A'zamlık, 1299-1453* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974).

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi* (Ankara: TTK, 1974).

³ Theoharis Stavrides, *The Sultan of Vezirs: The Life and Times of the Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelovic (1453-1474)* (Leiden: Brill, 2001).

⁴ Ebru Turan, "The Sultan's Favorite: İbrahim Pasha and the Making of the Ottoman Universal Sovereignty in the Reign of Sultan Süleyman (1516-1526)" (Ph.D. Dissertation, University of Chicago, 2007); Ebru Turan, "The Marriage of İbrahim Pasha (ca. 1495-1536): The Rise of Sultan Süleyman's Favorite to the Grand Vizierate and the Politics of the Elites in the Early Sixteenth-Century Ottoman Empire," *Turcica* no. 41 (2009): 3–36.

⁵ Muhammet Zahit Atçıl, "State and Government in the Mid-Sixteenth Century Ottoman Empire: The Grand Vizierates of Rüstem Paşa (1544-1561)" (Ph.D. Dissertation, The University of Chicago, 2015).

⁶ Радован Самарцић, *Мехмед Соколовић* (Београд: Завод за уџбенике, 1971).

⁷ Ahmet Refik, *Sokollu*, İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1924; Сарајевско издање: Ахмед Рефик, *Соколовић*, Сарајево: 1924.

⁸ Љиљана Чолић, „Ахмед Рефик Алтинај и почеци турске критичке историографије”, Зборник са научног скупа *Оријенталистика јуче, данас, сутра*, Филолошки факултет у Београду, Београд 2019, 197-204.

Сва ова дела се баве историјским аспектом владавине великих везира. Многа од њих, додуше, обрађују и културолошки аспект, данас интегрални део историје као науке, па тако у њима има речи о великим везирима као меценама у књижевности, архитектури и уметности уопште. Ретке су, међутим, студије које се фокусирају на то какав су траг велики везири оставили у књижевности и какву представу ми о њима данас имамо на основу османских књижевних дела. Када се говори о великим везирима у османској књижевности, они се углавном помињу у поезији. Примери такве поезије се могу срести у Гибовој историји османске поезије.⁹ Што се тиче прозних дела османске књижевности о великим везирима, она су јако ретка, такорећи једва да и постоје. Једно такво дело је *Баишта везира* (*Hadikatü'l-vüzera*) писца Османзадеа Ахмеда Таиба.

Пре било какве дискусије о делу *Баишта везира*, потребно је истаћи да је то дело османске књижевности иако његову садржину чине биографије великих везира. Историографија у модерном смислу није постојала у османском контексту све до XIX века, када се издваја као посебна дисциплина. Стога сва дела историографске садржине написана пре XIX века припадају корпусу османске књижевности. То се може рећи и за историје Печевије, Мустафе Алија, Мустафе Селаникија, Наиме и других - које представљају незаобилазан и неисцрпан извор грађе модерним историчарима. Многи историчари користе и *Баишту везира* као историјски извор, што је оправдано ако се ово дело дефинише као такво. Историчари из њега црпе податке који им помажу да расветле одређене чињенице из живота великих везира и саме природе институције османског великог везирата.

Баишта везира ће се у овом раду само деличимно посматрати као историјски извор. Ово дело као такво и нема нарочиту вредност будући да су подаци које оно даје углавном већ познати историографији која се бави Османским царством. У овом раду ће дело *Баишта везира* бити посматрано као књижевно дело историографске садржине и његов значај ће бити сагледан у светлу представе коју је један османски писац имао о великим везирима и перцепције коју су они стекли у друштву. При том је немогуће заобићи и историјску компоненту јер су османски велики везири историјске личности и јер је развој османског великог везирата, која је умногоме утицала на представу о великим везирима, стајала у зависности од политике коју су водили османски султани. Динамичан развој османске институције великог везира је трајао до пред крај XVI века, тј. до 1579. године када је убијен велики везир Мехмед-паша Соколовић (1565-1579). После ове године велики везират наставља да егзистира као само формално обележје османске политичке културе. Стога је у овом раду већи простор посвећен великим везирима од настанка османске државе до овог тренутка.

2. *Баишта везира* у Гази Хусрев-беговој библиотеци, избор рукописа и приступ

Баишту везира је Османзаде Ахмед Таиб написао 1718. године по наруџбини великог везира Невшехирли Дамад Ибрахим-паше (1718-1730), коме ју је по завршетку и уручио. Дело обухвата биографије прва 93 османска велика везира, од Алаедин-паше (1320-1331) до Рами Мехмед-паше (1703). Иако је *Баишта везира* Османзадеово најпознатије дело, оно ни приближно није стекло толику популарност какву је имала, на пример, Печевијина *Историја* чији се преписи само у Турској налазе у четрдесет примерака, и још на десетине у

⁹ E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry* (London: Luzac & Co, 1900).

рукописним колекцијама широм света.¹⁰ *Башта везира* је штампана 1855. у Истанбулу, а факсимил овог издања је издат у Фрајбургу 1969. године.¹¹ Штампано издање не садржи само *Башту везира* већ и додатке, тј. зејлове (*zevl*) других аутора који су се надовезали на Османзадеово дело. У Гази Хусрев-беговој библиотеци у Сарајеву се налазе три рукописна преписа Османзадеовог дела заведена под бројевима 3683 (3418), 3667/2 (2037) и 3596 (1384/1). У овом раду је рукопис под бројем 3683 (3418) назван *Рукопис 1*, рукопис под бројем 3667/2 (2037) *Рукопис 2* и рукопис под бројем 3596 (1384/1) *Рукопис 3*. У фуснотама су коришћене скраћенице *P1*, *P2* и *P3*, а за штампано издање из 1855. године скраћеница *ШИ*. *Рукопис 1* је посебан свезак писан врстом арапског писма талик (*hatt-i ta'lik, talik yazısı*). Фолијација је оригинална. Текст је повезан кустодама и овичен је једном танком црвеном линијом. Имена великих везира на почетку сваке биографије су исписана црвеним мастилом. На маргинама има допуна и исправки. Папир је бео и чврст, а повез кожни. Препис потиче из XVIII века. На крају је написано име претходног власника, Мула Ахмед Неџиб-ефендије, кадије у Пријепољу.¹² *Рукопис 2* је саставни део једне веће збирке, тј. меџме (*meṣmū'a*) и у њој заузима простор између 37. и 81. фолија. Препис је сачинио Ел-Хаџ Мустафа бин Ибрахим 1786. године.¹³ Писан је писмом рика (*hatt-i rik'â, rika yazısı*). *Рукопис 3* је, као и *Рукопис 2*, део једне меџме у којој заузима простор до 84. фолија. Рукопис је сачинио Мухамед Тахир бин Ахмед 1750. године. У *Katalogu Gazi Husrev-begove biblioteke* стоји да је могуће да је овај рукопис млађи, судећи по папиру и рукопису, и да су наведена година и име преписивача преузети из неке друге копије.¹⁴ Текст је овичен златном линијом. Имена великих везира на почетку сваке биографије су исписана црвеним мастилом.

Поред наведених, разлике у рукописима се тичу и нивоа писмености самих преписивача. *Рукопис 3* је најчитљивији али има највише грешака. Те грешке нису само граматичке природе већ је преписивач на многим местима сачинио погрешан препис тако да се често наилази на речи без икаквог значења или речи у којима се јасно уочава да недостају одређена слова. Овде се намеће питање колико добро су преписивачи, нарочито Мехмед Тахир бин Ахмед који је сачинио *Рукопис 3*, познавали османски језик и колико су грешке у тексту резултат нивоа тог (не)познавања или немара. Текст *Рукописа 2* је писан рукописом који је теже читљив од текста *Рукописа 1* тако да је *Рукопис 1* узет као управни приликом израде овог рада, тј. је коришћен је као основа и све разлике које постоје међу рукописима и штампаним издањем посматране су и регистроване према њему. У тексту рада се иза сваког места где се цитира или парафразира само дело, у заградама наводи и кореспондирајући оригиналан текст како би се имао увид у језик рукописа, тј. оригинала. Оригинални текст није наведен тамо где језик не игра посебну улогу.

Иако *Башта везира* није подлегла цензури, као што је била судбина многих дела штампаних у XIX веку, њено штампано издање није узето као основа овог рада из два разлога. Први је тај што мислимо да је битно упознати се са језиком што ближим оригиналном делу као и са одређеним језичким прилагођавањима у штампаном издању која су извршена у складу са

¹⁰ Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija 1520-1576*. Prijevod, uvod i bilješke Fehim Nametak (Sarajevo: El-Kalem, 2000), 5.

¹¹ Abdülkadir Özcan, „Hadîkatü'l-Vüzerâ”, *İA* 15, 22.

¹² У Гази Хусрев-беговој библиотеци смо имали приступ само дигитализованој копији рукописа, тако да су подаци о повезу и квалитету папира преузети из *Kataloga Gazi Husrev-begove biblioteke*. У истом каталогу се наводи и време настанка преписа: *Katalog Gazi Husrev-begove biblioteke* 5, 431-432.

¹³ Ibid, 5, 416.

¹⁴ Ibid, 380.

језиком XIX века. Други разлог је лош квалитет дигиталне верзије штампаног издања у којој се често не виде дијакритички знакови, па чак ни читава слова ни речи. Само на основу истих места у рукописима су се ови недостаци штампаног издања могли идентификовати. У фокусу рада је само Османзадеова збирка биографија великих везира, без три додатка која се налазе у штампаном издању. Додаци Османзадеовом делу који се налазе у штампаном издању нису обрађени у овом раду јер они представљају неке друге ауторе који само прате форму и садржину једног оригиналног дела као што је *Баишта везира*, првог дела такве врсте у Османској књижевности.

На крају рада је приложена латинична транслитерација целокупног текста *Баиште везира* на основу *Рукописа I*. Латинична транслитерације *Баиште везира* и њених додатака већ постоји и њу је у свом магистарском раду „Osmanlı Sadrazamları Üzerine Bir İnceleme” дао Саит Ашгин.¹⁵ Као прво, Ашгинова транслитерација је дата на основу штампаног издања. Као друго, мора се истаћи да је ова транслитерација прилично непоуздана и да обилује погрешно прочитаним местима. Уколико би неко покушао да се бави било којом врстом анализе *Баиште везира* на основу транслитерације пориложене у поменутој магистарској тези, тај би се подухват нужно морао ослањати на оригинал или препис или штампано издање. У транслитерацији приложеној у овом раду, као и кроз цео текст рада, у фуснотама које се односе на рукописе је иза ознаке за рукопис, у заградама, наведен број фолија и ред у ком се налази оно на шта се односи дата фуснота. Приликом указивања на штампано издање у фуснотама, иза ознаке *ШИ* је наведен само број странице.

Што се тиче разлика између рукописа и штампаног издања, у овом раду су у фуснотама наведене све: од изостављања стихова на персијском, преко поједностављивања језика, до штампарских грешака. Овде ћемо навести само по један пример за оне разлике за које сматрамо да их није довољно само регистровати у фуснотама. Тако је са културолошког становишта значајно навести разлику између рукописа и штампаног издања када се ради о имену османске престонице. У рукописима се користи Истанбул, а у штампаном издању Константинопољ (*Kostantiniye*). У штампаном издању се може чак срести и један интересантан назив за Истанбул чија је употреба имала одређену агенду а то је *İslâmbol*¹⁶ што значи „пун ислама”. *Баишта везира* је штампана у XIX веку, веку у коме су се на територији Османског царства формирале многе националне државе и када је верска поларизација утицала да се чак и име престонице другачије тумачи и представи. За Османзадеа је Истанбул био један узвишен исламски град, престоница Османског царства и седиште халифата. Он га чак на једном месту назива именом коришћеним за Меку - *sevâd-i a'zam*¹⁷. У штампаном издању је, затим, присутно поједностављивање језика што углавном подразумева замењивање одређених лексичких елемената и језичких конструкција оним које су биле разумљивије и заступљеније у XIX веку када је дело штампано. Ово се највише односи на персијске језичке елементе. Тако, на пример, персијски творбени наставак *-yâb*, судећи према штампаном издању *Баиште везира*, није био у широкој употреби у XIX веку. Стога је арапско-персијска изведеница *şöhret-yâb* замењена арапском речју *şehîr*. Обе речи имају значење *славан, знаменит, познат*. У истом маниру је персијска реч *реутан* замењена арапском *уетин*. Обе значе *обећање* односно *заклетва*. Присутна је, затим, и замена арапских језичких

¹⁵ Sait Aşgin, „Osmanlı Sadrazamları Üzerine Bir İnceleme” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1992).

¹⁶ P1, 12a, p. 4.

¹⁷ P1, 68a, p. 8.

елемената турским, па тако уместо *ibn Karaman* у рукописима, у штампаном издању стоји *Karamanoğlu*. Што се тиче граматичких разлика, најчешћа је замена старог наставка *-tağın* наставком *-makla*. Оба се користе за грађење узрочног адвербијала. У штампаном издању се могу срести и многе грешке било услед неразумевања писаног текста било услед непажње. Тако на пример, налазимо случај где је реч *ref* штампана као *def* услед сличне рукописне граfiје арапских графема *r* и *d*.

بدیورسک انکزده، بالوزن صدر معظم معدلت کتد اوری
طفسان برصد و دوز غنی و پروادی و طروری و کوی و کسرت
فعدله این مع مضافاتم واحدا بعد واحد داخل فخر و غنائان
سنه، فزوره صلا فون بدرم با بر خان سند از اوزنک
جهانای اوزنوق مقام اصفیه فخر بر زمین کاکان غشیه مهم
انام برزی دامان اهتام اولوب بریز طفسان البیه سار
معینت ضافا چون کتد حخته کبری و قدر جمله بری و قدر
وکاحص اون ای و رسم ضتمه بکدن کوی ای فم فیدین ایدی کتب
ضمیه ده سافون اخذ جوق اوزن فزون فخور اهلین اول حکم
نرخ می اوزنی بدیور طفسان سکزه استانبولک فتح
و فخر میر یاد سنا کتور کبر اوزنوق بسط معوقات اعذار و اهلیه
فول ایدی ارم کاحظه مصالحه به تدبیر اوری سکزیوز دوت
دنی کچسکد واضع فخور رشور شور افنی عومنه ظهور اهلین
شهره امیر جمالی استضفا اویوب اوزن جانانه غنان ناج
شنای اوزنی بری سنده معذاری الملن دنی سیر کوشا

دور

و سارا استظهار ای اولندر سکزیوز اوزن صدر دوزن آتام عری
تمام و کتاب وجود غلام جام اوزنی عالم و فاضل عیاق و کامل
وزیری معادل اوری ای هذالایام سند اول اول اوزنوق
و ذرات و احتشام و ذراتی عظام اول و ذریجه و ذرات
عمله احترا عاید **ابراهیم پاشا** وزیر سالف
الذکر علی پاشا بک بس عدل ختر اشرد و علی رولیه
بره در جان بر ایدر زمن مدد تسبیه کرا بدن ایوم
باهر انضر ایدرم با نبر خانان فای زبای حبساری فخر
و ذرات اله مطر و معل و ایشدی سکزیوز اوزنوق
خلا فون شهره سومی صبی اوده ده فزونی امیر سلیمان
خال و سند ارای ابوان مطالب اوزنوق اوزنوق و فزون
بوفعیان استانبول کفوزنوق عیاق مالیه حواله ایدی
بعد تمام مرم عنان بکان غرضت بر کس جانانه اماله
امروید سلطان محمد شرفانده دوت دانی بوسری افلان
تشریف و ذراتی علی ابوقرب اغزاز اوزنی سکزیوز کبری

Слика 1: Шести фолио Рукониса I Баште везира из Гази Хусрев-бегове библиотеке, Сарајево.

سزده نکلر و جملای عزل و اجلا و اوب اورنه فرزند احمدا اندی حاجی
کوی نام تویم ده اختیار عزت و از او انشدیری سکز یوز تفریق طغوزده اکثر
سلطان مصطفی رو به راه و کاهه نازت بناه کیدار ادمین بحسب العاد و اوب
ادای خدمت تویمیه در دولت بوالکسر نهاده اولدوقه ششهر نازمه مشاییه
ایله مسالنه نه جریان ایرین جدول قبل و قال ارباب بعضی دلائل صغیفه
و برهین مخفیته ایله تنویر عینی اندر ایله فرمان هاجون احوال استقصا اولدوقه
جام سفید ایله یازیمه نظر نجه نکاه انداز حبت بو نمین اون بری کون بری
قلد محسنده موزون ششهر صیرت واضطراب اولوب سسته نوزده بیج اولدوقه
دست نمین مملوئی انشا طایر انجمن عالم دن رغب طایر انبساط و کاشن سزای
بناده ناطق رحمت مناط ایلی مثنوی وزارت وضع اولی ده اودن لسنه و نجه
ثابته ده برسنه عمدا بر رسالتم و فاضل و عامل و کامل و کامل محسب علمایان
نظاره صغفا مستحسن الافعال ایله یازیمه مضمون کتب و رب ان عظم نشان
و نمونکانه ششهر اولدور استانبولده و صوفیه ده جامع وضع ایسانی و مدبرکی
و حمام و خانی و نجه اتا بربر و احسانی وارور الهی عاقبت محروک و ان ناطق
۱۷۱۱ شات محمود و ان شهید نازمه و ذوق نطق اسحق انشا
اوی عزت نطرت عمارت پاشا بکیت عنوا انله شهر اولان امیر ولیکرت محمد
درم فریره لیدر شجاع سعادت لوح جمینه نه بابان اولطین دور سناسه بودکرت
بکله کیسی اولمشی بی بودر نه عاتیه وزارت ایله اوی عهده بودی فرسوزده
اقوام حکومت انشدر اسطین شفات موزین فلان صغیفه قیام اولمیشی اولدوقه
سکز یوز نمین ایله ده کوه پاشا بر جانشین اولدور بومیه اولاد قرمانی وار انشدا

اولان قلع و صنایع ایله باجمه زخمیر سغیده بند و انواع صنایع ایله بهر عسکی اولدوقه
مندی ایلی سکز یوز انجمن برره طرکت دیاری معیضاتی طبعیه عالمه اسلامیه
ایلی سکز یوز انجمن طوزده ذوق تفرقه اولان کومر حصاری کوروز و انصاف
استواری و قاری ایله دیکله کور و انجمن و صنایع نامداری بزوی باروی زور اولدوقه
واصل صغیفه اقدار ایله پنهان می نظمین ایله هم لایمی انعام و احصا انجمن
اندر کون صلح مدلی نظر انرا استوار اولان مشکیب سزایه قهر کلین ایله غوطه نقر
دریای هجرت انجمن کون دو نهای نطرت انجمن کلینسون ساندنا و صبا و
بها اولوب بر و جسن اولدور سستی و فی اولدی سکز یوز نمین لکروس و انی نوزده
اعلی سنه ایضا ضرات انجمن اولوی اسید ایستدی جم اولک شایر ایله
عنا نوزده ایلی اولوب صاعقه نمین نطری ایله جمعیت نطری تار و ما و نزل
بدر نطری ایله سکر و کور و اولدی سکز یوز نمین لکروس و انی نوزده
ماده قهر و احد امین صغیفه تفصیل ایله انهام اولمیشی فن حصا نوزده
باشا و بی ملک ایله اوانی بسنه بیقوب دور کلین عزال ایله صدر صدر نوزده
و انوار اولوب کلین سستی نطری سکز یوز نمین لکروس و انی نوزده
انجمن نوزده نازم و نطین اما نکلان عزت بر و پ هجرت نوزده
مسائل ارباب ایله حد سات عمده الکرانه صوغ انداز صل ارباب اولدی سکز یوز
نیمیش بریره ادون حسن کور و رستی جلوه نمای عهده نامور انجمن نازمه
صدر صدر سزایه کلین و صر کاب پاشا کورون حش اولدی کور کور و نوزده
اصول کور و برل نوزده کور و انجمن انشا مقصوب کریشکانه عطف عنان کور
انجمن نوزده نکاسه سلیمان ادوی کور و سسته کور کور بان ایله کلین سکز یوز نمین

Слика 2: 42. фолио меџмуе којој припада Рукопис 2 Баште везира из Гази Хусрев-бегове библиотеке, Сарајево.

چنان آمد و کما علی نمايان اولدی بره و کسبیه مکوید کونا
 ایلمن کوزر ز بمشی کوز و کوز ارم نله کی عزیز و اصلا اولوب
 اوزون فرزاد ایلمدی کی خاص کوی نام قریه ده اختیار
 اولت راز و ایتمشدی سکوز زین طایفه زین ایل
 سارا ان مصطفی زور راه درگاه زافت نه که ایلمدی
 بحسب المعاده ای خدمت عزیزیه در دولت نوله
 معزیه ده اولد قد شهره مشا ایلله ایلمدی
 جوان ایلدن جد اول قیل و قالی ارباب بغض و خفاق
 پادشاه افاقه غرور نفاق ایلوب بعضی الاصل صغیفه
 و بر همین صحیفه ایلله تویر مدعی ایلمدی به با فرمان
 احوالی استقصا اولد قد جامه سفید ایلله بازجه
 شطرنج نکه انداز غبت بولمغین اون کی کون
 بد فله محبسنده موقوف کشند رحبوت واضطراب اولوب

سنه مزور و بیع الا اولدده کسب شمشیر مصلو ایلمدی
 ایچن عالی مدد فرغ بساط و کلشن کوی بقا ده بسط
 قطع رحمت مناط ایلله سدت و زاری دفعه اولوب
 اون ییش کینه و فعه نایبه ده برکنه مقدار اید و ز عالم
 فطن و عاقل و کامل حسب علما معین فکر کتبخ
 الافعال و ز محمود الخصال ایدی نامی ایلله معنون
 کتب و رسال عظم شاننه و سمو کانه شاه عدله
 استانبولده و صوفیه ده جامع رفیع البیناتی
 و مدرسه و حمام و خان و ویجه اثر بر و احسانی
 وارد و الهی عاقبت محمود کردان
اسحق باش
 امرای غزوات نصرت سماندن پاشا کینت عنوان
 شاه شهباز اولان امیر د لیرک عبید و رم خرید کیدر

Слика 3: Један фолио Рукписа 3 Баште везира из Гази Хусрев-бегове библиотеке, Сарајево.

اسم آند الرحمن الرحيم

تد و نای مالک الملک جهان افرین و صلاحه سلام سید الانبیا و کبریا
در ضمیمه و تکویم ال و اصحاب سعادت قرین تقدیم اولند قد روضه کمره
بادشاه جم جامه لطف سباه شهنشاه کبیتی بنامه فلک بارگاه سلطان
جهان گنج بخش خاقان بلندایا که درون رحمتش مایه ایتیم کفورا
بیرایه صفحات ششهور عوام آجودان زمانهای صفت کشور شهریارها یون
بخت کعبه اختر اعظم السلاطین السع الخوا قین عون الاسلام و غوث المسلمین
انتظام کائنات برین است

خط حضرت سلطان محمد غفر له
غبار در کعبه رتویا بی بخش فلک
دعای دولتی او را در عالم بالا
زمان مکرمتی در جهان مبعود

ایده تقدیر نام دولته و اندینیان سلطنته حضرت کربک نامی شرف موقوف
واسم نامی هانویاری ایشین در باجه صحیفه بیان و دعای دولت
روز افزونی حمده او را در زبان و تمجید باز و هر جز جان قلوب
عوضه مدح و ثنا کنند و بولنر بیان

بیک اندیش که کربک سیر لولور بیون
خواجه رب الفضا کی طرح و نازنده بیکان خانه جو بین بانی طبعه جود لا شغ
الاعلان

اولین

او لمغین
بندید کار بند اولوب سے منزل دعا به عطف و عثمان اولدی
ز تاج او رنگ تا نام هست
بغرف دی این تاج را کام باد
هم او رنگ از بر نشی ارام باد
ابا بعد بو سروارید کرافد رمانه کفر از سر اف کشیده سلک سلطوب
دین اقدام انجام نمود و نادای موی کی موفور صدد و کرام ایدان
جویان عطای فیض سرمد
عثمان زاده تاش احمد
بو وجه عرض مافی الضمیر ایدر که حال انشوق ساز امور ملک نیت نظام الملک
صدر ارای دولت صاحب صاحب تدبیر شتر توری تویر و کلین سلطنته
القاهره ایدن لکنه الباهره مصلح مصباح الجمهوره ارسطوی بو علی غفور ناسخ
جو خاتم راسخ قدم صاحب هم و وزیر اعظم ارفا عتیا در کینه خرم حوت
فاز صهارت شهرداری طاز قصب حق ناماری کهنف الفق او علی البورکی
جناب ابراهیم پاشا کلمه تده و انفاه فی سنه و متکا ه حضرت کربک
دستاری توفیق صرا داد ایدر یه دولت شهنشاهیه وظلی طلسمی دولت
بناهیج سوفی اولد قلمی ساعی جمیدیکه سنجین ترازوی دین اعتبار
ایروب فی خلف الامر توفیق امور جهانیا نده صتب بد طولاً و تنبیت مقام
انامع و ارج مدارج علی اولوب فلک الافلاک ذات ستوده صفات طبع
جلاک و خاطر دراک ایدر جمیع عوالم حشانی محیط اولنن و زراکی لصفین بولک
نامل اولد قلمی خط و فرود هم زندان و کینه کینه شتر اولد قلمی کینه شتر مقدمه

بندید کار بند اولوب سے منزل دعا به عطف و عثمان اولدی
ز تاج او رنگ تا نام هست
بغرف دی این تاج را کام باد
هم او رنگ از بر نشی ارام باد
ابا بعد بو سروارید کرافد رمانه کفر از سر اف کشیده سلک سلطوب
دین اقدام انجام نمود و نادای موی کی موفور صدد و کرام ایدان
جویان عطای فیض سرمد
عثمان زاده تاش احمد
بو وجه عرض مافی الضمیر ایدر که حال انشوق ساز امور ملک نیت نظام الملک
صدر ارای دولت صاحب صاحب تدبیر شتر توری تویر و کلین سلطنته
القاهره ایدن لکنه الباهره مصلح مصباح الجمهوره ارسطوی بو علی غفور ناسخ
جو خاتم راسخ قدم صاحب هم و وزیر اعظم ارفا عتیا در کینه خرم حوت
فاز صهارت شهرداری طاز قصب حق ناماری کهنف الفق او علی البورکی
جناب ابراهیم پاشا کلمه تده و انفاه فی سنه و متکا ه حضرت کربک
دستاری توفیق صرا داد ایدر یه دولت شهنشاهیه وظلی طلسمی دولت
بناهیج سوفی اولد قلمی ساعی جمیدیکه سنجین ترازوی دین اعتبار
ایروب فی خلف الامر توفیق امور جهانیا نده صتب بد طولاً و تنبیت مقام
انامع و ارج مدارج علی اولوب فلک الافلاک ذات ستوده صفات طبع
جلاک و خاطر دراک ایدر جمیع عوالم حشانی محیط اولنن و زراکی لصفین بولک
نامل اولد قلمی خط و فرود هم زندان و کینه کینه شتر اولد قلمی کینه شتر مقدمه

بندید کار بند اولوب سے منزل دعا به عطف و عثمان اولدی
ز تاج او رنگ تا نام هست
بغرف دی این تاج را کام باد
هم او رنگ از بر نشی ارام باد
ابا بعد بو سروارید کرافد رمانه کفر از سر اف کشیده سلک سلطوب
دین اقدام انجام نمود و نادای موی کی موفور صدد و کرام ایدان
جویان عطای فیض سرمد
عثمان زاده تاش احمد
بو وجه عرض مافی الضمیر ایدر که حال انشوق ساز امور ملک نیت نظام الملک
صدر ارای دولت صاحب صاحب تدبیر شتر توری تویر و کلین سلطنته
القاهره ایدن لکنه الباهره مصلح مصباح الجمهوره ارسطوی بو علی غفور ناسخ
جو خاتم راسخ قدم صاحب هم و وزیر اعظم ارفا عتیا در کینه خرم حوت
فاز صهارت شهرداری طاز قصب حق ناماری کهنف الفق او علی البورکی
جناب ابراهیم پاشا کلمه تده و انفاه فی سنه و متکا ه حضرت کربک
دستاری توفیق صرا داد ایدر یه دولت شهنشاهیه وظلی طلسمی دولت
بناهیج سوفی اولد قلمی ساعی جمیدیکه سنجین ترازوی دین اعتبار
ایروب فی خلف الامر توفیق امور جهانیا نده صتب بد طولاً و تنبیت مقام
انامع و ارج مدارج علی اولوب فلک الافلاک ذات ستوده صفات طبع
جلاک و خاطر دراک ایدر جمیع عوالم حشانی محیط اولنن و زراکی لصفین بولک
نامل اولد قلمی خط و فرود هم زندان و کینه کینه شتر اولد قلمی کینه شتر مقدمه

Слика 4: Прве две странице Баште везира из библиотеке Сулејманије, Хусрев-паша, 384-2.

3. Развој књижевности од XV до XVIII века и место *Баиште везира* у њој

Дело *Баишта везира* је прозно биографско дело османске књижевности. Написао га је османски песник, научник и историчар Ахмед Таиб Османзаде (1659/60?-1724) 1718. године. Написано је на османском језику и обухвата биографије прва деведесет и три османска велика везира од Алаедин-паше (1320-1331) до Рами Мехмед-паше (1703). *Баишта везира*, дакле, обухвата временски распон од првих непуних четресто година Османског царства. Дело је прва збирка биографија великих везира. Иако је Османзаде Таиб постао угледан историчар још за свог живота, њему и његовом стваралаштву је посвећено мало пажње у модерном проучавању историје и књижевности. Најпознатије од његових дела је управо *Баишта везира*. Међутим и ово дело је коришћено углавном као историјски извор иако као такво нема посебну вредност. Да би се стекла слика о вредности Османзадеа Ахмеда Таиба и његовог дела *Баишта везира* у османској историји и књижевности, корисно је најпре сместити их у шири контекст турске и османске књижевности.

У овом поглављу ће се дати еволутивни преглед историје књижевности од XV до XVIII века са посебним освртом на историјске догађаје, ауторе, књижевне токове и књижевне врсте које су сродне делу *Баишта везира* или су на неки начин могле утицати на структуру, садржину, стил и друге аспекте овог и њему сличних дела. XV век је узет као полазно раздобље јер дело *Баишта везира* припада османској књижевности која се суштински почиње развијати у овом веку. Прецизна граница престанка османске књижевности се не може тачно утврдити али се може рећи да је XVIII век последњи велики век ове књижевности са свим њеним врстама, стилем и обимом производње писане речи. У другом делу поглавља ће бити речи о самом делу *Баишта везира*, тј. о његовим језичким, стилским и другим књижевним обележјима као и о животу и делу аутора Османзадеа Ахмеда Таиба.

Од литературе коришћене за ово поглавље је значајно истаћи књигу Мирјане Маринковић *Стара турска књижевност*¹⁸ која је значајна за позиционирање *Баиште везира* у оквирима целокупне турске књижевности и турске књижевности писане на османском језику. Аутор у овој свеобухватној књизи представља језичка својства одређене епохе, ауторе, стил и историјски преглед поезије и прозе свих турских, тј. туркијских народа. Од нарочите користи је део који се односи на књижевне прилике у турској књижевности крајем XVII и почетком XVIII века када је и Османзаде живео и стварао. За опис живота и дела Османзадеа су коришћене одреднице о њему из енциклопедија ислама на енглеском и турском језику. У *Enciclopedia of Islam*, чланак о Османзадеу у његовом стваралаштву је написао Теодор Менцел¹⁹, док је у *İslam Ansiklopedisi* одредницу о њему написао Абдулкадир Озџан²⁰. У циљу реконструисања биографије и дела Османзадеа, Менцел и Озџан су се углавном користили тезкирама као биобиблиографским делима којима је XVIII век обиловао тако да успели да сакупе приличну количину података о њему. Такође су користили изворе познијег датума као што су чланак „Osmânzâde Tâ'ib'e dâ'ir” Мехмеда Фуада Кеприлија из часописа *Türkiyât mecmu'ası*²¹ и одредницу о Османзадеу из *Osmanlı Müellifleri* Мехмеда Тахира Бурсалија.²² Одреднице Менцела и Озџана из поменутих енциклопедија стога представљају

¹⁸ Mirjana Marinković, *Stara turska književnost* (Beograd: Filološki fakultet, 2012).

¹⁹ Theodor Menzel, "Othmân-zâde Ahmed Tâ'ib" *EI2* 8, 188-189.

²⁰ Abdülkadir Özcan, „Osmanzâde Ahmed Tâib”, *İA* 34, 2-4.

²¹ Mehmed Fuad Köprülü, „Osmânzâde Tâ'ib'e dâ'ir”, у *Türkiyât mecmu'ası* II, 1928: 427-430.

²² Mehmed Tahir Bursalı, *Osmanlı Müellifleri* II (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), 414-415.

синтезу знања о животу и делу Османзадеа Таиба засновану на свим пређашњим радовима о њему.

Османзадеово дело *Башта везира* припада османској књижевности. То је књижевност стварана на османском турском језику на простору Османског царства и она шире припада корпусу такозване старе или класичне турске књижевности која почиње првим турским писаним споменицима насталим у VIII веку и протеже се до средине XIX века. Према класификацији фаза у развоју турског језика изнетој у књизи *Stara turska književnost* Мирјане Маринковић, османски турски језик је најдужа фаза у историји турског језика која је трајала од XV до XX века. Услед географске и културне блискости са арапским и персијским језиком, две трећине лексичког фонда османског турског су пореклом из ова два језика док је само једна трећина остала изворно турска.²³

Постоје три етапе у историјском развоју османског језика. Прва етапа обухвата период од краја XV до краја XVI века и то је била фаза убрзаног прихватања арапских и персијских језичких елемената. Друга, најдужа, фаза је трајала од краја XVI до средине XIX века и она представља период највеће заступљености арапских и персијских лексичких елемената у османском турском. Дело *Башта везира* је написано управо у овој, другој фази. Трећа фаза обухвата период између средине XIX века до 1908, тј. период европеизације и модернизације Османског царства.²⁴ У османском турском језику постојала је јасна разлика између језика поезије и језика прозног стваралштва. Поезија је стварана по јасно утврђеним песничким формама преузетим из персијске књижевности што је утицало на структуру и природу песничког језика. У поезији је, међутим, турска синтакса у приличној мери очувана захваљујући томе што је основна песничка јединица био дистих (бејт) који је сам по себи једна мисао. За један дистих је стога била довољна једна реченица. У османској прози, међутим, „није било нужно да се мисао уклопи у одређену задату меру” па су стога речнице продужаване у недоглед што даје утисак „маса речи без чврсте међусобне повезаности”. Језик османске прозе је варирао у зависности од тога да ли одређено дело припада уметничкој или научној прози. Језик уметничке прозе је био китњаст и оптерећен арапским и персијским лексичким елементима док је језик научне прозе био релативно једноставан и чист.²⁵

Још једна класификација османске прозе која може послужити да се дело *Башта везира* што прецизније позиционира у османској књижевности је: једноставна проза (*sade nesir*), средња проза (*orta nesir*) и кићена проза (*süslü nesir*). Једноставна проза се ослањала на народни језик и, за разлику од диванске поезије, у њој је заступљено мање уметничког израза и речи арапског и персијског порекла. Имала је дидактички карактер и њена публика нису били високи слојеви друштва већ се она обраћала народу. У њој су обрађиване верске, суфијске, историјске теме, затим теме из свих области науке. Средња проза је коришћена за историјску, путописну, политичку и др. тематику. Највећу је примену, међутим, имала у писању историографских дела која су све до XIX века сматрана посебном књижевном врстом. Кићена проза је врста прозе пуна арапских и персијских речи и конструкција и метафора које

²³ Marinković, *Stara turska književnost*, 25.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

је чине јако тешко разумљивом. Ова проза је лишена поенте и једини јој је циљ да покаже велико језичко умеће аутора.²⁶

Основно обележје османске књижевности јесте поезија и османска књижевност се неретко назива диванском књижевношћу по персијској речи *диван* чије је једно од значења „збирка поезије”. Међутим, будући да дело *Баишта везира* припада османској прози, логично је да ће у овом поглављу фокус бити на развоју османске прозе у датим вековима уз спорадично помињање великих песничких имена. У временском распону од XV до XVIII века, у османској књижевности су настајала прозна дела различитих врста: историје, тезкире, путописи, географска дела, дела религијске и мистичке тематике, тезкире (биобиблиографска дела), биографска дела, збирке званичне кореспонденције, насихатнаме, сефаретнаме и др. Османлије су ове прозне књижевне врсте углавном преузели из ранијих исламских традиција док је само неколицина оригинално османска. У прегледу који следи нарочита ће пажња бити обрађена на биографије, тезкире и историје. Дело *Баишта везира* и само припада врсти биографског дела док су тезкире и историје значајне јер су као прозне књижевне врсте по тематици или по структури сличне овом делу.

Тезкире су сличне делу *Баишта везира* по структури. То су биобиблиографска дела у којима се дају биографије песника и њихова дела у речничкој форми. Гиб их једноставно назива *речницима песника*²⁷. У Гибовој *Историји османске поезије* су нашле своје место јер су писане и у прози и у стиху. Састављачи тезкира су у својим делима обухватили песнике одређеног раздобља које се обично завршавало њиховим временом. Као критеријум за одабир песника могле су послужити и одређене географске одреднице. Песници у тезкирама могу бити поређани како хронолошки тако и по алфabetском реду. Тезкире су као књижевна врста дошле у XVI веку у османску из арапске преко персијске књижевности. Први састављач тезкира код Османлија је Сахи-бег (1471?-1548) чија се тезкира зове *Heşt Behişt (Осам рајева)*.²⁸ Тезкире су биле популарна и цењена форма у османској књижевности и аутори су их често уручивали високим државницима као што су велики везири или шејхулислами. Биографије су у османској књижевности врста која се по правилу није бавила биографијама појединачних личности већ представља збирке биографија личности одређене струке или положаја: султана, принчева, научника, кадија, везира, великих везира, песника, шејхова, мајки султанија, јаничарских ага, композитора и др. Често су писане на захтев државника или су њима предаване. У оквиру збирки биографија се издваја више подврста у зависности од тога која од горенаведених група је представљена. *Баишта везира* припада збиркама биографија „стубова државе”, тј. османских државника (тур. *devlet erkanının biyografileri*). Пажњу привлачи и посебна група збирки биографија по имену *vefayât-nâme* које су давале само датуме смрти важних личности.²⁹ Дела историографске садржине су се у Османском царству почела писати почетком XV века.³⁰ Дела са историјском тематиком се сврставају у османску књижевност. Тек у XIX веку се историографија издваја из књижевности као посебна дисциплина. Недвосмислена класификација одређених прозних дела неретко није

²⁶ Ibid, 228-230.

²⁷ Gibb, *A History of Ottoman Poetry* 1, 139.

²⁸ Ibid; Marinković, *Stara turska književnost*, 229.

²⁹ За више примера збирки биографија погледати: Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008), 533-537.

³⁰ За више од почечима османске историографије, погледати: Halil İnalçık, "The Rise of Ottoman Historiography", у Peter Malcolm Holt и Bernard Lewis ур. *Historians in the Middle East* (London: 1962, 152-167).

могућа, нарочито у познијим вековима османске књижевности где строге границе међу оређеним традиционалним формама постају мутне.

XV век представља век великог напретка у књижевности Османског царства. Сва четири султана XV века су подржавала развој науке и уметности, укључујући ту и књижевност. Сва четворица су чак писала поезију. Међутим, посебно повољне прилике за развој књижевности настају после османског освајања Константинопоља 1453. године. Тек након освајања овог града се Османска држава профилише као царство, тј. империја. Истанбул, како су га Османлије почеле звати, је убрзо након освајања стекао обележја једне исламске царске престонице иако већина становништва царства још увек није припадала исламу. Мехмед II Освајач је османски владар који је створио империју у правом смислу те речи и који је профилисао себе као императора. При томе је усвајао како традиције са Истока тако и оне са Запада. Мехмед II није неговао само свој имиџ освајача већ и имиџ песника, мецене, познаваоца страних језика и љубитеља науке. То је допринело да Истанбул постане не само политички и економски, већ и културни центар. Основао је чувену Фатихову медресу (осм. *Sahn-ı Semâne Medrese* или *Semâniyye*) која је постала универзитетски центар царства. Пружао је подршку научницима, песницима и уметницима, приређивао књижевне скупове на двору и сам писао поезију под песничким именом Авни. У његовој личној библиотеци је било књига на различитим језицима. Данас се у библиотеци Топкапи Сараја чува 587 дела на европским језицима које потичу из периода владавине овог султана.³¹ Културне активности и подстицаји Мехмеда II Освајача су Истанбул учинили плодним тлом за развој књижевности. Та је књижевност, међутим, била углавном диванска, тј. поезија. Што се тиче прозног стваралаштва, овај век није обележен запаженим бројем аутора и њихових дела. Међу неколицином би требало истаћи историчара Ашикпашазадеа. Његова дела су значајна не само са становишта историјске грађе већ и стога што су њима учвршћени традиција и легитимитет Османове лозе. Посебно важна је Ашикпашазадеова *Tevârih-i Âl-i Osmân* (*Историја Османове лозе*). Она обухвата временски период између 1298. и 1472. године и представљала је незаобилазан извор многим османским историографским делима у наредним вековима.

XVI век је век великих војно-политичких успеха. Султан Селим I (1512-1520) је освојио Сирију, Хиџаз са Меком и Медином, и Египат. Султан Сулејман (1520-1566) је освојио Мађарску и неколико пута долазио под зидине Беча. XVI век је уједно био и век великих достигнућа у уметности и науци које су добиле замаха у претходном веку. У уметности је нарочито архитектура доживела процват кроз дела архитекте Синана. Мимар Синан је својим стилем османску архитектуру учинио препознатљивом и кроз уметност умногоме допринео специфичном изразу и идентитету Османског царства. И књижевност XVI века постаје особено османска: у исламску естетику османски писци све више почињу уносити локална обележја - осећања, начин живота, националне језичке елементе, сопствену естетику... Диванска поезија достиже врхунац у овом веку у погледу музикалности и лепоте израза док се прозна дела развијају кроз форме као што су тезкире (биобиблиографије), хронике, историје, насихатнаме, римовану прозу и др.³² Значајни аутори тезкира XVI века су Сехи-бег и Латифи из Кастамонуа. Сехи-бег је састављач тезкире по имену *Heşt Behişt* (Осам рајева). Он је у својој тезкири забележио биографије и стваралаштво више од двеста диванских

³¹ Marinković, *Stara turska književnost*, 129, 196-197; Julian Raby, „Mehmed the Conqueror's Greek Scriptorium” (Dumbarton Oaks Papers, Vol. 37 (1983): 15-34).

³² Ibid, 196-197.

песника у раздобљу од XIV до прве половине XVI века. Латифијева *Tezkiretü's-Şu'arâ* садржи биографије османских писаца од времена Мурата II (1421-1444, 1446-1451) до средине XVI века.³³ Значај тезкира за дело *Баишта везира* лежи у томе што *Баишта везира* припада прозопографској форми која је јако слична тезкирама. Такође је значајно истаћи историографска дела XVI века из најмање два разлога. Најпре због тога што и *Баишта везира* обрађује историјску тематику. Поред извора које сам аутор наводи, тешко је одредити која су све историографска дела коришћена при писању *Баишта везира* али је опште познато да су османски писци историја обилато и неретко некритички користили дела својих претходника, а кроз њих и дела претходника тих претходника. То се види по општим местима присутним у скоро свим делима ове врсте. Други разлог је стицање опште слике развоја прозе код Османлија и позиционирање дела *Баишта везира* у њој. Познати историографи XVI века су Кемалпашазаде, Мустафа Али, Мустафа Селаники и Феридун-бег. За даљи развој прозе и историографије код Османлија, нарочито је значајан Мустафа Али и његово дело *Künhü'l-Ahbâr* (*Суштина вести*). У овом делу Мустафа Али уздиже владавину Сулејмана Величанственог и критикује време и систем који су наступили после султанове смрти. Он је пионир читавог низа историографских дела која ламентују над „опадањем” Османског царства које је, по њима, наступило у другој половини овог века. Тренд оваквог писања историје је настављен и у XVII и XVIII веку и представља амбијент у који се *Баишта везира* само делимично уклапа.

Иако су Османлије опседале Беч 1683. године, XVII век је век војно-политичких неуспеха Османског царства. Низ војно-политичких неуспеха у XVII веку закључен је Карловачким миром 1699. године којим Османско царство губи велике територије у Централној Европи, пре свега Мађарску. На унутрашњем плану су присутна превирања. Од укупно десет владавина десеторице султана између 1603. и 1704. године, шест је завршено свргнућем³⁴. Избија низ тзв. целалијских побуна, названих по њиховом вођи, шејху Целалу, а због тешког економског стања у XVI и XVII веку. Упркос овим неуспесима и превирањима, XVII век представља век високих домета у османској науци, књижевности и уметности. Прва половина века је обележена великим песницима и њиховим достигнућима, док је у другој половини века приметан застој у песничком стваралаштву.³⁵ Што се тиче прозе XVII века, кићена проза доживљава свој врхунац са Вејсијем и Нергисијем који су живели и стварали у првој половини века. Вејси је био кадија као и његов отац и ову дужност је обављао по разним местима Анадолије, Египта и Румелије. Нергиси је рођен у Сарајеву у старој сарајевској породици и радио је као мудерис (наставник) у многим медресама у Румелији, а пред крај живота је служио као хроничар на двору Мурата IV (1623-1640).³⁶ У XVII веку процват доживљава путописна проза са својим великим представницима Катибом Челебијом, Наимом и Евлијом Челебијом. Дело *Keşfü'z-Zünûn* (*Откриће мишљења*) Катиба Челебије

³³ Ibid, 229; Gibb, *A History of Ottoman Poetry* 1, 139.

³⁴ Баки Тезцан поставља једно изузетно важно питање у вези са поменутиим сменама на османском престолу поредећи их са сличним догађајима који су се дешавали Енглеској у XVII веку када су владали Стјуарти. У историографији су погубљење Чарлса I 1649. године, Интерегнум 1649-1660 и Славна револуција 1688. године када је свргнут Џејмс II виђени као транзиција од неограничене моћи Тудора у XVI веку до ограничене моћи Стјуарта у XVII веку и јачања улоге парламента. Ови догађаји се, дакле, сматрају позитивним. Са друге стране, низ насилних промена на османском престолу, за шта су добар пример смена и убиство Османа II 1622. године, се и у модерној историографији интерпретира као „опадање”. (Baki Tezcan, *The Second Ottoman Empire: Political and Social Transformation in the Early Modern World* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 1,5)).

³⁵ Marinković, *Stara turska književnost*, 244.

³⁶ Ibid, 257.

представља библиографски речник и структуром подсећа на тезкире и дела прозопографског типа. Катиб Челебија је ово дело писао двадесет година. У њему је обрадио 14.500 дела 10.000 исламских аутора. За свако дело је дао кратак садржај, анализу, име аутора, и податке о месту и времену настанка.³⁷ У овом веку је живео и стварао и један од османских најпознатијих историографа - Ибрахим Печевија (1572/73-1649?). Његова *Историја (Târih-i Peçevi)* је била незаобилазан извор свим османским историографима након њега. Печевијина мајка потиче из породице Соколовић која је Османском царству дала велики број државника од којих је свакако највећи Мехмед-паша Соколовић, велики везир између 1565. и 1579. године.³⁸

Војно-политички неуспеси Османског царства који су почели још у XVI веку трајали су и кроз XVIII век, нарочито у односима са Аустријом и Русијом. Кроз читав век Османлије су се суочавале са озбиљним територијалном губицима у европском делу царства. Београдским миром из 1739. године су изгубљене територије северно од Саве и Дунава. Након руско-турског рата 1768-1774. и миром у Кучук Кајнарџију 1784, Османлије су изгубиле територије на Црном мору, Руси су добили приступ Дарданелима и право заштите хришћанских поданика царства. После мира потписаног у Јашију 1792. године, изгубљен је и Крим. У XVIII веку западне силе схватају да им Османско царство више не представља претњу и отворено почињу да праве планове о подели османских територија што чини зачетак Источног питања. Француска револуција 1789. године је имала великог одјека међу немуслиманским поданицима Османског царства чији национални осећај и тежња за самосталношћу бивају додатно подгревани од стране западних сила. На унутрашњем плану је XVIII век обележен превирањима. На самом почетку века је дошло до револуције, тзв. Једренског случаја у којем је 1703. године са престола свргнут Мустафа II (1695-1703) и на његово место доведен Ахмед III (1703-1730). 1730. године услед побуне Патрона Халила, Ахмед III бива приморан да престо уступи Махмуду I (1730-1754). Ова превирања су сликовит одраз промене природе одређених османских институција. Чак и институција са најдужом традицијом у Османском царству, она која му је дала име, бива уздрмана па се последично дешавају и убиства султана. Међутим, иако је институција султана пољуљана, традиција Османове лозе је и даље била довољно јака да не дозволи да буде замењена другом династијом.

У XVIII веку су настајала књижевна дела која су рефлектовала неуспехе на спољно-политичком плану царства и која су са жаљењем тумачила унутрашња збивања. Наратив опадања Османског царства су развили османски интелектуалци још почетком XVI века а прихватили су га каснији аутори. Неки од добро познатих писаца *опадања* су Лутфи-паша (1488-1536), Мустафа Али (1541-1600), Катиб Челеби (1609-57) и Наима (1655-1716). Ови интелектуалци су сматрали да је Османско царство своје златно доба доживело почетком XVI века. Од овог периода надаље писали су дела у којима су покушавали да објасне узроке опадања и да их својим саветима упућеним државницима неутралишу. XVIII век, у коме је настало дело *Баишта везира*, такође је сматран једном од етапа дуге пропасти. Само дело, међутим, експлицитно не рефлектује овај општи тренд. Оно не припада ни прилично распрострањеним насихатнамама. Колико год се, међутим, наратив опадања и пропасти може

³⁷ Ibid, 245, 262.

³⁸ За детаље о Печевијином животу и његовој историји погледати предговор његовој *Историји: Реџевија, Historija 1520-1576 I*, 5-14.

идентификовати у књижевним и историографским делима XVIII века, у самом обиму њихове продукције од опадања нема ни трага.

Војно-политичке прилике нису нужно диктирале динамику и квалитет развоја уметности, нарочито када се посматра збирни резултат уметничких активности у оквиру једног века. Период мира између 1718. и 1730. године назива се „Добом лала”. Ово раздобље је обележено великом страшћу за лалама које су у Истанбулу биле присутне још у XVI веку али се масовно одушевљење њима јавило тек у XVIII веку. Доба лала не представља само раздобље дивљења једном цвету. То је раздобље великог замаха у културном животу Истанбула. Епицентар културних догађања је постао новоотворени парк, тј. излетиште Садабад на Кајитхани у Истанбулу. Сам султан Ахмед III (1703-1730) и његов велики везир Невшехирли Ибрахим-паша су били велики подржаваоци развоја уметности кроз књижевност и архитектуру, окупљања интелектуалаца, раскоши и безбрижног живота. Под утицајем великог броја Европљана који су у XVIII веку живели у Истанбулу, друштвени живот и трендови у уметности су се почели мењати и отварати ка новоме. Левни, дворски сликар Ахмеда III и Махмуда I, производи радове који представљају мешавину турске минијатуре и европске слике.³⁹ 1729. године се на иницијативу Ибрахима Мутеферике чак појавила и прва штампарија у Османском царству намењена муслиманској популацији. Иако су у Мутеферикиној штампарији углавном штампана историографска и географска дела, *Башта везира* очито није завређивала да у овој штампарији угледа светлост дана. Из Мутеферикине штампарије су излазила дела као што су *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, *Cihânnümâ* и *Tekvîmü't-Tevârih* Катиба Челебија, *Ravzatü'l-Hüseyin* Мустафе Наиме и др.⁴⁰ Крајем века, за време владавине султана Селима III (1789-1807) на двору су се чак почели свирати и валцери.⁴¹

У XVIII веку долази до још већег продирања националних и локалних елемената у књижевност које је почело у претходном веку и до смањивања утицаја персијске књижевности. Генерално гледано, и поезију и прозу XVIII века је обележио тренд поједностављивања стила.⁴² XVIII век је последњи велики век диванске поезије. Њени представници су Недим и Шејх Галип. Недимов утицај је био толико изражен да се у поезији говорило о „Недимовом правцу”⁴³. XVIII век је у погледу количине и разноврсности прозних дела прилично богат. Настављене су да се негују форме из претходних раздобља: тезкире, биографска дела, историје, путописи, збирке званичне кореспонденције (*münşeâtlar*), насихатнаме и др. Сафајиева тезкира, *Safâyî Tezkiresi*, је предата великом везиру Невшехирли Дамад Ибрахим-паши (1718-1730), као и Салимова *Tezkire-i Şu'arâ*⁴⁴. *Tezkire-i Şu'arâ-yı Cezîre-i Girid* аутора по имену Нури Османи Ханџеви садржи животе и стваралаштво песника

³⁹ Marinković, *Stara turska književnost*, 281-285.

⁴⁰ За више детаља о Ибрахиму Меутеферики и његовом доприносу османском штампарству и науци, погледати Vefa Erginbaş, „Enlightenment in the Ottoman Context: İbrahim Müteferrika and His Intellectual Landscape”, у *Historical Aspects of Printing and Publishing in Languages of the Middle East (Papers from the Third Symposium on the History of Printing and Publishing in the Languages and Countries of the Middle East, University of Leipzig, September 2008)*, Geoffrey Roper ур. Leiden, Boston: Brill, 2014), 53-100.

⁴¹ Marinković, *Stara turska književnost*, 283.

⁴² Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi: Edebiyat Tarihi-Metinler* (Akçağ: Ankara, 2004), 227.

⁴³ Marinković, *Stara turska književnost*, 285.

⁴⁴ Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008), 530.

Крита.⁴⁵ Најпознатији историограф овог периода је Мустафа Наима (1655-1716). Његово најпознатије дело је *Târîh-i Nâ'ima* (*Наумина историја*) која обухвата раздобље између 1574. и 1659. Значајна је и историја под називом *Silahdar Tarihi* силахдара Финдиклилија Мехмед-аге. За Доба лала нарочито је значајна *Târîh-i Âsim*. Обе ове историје припадају једноставној прози. Нови жанр који се јавља у XVIII веку су *сефаретнаме* тј. извештаји османских изасланика о животу и култури у земљама у којима су Османлије отвориле дипломатске мисије. Сефаретнаме су углавном писане једноставним језиком. У XVIII процват доживљавају биографска дела. Од биографија је корисно издвојити *Zeyl-i Şakâ'ik* или *Zeyl-i Atâ'î* аутора по имену Ушакизаде Сејид Ибрахим Хасиб. Хасиб је ово биографско дело написао у виду додатка дела исте врсте из XVII века произашлог из пера Невизадеа Атаија а по жељи шејхулислама Фејзулаха-ефендије. Хасиб је у својој збирци биографија дао податке о научницима, кадијама, везирима, шејховима и песницима између 1633. и 1695. године. Незадовољан Хасибовим додатком Атаију, Шејхи одлучује да напише нови који назива *Vakayî'ü'l-Fuzalâ* у коме је један део посветио искључиво великим везирима.⁴⁶ Иако је дело настало у XVIII веку, *Баумта везира* је ранијег датума и не може му се одузети оригиналност првог дела ове врсте у османској књижевности. Иако преовлађују једноставна и средња проза, постоје и аутори који настављају стазом коју су у XVII веку утабили Вејси и Нергиси и који стварају кићену прозу. Примери кићене прозе се могу наћи чак и међу тезкирама *Sâlim Tezkiresi*, затим *Güldeste-i Riyaz-ı İrfân* Бурсалија Исмаила Белига, *Vekâyi-i Fuzelâ* и *Esrar Dede Tezkiresi* Шејхија Мехмед-ефендије, те Вехбијевој *Sur-nâme* итд. *Esrar Dede Tezkiresi* даје податке о свим мевлевијским песницима почевши од Мевлане па до XVIII века. Има их 217. Дела за која се може рећи да прате климу поједностављивања стила су, на пример, дела Османзадеа Таиба *Баумта везира* и *Hadîkatü'l-Mülûk* и *Münşe'atlar* Садидија Челебија.⁴⁷

Баумта везира је прозопографско дело које даје биографије великих везира и као такво оно је јединствено у османској књижевности. Међутим, оно свој прозопографски карактер дели са још неким делима XVIII века. Примери тезкира као прилично заступљене форме у XVIII веку су *Safâyî Tezkiresi*, Белигова *Nühbetü'l-Âsar* и *Râmiz Tezkiresi*, биографско дело у коме су животи 217 мевлевијских песника *Esrar Dede Tezkiresi* (*Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*) и др.⁴⁸ Штампано издање садржи и три додатка (*zeyl*) овом делу. Наиме, Османзадеову идеју збирке биографија великих везира су преузели и наставили Дилавер Агазаде Омер-ефенди (Омер Вахид) који је написао *Zeyl-i Hadîkatü'l-Vüzerâ* (*Додатак Баумти везира*) које се још назива и *Gül-i Zibâ* (*Дивна ружа*). Овај додаток обухвата османске велике везире од Каваноз Ахмед-паше (1703) до Јирмисекизадеа Мехмеда Саид-паше (1755-1756). У штампаном издању се налази и *Verdü'l-Mutarrâ* (*Мирисна ружа*) Ахмеда Цавид-бега у коме он покрива период од 1758. до 1802. године, тј. од Рагиб-паше до Јусуфа Зијаудин-паше.⁴⁹ Последњи додаток у штампаном издању је *Berk-i Sebz* (*Нежни лист*) аутора Абдулфетаха Шефкета Багдадија који покрива период од 1802. до 1808. године, тј. од Јусуфа Зијаудин-паше до Алемдар Мустафа-

⁴⁵ Ibid 533.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 227-228; Menderes Coşkun, „Estetik Nesir”, у Talat Sait Halman, Osman Horata и др. ур. *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006), 568.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Штампаном издању се може приступити преко следећег линка: https://turuz.com/storage/Turkologi/Tarix/2013/948-Hadikat-ul_vuzera_Osmanzade_Turk_Ebced_Urmu_Turuz_2013.pdf. Линку последњи пут приступљено 03.VII 2020. године.

паше.⁵⁰ Постоје још два зејла Османзадеовог дела. *Verdü'l-Hakâ'ik* Рифат-ефендије постоји у литографији док је *Zeyl-i Hadîkatü'l-Vüzerâ* (Додатак *Баиути везира*) (или *Gül-i Zîba* (Дивна ружа) или *Gülşen-i Mülûk* (Ружичњак краљева)) Мехмеда Саида Шехризадеа доступно само у рукопису. Шехризадеов додатак обухвата 31 великог везира од Нишанџија Ахмед-паше (1840-1842) или Силахдар Мехмед-паше до Саида Мехмед-паше.⁵¹

Баиути везира припада другој фази развоја османског турског језика и носи њена обележја. Што се тиче лексике, приметна је веома наглашена склоност аутора ка употреби речи арапског и персијског порекла којима дело заиста обилује. По својим стилско-језичким одликама оно се може сместити негде између научне и уметничке прозе. Синтакса је турска са повременом тенденцијом непрегледних реченица. По својој тематици и језичко-стилским обележјима *Баиути везира* се може сврстати у средњу прозу се честим обележјима китњасте прозе. Ово дело има дидактички карактер. У библиотеци Гази Хусрев-бегове медресе се налазе три рукописна преписа дела и оно је вероватно било коришћено у наставне сврхе. Томе у прилог говоре и маргиналне белешке са објашњењима појединих термина из текста рукописа. Тематски, дело је историографско-биографског карактера што му даје одлике које поседују како тезкире тако и историографије. Језик дела се, међутим, не ослања на народни. Приметна је висока присутност арапских и персијских речи и конструкција и реченица које често имају тенденцију непрегледности тако да је осим у наставне сврхе, упитна намена дела, тј. циљана публика.

4. Османзаде Ахмед Таиб

Османзаде Ахмед Таиб (1659/60?-1724) је био османски историчар, песник и научник с краја XVII и почетка XVIII века. Више је познат по својој прози него поезији. Касидама које је испевао у славу Ахмеда III (1703-1730) и великог везира Дамада Али-паше (1713-1716) стекао је наклоност султана. Од султана је чак добио надимак *re'îs-i şâ'irân* (поглавар песника), а затим *malikü's-su'arâ'* (краљ песника).⁵² То му је вероватно дало храбрости да са потцењивањем пише о неким истакнутим песницима и шејховима као што су Наби и Мустафа Сакиб Деде.⁵³ Маринковић тврди да је Османзаде Таиб био љубоморан на савремене песнике јер у једној својој касиди у којој помиње имена најистакнутијих песника, не помиње највећег, тј. Недима. Ни у *Баиути везира* он не помиње неке од највећих османских историографа као што су Печевија или Наима, који је чак био и Османзадеов савременик, док неке друге, мање познате, помиње. Међутим, ни он сам није био нарочито омиљен иако је био у милости султана. Османзаде је често износио критике на рачун друштва и критиковао друштвене појаве као што су несташице на тржишту, тежак положај сиромашних људи и др.⁵⁴ То његовом делу даје социјални карактер. У својим песмама је писао о Једренском случају из 1703. године када је дошло до смене на османском престолу, тј. када је на њега дошао Ахмед III чију је наклоност Османзаде уживао. Писао је о

⁵⁰ Theodor Menzel у *Енциклопедији ислама* у одредници о Османзадеу тврди да последњи, тј. Багдадијев, зејл покрива период до 1854. године (Menzel, „‘Othmân-zâde Ahmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188). Аутор се вероватно повео годином штампања дела *Баиути везира*. Иако штампано 1854. године, дело покрива период до 1808. године у којој је Алемдар Мустафа-паша био везир.

⁵¹ Menzel, „‘Othmân-zâde Ahmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188; Atilla Şentürk, Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 536.

⁵² Marinković, *Stara turska književnost*, 290; Menzel, „‘Othmân-zâde Ahmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188.

⁵³ Abdülkadir Özcan, „Osmanzâde Ahmed Tâ'ib”, *IA* 34, 3.

⁵⁴ Marinković, *Stara turska književnost*, 290.

државницима који су у њему учествовали, о томе шта је довело до овог догађаја, како је текао и о понашању и ставу народа према њему. Описао је дворска венчања, јавне радове, пожаре у Истанбулу, несташнице и високе цене (нпр. несташница и велико поскупљење кафе).⁵⁵

Османзаде Ахмед Таиб је рођен у Истанбулу као син Осман-ефендије, економа (*rûznâmesi* тј. *mâliyye tezkereci*) вакуфа Сулејманије. Након стицања систематског образовања у медреси, 1678. године завршава стаж код шејхулислама Чаталцали Али-ефендије.⁵⁶ Мензел тврди је Османзаде од 1687. године је био учитељ, тј. мудерис у многим истанбулским школама (медресама).⁵⁷ 1688. године Осман-ефендија прави или обнавља медресу по имену *Cedîde-i Osman Efendi* на Кумкапију уз џамију Карамани Мехмед-паше. Према Абдулкадиру Озџану, управо у овој медреси Османзаде бива први пут намештен за мудериса. Након шест година рада у овој медреси, прелази у Фазлије медресу са степеном *hareket-i hâric*, тј. другим степеном од укупно дванаест колико је мудерис могао да има. Следеће године (1695), одлази у Дамаск као ђехаја Кеманкеш Мехмед-паше који је тамо намештен за валију и име му се брише из листе мудериса. Међутим, 1703. године гради медресу по имену Фејзије Џедиде у близини Хорхор базара. Ту најпре стиче четврти степен мудериса, *hareket-i dâhil*, а затим и највиши - *mûsile-i Sahn*. Иако му се степен у међувремену смањило, 1706. године добија положај мудериса у Мустафа-агиној медреси, а 1708. године у Мустафа-пашиној медреси. 1708. прелази у *Sahn-i Semân*, медресу Мехмеда II Освајача. Око шест месеци касније прелази у медресу султаније Михримах на Едирнекапији са степеном *ibtidâ-i altmışlı*. Озџан наводи да Османзаде 1712. одлази у Касим-пашину медресу са степеном *mûsile-i Süleymaniyye*⁵⁸, док Мензел тврди да је у истој години он доживео врхунац каријере када је намештен за мудериса Сулејманије. На другом месту у истој одредници у *İslam Ansilopedisi*, Озџан користи Кеприлија као извор и наводи да је Османзаде постао мудерис у Сулејманији 1715. године. 1716. одлази у медресу Ајасофја Кебир. Повремено је радио и на позицијама друге врсте. 1716. године је постао мула Алепа (*Haleb molası*), а затим и мула Египта (*Mısır molası*) у Каиру.⁵⁹

У Османзадеовом брзом напретку у каријери су велику улогу играла његова књижевна дела. Ахмеду III је уручио тумачење четрдесет хадиса под насловом *Sihhat-âbâd* које је написао поводом болести султана 1710. године и касиду коју је спевао поводом победе Османлија на реци Прут следеће године. Као награду за касиду коју је написао поводом Дамад Али-пашиног освајања Мореје је добио 200 златника и наклоност и заштиту великог везира. На основу написа које је о овом рату и пловидби оставио у свом делу *Münşe 'ât-i Ta'ib Efendi*, да се закључити да је Османзаде у пратњи великог везира учествовао у походу на Мореју и да је чак имао удела у разарању неких тврђава и острва као што су Тинос и Лефкада. Када му је 1715. године у пожару изгорела кућа, примио је помоћ од султана и неких државних угледника. Том приликом је великом везиру уручио представку у којој се пожалио да поред тога што је остао убог након што му је изгорела кућа, ни након тридесет година рада као мудерис још увек није достигао жељени положај. Петиција је имала ефекта и Османзаде Таиб је кончано достигао „жељени положај”, тј. постао је мудерис у медреси Сулејманије. Уз то је

⁵⁵ Abdülkadir Özcan, „Osmanzâde Ahmed Tâib”, *İA* 34, 3.

⁵⁶ Ibid, 2.

⁵⁷ Menzel, „‘Othmân-zâde Aḥmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188.

⁵⁸ Исто као и *mûsile-i Sahn*. Ова два степена су највиша у Фатиховој (*Sahn*) и Сулејмановој медреси (*Süleymaniyye*).

⁵⁹ Menzel, „‘Othmân-zâde Aḥmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188; Abdülkadir Özcan, „Osmanzâde Ahmed Tâib”, *İA* 34, 2.

уздигнут на положај мевлевијског кадије. Године 1717. је постао кадија Алепа. Са овог положаја је смењен након годину дана када се вратио у Истанбул. У једној представи из *Münşe'ât-i Ta'îb Efendi*, као разлог његове смене се наводе оптужбе да је покушао да једну цркву преобрати у џамију као и неке активности тамошњег француског конзула при влади. По повратку у Истанбул, направио је једну вилу, а поред тога је уз помоћ Невшехирли Дамад Ибрахим-паше преузео читлук Демиркапи, један од вакуфа мајке султаније (*valide sultan*) и уредио га. Његова кућа је постала стециште песника, научника и композитора. 1723. године је намештен за кадију Египта. Коментаришући оба случаја Османзадеове кадијске службе (и оне у Алепу и оне у Каиру), Шемданизаде Сулејман-ефендија је истакао да не зна колико је исправно дати кадилук једном комедијанту као што је то Османзаде Таиб и да иза свега тога стоји велики везир. Немамо много података о његовом животу у Египту. Из писама која је у Алеп слао Гуранизадеу са којим је радио на суду, као и алепском накибу и алепском муфтији, познато нам је да се жалио на недовољан број писара у својој служби. Недуго након што је смењен са ове позиције, Османзаде је направио шалу на рачун актуелног египатског валије која га је коштала живота. Након што је сазнао да је поменути валија родом из Кајсерија, Османзаде је сковао следећу шалу: „Да ли је емир или Јермен?” (*Âyâ emîr midir, acaba Ermenî midir?*). 25. маја 1724. године је емир отровао Османзадеа који је сахрањен у Каиру у турбету Хазра Хасенејн.⁶⁰ Према Бурсалију Мехмеду Тахиру, постоји биографија Османзадеа Ахмеда Таиба коју је саставио Ибн ал-Емин Махмуд Кемал-бег.⁶¹

Османзаде Ахмед Таиб је други по реду песник после Нефија који је убијен због својих хумористичких написа. Његови написи усмерени ка непријатељима су јако оштри док су они намењени пријатељима слаткоречиви. Неки изрази које је сковао, као што су *su gibi ezberlemek* („научити као воду”, тј. јако добро научити) и *bir içim su* („гутљај воде”, тј. јако лепа (жена)), се и данас користе.⁶²

Оставио је један диван (*müretteb divân*) који се састоји од 12 касида, 32 хронограма и 77 газела. Ту су затим и појединачне песме као што је сатира (*hiciv*) о Сакиб-ефендији из 1712. У стиховима је написао и тумачење четрдесет хадиса под насловом *Şerh-i Hadîs-i Erba'in* познато и као *Sihhat-âbâd* 1715. године.⁶³ Далеко је обимније и значајније Османзадеово прозно стваралаштво. Поред *Baume vezira*, написао је још једно биографско историографско дело - *Hadikatü'l-Mülûk* (*Bauma vladara*). У њему приказује животе османских султана. Дело се назива још и *Fihrist-i Şâhân* или *Fihrist-i Şâhân-ı Âl-i Osmân* или *Muhtasar-ı Târîh-i Selâtîn* или *Tühfetü'l-Mülûk* и покрива животе османских султана од оснивача династије Османа до Мустафе II (1695-1703).⁶⁴ Дужа верзија збирке биографија султана је *İcmâl-i Menakıb* (или *tevârîh*)-*i Selâtîn-i Âl-i Osmân* и покрива животе прва 24 османска сутана - од Османа до Ахмеда III. Затим је ту и збирка под називом *Faza'il-i Âl-i Osmân*, посвећена Невшехирли Дамад Ибрахим-паши и која је изгледа само једна од варијанти наслова претходне две. Менцел сугерише да је оволика разноврстност наслова показатељ велике популарности овог дела. У години своје смрти (1724), Османзаде је написао историју о Фазилу Ахмед-паши насловљену *Târîh-i Fazil Ahmed Paşa* која је доступна у рукопису. *Münâzare-i Devleteyn*

⁶⁰ Abdülkadir Özcan, „Osmanzâde Ahmed Tâib”, *IA* 34, 2-3.

⁶¹ Menzel, „Othmân-zâde Ahmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188.

⁶² Abdülkadir Özcan, „Osmanzâde Ahmed Tâib”, *IA* 34, 3.

⁶³ Marinković, *Stara turska književnost*, 290; Menzel, „Othmân-zâde Ahmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188.

⁶⁴ Marinković, *Stara turska književnost*, 290; Menzel, „Othmân-zâde Ahmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188.

(*Борба између две државе*) је истакнуто дело *münazara* књижевности⁶⁵ и писано је у форми питања и одговора. Рукпис се чува у Бечу. Значајно је издвојити и *Îcâz Nasa'ihü'l-Hükemâ, Tühfetü'l-Nu'mân*, збирку анегдота *Câmi'ü'l-Letâ'if* и збирку писама *Münşe'ât-i Ta'ib Efendi*.⁶⁶ Османзаде се бавио и превођењем. Познавао је арапски и персијски. Превод *Meşârikül'l-Envâr* је сачинио по наредби Ахмеда III.⁶⁷

Као што је већ поменуто, Османзадеово најпознатије прозно дело је *Баишта везира*. Да би се стекла јаснија слика о значају и перцепцији институције великог везира у друштву и књижевности, упутно је најпре дати приказ ове институције у преосманском контексту.

5. Композиција *Баиште везира*

Композиција *Баиште везира* је јако једноставна будући да се ради о простој збирци биографија османских великих везира поређаних хронолошким редом. Одмах након уводног дела у коме се износе похвале Богу, пророку Мухамеду, османским султанима и везирима, Османзаде прелази на биографије. Дело се завршава биографијом Рами Мехмед-паше. Неке велике везире је Османзаде прескочио у *Баишти везира*: Низамедин Ахмед-пашу (1331-1348), Хаџи-пашу (1348-1359), Синанедин Јусуф-пашу (1349-1364), Имамзаде Халил-пашу (1406-1413), Бајазит-пашу (1413-1421), Коџа Мехмед Низамудин-пашу (1429-1438), Заганос-пашу (1453-1456) Рум Мехмед-пашу (1466-1469), Синан-пашу (1476-1477), Дукађинзаде Ахмед-пашу (1514-1515) и Кајсерили Халил-пашу (1616-1619). Животи и каријере ових великих везира не садрже појединости које по нечему одудрају од уобичајених везирских профила које је Османзаде обрадио. Ни њихово порекло није фактор који би их дисквалификовао. Стога је тешко утврдити мотив Османзадеа да изостави ове велике везире. Што се тиче композиције појединачних биографија, она је такође пратила једноставан образац: порекло, школовање, државна служба и престанак вршења дужности. Најзначајнија је Османзадеова перцепција великих везира кроз њихово порекло и престанак вршења дужности јер ту на површину излази његов лични став.

Османзаде на почетку сваке појединачне биографије најпре истиче порекло великог везира о коме је реч. Уколико је то порекло племенито или везано за неку другу угледну личност османског политичког, друштвеног, верског или културног живота, Османзаде то углавном наглашава. Овај део је јако кратак када се ради о биографијама великих везира који су прикупљени девширмом. У том случају се састоји само од пар речи које указују на етничко или географско порекло датог везира. За везире који су припадали старим аристократским турским породицама описује њихово школовање и кадијску или учитељску каријеру, типичну за припаднике улеме, понекад наводећи и њихове учитеље. Затим описује њихову каријеру у државној управи, долазак на положај великог везира, њихово везировање и одлазак с положаја. Исти образац Османзаде прати и када су у питању велики везири регрути девширме. Разлика је у томе што они нису добијали школовање карактеристично за улему, већ су се у исто време школовали и служили на султановом двору, припремајући се искључиво за војно-административну службу. Након низа година проведених у ендеруну (унутрашњем двору), тј. након дипломирања (*çikma*), они би добијали неки од положаја у

⁶⁵ *Münâzara* књижевност је књижевна форма која се одликује доласком до поруке кроз питања и одговоре односно кроз расправу. Заступљена је и у класичној и у народној турској књижевности. За више детаља о овој књижевној форми, погледати М. Fatih Köksal, „Münâzara”, *IA* 31, 580-581.

⁶⁶ Menzel, „’Othmân-zâde Aḥmed Tâ'ib”, *EI2* 8, 188-89.

⁶⁷ Abdülkadir Özcan, „Osmanzâde Ahmed Tâib”, *IA* 34, 2.

бируну, што је већ била дворска управа, а затим би се одатле отиснули на неки од положаја у државној управи. У складу са општим обрасцем праћеним кроз све биографије *Баиите везира*, Османзаде затим описује њихово успињање до положаја великог везира, њихово везировање и крај каријере.

Османзаде Таиб у *Баиити везира* не посвећује подједнаку пажњу и простор сваком османском великом везиру понаособ. Животе и каријере великих везира који су му временски ближи описује доста детаљније и обимније, док су велики везири који су му временски даљи описани у мањим појединостима а уз више легенде. Неки везири који су му временски далеко су чак изостављени, док су неки који су му временски ближи представљени на више страница иако су везировали веома кратко. После маргинализације великог везира у политичком животу царства (након убиства Мехмед-паше Соколовића 1579. године), ови државници престају да буду доносиоци важних државних одлука, а постају извршиоци одлука и војсковође. Још у првој половини XVI века је прошло време када је Османско царство својим победама освајало читаве државе, а након смрти Сулејмана Величанственог, ретко који султан је предводио војне походе. Ратове који су се водили у другој половини XVI века и у XVII веку карактеришу многобројне битке које су подразумевале мале територијалне добитке или губитке. Османску војску у овим биткама сада предводе углавном велики везири и Османзаде, немајући другог материјала, везирске биографије испуњава мноштвом детаља са фронта.

6. Поузданост дела

Поузданост *Баиите везира* у смислу веродостојности историјских података није од пресудне важности када се има у виду сврха овог рада, а то је представа османских великих везира изнета кроз једно књижевно дело историографске садржине. Неопходно је, међутим, испитати однос који Османзаде има према писању и изворе на које се позива јер они једним добрим делом учествују у перцепцији великих везира, било ауторовој било читаочевој. Представе које Османзаде даје о великим везирима нису црнобеле. Поред лоших карактерних особина поједних везира, он је уочавао њихове државничке квалитете и то је оно што Османзадеа чини колико-толико непристрасним аутором. Тархунцу Ахмед-паша је био „један човек кадар државним пословима и изразито ваљан” (*Retk ü fetke kadir rüşd ve sedâdi zâhir bir adam*). Њега су, међутим, оговарали због тврдичлука (*bahl ve hisset ile melûm*).

Османзаде приликом састављања *Баиите везира* наводи ауторе историја које је користио.⁶⁸ На једном месту он пише „као што каже Муверихзаде” (*Müverrih-zâde kavlinca*). Муверихзаде се у остала два рукописа и у штампаном издању наводи као Рамазанзаде (*müverih Ramazânzade, müverrihînden Ramazânzade*), што упућује на то да је Османзаде као извор користио Рамазанзадеа Мехмед-пашу (?-1571), историчара и нишанцију из XVI века. Османзаде се, дакле, позива на ауторитете османске историографије, што и сам истиче: „као што су истакли угледни и поуздани историчари” (*esâtîn-i sikât müverrihîn kalemzen ta'yîn oldugı üzere*) и тиме даје тежину свом делу. Позива се и на мање поуздане ауторе као што је Евлија Челебија („према писању Евлије Челебије” (*Kâtib Çelebî tahrîri üzere*)) и на општа историографска дела као на пример *Ravzatü'l-Ebrâr* Кара Челебизаде Абдулазиз-ефендије (1591-1658): „према свилом протканим записима у *Ravzatü'l-Ebrâr*” (*Ravzatü'l-Ebrâr'da nakş-ı harîr tahrîr oldugı*

⁶⁸ Abdülkadir Özcan у одредници о *Баиити везира* у *İslam Ansiklopedisi* тврди да Османзаде не наводи ауторе које је користио приликом састављања овог дела (Özcan, „Hadîkatü'l-vüzerâ”, 22-23).

üzere). Овом извору он приступа критички и пише: „...по овом питању исказано и свилом исписано у *Baṣṣmī vrliḥ* изгледа опречно” (...*Ravzatü'l-ibrâr'da pirâye-i harîr ve tahrîr olan ta'bir bu üslûba mugayir görünü[r.]*). Од историјских извора Османзаде је користио и *Tacü't-tevârih* Хоџе Садедина. Хоџа Садедин је био важна личност османске културе, уметности и књижевности XVI века. Његова историја, коју је предао султану Мурату III (1574-1595), обухвата период од настанка османске државе то смрти Селима I (1512-1420). Од дворских хроничара Османзаде по имену помиње Абдурахмана Абди-пашу: „Историчар Абди-паша преноси својим префињеним стилем...” (*Müverrih 'Abdi Paşa kemâl edebin[i] beyân zımında nakl eder ki...*). Следећи осврти у *Baṣṣmī vezira* откривају Османзадеов однос према предању и писаној речи у његовом делу:

- према ономе што се прича, према ономе што кажу (*'alâ-rivâyetin*);
- према извештају пера дворског хроничара (*mersûm-i yerâ'a-ı beyân-ı vakâyi'nüvîsân oldugu üzere*);
- према предању, према говорењу (*'ale-kavl* или *'alâ-kavlin*);
- према ономе што су у хроникама писали оновремени дворски хроничари (*Sebt-i cerîde-i ahbâr-ı vakâyi'nüvîsân-ı rüzgâr oldugu üzere*);
- према писању и редовима дворских хроничара (*vakâyi'nüvîsânda tastîr ve tensik oldugu üzere*);
- по мишљењу Канцеларије за обавештавање (*rivât-i kalem-i ahbâr oldugu üzere*);
- према приповедању поузданих приповедача (*'an'ane-i sikât rivât ile*);
- према ономе што је забележило перо хроничара (*Mersûm-ı hâme-i nüvîsendegân âsâr oldugu üzere...*);
- Препуштају се историји неке недоличности и слично као и појединости и добра дела јер је покојни Азиз-ефендија, један од најодличнијих историчара, увређен због неправде, а због своје честитости и васпитања претеривао у похвали. (*Esâtîn-i müverrihîn-i kirâmdan 'Azîz Efendi merhûm âzürde-i cevri ve sitemi olmagın ba'z-ı ta'âyib ve misâlin iş'âra vecîhi perverde-i na'm ve kemeri oldugu ecluden medâyiḥ ve menakıbında iksâr etmegın tafsîl-i ahvâl ve âsâr-ı hayri iştimâli 'uhde-i târîhe havâle olundu*.)⁶⁹

7. Генерални приказ институције великог везира пре Османлија

Пре него што се крене у анализу појединачних преломних мандата османских великих везира који представљају важне тачке у развоју ове османске канцеларије, корисно је осврнути се на порекло институције везирата у неким другим исламским државама у којима је она фигурирала пре Османског царства.

Везир као државна институција није искључиво османска особеност. У свом основном значењу, арапска реч *vezir* (ар. *wazîr*) означава помоћника, помагача.⁷⁰ Ово значење је установљено још у Курану и у раној исламској поезији.⁷¹ Од основног, преко значења *представник*, *помоћник*, реч *vezir* је у Абасидском халифату (750-1258) добила своје државно-институционално значење. Филип Хити тврди да је функција великог везира код Абасида постала под утицајем персијске традиције и као пример њене важности наводи акт

⁶⁹ P1, 70a, p. 8-12.

⁷⁰ Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik* (El-Kalem: Sarajevo, 1997).

⁷¹ Muhammad Qasim Zaman, „Wazîr”, *EI2* 11, 185-188.

којим халифа ен-Насир (1180-1225) поставља свог новог везира: „Мухамед-убну-Берз-ил-Куми је наш заступник на целој нашој земљи и код свих наших поданика. Зато онај ко њега слуша, нас слуша; а ко нас слуша, Бога слуша, а Бог ће дати ономе ко њега слуша да уђе у рај. Међутим, онај ко не слуша нашег везира, не слуша ни нас; а ко не слуша нас, не слуша ни Бога; а Бог ће ономе ко га не слуша дати да уђе у паклени огањ.”⁷²

Филип Хити тврди да је звање *везир* понео најпре Халид ибн-Бармак чија је мајка била ратна заробљеница, а отац *бармак*, тј. поглавар будистичког манастира у Балку. Халид је прешао из Балка у Басру, прихватио ислам и ступио у службу Абасида. Заузимао је истакнуте државничке положаје под тројицом халифа до своје смрти 781-782 године. Када је Харун ар-Рашид постао халифа 786. године, прогласио је Халидовог сина, Јахју ибн-Халида, везиром (786-803). Ставридес тврди да је управо Јахја ибн-Халид први моћни везир у исламској историји. Јахја ибн-Халид ибн-Бармак, како му је пуно име, је искуство у државничким пословима стицао од оца. Поред тога, био је учитељ/лала/тутор Харуна ар-Рашида који га је чак називао оцем. Према предању, Харун ар-Рашид је свог везира даривао неограниченом влашћу уз следеће речи: „Поверавам ти управљање поданицима, препуштајући ти ову обавезу од које желим да олакшам своја плећа: суди онако како мислиш да треба, примај у службу и отпуштај из службе кога желиш. Што се мене тиче, нећу контролисати твоје поступке.”⁷³ Јахја је умро 805. године, а његова два сина ел-Фадл и Џафер су заправо управљали царством од 786. до 803. године.

Чланови породице Бармакида су били изузетно богати. Џаферова палата у источном Багдаду била је достојна тога да се халифа ал-Мамун усели у њу и претвори је у халифску палату. Бармакиди су изградили велики број канала, џамија и других јавних објеката.⁷⁴ Придавали су велики значај књижевности и науци чији су били покровитељи. Били су покровитељи нарочито поезије, а приређивали су и окупљања научника у својој резиденцији.⁷⁵ Њихова великодушност је постала пословична па тако на арапском језику *barmakî* означава и великодушног човека, а постоји и изрека „дарежљив као Џафер”. Поред богатства које су поседовали, Бармакиди су били и изузетно учени. Џафер је био познат по говорничким и списатељским способностима, а неки арапски историчари ову породицу сматрају оснивачима сталежа који они називају „људи од пера”.⁷⁶

803. године Харун ар-Рашид је одлучио да Бармакиде уклони из политичког живота Абасидског халифата. Најпре је убијен седамдесетогодишњак Џафер. Његова одрубљена глава је набијена на колац на мосту у Багдаду, а половине његовог тела на друга два моста. Јахја и ал-Фадл су су умрли у заточеништву. Сва породична имовина у новцу, земљишним поседима, палатама и намештају је конфискована. Разлози за уклањање Бармакида су нерасветљени. Непоуздани извори дају следећи могући разлог: Харун ар-Рашид је дозволио само формално венчање своје сестре Абасе и Џафера како би Џафер могао да се састаје са халифом у њеном присуству. Упркос томе, Абаса је остала трудна са Џафером што је био повод да везир остане лишен халифине милости.⁷⁷ Следећи разлог би могао бити тај што се

⁷² Filip Hitti, *Istorija Arapa od najstarijih vremena do danas* (Sarajevo: Veselin Masleša, 1973), 223.

⁷³ Hitti, *Istorija Arapa*, 211. Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 37.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ D. Sourdel, „al-Barâmika”, *EI2* 1, 1035.

⁷⁶ Hitti, *Istorija Arapa*, 212.

⁷⁷ Ibid. Sourdel, „al-Barâmika”, *EI2* 1, 1034-1035.

сумњало да су Бармакиди били наклоњени Алидима, ривалима Абасида. Као још један разлог за пад Бармакида се наводе интриге непријатеља његове породице, Ал-Фадл бин ал-Рабија.⁷⁸ Узрок пада Бармакида би могло бити и њихово огромно богатство. Харун ар-Рашид је њиховим падом добио прилику да га конфискује.⁷⁹

Независно од тога који је од горенаведених разлога најближи истини, историчари се слажу у једном: Бармакиди су постали исувише моћни што је засметало халифи Харуну ар-Рашиду.⁸⁰ Кроз своју покровитељску мрежу они су преузели државну администрацију и самостално доносили одлуке. О моћи Бармакида довољно говори чињеница да је овај период касније назван „владавина Бармакида”.⁸¹ Податак који треба имати у виду што се тиче контекста читавог рада јесте порекло Бармакида. Халид ибн-Бармак није потицао из угледне арапско-исламске породице. Његова позадина је персијско-будистичка. Социјалну мобилност је остварио преласком на ислам и својим способностима.

Везир је била висока позиција и у Селџучком султанату. Личност која је можда најпознатији носилац овог положаја уопште је управо везир овог султаната - Низамулмулк (1063-1092). Низамулмулк је био везир двојице селџучких султана: Алп Арслана (1063-1072) и Малик Шаха I (1072-1092). Његов мандат је пример султановог потпуног делегирања моћи везиру. Низамулмулк је био селџучки везир персијског порекла.⁸² Након стицања образовања у Нишапуру, Низамулмулк је најпре служио у администрацији Газнавида да би затим прешао у службу селџучког принца Алп Арслана. Недуго после доласка на селџучки престо, Алп Арслан поставља Низамулмулка на положај везира. Након убиства султана, Низамулмулк задржава везирски положај и под новим султаном Малик Шахом. У току своје каријере, Низамулмулк се прославио као пример државника у сваком смислу - истакао се и као војсковођа, администратор, реформатор и покровитељ науке и уметности. Овај везир је спровео низ реформи које су допринеле систематизацији селџучке бирократије и централизацији султаната. Истовремено је заслужан и за оснивање система тзв. школа низамија, распрострањених по читавом царству. Низамулмулк је посебно познат по свом делу *Siyâsetnâme* које представља расправу о вештини управљања државом.⁸³

Везир Низамулмулк је имао право да дели позиције у државној управи тако да је на високе државне положаје постављао своје сроднике и штићенике. Његова покровитељска мрежа је обухватала администрацију, школоство, војску, уметнике и научнике што је довело до великог броја његових штићеника и акумулације огромне моћи у његовим рукама. Као што је Харуну ар-Рашиду засметао велики утицај Бармакида, тако је и Малик Шаху засметао утицај Низамулмулка. 1092. године, док се везир враћао из Исфахана у Багдад, убио га је један суфија. Сматра се да је заверу организовао султан Малик Шах у сарадњи са везиrowим непријатељима.⁸⁴

⁷⁸ Sourdel, „al-Barâmika”, *EI2* 1, 1035.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Sourdel, „al-Barâmika”, *EI2* 1, 1035. Hitti, *Istorija Arapa*, 212.

⁸¹ Ibid.

⁸² Hitti, *Istorija Arapa*, 335.

⁸³ Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 42-43.

⁸⁴ Ibid, 44-45.

Селџучки везир Низамулмулк није пореклом припадао турским-селџучким елитама. Теохарис Ставридес у свом делу *The Sultan of Viziers: The Life and Times of the Ottoman Grand Vizier Mahmud Pasha Angelović (1453-1474)* тврди да је прича о Низамулмулку значајна јер показује да је Селџучка администрација попуњавана нетурским елитама народа покорених на истоку стога што су те елите баштиниле административну традицију династија као што су Саманиди и Газнавиди.⁸⁵ Овде би требало додати већ поменути чињеницу да ни Халид ибн-Бармак није припадао арапско-исламској традицији у чијем се окружењу прославио под Абасидима. Сличан тренд је био једна од основних карактеристика Османског царства с тим што је он код Османлија добио и једну другу димензију. Османлије су, добрим делом своје историје, своје администраторе правиле саме, припремајући за ову врсту каријере хришћанску децу преобраћену на ислам. Низамулмулк је, у сваком случају, остао један од највећих везира и у османској перцепцији ове институције. Поред тога што га Османзаде хвали као најсветлији пример везира у уводу *Баише везира*, он и положај османског великог везира поистовећује са ликом и делом овог селџучког државника. О доласку Табанијаси Мехмед-паше на положај великог везира 1632. године, Османзаде пише да је овај „успео да уместо Реџеп-паше украси везирски положај Низамулмулка”. (...*Receb Paşa yerine Nizâmü'l-Mülk sadr-ı ârâ-yı kârsâz oldu*.)⁸⁶

Остаје питање у коликој је мери један везир, као што је то био Низамулмулк или Бармакиди, могао да угрози султана. Да ли је везир икада могао и формално преузети власт? То је зависило од више фактора: природе посматране државе, од тога колико је чврсто владајућа династија била укоренења на престолу и колико је дати везир био моћан. Познат је један такав случај у средњовековној Анадолији у XIV веку у беглуку Еретна, једном од многих беглука који је настао на рушевинама Селџучког царства. Кади Бурханедин Ахмед је био правник и песник који је припадао угледној породици чији су истакнути чланови генерацијама били кадије у Кајсерију. Након очеве смрти и сам постаје судија, а након смрти султана Еретне, Гијаса ел-Дина Мехмеда, помаже новом султану Али-бегу да савлада непријатеље због чега бива награђен положајем везира (1378-1380). Док је заузимао позицију везира, Кади Бурханедин је извршио централизацију власти тако што је чланове угледних породица на власти заменио својим штићеницима. Када је султан Али неочекивано умро, Кади Бурханедин као везир постаје регент његовом сину, седмогодишњаку Мехмед-бегу II. Везир користи прилику и успоставља директну контролу војске и ризнице да би се на крају прогласио султаном.⁸⁷

8. Османска институција великог везира од средине XV до друге половине XVI века са освртом на представу одређених њених представника у *Баиши везира*

У раном формативном периоду османске државе институција првог помоћника османских суверена није још увек називана великим везиром. Услед чињенице да је држава још увек била у повоју, ни њене институције нису имале широко разграната и јасно прописана овлашћења која су касније стекле. Први министар је у овом периоду кратко називан везиром. Османски велики везири су припадали такозваној војно-административној класи друштва која у османском контексту обухвата две категорије - људе од пера (осм. *ehl-i kalem*) и људе од сабље (осм. *ehl-i seyf*) које су сједињене представљале идеал османског државника. Класе

⁸⁵ Ibid, 45.

⁸⁶ P1, 64a, p. 2-3.

⁸⁷ Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 50-51.

у османском друштву нису биле класе у западноевропском смислу. У османском друштву је постојала класна мобилност и она је била заснована на систему меритократије и верској припадности. Појединац је могао да се успиње на друштвеној лествици и да доспе у војно-административну класу уколико се покаже заслужним и уколико прихвати ислам. Ова инкорпорација појединаца немуслиманског порекла у редове османске администрације је била принцип на коме је османска држава створена и који је остао једно од њених главних обележја све до дубоко у XVII век.

Да би се на основу дела *Баишта везира* могла дати уверљива слика о томе какво је место велики везир заузимао у османској политичкој култури, упутно је најпре посебно анализирати службе одређених османских везира које, по мишљењу аутора, представљају важне прекретнице у развоју ове канцеларије и чији су мандати смештени у XV и XVI век. То су Чандарли Халил-паша (1430-1453), Махмуд-паша Ангеловић (1453-1468, 1472-1474), Ибрахим-паша (1523-1536) и Мехмед-паша Соколовић (1565-1579). Развоје канцеларије великог везира је текао и њена природа је обликована у нераскидивој вези са институцијом султана. Чандарли Халил-паша се узима као полазна тачка јер је он последњи реликт „пре-мехмедовске” структуре власти и значајно га је упоредити са доминацијом „рובה” која је уследила. Мехмед-паша Соколовић је пример „роба” који је у својим рукама акумулирао толико моћи да су га савременици називали „виртуелним султаном”. После његове смрти институција великог великог везира више никад неће бити иста, тј. биће сведена на обичну формалност. Изузетак чини мандат Мехмед-паше Туприлића (1656-1661) који је својом харизмом успео да на кратко време поврати славу овом положају.

Примери дати у претходном поглављу који се односе на велике везире у исламским државама које су претходиле Османском царству, као и они који следе, говоре заправо да је најконтroversније питање у вези карактера њихових мандата то у коликој је мери „апсолутна” моћ владара делегирана његовом министру, тј. првом министру, и где је повлачена граница моћи између владара и његовог првог помоћника. Пре 1453. године су неки османски државници били у положају да своју вољу наметну султанима. Као добар пример може послужити случај када је велики везир Чандарли Али-паша убедио султана Мурата II да се врати на престо у чак два наврата након што је абдицирао у корист свог сина Мехмеда (касније Освајача) - случај који говори о нестабилном карактеру власти новог султана. Поред тога, Чандрали се оштро супротстављао освајању Константинопоља, што је био сан сваког газије а нарочито Мехмеда II, наводно се плашећи уједињеног напада западних сила.⁸⁸ Желећи да спречи овакво понашање високих државника у будућности, а охрабрен освајањем престонице Византијског царства, Мехмед II је преузео одлучне кораке са циљем да свој

⁸⁸ Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 54.

ауторитет учини неповредивим. Статус османског султана је значајно различит пре и након 1453. године.⁸⁹

8.1. Централистичка политика Мехмеда II⁹⁰

Пре владавине Мехмеда II, османском администрацијом доминирала је елита туркијског порекла. Деветнаест великих везира који су овај положај заузимали пре 1453. године припадало је анадолској аристократији. Анадолска феудална аристократија која је своје порекло вукла још из преосманског периода, представљала је препреку централистичким тежњама Мехмеда II. Пре освајања Константинопоља 1453. године, османски султан је био само један од бегова - локалних великаша који су управљали анадолским беговатима. Он тада још увек није био независан при доношењу важних одлука. Иако то није била његова званична титула, и Мехмед II је називан бегом и у том смислу се није разликовао од осталих турских бегова.⁹¹ Да би се показао вредним султанске титуле, бег је морао да учини запажена дела која би га поставила изнад осталих бегова, као што су освајања. Освајање Константинопоља је представљало сан сваког газије који би у том случају постао газија над газијама, бег над беговима, врховни лидер.⁹² Следеће речи се приписују пророку Мухамеду: „Константинопољ ће заиста бити освојен; како ће само сјајан бити тај вођа и како ће сјајна бити та војска.”⁹³ У овим речима се може препознати жеља за освајањем Константинопоља још од појаве ислама у седмом веку. Може се дакле претпоставити колику је славу и престиж стекао Мехмед II након освајања које му је коначно дало прилику да спроведе централизацију. Три аспекта политике централизације Мехмеда II Освајача су утицала на природу положаја великог везира: састављање сета закона познатог као *Канун-нама* Мехмеда Освајача, изолација султана и увођење конвертита и регрута девширме (деца купљена „данком у крви”) као робова (осм. *kul*) у државну управу.

⁸⁹ Слични примери се могу наћи не само у случају великих везира већ и међу породицама румелијских акинџија као што су Турханоглуови, Михалоглуови, Евреносоглуови и др. Они су османском формативном периоду (пре 1453) служили османској династији више као партнери него потчињени. Да би придобили ове породице за османску идеју, султани су им признали наследно право на земљу коју су ови освојили у румелијским пограничним подручјима, што је било у супротности са принципима тимарског система у коме је султан припадницима војно-административне класе делио земљу у замену за војну службу. Земља коју су тимариоти добијали није била наследна. Међутим, угледни акинџијски заповедници нису могли заузимати положаје у централној управи већ само оне провинцијске. Видети: Tijana Krstić, *Contested Conversions to Islam: Narratives of Religious Change in the Early Modern Ottoman Empire* (Stanford: Stanford University Press, 2011), 47. и Heath Lowry, *The Nature of the Early Ottoman State* (Albany: State University of New York Press, 2003), 55-66, 143.

⁹⁰ О централистичким аспирацијама Мехмеда II и његовом односу са великим везиром Халил-пашом Чандарлијем детаљно говоре „Прва књига” и „Друга књига” дела Франца Бабингера, *Мехмед Освајач и његово доба* (Београд: Алгоритам, 2010).

⁹¹ Tezcan, *The Second Ottoman Empire*, 81.

⁹² Док су све газије желеле да освоје Константинопољ, није сваки газија овај град замишљао као будућу престоницу. Многи су сматрали да то треба да остане Једрене. Видети: Cemal Kafadar, *Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State* (Berkeley: University of California Press, 1995), 148-149.

⁹³ Kaya Şahin, “Constantinople and the End Time: The Ottoman Conquest as a Portent of the Last Hour,” *Journal of Early Modern History* 14 (2010): 319.

Канун-наме је сет закона и правила записаних пред крај владавине Мехмеда II.⁹⁴ Сврха *Канун-наме* је била да установи принципе који би били основа за нову османску империјалну идеологију и да дефинише позицију османског султана у односу на његове поданике, тј. да уздигне султана изнад свих и учини га недодирљивим. Стога је преовлађујућа тема *Канун-наме* дворска хијерархија. Први део је нарочито важан за положај великог везира зато што се велики везир већ у првом параграфу уводи као *vekil-i mutlak* или султанов „апсолутни опуномоћеник”. Ова одредница дефинише великог везира као најмоћнијег османског дворског званичника одмах после султана. „Нека најпре буде знано да је велики везир изнад [осталих] везира и заповедника. Он је [мој] апсолутни опуномоћеник у [државним] пословима. Дефтердар је опуномоћеник за моју благајну а он [велики везир] је онај који надзире. И при стајању и при седењу, као и по рангу, он је испред свих других.”⁹⁵

Следећи аспект империјалне идеологије Мехмеда II је његова физичка изолација од својих поданика, по угледу на персијске и византијске владаре. 1459. године Мехмед је себи направио нову палату, Топкапи палату, окружену зидинама и подељену у три сукцесивна дела. Прва два су служила за обављање јавних послова султановог двора и звала су се *bîrûn* (спољашњи двор), а трећи, звани *enderûn*, тј. унутрашњи двор, садржавао је приватне одаје султана и био доступан само уском кругу људи.⁹⁶ Изградњом овакве палате је Мехмед II желео себе да портретише у маниру персијских и византијских царева и да нагласи своју светост. У том смислу је постао наизглед недодирљив, вероватно желећи да његови поданици замишљају свог султана као невидљиву силу која управља њиховим животима и ван њиховог је домашаја. Претходници Мехмеда II су се редовно појављивали у јавности. Оваква пракса је постојала да би се јавност држала мирном. Јавни нереди су могли избити и уз најмањи наговештај султанове смрти. Са Мехмедом II, а у складу са стварањем његовог имиџа, ова пракса престаје.⁹⁷

Постављање великог везира за апсолутног опуномоћеника и Мехмедово повлачење из јавности могу изгледати у супротности са његовом централистичком политиком. Међутим, давање широких овлашћења великом везиру је била неминовна последица развоја и усложњавања структуре царства.⁹⁸ Султан једноставно више није могао сам контролисати многе угледне породице и бегове који су раније били полу-независни. Изолација Мехмеда II је била искључиво физичке природе. Султан је кроз свог великог везира не само имао увид у државне послове, већ је био упознат и са питањима на дневној бази. Међутим, временом ће

⁹⁴ Најстарија постојећа верзија *Канун-наме* Мехмеда II потиче из XVII века. У овој верзији се јављају одређени анахронизми али ови додаци не одступају од дозволе, па чак и сугестије Мехмеда II да би његови наследници требало да побиљшају овај закон ако то буде било потребно. О аутентичности *Канун-наме*, погледати Cornell Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)* (Princeton: Princeton University Press, 1986), 199-200; Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 32; Tezcan, *The Second Ottoman Empire*, 58.

⁹⁵ Abdülkadir Özcan, *Fatih Sultan Mehmed: Kanunnâme-i Âl-i Osman* (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin) (Istanbul: Kitabevi, 2007), 277b: *Evvelâ ma'lûm ola ki vüzerâ ve ümerânın vezîr-i a'zam başıdır. Cümlemin ulusudur. Cümle umûrun vekîl-i mutlakıdır. Ve mâlûmın vekîli defterdârıdır ol nâzırıdır. Oturmada ve durmada ve mertebede vezîr-i a'zam cümleden mukaddemdir.*

⁹⁶ Gülru Necipoğlu, *Architecture, Ceremonial, and Power: The Topkapı Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* (Cambridge, MA: MIT press, 1991), 8.

⁹⁷ *Ibid.*, 17.

⁹⁸ Детаљније о дужностима великих везира погледати у поглављу „Çlanovi sultanskog divana” у Ekmeleddin İhsanoğlu, *Historija osmanske države i civilizacije* (Sarajevo: Orijenatlni institut, 2004), 191.

медијаторска улога великог везира постати озбиљан капитал у смислу расподеле моћи и тај ће капитал неки везири искористити.

Како би осигурао да новонамештени велики везири у новим околностима не стекну огромну количину моћи, Мехмед II је одлучио да за овај положај искористи особе другачијег профила. Уместо потомака утицајних племенитих турских породица против којих се Мехмед II борио за моћ, султан је за велике везире почео да поставља конвертите и регруте девширме и ова пракса је настављена до XVII века, а мањем обиму и у XVIII веку. Мехмедова централизација се огледа у „поробљавању” поданика. Након 1453. године, Мехмед II све своје поданике претвара у своје робове (осм. *kul*) од којих му је највернија постаје преживела балканска аристократија која је прихватила ислам у замену за статус - висок положај у османској администрацији. Неукорењени у османском миљеу, они су у потпуности зависили од султана. Византијска и балканска аристократија је Османском царству обезбеђивала велике везире све док није изумрла почетком XVI века када су замењени регрутима девширме.⁹⁹ Регрути девширме су били хришћанска деца узраста између осам и шеснаест година, покупљена „данком у крви” на Балкану, у Анадолији и на Кавказу и преведена на ислам. Неки од њих су бивали распоређени у војничку службу и слати у јаничаре док је остатак едукован у ендеруну, једној од царских или палата високих државника. Ту су припремани за положаје у државној управи кроз постепено напредовање у каријери.¹⁰⁰ Конвертити племенитог порекла, као и регрути девширме, нису рођени као муслимани, нису били повезани са добро укореењим и утицајним турским породицама и нису могли имати права на статус виши од султановог „роба”. Девширма је заправо представљала један вид „османизације” Османског царства. Требало је смањити утицај моћних туркијских племенитих породица, које би се могле назвати османском аристократијом, и то је чињено продукцијом оних који би се у правом смислу осећали и називали Османлијама. Туркијску укореењену непокорну аристократију Мехмед II је заменио новим типом Османлије коме је за безрезервну оданост дао високе положаје некада резервисане за туркијске племиће. Османизација је као преоцес представљала профилисање османске државе као једне централизоване творевине утемељене на само једној традицији - традицији Османове породице. Све друге традиције, као што су оне племенитих туркијских породица у Анадолији, треба да се изгубе у овој једној и главној. Туркијска муслиманска аристократија је османизацијом изгубила свој интегритет и идентитет. Управо то је и био циљ Мехмеда II. Новине које је Мехмед II увео су, међутим, имале краткорочни ефекат у смислу централизације моћи и утабале су пут центрифугалним тенденцијама у XVI веку, нарочито током везировања Ибрахим-паше и Мехмед-паше Соколовића.¹⁰¹

Централизација Мехмеда II је оставила неизбрисив траг у свим истријама Османског царства до данас. Према традиционалном гледишту, структура моћи у Османском царству је почивала на високо централизованој управи. Административни централизам је по том гледишту антрополошка одлика османске филозофије државе. Одувек присутно у османској историографији, овакво гледиште је можда први истакао Макијавели у свом делу *Принци*. Он ту супротставља два модела државне управе у периоду у коме је он сам живео (крај XV и

⁹⁹ Lowry, *The Nature of the Early Ottoman State*, 127.

¹⁰⁰ V. L. Menage, „Devshirme”, *EI2* 2, 210-213.

¹⁰¹ Девширма је током XVII века почела да изумире, а случајеви регрутовања хришћанске деце се јављају чак и 40-их година XVIII века. Од почетка XVIII века па до краја владавине султана Махмуда I (1730-1754) више од половине великих везира, главних дефтердара и адмирала вукло је порекло из девширме.

почетак XVI века): „Савремени примери за ове две врсте управе су турски султан и француски краљ. Читавим Турским краљевством управља један владар, остали су његове слуге; његово краљевство је подељено на санџаке у које он шаље разне управнике које мења и премешта по свом нахођењу. Са друге стране, краљ Француске је позициониран међу великим бројем наследне господе који су као такви признати од стране својих поданика који су им одани. Они имају своје наследне привилегије које им краљ одузима на свој ризик.” Макијавели даље примећује да су сви османски државници султанови робови и да свој положај дугују њему.¹⁰² У султанове робове убрајани су сви султанови поданици - од оног најнижег до великог везира.

Положај Османове династије у 16. веку није био под знаком питања. Османова породица је у овом периоду већ поседовала добро утврђен положај који је заснивала да увелико увреженој традицији. Оно што је остало упитно је сама моћ османских султана која је некад била мања некад већа. И у Енглеској је тек са доласком на власт Стјуарта у 17. веку, а нарочито после погубљења Чарлса I, моћ монарха значајно ослабила. У овом случају, она је пребачена на парламент. Код Османлија, она је, у недостатку парламента, прешла на неке друге структуре. Османска елита која је требало да се заснива на понизности робова у служби врховног ауторитета, сада је постала значајан фактор који је хтео да дели моћ са султаном. Ово је принудило султане на повремене чистке које су резултирале променом расподеле политичке моћи. Једна од таквих промена која је ставила тачку на јак положај великог везира је наступила после убиства Мехмед-паше Соколовића.

8.2. Чандарли Халил-паша (1439-1453)

Одмах након освајања Константинопоља, а у складу са централистичком политиком Мехмеда II Освајача, убијен је велики везир Чандарли Халил-паша. Убиство је извршено по наређењу самог султана. Чандарли Халил-паша је био члан племените муслиманске породице чија се присутност у државној управи може пратити до Мурата I (1361-1389). Чланови ове породице су махом припадали улеми и били су на различитим функцијама у османској администрацији, најчешће на положају великог везира. Деда Чандарли Халил-паше, Чандарли Хајредин-паша је био велики везир (1380-1387) Мурата I. Ујак Чандарли Халил-паше, Чандарли Али-паша је био велики везир (1387-1406) под тројицом султана: Муратом I, Бајазитом I и Бајазитовим сином Сулејманом (владао Румелијом од 1402-1411 у време грађанског рата). И отац Чандарли Халил-паше је био везир Мурата II.¹⁰³

Сва тројица Чандарлијевих предака великих везира су пре овог положаја били кадије и казаскери (војне судије).¹⁰⁴ Њиховом стазом ишао је и сам Чандарли Халил-паша. Након што је завршио медресу, постављен је за кадију, а касније и казаскера. Велики везир је постао 1430-их. Након што је Мурат II абдицирао у корист свог сина Мехмеда 1444, Чандарли је задржао везират али његови односи са новим султаном нису били хармонични из више разлога. Мехмед II је отворено одржавао блиске везе са конвертитима и званичницима који су вукли порекло из девширме. Видећи ово као предзнак доминације *робова* у државној управи,

¹⁰² Niccolo Machiavelli, *The Prince*, Q. Skinner, R. Price, ур. (Cambridge University Press, 1988), 15-16.

¹⁰³ За више детаља о Чандарли Халил-паши и уопште о Чандарли породици, погледати Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi* и M. Münir Aktepe, “Çandarlı”, *İA* 8, 209-211.

¹⁰⁴ Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 52; Colin Imber, *The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power* (New York: Palgrave Macmillan, 2002), 161.

Чандарли је у два наврата на престо покушао и успео да врати Мурата II са којим је био у добрим односима. Као прву прилику је искористио крсташки рат који су западне силе повеле против царства 1444. године. Изговарајући се неискуством младог султана, Чандарли је позвао Мурта II да се врати у Једрене што је овај и учинио. Након битке код Варне, Мурат је опет абдицирао. Чандарли-паша га је, међутим, поново позвао да се врати на престо када је 1446. године у Једрену избила побуна јаничара. Неки извори чак сведоче да је Чандарли лично подстакао побуну како би имао разлог да позове Мурата.¹⁰⁵ Овај пут је Мурат II остао на престолу до 1451. Упркос затегнутим односима са принцем, Чандарли Халил-паша је остао на положају и након 1451. године када је Мехмед постао султан: „Када је газија султан Мехмед-хан, отац освајања и светих ратова, својом сенком наткрио узвишени престо, [Халил-паша] је као и раније, остао почастован везирским положајем.” (*Ebü'l-Feth ve'l-Megâzî Sultân Mehmed Hân Gâzî sâye-endâz-ı evrenk-i ser-efrâzî oldukda ke'l-evvel teşrîf-i sadâret ile teltîf buyurmuşlar idi.*¹⁰⁶) Османзаде наводи да му је султан, према писању ондашњег дворског хроничара, опростио неспоразуме из прошлости: „Према извештају пера дворског хроничара, иако су неке његове [Халил-пашине] радње приликом одласка и поновног устоличења [султана] мучиле душу владара, он [Мехмед] му је оростио приликом ступања на престо.” (*Mersum yerâ 'a-i beyân-ı vakâyi 'nüvîsân olduđu üzere mukaddemâ mâdde-i hal' ve iclâsda ba 'z-ı harekâtı bâ 'is-i tekdîr-i çeşme-i hâtur-ı hümâyûnları olmuşken esnâ-yı cülûsda 'afv ile mu 'âmele buyurdular[.]*¹⁰⁷) Овде је индикативна Османзадеова употреба термина који означавају султанов долазак на престо: *iclâs* и *cülûs*. Када је Мехмед II први пут дошао на престо, он је ту *постављен* јер султан Мурат II абдицирао. Османзаде стога користи глаголску именицу (масдар) арапске четврте глаголске врсте која носи каузално значење - *iclâs*. Тек након очеве смрти он *заузима* престо - *cülûs*, што је глаголска именица прве глаголске врсте која носи активно значење. Халил-пашино супростстављање султану, међутим, није престало. Велики везир је отворено иступио против идеје освајања Константинопоља, што је била султанова жеља. Његов аргумент је био да би освајање града изазвало реакцију западних сила у виду уједињеног напада на Османско царство.¹⁰⁸ Са друге стране, Мехмедов план су подржали издаци девширме. Првог дана након освајања Константинопоља, Чандарли је заједно са својим синовима затворен. Његова имовина је конфискована и он је касније убијен: „Оштра сабља која покорава га је упутила у земљу ништавила” (*...rahnümâ-yı şimşîr-i ser-tîz-i kahr ile rûberâh-ı diyâr-ı 'adem oldu*¹⁰⁹). Као оправдање за овакву одлуку, султан је искористио гласине да је Чандарли-паша подржавао Византинце током опсаде и да су га они чак подмитили.¹¹⁰ Било ово истина или не, јасно је да је султан Мехмед осећао велику фрустрацију због тога што га је Чандарли-паша у два наврата лишио престола. У том смислу султан није желео да убудуће буде ограничаван и почиње једна нова ера коју Баки Тезџан назива ером

¹⁰⁵ Franz Babinger, *Mehmed the Conqueror and His Time*, (Princeton: Princeton University Press, 1978) 46-47.

¹⁰⁶ P1, 7a, p. 13-15.

¹⁰⁷ P1, 7a, p. 15-7б, p. 1-3.

¹⁰⁸ Више о сукобу између Чандарлија и Мехмеда II око освајања Константинопоља, погледати: Daniel Nicol, *The Last Centuries of Byzantium 1261-1453* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), 369-393. Иза наводног Чандарлијевог страха од уједињеног напада западних држава се можда крије и онај прави. Чандарли Халил-паша је био умешан у трговину са Византијом од које је имао приличне материјалне користи. Освајање Константинопоља представљало би крај овом уносном послу. (Nevra Necipoğlu, *Byzantium between the Ottomans and the Latins: Politics and Society in the Late Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 184-232).

¹⁰⁹ P1, 7б, p. 12.

¹¹⁰ Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 54.

покровитељског ропства¹¹¹ у којој доминирају султанови робови. Османзаде не штеди лепе речи за овог везира који се супротставио султану: „Био је везир чији су и отац и деда били везири, племенитог порекла, великог морала, вођа исправног суда и добар управитељ.” (*Aben 'an cedd vezîr ibn vezîr-i tayyibü'l-a'râk kerîmü'l-ahlâk müşîr sâhib-i re 'u ve sâhib-i tedbîr idi.*¹¹²) Чандарли Халил-паша је први османски велики везир који је страдао од руке султана: „Први је велики везир који је опчињен претходницима неопрезно страдао од падишахове моћне сабље” (*Dest-i tîg-i bî-dirîg kahr-ı pâd-şâhî ile ser-mest-i süllâf sâf şehâdet olan sudûr-ı 'azâmin evvelidir.*¹¹³)

8.3. Махмуд-паша Ангеловић (1453-1468, 1472-1474)¹¹⁴

Махмуд-паша Ангеловић је добар пример развоја османске канцеларије великог везира из више аспеката. Био је велики везир у два мандата: 1453-1468. и 1472-1473. Потомак је византијско-балканске аристократије уведене у највише ешалоне османске владајуће елите након освајања Константинопоља 1453. године.¹¹⁵ Неки од највиших државних положаја, укључујући и онај великог везира, су попуњавани државницима овакве позадине у наредних педесет година.

Намера Мехмеда II Освајача је била да формира лојалну владајућу елиту тако што би старе и утицајне турске породице заменио византијско-балканском аристократијом која је својевољно или кроз девширму прешла на ислам. Ови „нови муслимани” су обично бивали отргнути из свог пређашњег окружења и пружена им је шанса успешне каријере у новим околностима. Најмање два нећака последњег византијског цара Константина XI Палеолога (1449-1453) су прихватила ислам и дошла до положаја великог везира као Месих-паша и Хас Мурат-паша.¹¹⁶ Махмуд-паша Ангеловић је био члан аристократке породице византијско-српског порекла из Новог Брда које је било важан рударски и трговачки центар. Тачна година његовог рођења није позната. Као дете је заробљен у време владавине султана Мурата II и доведен у Једрене где је постао паж.¹¹⁷ Мехмед II је у младости упознао многе конвертитите и заробљенике на двору и један од њих је био и Махмуд. Ова познанства нису благонаклоно прихваћена од стране угледних турских породица, нарочито породице Чандарли, које су у њима виделе могући почетак свог краја. Заробљеници штићеници су заиста перцепирани као власништво султана што се огледа и у начину на који Османзаде приказује Махмуд-пашу: „Оветљавао је царску ризницу; почастован је да буде драги камен на прстену благословеног принца Мехмед-хана” (*...hazîne-i hümâyûna çırâğ olub şehzâde-i kâmrân sultân Mehmed Hân'ın fass-ı hâtem-i engüşt iltifâti oldu.*¹¹⁸). Мехмед II је заиста успоставио праксу по којој нови султани доводе људе из својих дворова из провинција којима су управљали пре доласка на престо. Тим људима су замењивали званичнике на царском двору који су се ту укоренили након низа година проведених уз претходног султана, заузимали високе положаје и акумулирали велику

¹¹¹ Tezcan, *The Second Ottoman Empire*, 90.

¹¹² P1, 76, p. 14-15.

¹¹³ P1, 76, p. 15 - 8a, p. 1.

¹⁰⁹ Најрелевантнија студија о Махмуд-паши Ангеловићу је Stavrides, *The Sultan of Viziers*.

¹¹⁵ За више о византијској и балканској елити која је постала део османске управе, погледати: Lowry, *The Nature of the Early Ottoman State*, 116-117.

¹¹⁶ Lowry, *The Nature of the Early Ottoman State*, 115-116.

¹¹⁷ Colin H. Imber, „Mahmud Pasha,” *EI2* 6, 69-72.

¹¹⁸ P1, 8a, p. 7-8.

количину моћи на тим положајима. Нови султани су на тај начин на самом почетку своје владавине уклањали стару структуру моћи која би им могла ограничавати власт на исти начин као што је Чандарли-паша угрожавао вољу Мехмеда II.¹¹⁹

Након што је Мехмед II дошао на престо, Махмудова каријера је кренула узлазном путањом. Велики везир је постао највероватније 1456. године.¹²⁰ Након неуспеле опсаде Београда, Заганос-паша је послат у прогонство у Баликесир¹²¹ и на његово место је постављен Махмуд-паша Ангеловић који се у овој опсади истакао. Махмуд-паша је једна од најзапаженијих личности XV века Османског царства како на војној тако и на дипломатској сцени. Пратио је султана Мехмеда II или је сам предводио сваку битку вођену током свог везировања. Истовремено је служио као велики везир и румелијски беглербег.¹²² Његов брат Михаило Ангеловић је у једном кратком периоду 1458. године управљао Србијом. Будући у контакту са својим братом на Порти, Михаило је Србију држао ближе Османском царству због чега га је српска аристократија сменила.¹²³ Махмуд-паша је након овога послат у поход на Србију како би спречио њено окретање Мађарској. Иако је освојио нека стратешки важна утврђења (нпр. Голубац), није успео да узме Смедерево које се предало наредне године када је султан Мехмед II лично преузео команду над походом. Пад Смедерева 1459. године је истовремено значио пад Српске деспотовине. Освајање Србије је добар приказ природе односа између султана и великих везира после 1453. године. У изворима се не може наићи на било какве знаке Махмуд-пашиног отпора султану да поведе војску на земљу свог порекла. Сличан случај се десио 1460. године када је Махмуд-паша пратио султана у походу на Синоп, Амасру и Трапезунт. Тада је са својим рођаком, филозофом Ђорђем Трапезунтским, преговарао о предаји Трапезунта.¹²⁴ 1468. године, током борби против Караманида у Анадолији, ривалитет између Махмуд-паше и друге групе на царском двору предвођене Руми Мехмед-пашом је достигао критичну тачку. Махмуд-паша није успео да ухвати караманског бега и да занатлије из Коње и Ларенде доведе у Истанбул. Убрзо је оптужен за немарност и примање мита, замењен на положају Руми Мехмед-пашом¹²⁵ и прогнан у Галипоље као санџакбег (*sadr-ı sadâretden tard ve ib 'âd olunub Gelibolu sancağı tevcih olundu*¹²⁶).

¹¹⁹ Нису нужно сви елементи старих структура уклањани. Након убиства Чандарли-паше, велики везир је постао ренегат грчког порекла Заганос-паша. (За више детаља о смени на положају великог везира након освојења Константинопоља, погледати Halil İnalcık, "Mehmed the Conqueror and His Time," *Speculum* 35, no. 3 (1960): 413.) Он је најпре био учитељ (*lala*) Мехмеда II, а затим и његов таст (Stavrīdes, *The Sultan of Viziers*, 63; Babinger, *Mehmed the Conqueror*, 47). Оно што је најважније за његовостанак на положају и напредовање у каријери је чињеница да је он био противник Чандарли-паше. Иницијално добар однос између Заганос-паше и Мехмеда II није представљао препреку султану да га 1456. године пошаље у прогонство у Баликесир.

¹²⁰ Није сигурно када је тачно Махмуд-паша постао велики везир. Овде смо прихватили предлог два највећа ауторитета када је дати период у питању: Stavrīdes, *The Sultan of Viziers*, 59-60; İnalcık, "Mehmed the Conqueror (1451-1481) and His Time," 413.

¹²¹ Заганос-паша је у Баликесиру имао велике поседе и тамо је прогнан заједно са својом ћерком - женом Мехмеда II освајача. За више детаља о овој епизоди, погледати: Stavrīdes, *The Sultan of Viziers*, 63-64; Babinger, *Mehmed the Conqueror*, 115-116.

¹²² Imber, „Mahmud Pasha,” *EI2* 6, 70.

¹²³ Сима Ћирковић, *Историја српског народа 2* (Београд: Српска књижевна задруга, 1982), 306.

¹²⁴ Imber, „Mahmud Pasha,” *EI2* 6, 70.

¹²⁵ Stavrīdes, *The Sultan of Viziers*, 329-332.

¹²⁶ P1, 9a, p. 6-7.

Уочи битке против државе Ак Којунлу и њеног лидера Узун Хасана 1472. године, Махмуд-паша је по други пут постављен на положај великог везира услед потребе за његовим завидним војничким способностима. Међутим, овог пута он није лично предводио војску нити је то радио у пратњи султана. Одређено му је да командује у пратњи румелијског беглербега Хас Мурат-паше, султановог новог младог штићеника и миљеника. Са овим понижењем се раздор између султана и Махмуд-паше још више продубио. Након битке која се завршила поразом Османлија, Махмуд-паша је лишен положаја други и последњи пут¹²⁷ (*tekrar mübtelâ-yı bela-yı 'azl*¹²⁸). Међутим, пад Махмуд-паше и даље није расветљен у потпуности. Приче о томе шта се заправо десило су компликоване и укључују чак и недолично понашање султана или једног од принчева према жени Махмуд-паше. Гласине о овоме су се шириле па су тако јаничари певали песме на ову тему. Османзаде преноси причу који многи други извори наводе. Наиме, након смрти принца Мустафе, Махмуд-паша је отишао у Истанбул како би, у складу са обичајем, изјавио саучешће Мехмеду II (*bi-hasebi'l-âde edâ-yı hizmet-i ta'ziye için der devlet-i nevâle ser-nihâde oldukda*¹²⁹). Мехмед II је, међутим, свог некадашњег великог везира затворио у тврђаву-затвор Једикуле где је овај убијен. Оваквом поступку су претходиле оптужбе нове дворске клике да је Махмуд-паша ликовео над принчевом смрћу услед анимозитета који је постојао између ове двојице. Шпијуни које је султан послао да провере стварно пашино стање су посведочили да су пашу затекли обученог у бело како игра шах у раздраганом друштву (*câme-i sefid ile bâzîçe-i şatrence nigâh-endâz*¹³⁰).¹³¹ Махмуд-паша је сматран жртвом султанове ђуди и касније је учињен бесмртним у једном панегирику (*menâkib*) који га приказује скоро као свеца.¹³² На основу овога се да закључити да су кроз његову личност многи изразили своје неслагање са султаном. Махмуд-паша је био трећи везир Мехмеда II, а већ други којег је погубио. У навођењу пашиних квалитета које Османзаде у виду формуле износи на крају сваке биографије великих везира, стоји да је он био миљеник улеме (*mühîbb-i ulemâ*¹³³). Питање је колико је Махмуд-паша могао бити вољен међу улемом која је доласком конвертита и изданака девширме изгубила доминацију у османском политичком животу. Османзаде овим описом вероватно покушава да повеже новоприслазну структуру власти са онима које су им претходиле и наглашава да је Махмуд-паша био вољен међу улемом кад већ није из ње потицао.

Потомци Мехмеда II на османском престолу су прихватили као нормалан чин уклањање великих везира погубљењем. Султан Селим II је задржао великог везира свог оца Бајазита II, Коца Мусатафа-пашу на положају када је дошао на престо 1512. године. Међутим, не могавши никако да се одупре сумњи да је овај и даље потајно одржавао везе са принцем Ахмедом, султановим ривалом у борби за престо 1512. године, изненада га убија у Бурси.¹³⁴ Независно од подухвата Мустафа-паше, ни овде не изостаје Османзадеова похвала: „Био је мудар, без мане, склон добротности” (*Âkil ve kâmil hayarâta mâ'il vezîr-i âlişân idi[.]*¹³⁵) Мустафа-паша је био само један од великих везира погубљених по наређењу султана Селима

¹²⁷ Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 137-141.

¹²⁸ P1, 96, p. 1.

¹²⁹ P1, 96, p. 4-5.

¹³⁰ P1, 96, p. 9-10.

¹³¹ P1, 96; Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 181-183.

¹³² Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 329-396.

¹³³ P1, 96, p. 15.

¹³⁴ P1, 17a.

¹³⁵ P1, 17a, p. 7-8.

II. Ту је и Јунус-паша (1517) који је учествовао у походу на Египат где је постављен за беглербега, паралелно држећи и положај великог везира. Његова лоша управа тамо је утицала на султана да му одмузе ову додатну функцију. Родио се сукоб између султана и везира коме је, недуго затим, одрубљена глава. „...са ударцем немилосрдне сабље која покорав пао је са моста живота у бујицу и нестало.” (...*sadme-i tığ-i bi-dirîg-i kahr ile kantara-i hayâtdan üftâde-i seyl 'adem olub...*)¹³⁶

8.4. Ибрахим-паша (1523-1536)

Ибрахим-паша је пример који илуструје развој великог везира од „роба” до свемоћног државника.¹³⁷ Ибрахим-паша је био први велики везир кога је на то место поставио султан Сулејман (1520-1566). Његов успон, као и његов пад, је био изненадан. Када је Сулејман дошао на престо и када је стекао легитимитет након освајања Београда и Родоса 1521. и 1522. године, једна потпуно непозната личност се појавила као румелијски беглербег и велики везир. Ибрахим-ага, како му је била титула пре достизања високих положаја, је био управник Сулејманових личних одаја и није имао искуства у пословима државне управе, нарочито у пословима које је захтевао положај великог везира.¹³⁸ Савременици су приметили да Ибрахим-паша није поседовао чак ни елементарно знање о томе како се води царски диван.¹³⁹

Чак и пре него што је Ибрахим постао велики везир, Сулејман је 1521. или 1522. године изградио палату за свог миљеника на Атмејдану.¹⁴⁰ На самом почетку Сулејманове владавине је утицај политичких структура које је млади султан наследио од свог оца Селима I био још увек велики.¹⁴¹ Стога је он одлучио да први корак у борби за ауторитет буде његово одвајање од поданика у још већој мери него што је то учинио Мехмед II. Он се изоловао у Тапкапи сарај и са дистанце успоставио везу са елитама и то кроз једну особу од поверења. То је био Ибрахим, његов „роб”, пријатељ из детињства и управник његових приватних одаја. Како би остале државнике удаљио од себе, он Ибрахима измешта из царског двора, гради му палату у близини своје, поставља га за великог везира и главног медијатора између себе и османске елите. На овај начин је Ибрахим-паша добио могућност да постане султанов *alter ego*.¹⁴² Следећи корак је била легитимизација Ибрахим-паше као способног и угледног везира, с обзиром на то да он није био познат јавности од раније. 1523/24. је послат у Египат да угуши побуну коју је тамо дигао Ахмед-паша, у османским хроникама познат као Издајник

¹³⁶ P1, 19a, p. 6-7.

¹³⁷ Најскорије студије које су допринеле решавању многих контроверзи о Ибрахим-паши је написала Ебру Туран и укључују њену докторску дисертацију „The Sultan's favourite: İbrahim Pasha and Making of Ottoman Universal Sovereignty” и њене чланке „Voices of Opposition in the Reign of Sultan Süleyman: the Case of İbrahim Pasha (1523-1536),” *Studies on Istanbul and Beyond: The Freely Papers 2* (Philadelphia, University of Pennsylvania, Museum of Anthropology and Archeology, 2007), 23-35, и „The Marriage of İbrahim Pasha (CA. 1495-1536): The Rise of Sultan Süleyman's Favourite to the Grand Vizierate and the Politics of the Elites in the Early Sixteenth-Century Ottoman Empire”. Старије студије су Feridun Emecen, „İbrahim Paşa, Makbul,” *Türkiye Diyanet Fakfi İslam Ansiklopedisi* (ISAM: Istanbul, 2000), vol. 21, 333-335, Џенкинсова *Ibrahim Pasha, Grand Vizir of Suleiman the Magnificent* (New York: Columbia University, 1911), и Таууиб Гөкбилгин, „İbrahim Paşa”, *İA* 5/2, 908-915.

¹³⁸ Речевија, *Historija* 1, 16; Turan, “The Sultan's Favorite”, 100.

¹³⁹ Turan, “The Sultan's Favorite”, 191.

¹⁴⁰ Ibid, 142-143.

¹⁴¹ Пири Мехмед-паша, који је у том тренутку био велики везир, је и даље снажно контролисао владу и самог Сулејмана (Turan, “The Sultan's Favorite”, 145).

¹⁴² Turan, “The Sultan's Favorite”, 142-178.

(*Hâin*).¹⁴³ Ибрахим-паша је угушио побуну и елиминисао Ахмед-пашу који је био моћан остатак управе Селима I. Дуго се веровало да је Ибрахим паша био ожењен сестром султана Сулејмана.¹⁴⁴ Међутим, како то показује Ебру Туран, он је 1524. године ожењен девојком из угледне породице, тј. унуком Искендер-паше, еминентне политичке фигуре још из периода Бајазита II (1481-1512).¹⁴⁵ На овај начин је Ибрахим-паша постао део османске друштвено-политичке елите. Сулејман је одлучио да ово венчање буде одржано на византијском Хиподрому, тј. османском Атмејдану.¹⁴⁶ Ово је био други пут након османског освајања Константинопоља да је он употребљен за свечаност коју је организовао један султан.¹⁴⁷ Иако ово није било венчање принца или принцезе, на њему је био присутан сам султан. Трајало је неколико недеља и „никада пре није толика раскош и срећа приказана пред очима јавности ни на венчању принцеза”.¹⁴⁸

Ибрахим-пашина улога као султанов алтер его и посредник између султана и „спољњег света” му је омогућила да постане најмоћнија личност царства. 1520. године, главни дефтердар Искендер Челеби је био велика подршка Сулејману приликом ступања на престо и подржао је успон и мисију Ибрахим-паше у Египту.¹⁴⁹ Од тада су Искендер Челеби и Ибрахим-паша били блиски сарадници. Све до 1534. године и похода на Багдад у коме је Искендер Челеби вршио дужност интенданта, а Ибрахим-паша сераскера, тј. главног војног заповедника. Услед сукоба који се између њих развио током похода, а на наговор Ибрахим-паше, Сулејман је наредио погубљење Искендер Челебије.¹⁵⁰ Према Печевији, убрзо након похода је Сулејман у сну чуо главног дефтердара како га пита: „Зашто си ме невиног погубио?” На ове речи султан се пробудио говорећи: „Желим ти исту смрт, Ибрахиме, пре него што истекне година дана!”¹⁵¹ Пишући доста година након самог догађаја, Печевија је покушао да успостави узрочно-последичну везу између смрти ова два државника. Анегдота о Сулејмановом сну припада фикцији али истовремено упућује на то како је јавност перципирала изненадно убиство султановог миљеника 1536. године. У изворима из XVI века се појављују два објашњења овог убиства. Једно кривицу приписује султанији Хурем, Сулејмановој жени. Она је наводно дуги низ година била љубоморна на снажан утицај који је Ибрахим-паша имао на њеног супруга. Друго објашњење је да су Ибрахимове аспирације ка моћи биле јако високе и да су његове незасите амбиције угрозиле султанов ауторитет. Вероватно се осећајући засењеним, Сулејман је наредио погубљење великог везира када се овај вратио из рата са Сафавидима 1536. године. Ибрахим је погубљен док је спавао у султановим личним одајама¹⁵² и његова је крв наводно остављена годинама на зиду као

¹⁴³ Речевија, *Historija* 1, 22.

¹⁴⁴ Ibid, 63-64.

¹⁴⁵ Turan, “The Marriage of İbrahim Pasha”, 13.

¹⁴⁶ Речевија, *Historija* 1, 63.

¹⁴⁷ Први пут је био када је 1490. године када је Бајазит II организовао свечаност поводом обрезивања свог сина и венчања својих ћерки (Nutku Özdemir, “Festivities at Atmeydanı”, у *Hippodrom/Atmeydanı – A Stage for Istanbul’s History* (двојезично издање), В. Pitarakis ур. (Istanbul: Pera Muzesi Yayınları, 2010), 74-75)

¹⁴⁸ Речевија, *Historija* 1, 63-64.

¹⁴⁹ Turan, “The Sultan’s Favorite”, 116-117, 228.

¹⁵⁰ Речевија, *Historija* 1, 32-33.

¹⁵¹ Ibid, 138-139.

¹⁵² Ibid, 139.

подсетник на судбину арогантног слуге.¹⁵³ Иако је Ибрахим-паша у изворима и у колективној свести остао упамћен као велики везир који је најпре био султанов миљеник (*makbul*), да би затим, „упавши у клопку неостваривих снова” (*üftâde-i dâm-ı hayâl muhâl*¹⁵⁴), постао „убијен” (*maktûl*), Османзаде га сврстава у ред највећих великих везира који је имао „племенити карактер Бармакида” (*Bermekî'ş-şîm*¹⁵⁵).

Поред Ибрахим-паше, Османзаде стаје и у одбрану Рустем-паше Опуковића (1544-1553, 1555-1561), везира Сулејмана Величанственог. Рустем-пашу књижевност и историја памте као једног од учесника у завери против султановог сина, принца Мустафе. Печевија директно оптужује пашу са смрт принца: „Сви су знали да је ово Рустем-пашино масло.” Један тарих о принчевој смрти се завршава речима „Рустемово лукавство” (*mekr-i Rüstem*). Рустем-паша се у тужбалици *Цар и просјак* Дукађиноглуа Јахја-бега описује као виновник принчеве смрти. Ова се тужбалица нашла у многим зборницима поезије што је додатно утврдило историјски имиџ Рустем-паше.¹⁵⁶ Огиер де Бузбек у завери против принца Мустафе истиче и улогу султаније Хурем која је елиминацијом принца хтела да обезбеди престо својој деци.¹⁵⁷ Код Османзадеа је, међутим, на делу апологија великих везира. Он Рустем-пашу представља као жртву „завере лукавства и неправде” (*desîse-i mekr ve gadri ile*¹⁵⁸). У коликој је мери Рустем-паша заиста био организатор убиства принца, а колико инструмент у рукама султаније Хурем, остаје отворено питање. У овом случају су индикативне две чињенице. Паша је за овако крупан злочин кажњен са само две године одсуства са положаја великог везира који је поновно заузео 1555. године и на њему остао још шест година. Даље, Рустем-паша је сахрањен у турбету у Шехзадеовој џамији коју је Сулејман саградио као споменик свом сину, принцу Мехмеду, умрлом 1543. Османзаде не само да ослобађа Рустем-пашу кривице коју су му приписале историја и књижевност, већ га назива „узданицом падишаха, робом Кејхусрева” (*hem-rikâb-ı pâd-şâh Key-husrev gulâm olub*¹⁵⁹). Ибрахим-паша и Рустем-паша се сврставају у ред највећих и најпознатијих османских великих везира. Историја и књижевност их памте као везире који су због својих аспирација за моћи и својих злочина постали непријатељи Османове лозе. У Османзадеовој *Баити везира* обојица су постали предмет ревизије и апологије.

8.5. Мехмед-паша Соколовић (1565-1579)

„Срећни пупољак његовог тела које баца сенку је, заливен водом божјег изобилља, израстао у касаби званој Сокол у земљи босанској. И када је сазрео, уз помоћ баштована среће је почео да зрачи очаравајућом лепотом баште жеља у харему падишаха.” (*Nihâl-ı ferhunde-i zalâl vüçüdi âb-yârî-i feyz-i hüda-dad ile Bosna diyârında Sokol nâm kasabada neşv ü nemâ olub bâr-âver kemâl oldukda destiyârî-i bâğ-bân-ı ikbâl ile harem-i pâd-şâhîde cilve-nümâ-yı hadîka-ı âmâl olmuşdu.*)¹⁶⁰. На примеру увода у биографију Мехмед-паше Соколовића се најбоље

¹⁵³ Eric R. Durstler, *Venetians in Constantinople: Nation, Identity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006), 229.

¹⁵⁴ P1, 21б, p. 9-10.

¹⁵⁵ P1, 22a, p. 2.

¹⁵⁶ Pečevića, *Historija* 1, 255-256.

¹⁵⁷ Ogier de Busbecq, *Turkish Letters* (London: Eland, 2005), 22

¹⁵⁸ P1, 25б, p. 5.

¹⁵⁹ P1, 25б, p. 2.

¹⁶⁰ P1, 27a, p. 13-15 - 27б, p. 1.

осликава педстава османских великих везира као цвећа, тј. пупољака који испуњавају двор, тј. башту султанâ. Истовремено се из ове уводне реченице да извести неколико закључака везаних за девширму. Из угла посматрања османске елите и османске управе, одвођење деце девширмом је представљало избор среће. Мехмед-паша је „срећни пупољак” изникао у босанској касаби. Он је имао среће да у ту касабу дође јаја-баша, „баштован среће” који по царству тражи и скупља најлепше *пупољке* од којих је Мехмед-паша Соколовић свакако био један. Јаја-баша затим односи ове пупољке у султанову башту где они цветају, постају њен најлепши украс и у њој достижу све своје жеље. Ни код једног другог великог везира Османзаде није овако пластично објаснио своју идеју која стоји иза наслова *Баште везира*. Када је одведен у Истанбул, Мехмед-паша је већ био стасао и добио обележје по којем је био познат и зван, а то је његова висина. Османзаде ту висину истиче поетски, описујући га као личност чије је „тело баца сенку”, тј. личност велике висине. Мехмед-паша је у османској историји и књижевности, па тако и у *Башти везира*, остао упамћен као „Високи” (*Tâvil*). Одлазак на школовање у двор је свакако био избор среће за децу из муслиманских породица, што се дешавало доста ређе.¹⁶¹

Мехмед-паша Сколовић је у сваком случају одличан пример регрута девширме који је доспео до највишег положаја у царству који је могао заузети неко ко није изданак владајуће династије. Он није, дакле, ратни заробљеник као Ибрахим-паша. Његово рођење Самарцић и Калди-Нађ смештају у 1505. годину.¹⁶² Рођен је у српској православној породици у Босни у селу Соколовићи. Као дете је послат у манастир Милешеву да се припрема за свештеничку службу. Упркос томе је покупљен као данак у крви 1521. године.¹⁶³ Још једно књижевно дело износи перцепцију девширме као избор среће. Према легенди изнетој у *Cevâhirü'l-Menâkib*, Мехмедови¹⁶⁴ родитељи су се овоме успротивили и чак су позвали у помоћ Мехмедовог стрица Димитрија који је био свештеник у Милешеву и наводно веома богат. Упркос напорима Мехмедових родитеља, јаја-баша је био упоран и рекао им је: „Еј, незналице и путници по беспућима пакла! Зар не знате да ће овај сиромаш дечко у падишаховој служби постати честит? Кад он, несумњивим старањем султановим, постигне вечиту срећу, сваки од вас доћи ће до вечног богатства и трајне среће. Јер, ова држава је Хумај-птица, која је пала на ваш сој, а ви је својим глупостима одгоните и својим рукама сопствену кућу палите! На челу вашег сина белег је велике среће, који казује да ће он у султановој близини, у служби добротвора, доћи до веома великих положаја...”¹⁶⁵ Ова легенда је значајна јер заиста указује на судбину неке од деце прикупљене данком у крви.

¹⁶¹ То се нарочито може рећи за Окуз Мехмед-пашу, великог везира који је везировао два пута (1614-1617, 1619), за владавине Ахмеда I и Османа II. Он је био син поткивача говеда у истанбулској четврти Карагумрук (*Istanbul'da Kara Gümriük semtinde bir öküz na'l-bendinin ferzend-i sa'âdet-mendidir.[.]* (P1, 50a, p. 14-15)). Имао је срећу да се нађе у султановој близини (...*baht-i sâz-kâr ile harem ârâm nazîre sezâ-vâr görülüüb havân mebzûl en-ni'am pâd-şâh cem haşemden râtibе hâr ser-ferâzî olub...* (P1, 50b, 1-2)) и да напредује до високих положаја. Колика је част пала на једног сина поткивача говеда се види и из његовог имена - Мехмед-паша је носио надимак *Давуд* који је означавао царског зета. Он је био ожењен султанијом Гевхерхан, ћерком султана Ахмеда I.

¹⁶² Радован Самарцић, *Мехмед Соколовић* (Belgrade: Zavod za udžbenike, 1971), 15; Gyula Káldy-Nagy, “Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa,” *Bulletin* 54 (1990), 8.

¹⁶³ Самарцић, *Мехмед Соколовић*, 17-18. Епизода о купљењу деце која су већ почела да уче за свештеничку службу није позната само у случају Мехмед-паше. У панегирику посвећеном Махмуд-паши Ангеловићу се истиче да је и овај велики везир учио за свештеника када је одведен у Једрене. Видети: Krstić, *Contested Conversions to Islam*, 68-69.

¹⁶⁴ Према Јакову Лукаревићу, историчару из Дубровника, Мехмед-пашино име пре преласка на ислам је било Бајица. Видети: Самарцић, *Мехмед Соколовић*, 15.

¹⁶⁵ *Cevâhirü'l-Menâkib*, folio 17. Превод преузет из Самарцић, *Мехмед Соколовић*, 19.

Новија историографија Мехмед-пашу Соколовића описује као последњег великог везира османског класичног периода.¹⁶⁶ Према Бакију Тездану, у историји Османског царства после смрти Мехмед-паше наступа нови период у коме се структура моћи значајно разликује од оне из претходног периода.¹⁶⁷ После његове смрти је канцеларија великог везира сведена на чисту формалност у наредних скоро сто година захваљујући султану Мурату III и његовим наследницима који су се борили против модела јаког великог везира. Тек са појавом породице Ћуприлић и Мехмед-паше Ћуприлића (1656-1561) је положај великог везира краткотрајно повратио свој пређашњи ауторитет.

Мехмед-паша је највероватније послат најпре у службу дефтердара Искендер Челебије, а затим 1534. године у Топкапи сарај у непосредну близину султана.¹⁶⁸ Ту је напредовао у дворској хијерархији. Најпре је постао рикабдар па затим редом чохадар, силахдар и чешнегир-баша. Све су ово били положаји у унутрашњем двору тј. ендеруну. Неписано правило је било да што више времена паж проведе у ендеруну, након што одатле изађе (*çıkma*), он добија виши положај у бируну или у провинцији.¹⁶⁹ Ово правило је било примењено и у случају Мехмед-паше. Он је из ендеруна изашао 1541. године, након двадесет година проведених у њему. У овој години постаје капици-баша.¹⁷⁰ Први високи положај који је Мехмед-паша заузео је био адмирал османске флоте. На овом положају је заменио Хајрудина Барбаросу који је умро 1546. године. Његов успех на овом положају је „изазвао завист светлог сунца на небу” (*zevrağçe ikbali gıpta-fermâ-yı neyyir-i âsmânî oldukdan sonra...*¹⁷¹). 1549. године Семиз Али-паша постаје дивански везир, а на његово место румелијског беглербега са седиштем у Софији, долази Мехмед-паша.

Брз напредак у каријери Мехмед-паше Соколовића се може приписати и његовом припадношћу етничкој групи која је тада била доминантна на двору. Период када је био беглербег Румелије пада у доба везировања Рустем-паше Опуковића (1544-1553, 1555-1561) који је пореклом из Скрадина у Хрватској и који је говорио исти језик као Мехмед-паша. Ривалитет између одређених етничких група на двору је био важан елемент османског политичког живота па се тако може претпоставити да је Мехмед-паша у свом успону имао подршку Рустем-паше.¹⁷² Османски историчар Мустафа Али је на следећи начин коментарисао етничку повезаност међу османским државницима: „Кад год је велики везир Босанац, сигурно је да ће престиж чланова дивана који припадају тој групи из дана у дан расти кроз унапређења на више позиције. Ако је он Албанац, његова група постаће срећна јер ће он вероватно да унапреди своје рођаке и браћу, намештајући на угледне позиције оне из свог града и родног места.”¹⁷³

¹⁶⁶ Gülru Necipoğlu, *The Age of Sinan* (Princeton: Princeton University Press, 2005), 29.

¹⁶⁷ Tezcan, *The Second Ottoman Empire*, 100.

¹⁶⁸ Gilles Veinstein, „Sokollu Mehmed Paşa”, *International Encyclopedia of Islamic Dynasties* (New Delhi: Anmol Publications, 2005), 765.

¹⁶⁹ Metin Kunt, *The Sultans Servants: The Transformation of Ottoman Provincial Government, 1550-1650* (New York: Columbia University Press, 1983), 27.

¹⁷⁰ Речевија, *Historija* 1, 19; Veinstein, „Sokollu Mehmed Paşa”, 766.

¹⁷¹ P1, 276, p. 4.

¹⁷² О етничкој солидарности у османској администрацији, погледати: Metin Kunt, “Ethnic-Regional (Cins) Solidarity in the Seventeenth-Century Ottoman Establishment”, *International Journal of Middle East Studies* 5, no. 3 (1974): 233-239; Imber, *The Ottoman Empire, 1300-1650*, 2.

¹⁷³ Цитирано у Necipoğlu, *The Age of Sinan*, 43.

Поред веза које су дворски угледници и државници истог етничког порекла успостављали међу собом, они су се и појединачно трудили да доводе родбину из области свог порекла, омогуће им образовање, припреме их за државну службу и у њима једног дана стекну своје штићенике. Ови су штићеници сачињавали јаку подршку својим заштитницима једног дана када би постали део владајуће елите. Тако је и Мехмед-паша, још пре него што је постао велики везир, доводио у Истанбул своју родбину из Босне. Истакнуте каријере су направили Мехмед-пашини рођаци Мустафа-паша и Ферхад-паша. Први је касније постао будимски беглербег (1566-1578)¹⁷⁴, а други босански санџакбег (1574-1580), босански беглербег (1580-1588) и будимски беглербег (1588-1590).¹⁷⁵ Мехмед-пашина стабилна вишегодишња каријера црпела је снагу из разгранате мреже његових штићеника у којој су нарочиту улогу имала ова двојица његових рођака.

1555. године Рустем-паша Опуковић по други пут постаје велики везир, Семиз Али-паша други, а Мехмед-паша трећи. Након смрти великог везира Рустем-паше 1561. године, други везир Семиз Али-паша постаје први, тј. велики, а Мехмед-паша Соколовић заузима његово место. После четири године Семиз Али-пашиног мандата, Мехмед-паша постаје велики везир 1565. године. Из каријере ових великих везира се може приметити да су њихове путање биле прилично предвидиве. Систематизација у османској администрацији коју је увео султан Сулејман и јесте предвиђала да након смрти или одласка са власти првог везира, на његово место дође други везир, а да на место овога дође трећи и тако редом до последњег везира царског дивана.¹⁷⁶ Сулејманова систематизација државне управе је, међутим, била слабије поштована како се ишло ка дну пирамиде. То се види на примеру Мехмед-паше које је са положаја румелијског беглербега на царски диван ушао као трећи везир. Овако су на царски диван дошли многи везири, не само Мехмед-паша.

На самом почетку свог везировања, Мехмед-паша је омогућио лаган прелаз власти са Сулејмана на принца Селима II што му је омогућило да се позиционира у центар моћи где је остао наредних девет година, све до смрти новог султана. Султан Сулејман је умро током опсаде Сигетвара у Мађарској 1566. године. Како би спречио неред у војсци а нарочито међу јаничарима, Соколовић је држао султанову смрт у тајности све док није стигао принц Селим који је преузео власт у Београду.¹⁷⁷ Овим својим чином Мехмед-паша је стекао велику наклоност и поверење новог султана.¹⁷⁸

¹⁷⁴ За више података о животу Мустафа-паше погледати: Yasemin Altaylı, "Macarca Mektuplarıyla Budin Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa (1566-1578)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi Dergisi* 49, no. 2 (2009); Kaldy-Nagy, "Budun Beylerbeyi Mustafa Paşa," 665; Самарџић, *Мехмед Соколовић*.

¹⁷⁵ За више података о животу и служби Ферхад-паше, погледати: Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk* (Sarajevo: Svjetlost, 1959).

¹⁷⁶ Tezcan, *The Second Ottoman Empire*, 92.

¹⁷⁷ Selaniki Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, транскрипција: Mehmet İpşirli, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999), 30-53. Селаники је поход из 1566. године описао у детаље јер је и сам био учесник и сведок ових догађаја.

¹⁷⁸ Ово није био ни први ни последњи пут да је Мехмед-паша Селиму осигурао престо. 1558. године принчеви Селим и Бајазит су ступили у борбу због питања наслеђивања престола. Султан Сулејман је на Бајазита послао војску под командом Мехмед-паше. Бајазит се повукао и побегао у Персију да би коначно након откупа био погубљен 1561. Видети: Реџевија, *Historija* 1, 271-275.

Врхунац моћи Мехмед-паше Соколовића је 1574. година - година доласка на престо Мурата III. Печевија описује један догађај из те године од кога је Мехмед-пашина каријера кренула силазном путањом. Након смрти Селима II и након што је Мехмед-паша позвао Мурата у Истанбул да преузме престо, овај је у журби напустио Манису којом је управљао од 1565. и брзо се упутио ка престоници у страху да је један од његових петоро браће тамо можда већ устоличен. Исцрпљен након дуге пловидбе, Мурат се искрцао близу града где га је дочекао велики везир Мехмед-паша. Не знајући да ли је неки од његове браће већ сео на престо али знајући да је у том тренутку све било у рукама великог везира, Мурат је посегнуо да Соколовићу пољуби руку, на шта га је везир спречио и он пољубио султанову руку. Печевија сматра да су сва мржња и нетрпељивост коју је султан касније показивао према Мехмед-паши Соколовићу проистекли из понижења које је Мурат овом приликом осетио.¹⁷⁹ Мехмед-паша је до доласка Мурата III на престо већ преживео једну смену на престолу и 1574. је, услед делимичног одсуства Селима II из политичког живота, имао све полуге власти у својим рукама. Када је Селим II умро, највиши носилац власти у царству је постао он сам и сасвим је вероватно да је од њега зависио избор следећег султана. Са друге стране, да ли због понижења Мурата II или не, каријера Мехмед-паше је од ове године заиста кренула силазном путањом. Османзаде истиче да је Мехмед-паша и пре и после Муратовог доласка на престо беспрекорно обављао своју дужност: „...није у свом грлу [осетио горак] укус смене, нити је био [бачен] у окове туге услед недаћа света”, (...*ne çâşnî-i ‘azl ile telhkâm ve ne mesâ’ib-i dehr ile giriftâr-ı bend-i âlâm olmuşdur[.] Ve ne bir ‘ayb ile ithâm olunmuşdur. Ve ne mûcib-i keder bir işde bulunmuşdur[.]*¹⁸⁰). Његов велики утицај му је омогућио да и после друге смене на престолу у својој каријери задржи положај. Међутим, током владавине Мурата III он није више могао по свом нахођењу да обавља везирску дужност (*Ancak ‘ahd-ı Murâd Hânîde murâd üzere icrâ-yı merâsim-i sadâret edemeyüb...*¹⁸¹). Мурату III су у неутралисању моћи Мехмед-паше и његових штићеника помагали кадиаскер Кадизаде и дефтердар Увејс-паша „својим лукавим смицалицама и злобом” (...*kâzî‘asker Kâdîzâde ve defterdâr Üveys Paşa'nın desîse-i mekr ve gadri ile...*¹⁸²). Султан је одлучио да са високих државних положаја на које је Мехмед-паша држао монопол, почне да смењује везирове штићенике и на њих доводи своје. 1576. године смењен је дивански нишанџија и Мехмед-пашин лични секретар Феридун-бег и послат у изгнанство ван Истанбула.¹⁸³ 1578. године је убијен нећак и десна рука Мехмед-паше, везир и будимски белгербег Мустафа-паша. Он је претстављао најјачи чвор у мрежи штићеника Мехмед-паше Соколовића чије је остале чворове једног по једног уклањао Мурат III. Више од тридесет државника повезаних са Соколовићем је уклоњено са положаја или је доживело гору судбину.¹⁸⁴ 1579. године је убијен Мехмед-паша Соколовић. Према Печевији, дервиш из реда хамзевија га је убо ножем током поподневног пријема у везировој палати.¹⁸⁵ Неки историчари тврде да је Соколовић убијен из освете јер је прогонио хетеродоксну секту хамзевија.¹⁸⁶ Протестантски проповедник у Истанбулу, Саломон Швајгер, забележио је да су

¹⁷⁹ Ibid, 21.

¹⁸⁰ P1, 286, p. 2-4.

¹⁸¹ P1, 286, p. 5.

¹⁸² P1, 286, p. 6-7.

¹⁸³ Pečevića, *Historija* 1, 20, 2, 6; Günhan Börekçi, „Factions and Favorites at the Court of Sultan Ahmed I (r. 1603-1617) and His Immediate Predecessors” (Ph.D Dissertation, The Ohio State University, 2010), 167-169.

¹⁸⁴ Börekçi, “Factions and Favorites,” 170.

¹⁸⁵ Pečevića, *Historija* 1, 20.

¹⁸⁶ Adem Handžić, Muhamed Hadžijahić, „O progonu hamzevija u Bosni 1573. godine”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 20-21 (1970/1971), 64-65.

се по престоници пронеле гласине да је Мехмед-пашино убиство наредио султан Мурат III.¹⁸⁷ Смрт великог везира Мехмед-паше Соколовића остаје недовољно расветљен историјски догађај. Све указује на то да је она заиста била оркестрирана из двора. У том случају би она била илустративан пример о концу каријере и живота једног великог везира чија је превелика моћ засметала султану и засенила султанов ауторитет. Османова лоза је већ дуго времена била укореењена у традицији османске државе и није постојала могућност да везир заузме престо као што је то био случај са кадијом Бурханедином, иако су Мехмед-пашу Соколовића неки савремени писци историографских дела називали „виртуелним султаном”¹⁸⁸. То, међутим, нужно не значи да у самом врху османске власти није било борбе за моћи и ауторитетом.

Мандат великог везира Мехмед-паше Соколовића представља врхунац развоја османске институције великог везира од „роба” (*kul*) до „виртуелног султана”. После њега је овај положај деградиран. У само двадесет година након убиства Мехмед-паше, за време владавине Мурата III и његовог наследника Мехмеда III (1595-1603), овај положај је заузимало четрнаест личности док је Мехмед-паша на њему сам био четрнаест година. Време доминације великих везира је прошло и османска структура власти се променила. Баки Теззан ову промену сматра толико значајном да османску државу после 1580. године назива чак Другим Османским царством, изразом који стоји и у наслову његове књиге. Полуге власти, међутим, није преузео султан већ други дворски миљеници као што је црни евнух, а касније и шејхулислами.¹⁸⁹

9. Стварање родбинских веза између великих везира и владајуће династије и њихово богатство

Важан елемент у каријери многих великих везира су њихове родбинске везе са владајућом династијом. Ступање великих везира у родбинске односе са султаном је углавном реализовано кроз женидбу османским принцезама. У намери да успостави контролу над високим државницима, Сулејман је започео праксу удавања жена из царске породице за велике везире. На овај начин је султан покушао да заузда центифугалне силе оличене у моћним државницима који су у својим рукама почели акумулирати велику моћ. Један од најпознатијих великих везира султана Сулејмана, Рустем-паша, је био ожењен султановом ћерком, принцезом Михримах. Рустем-паша је уједно и први велики везир кога Османзаде помиње као царског зета: „Причињена му је висока част и радост драгоценим венчањем са султанијом Михримах.” (*Mihrümâh Sultân'ın revâc-ı dîbâce-i izdivâcî tirâz teşrîf bâlâ-yı ibtihâcî kılındı[.]*)¹⁹⁰ У *Енциклопедији ислама*, у одредници о Давуд-паши (1483-1497), великом везиру Бајазита II, се износи податак да је његов син Мустафа, санџакбег Јањине, био ожењен Бајазитовом ћерком.¹⁹¹ Ово би био први брак склопљен између султанске и једне везирске породице. Међутим, први велики везир који се оженио османском принцезом је Лутфи-паша (1539-1541). Био је у браку са султанијом Шах, сестром Сулејмана Величанственог, тј. ћерком

¹⁸⁷ Bökreçî, “Factions and Favorites,” 170.

¹⁸⁸ Тако га је називао Мустафа Али. Видети: Emine Fetvacî, „The Production of the *Şehnâme-i Selîm Hân*”, *Muqarnas* 26 (2009), 264.

¹⁸⁹ Emine Fetvacî, „Viziers to Eunuchs: Transition in Ottoman Manuscript Patronage (1566-1617)” (Ph.D Dissertation, Harvard University, 2005), 134; Tezcan, *The Second Ottoman Empire*,” 101-104.

¹⁹⁰ P1, 246, p. 12-14.

¹⁹¹ Şerafettin Turan, „Dâvud Paşa, Koca”, *İA* 9, 37-38.

Селима I. Интересантно је да Османзаде не помиње овако важан брак који је представљао почетак праксе орођавања султана и великих везира.

Брак између високих државника и принцеза није била само част већ и обавеза и тест оданости султану. Мустафа-паша, будимски беглербег (1566-1578), је убијен јер је одбио да се ожени сестром султана Мурата III.¹⁹² Мехмед-паша Соколовић се 1562. године оженио принцезом Исмихан, Сулејмановом унуком и ћерком принца Селима. Уједно је и други кога Османзаде помиње као царског зета. „Постаде бисер у круни брака, украс круне љубави и наклоности султаније Имисхан” (*İsmihân Sultan'ın dürretü't-tâc izdivâci zîb-i efser-i mübâhât ve ibtihâci kılindi[.]*)¹⁹³. Венчање је одржано након низа година у којима се Мехмед-паша доказао као одани слуга династије и након што је постало јасно да ће принц Селим бити следећи султан.¹⁹⁴ Соколовић је на овај начин постао царски зет и члан владајуће породице. Познато је да је Мехмед-паша имао најмање два сина из претходног брака, Хасан-пашу и Курд-бега.¹⁹⁵ Када му је „понуђен” брак са принцезом Исмихан, морао се развести од своје претходне супруге. Када је Мехмед-паша убијен 1579. године, принцези Исмихан је одређен нови муж, Калајликоз Али-паша, будимски беглербег. За његову претходну супругу извори наводе да је „својим плачем померила стене и планине града”.¹⁹⁶

Пракса узимања великих везира за царске зетове није престала ни после убиства Мехмед-паше Соколовића упркос томе што је ова институција политички маргинализована и што су се њени носиоци ту често смењивали и задржавали јако кратко. Зашто је, дакле, остављено са склапањем бракова између османских принцеза и носилаца једне институције која је изгубила значај и коју је Мурат III чак желео да укине?¹⁹⁷ Одговор није лако дати али је могуће да су султани желели да овим браковима у новонасталој контелацији моћи зацементирају покорност својих везира. Ибрахим-паша, велики везир Мехмеда III босанског порекла, везировао је у три наврата (1596, 1596-1597, 1599-1601). Иако је био ожењен султанијом Ајшом, ћерком султана Мурата III, два пута је губио положај. Он је уједно и први велики везир који је понео надимак *Damad*, тј. зет. Умро је на положају великог везира и сахрањен је у Шехзадеовој цамији.¹⁹⁸ Брак са османским принцезама није био препрека султанима да располажу животима великих везира по свом нахођењу. Иако је Ибшир-паша (1654-1655), велики везир Мехмеда IV био ожењен султанијом Ајшом, није успео да избегне погубљење.¹⁹⁹

¹⁹² Takats A., „Vezir Sokolli Musztafa Pascha”, *Ungarische Rundschau* 4, 811. Цитирано у Kaldy-Nagy, “Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa,” 660.

¹⁹³ P1, 276, p. 8-9.

¹⁹⁴ Pečevića, *Historija* 1, 19, 309; Leslie Peirce, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire* (New York: Oxford University Press, 1993), 67.

¹⁹⁵ Toma Popović, „Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 16-17 (1970), 98; Gerlach, Stephan, *Türkiye Günlüğü 1573-1576* 1 (Превод: Türkis Noyan. Kemal Beydili, ур. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006), 383.

¹⁹⁶ Necipoğlu, *The Age of Sinan*, 331; Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, пријевод и коментари: Abdulah Polimac, Lamija Hadžiosmanović, Fehim Nametak, Salih Trako (Sarajevo: El-Kalem, 1998) 1, 171.

¹⁹⁷ Ову султанову намеру је забележио Мустафа Али у свом делу *Künhu'l-Ahbâr* (Цитирано у Tezcan, *The Second Ottoman Empire*, 100).

¹⁹⁸ P1, 39a, p. 2-3.

¹⁹⁹ P1, 84.6.

Велики везири су се могли ородити са Османовом лозом не само женидбом принцезама. Велики везир Текели Лала Мехмед-паша није био регрут девширме. Његов отац је био уживалац зеамета у области Сарухан (*Saruhan diyârında bir za'îmin ferzend-i fûrûzende-i gevheridir[.]*²⁰⁰), где је принц и будући султан Мехмед III био намесник. Лала Мехмед-паша се оженио ћерком дојиље Мехмеда III (...*duhter dâye-i şehzâde-i cihân 'akd gerden izdivâci kılınub...*²⁰¹) и на тај начин се ородио са султаном. Након тога је напредовао до положаја великог везира.

Брак са османским принцезама је био двосекли мач. На овај начин је везирима гарантован пут до положаја великог везира и политичког утицаја. С друге стране, принцезе су поседовале велику моћ и царски зетови су често били у страху од њих. Герлах, протестантски проповедник који је у Истанбулу боравио за време мандата Мехмед-паше, је забележио да је царска принцеза често подсећала свог мужа да је он некад био роб њеног оца.²⁰² Моћ принцеза супруга великих везира није почивала само на њиховим очевима већ и на њиховом огромном богатству. Њима су, као и високим државницима, додељивани поседи и средства из ризнице. Принцеза Михримах, супруга великог везира Рустем-паше Опуковића и ћерка Сулејмана Величанственог је била позната по своме богатству и изградњи верских објеката.²⁰³ Када је султан Селим II својој ћерки Исмихан дао сто хиљада златника да сагради палату за себе и Мехмед-пашу Соколовића, велики везир је приложио исту суму остављајући султанов новац својој жени.²⁰⁴ Који је дакле био извор богатства великих везира?

Велики везири су били најбогатије личности Османског царства, некада чак богатији и од самих султана. Султан Мурат II је од великог везира Чандарли Халил-паше морао да позајми три хиљаде златника које је редовно слао сиромашнима у Меку и Медину.²⁰⁵ Први велики везир о чијем огромном богатству прича Османзаде Таиб је Давуд-паша (1482-1495), велики везир султана Бајазита II. После смрти је само од дела [његовог] богатства у новцу кадиаскерима да би остали у миру дато пет товара акчи као оставина. (*Servet ü yesâr ve nukûd ve 'akârî bîrûn güncâyîş-i hesâb ü şûmâr idi[.] Ba 'de vefât fakat nukûd-ı emvâlîndan kâdî'askere bi-tarîki's-sulh beş yûk akçe resm-i kısmet verilmişdir[.]*²⁰⁶) О Давуд-пашином богатству сведоче и бројне задужбине које је оставио иза себе. Османзаде помиње само једну џамију у Истанбулу, медресу, имарет, мектеб и чесму у Фери.²⁰⁷ У XVI веку су средства која су велики везири добијали из ризнице понекад била већа од укупних прихода неколико мањих европских држава.²⁰⁸ У својој *Историји*, Печевија даје листу само покретне имовине Рустем-паше Опуковића која је остала после његове смрти: 8000 примерака калиграфски писаних Курана, 180 примерака мусхафа украшених драгим камењем, 5000 комада различитих књига, 170 мушких робова, 2900 коња, 1160 камила, 80 000 турбана, 780 000 златника, 5000 свилених огртача, 1100 златних јаничарких капа, 290 комада ћебади, 2000 комада оклопа и штитова, 600 сребрних седала, 500 седала опточених златом, 130 златних узенгија, 860 златом

²⁰⁰ P1, 36б, p. 11-12.

²⁰¹ P1, 37а, 7-8.

²⁰² Necipoğlu, *The Age of Sinan*, 332.

²⁰³ Peirce, *The Imperial Harem*, 23.

²⁰⁴ Pečevića, *Historija* 1, 9.

²⁰⁵ Stavrides, *The Sultan of Vezirs*, 55.

²⁰⁶ P1, 13а, p. 7-10.

²⁰⁷ P1, 13а, p. 11-13.

²⁰⁸ Tezcan, *The Second Ottoman Empire*, 90.

украшених корица за сабље, 1500 златом украшених шлемова, 100 златних буздована, 30 комада драгог камења, 476 пари рукавица, 1000 товара кованог и сировог злата, 1000 читлука у Анадолији и Румелији - све укупне вредности око 11 300 000 дуката.²⁰⁹ Печеви се дотиче и богатства Мехмед-паше Соколовића и наводи 160 товара (*yük* = 500 000 акчи) само са једног од његових зеамета.²¹⁰ Поред државних поседа који су му додељивани, Соколовић је и приватно поседовао нека села у Босни.²¹¹ Велики везири су добијали и јако вредне поклоне. Историчари су забележили да је Соколовић од страних делегација и државних службеника добијао поклоне чија је вредност, када се саберу, била огромна.²¹² Корупција у данашњем смислу тада није посматрана као нешто нелегално, па чак ни необично. Венецијански амбасадор који је у Истанбулу боравио око 1575. године је приметио да је Соколовић контролисао све јавне функције и да их је све јавно продавао. Поред тога је био укључен у уносне трговачке послове.²¹³ Лично је учествовао у развоју нове луке у близини Искендеруна.²¹⁴ Неки историчари богатство Мехмед-паше процењују на 18 000 000 дуката.²¹⁵ Османзаде сматра важним да истакне да је иза великог везира Дервиш Мехмед-паше (1653-1654), између осталог, преостало хиљаду и сто кеса акчи које су узете у државну касу. (*Muhallefât-ı sâ'ireden mâ'addâ bin yüz kîse nakdi mîrîye kabz olundu*.)²¹⁶

10. Перцепција везира кроз њихово порекло у *Башти везира*

Османзаде Таиб придаје велики значај пореклу великих везира. Том пореклу, међутим није посветио ни приближно онолико простора колико неким другим аспектима из живота великих везира. Међутим, порекло је незаобилазан чинилац истакнут на самом почетку сваке биографије. Из односа Османзадеа према пореклу, провејава његов став према великим везирима у зависности од тога да ли су они имали хршћанску позадину или не. Иако су се регрути девширме, у једном значајном делу османске историје обухваћеном *Баштом везира*, показали као најлојанији и јако способни, Османзаде је прилично уздржан, па некад и негативно настројен према њиховом пореклу. Он им, додуше, не пориче државничке квалитете. У овом поглављу ће се видети на који начин Османзаде представља порекло великих везира и који је његов став према њему.

Када су у питању мандати везира пре 1453. године, аутор често наводи њихово турско порекло, образовање и каријеру која је углавном била кадијска. У случају великих везира после 1453. године који су махом били потомци византијско-балканске аристократије и девширме, ауторов коментар о њиховом пореклу се своди на етничку припадност или, понекад прилично прецизну, географску одредницу. Тако на пример Османзаде износи да је Семиз Али-паша из касаве Прача у области Херцеговине (*Hersek diyârında Praça nâm*

²⁰⁹ Pečevija, *Historija* 1, 18.

²¹⁰ Ibid, 9.

²¹¹ Ови поседи се могу наћи у Adem Handžić, ур. *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604.* (Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 2000) 2, 458-461.

²¹² Pečevija, *Historija* 1, 9.

²¹³ Giancarlo Casale, *The Ottoman Age of Exploration* (Oxford: Oxford University Press, 2010), 140.

²¹⁴ Tezcan, *The Second Ottoman Empire*, 94.

²¹⁵ Андреј Андрејевић, „Удео Мехмед-паше Соколовића у подизању Београда”, *Zbornik Filozofskog fakulteta* 11, no. 1 (1970), 439.

²¹⁶ P1, 83a, p. 11-12.

*kasabadan*²¹⁷), а Мехмед-паша Соколовић из „касабе Сокол у земљи Босанској” (*Bosna diyârında Sokol nâm kasabadan*²¹⁸). Овај нови профил великих везира није подразумевао њихово школовање у медресама и кретање путевима улеме. Они су се школовали на султанском двору где су били припремани за државне позиције, тј. војно-административну службу. Изузетак је био велики везир Копрулузаде Фазил Ахмед-паша (1661-1676), син великог везира Копрулу Мехмед-паше (1656-1661). Ахмед-паша је стицао школовање карактеристично за улему. Учио је код Кара Челебизаде Абдулазиз-ефендије, познатог историчара и шејхулислама, па је чак постао и мудерис.²¹⁹ Доминација везира који су водили порекло из византијско-балканске аристократије и девширме није значила да у османској управи није више уопште било везира потомака турске аристократије и улеме. После 1453. године се спорадично може наићи и на ову врсту везира. Османзаде истиче њихову родбинску везу са најистакнутијим личностима исламске и предисламске традиције. Тако наглашава да је Карамани Мехмед-паша (1477-1481) потомак Мевлане Џелалудина Румија, а Пири-паша (1518-1523) по предању потомак халифе Абу Бекра и израелског „цара” Давида. Са друге стране, да ли са одређеном намером или случајно, из незнања или због непоузданости информације, Османзаде пропушта да помене да је Месих-паша (1499-1501) вероватно син брата последњег византијског цара Константина XI Палеолога. Он, додуше, опрезно износи и податак да је Пири-паша потомак Давидов, користећи притом израз *по предању, како кажу* (*'ale-kavl*). *Баишту везира* је Османзаде уручио великом везиру Невшехирли Дамад Ибрахим-паши (1718-1730), почетком XVIII века, када је већ одавно било прошло време славних великих везира XV и XVI века. Дошло је, дакле време, да се једним делом као што је то Османзадеова *Баишта везира* оживи слава ових везира.

Алаедин-паша, први османски везир, је „грана дрвета” (*şah-ı şecere*) султана Османа I (*Ebu'l-Fütûhat ve'l-Magâzî 'Osmân Hân Gâzî*²²⁰), „његов жељени и суђени врли плод” (*mu'izz semere-i murâd ve maksûdi*²²¹), тј. „срећни син коме је крај славе достојан” (*...ferzend-i mes'ûd-i 'âkıbet-i mahmudidir*[.]²²²). И са мајчине стране је Алаедин-паша имао узвишено порекло. Мајка му је била Бала кадуна, „честита кћи Едебалија, најчувенијег међу најчеститијима, оличењу безброј врлина - нека Бог његову узвишену тајну учини светом” (*Meşâhîr-i a'izze-i kerâmdan mazhar-ı füyûzât-ı mütevâlî Edebâlî kaddese [l-llâhu] srrahu'l-'âlî hazretlerinin kerîme-i mükerremeleri Balâ Hâtûn*²²³). Личност Алаедин-паше је, услед недостатка података, обавијена легендом, као што је то случај и са многим другим историјским личностима ране османске историје, па и са његовом мајком. Неки историчари тврде да су он и његов брат Орхан рођени од исте мајке, Мал хатуне, Едебалијеве ћерке која се опет на другим местима јавља као ћерка извесног Омара.²²⁴ Према *Баишти везира*, Алаедин-паша је међу турским племенима био познат под називом „син Мехтер-паше” (*ferzend-i Mehter Paşa*²²⁵). Реч *mehter* означава службеника високог чина што указује на још увек слаб и неиздиференциран врховни

²¹⁷ P1, 26б, р. 8.

²¹⁸ P1, 27а, р. 14.

²¹⁹ P1, 89б.

²²⁰ P1, 3б, р. 8-9. Интересантно је да аутор овде фразу *Ebu'l-Fütûhat*, тј. „отац освајања” користи уз Османа I, оснивача династије, док је она углавном коришћена као епитет, па чак и самостална деноминација Мехмеда II, освајача Константинопоља.

²²¹ P1, 3б, р. 10.

²²² P1, 3б, р. 10.

²²³ P1, 3б, р. 11-12.

²²⁴ S. M. Stern, „'Alâ' al-Dîn Beg”, *EI2* 1, 348.

²²⁵ P1, 3б, р. 14.

положај османског султана. Оно што разликује првог османског везира од везира у државама у којима је овај положај постојао пре Османлија је свакако његово порекло. Ни абасидски везир Јахја ибн-Халид ни селџучки Низамулмулк нису вукли порекло из владарских породица. Први османски везир је, међутим, син оснивача династије, а по мајчиној линији унук знаменитог османског шејха. И други османски везир по Османзадеу, Сулејман-паша, је био члан владајуће куће, „светлост ока срећне личности султана Орхана газије и његов син који је знемење среће” (*Sultân Orhan Gâzi hazretlerinin nûr-i dîde-i zât-ı mes'ûdî ya 'ni ferzend-i sa'âdet-nümûdidir*[.J]²²⁶). Оно по чему су Алаудин-паша и Сулејман-паша слични својим абасидским и селџучким претходницима је то да су они били само везири а не велики везири. У ранијим исламским државама и у раном периоду развоја османске државе, везир је био само један. Сулејман-паша, међутим уопште није био велики везир. Он је учествовао у државној управи и познат је као освајач Тракије. Из тога што га Османзаде у свом делу убраја у везире се види колико је улога главног султановог помоћника још увек била недефинисана и неутврђена.

Први османски везир који није био директни изданак Османове куће је Хајредин Чандарли-паша. Османзаде, међутим, и његово порекло доводи у везу са Едебалијем: „припада роду Едебалијевом” (*Silsile-i nesebî Edebâli...hazretlerinin peyvestedir*[.J]²²⁷) Присуствовао је разговорима високе улеме на окупљањима код шејха Алаудина и ту је стекао велико знање због којег га је султан Орхан узео у службу. Након што је службовао као кадија у Бурси и кадиаскер, постао је велики везир.²²⁸ Према Османзадеу, Хајредин Чандарли-паша је „први кадиаскер који је понео титулу везира и први велики везир османске државе” (*Devlet-i 'Âliye'de mesned-ârâ-yı sadr-ı sadâret olan kuzât-ı 'asâkirin evveli ve sadr-ı a'zâmin akdemidir*[.J]²²⁹). Османзаде овде прави јасну терминолошку разлику између везира и великог везира. Везир је *sadr-ı sadâret*, док је велики везир *sadr-ı a'zâm*. У датом тренутку је очигледно у државну управу уведено више везира од којих је један морао бити главни. Ставридес тврди да је пракса већег броја везира у државној управи вероватно османски изум и да се у изворима први пут може приметити више особа са овим звањем у време битке код Варне 1444. године када су овај положај делиле три или четири особе.²³⁰ Османзаде, међутим, пише да је син Хајредин-паше, Али-паша, у време док му је отац био велики везир, сам био кадискер са положајем везира (*Pederinin eyyâm-i sadâretinde ma'l-vezâre kâdî'asker idi*[.J]²³¹) Османзадеова тврдња о првом османском великом везиру, дакле, има смисла. И Исханоглу постојање више од једног везира смешта у валадавину Мурата I.²³²

На примеру Хајредин-паше и његовог сина Али-паше се срећемо са још једном интересантном појавом која није заживела у османској политичкој култури. Наиме, овај пример нам показује да је османски положај великог везира у свом зачетку (Хајредин-паша је био први велики везир!) био наследан као што је био и случај великих везира Ћуприлића у XVII веку. Већ након Али-паше ова породица губи монопол на положај великог везира иако

²²⁶ P1, 46, 6-7.

²²⁷ P1, 5a, 9-10.

²²⁸ P1, 5a p. 10-56 p. 1.

²²⁹ P1, 56, p. 12-13.

²³⁰ Stavrides, *The Sultan of Viziers*, 52.

²³¹ P1, 56, p. 15.

²³² İhsanoğlu, *Historija osmanske države i civilizacije*, 191.

се њени чланови срећу и касније на овој функцији.²³³ Непознат је разлог из којег Османзаде у својој хронолошкој збирци биографија великих везира прескаче велике везире Имамзадеа Халил-пашу (1406-1413) и Бајазит-пашу (1413-1421) и директно прелази на следећег великог везира из породице Чандарли, Ибрахим-пашу (1421-1429). Ова празнина је приметна у сва три сарајевска рукописа као и у штампаном издању, чиме се искључује улога преписивача. Ваља још напоменути да је син Имамзадеа Халил-паше, Коџа Мехмед Низамудин-паша, служио као османски велики везир (1429-1438) султана Мурата II. И он је прескочен у *Баити везира* тако да су сви велики везири из породице Чандарли представљени у низу чиме се још више наглашава утврђеност ове породице на положају великог везира. Привремени и периодични монопол породице Чандарли на положај великог везира сведочи о њиховом важном и утицајном месту у османској елити и држави - нешто са чим се османски султани нису лако носили. Штавише, већ први члан ове породице је успоставио модел који је био идеал великог везира у формативном периоду царства - модел којег је Мехмед II одстранио из османске политичке слике 1453. године. Хајредин-паша је био племенитог порекла, био је у сродству са Едебалијем, припадао је високој улеми, био је уважени познавалац фикка, тј. исламског права, итд. Након 1453. године доминацију успостављају султанови робови, истргнути из своје средине и школовани на двору искључиво као војно-административни кадар.

Османзаде Али-паши затим приписује и зачетак праксе раскошног живота, помпе и богате пратње великих везира: „Помпа и раскошна пратња великих везира који трају и до наших дана су изум овог везира, узвишеног на свом положају попут краља Дарија.” (*İlâ hâzâ'l-eyyâm mütedâvil olân edevât-ı dârât u ihtisâm-ı vüzerâ-yı 'azâm ol vezîr-i cem-câh-ı Dâra'nın cümle ihtirâ'âtıdır*.)²³⁴ Овде се по први пут у *Баити везира* наилази на поређење са персијском традицијом и краљевима што је углавном својствено наративу посвећеном султанима. Придев *cem-câh* је персијског порекла и означава оног „који заузима место Џема”, тј. Џемшида, четвртог краља персијске династије Пишдадијан. У османској писаној традицији, први део овог придева, властито име *Cem*, може означавати и краља Соломона и Александра Великог.²³⁵ Семантичко поље придева *cem-câh* дозвољава и уопштенија значења као што су „владар”, „краљ”²³⁶, али и „славан” и „узвишен”²³⁷. Персијска именица *Dârâ* означава поседника, краља, персијског краља Дарија, па чак и Бога.²³⁸ Првом везиру Османског царства се, дакле, приписују не само краљевска и царска својства, већ се он приказује скоро као светац.

Османзаде затим прескаче Заганос-пашу који је био велики везир између 1453. и 1456. године и прелази на Махмуд-пашу Ангеловића који је везировао у два мандата, 1456-1466. и 1472-1474. Ово је први велики везир чије је етничко порекло истакнуто у *Баити везира*. Иако је Махмуд-паша по етничкој припадности био Србин и Грк, припадник византијско-српске аристократије, Османзаде га назива Хрватом (*Hırvâdi'l-ashdır*). Приликом утврђивања порекла великих везира који се нижу на овом положају након 1453. године, аутор углавном

²³³ Видети део овог рада о Чандарли Халил-паши, 28-29.

²³⁴ P1, 66, p. 3-5.

²³⁵ James W. Redhouse, ed., „عجم”. *A Turkish and English Lexicon* (Istanbul: Çağrı Yayınları, 2006), 673.

²³⁶ Ferit Devellioğlu, „cem”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 2015).

²³⁷ „cemcah”, *Redhouse Sözlüğü: Türkçe-İngilizce Sözlük* (Istanbul: Sev Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş., 1999), 221.

²³⁸ „Dârâ”, *Ibid*, 273.

износи географске одреднице или етничку припадност. У случају Махмуд-паше Ангеловића се наводи да је он „заробљеник и плен газа вођених на серхату ислама”, тј. ратова вођених на границама царства (*gazât-i serhadd-ı İslâm sebî ve igtinâm idüb*²³⁹). Велики везир Мехмеда II, Исхак-паша (1469-1472, 1481-1482) је био „купљени роб неустрашивог емира познатог као Паша-јунак, оличења емира победоносних газа”. (*Ümerâ-yı guzât-ı nusret simâtdan Paşa-yı Yigit ‘unvânıyla şehîr olan emîr-i dilîrin ‘abd-ı direm harîdesidir*.²⁴⁰) Гедик Ахмед-паша (1474-1477, 1478-1481) је управну каријеру почео положајем беглеребега на који је дошао из јаничара (*ebtâl-i Bektâşiyândan*²⁴¹). У *Baumi vezira* се у дословно тврди да је потекао од „јунака бекташија”. Бекташије су биле припадници бекташијског дервишког реда у чијем је учењу било и хришћанских елемената па су стога биле нарочито популарне међу јаничарима који су и сами махом имали хришћанско порекло. Девелиоглу у свом речнику османског језика дозвољава превод речи *Bektaşî* и као „јаничар”.²⁴² Гедик Ахмед-паша је завршио као жртва неповерења султана Бајазита II. „Његово супротстављање вољи султановој, грубост, сурови поступци и ароганција су постали узрок султанове нагомилане љутње и у једренском кампу у хамаму му у грлу остаде горак укус непријатног шербета сабље која покорава.” (*...hilâf-ı rızâ-yı şehriyârî gîzlet ve huşûnet-i harekât ve atvâri bâis-i terâkim esbâb-i gazebe-i şehriyârî olmagın ... meştâ-yı Edirne'de dâhil-i hammâm ve şerbet nâgüvâr tîg-i kahr ile telhkâm oldu*.[²⁴³]) Бајазит II је, наиме, посумњао да Гедик Ахмед-паша тајно подржава другог претендента на престо, султановог брата Џема.²⁴⁴

Пракса да Мехмед II на положај великог везира поставља остатке византијско-балканске аристократије, заробљенике рата, је била правило од којег су, наравно, постојали изузеци. И даље се могло десити на овај положај дође особа из редова турске аристократије. Такав један пример је Карамани Мехмед-паша (1477-1481). Карамани Мехмед-паша је рођен у Коњи и потомак је једног он највећих исламских мистика, песника и теолога XIII века, Мевлане Џелалудина Румија. Он је „перла из ниске бисера племенитог рода Мевланиног, директни потомак његове узвишене лозе” (*...gevher-i silkü'l-leâl-i nesl-i kerîmî hazret-i Mevlânâ kaddese'l-lâhu sırrahu'l-âzîzin silsile-i neseb-i şerîfine peyvestedir*.[²⁴⁵]) Захваљујући класичном системском образовању постао је штићеник Махмуд-паше Ангеловића, затим мудерис у медреси овог великог везира, и коначно нишанџија²⁴⁶ на царском двору.²⁴⁷ Након што је ухапшен Гедик Ахмед-паша, постао је велики везир. Подржао је принца Џема као престолонаследника и у нередима који су избили у Истанбулу када је умро Мехмед II 1481. године, јаничари су упали у његове личне одаје у ту га убили.²⁴⁸ Поред класичног образовања и обављања високих државних дужности, био је и истакнути песник префињеног израза, познат под именом Нишани (*Nişâni mahlası ile şehîr şâ'ir-i hoş ta'bir*²⁴⁹). Групи великих везира

²³⁹ P1, 8a, p. 4.

²⁴⁰ P1, 10a, p. 5-6.

²⁴¹ P1, 11a, p. 1.

²⁴² Devellioğlu, „Bektaşî”.

²⁴³ P1, 11b, p. 13-15 - 12a, p. 1.

²⁴⁴ Halil İnalçık, „Ahmad Paşa Gedik”, *EI2* 1, 292-293.

²⁴⁵ P1, 12a, p. 6-8.

²⁴⁶ Османзаде за овде за нишанџију користи израз *muvakki' -i dîvân* - онај који ставља тугру на дивану, P1, 12a, p. 10.

²⁴⁷ A. H. de Groot, „Mehmed Paşa Karamânî”, *EI2* 6, 995.

²⁴⁸ *Ibid*, 996; P1, 12b.

²⁴⁹ P1, 12a, p. 6.

племенитог турског порекла припада и Пири-паша (1518-1523) чији је мандат захватао крај владавине Селима I и почетак владавине Сулејмана Величанственог. Турско порекло није било довољно у погледу статуса у османском друштву те га тако Османзаде повезује са линијом шејха Цемалудина од Аксараја, а самим тим и са Абу Бекром. Повезује га чак и са израелским „царем” Давидом: „Припада племенитом роду шејха Цемалудина од Аксараја и, по предању, цара Давида.” (*Silsile-i nesl-i kerîmî Şeyh Cemâlu'd-Dîn Aksarayî kaddese sırrahu'l-'azîz ve 'ale-kavl Davud Kayserî hazretlerine müntehîdir*[.]²⁵⁰) Краљ Давид је по предању познат као најправеднији израелски краљ који је уједно био и песник. Ово су особине које Османзаде истиче и у личности Пири-паше. Поред тога што је припадао „старом честитом роду” (*Sadîki neseb-i pîrî...*) био је и песник који је стварао под песничким именом Ремзи.²⁵¹ Османзаде износи и једну верзију Пири-пашине смрти по којој велики везир није умро од руке султана, као што је то било уобичајено, већ од руке свог наследника на положају, Ибрахим-паше. Ибрахим-паша се наводно прибојавао да би се Пири-паша могао вратити на положај и стога се удружио са „несрећним” сином Пири-паше, кадијом Једрена у то време, те су га њих двојица отровала (*..ferzend-i nâ-pesendi Edirne kadısı Mehmed Efendi vezîrî-a'zam İbrahîm Paşa'nin mevâ'id 'arkûbiye-i ile ferîbine firîfte olub ma'cûna zehr ta'biye etmegîn dokuz yüz kırkda ser-mest-i rahîk-i mahtûm-i miskiü'l-hitâm olub...*²⁵²). Франц Бабингер, међутим, помиње „једног од” синова Пири-паше, Мехмед-бега, који је преминуо пре оца и који је био управитељ Ичела,²⁵³ чиме се доводи у питање Османзадеова прича.

Још један потомак балканске аристократије из Херцеговине је био Херсекзаде Ахмед-паша који је положај великог везира заузимао у четири наврата под два султана, Бајазитом II и Селимом I. „Вођен божјим путем у цвету младости је угледао славу државе ислама и, покоравашем султанском двору који је циљ свачијег надања, постао је најистакнутији међу истакнутима.” (*Bedraka-ı hidâyet-i rebbânî ile 'unfuvân-ı cüvânide şerefyâfte-i devlet-i İslâm olub müfahhar-ı selâtîn-i 'azâm Ebü'l-Feth 'âlimakâmın Ka'betü'l-amâl olan Bâb-ı sa'âdet irtisâmına istilâm ile beyne'l-havâss-ı ihtisâs-ı tâm bulmuşdu*[.]²⁵⁴) Велики везират, међутим, није постао ексклузивно право византијско-балканске аристократије и изданака девширме. У јако кратком временском периоду, 1498-1499, као носиоца ове функције видимо ни мање ни више опет једног Чандарлија, тј. Чандарли Ибрахим-пашу. Потиче од породице Чандарли коју је Мехмед II освајач уклонио са османске политичке сцене 1453. године, убиством Халил-паше Чандарлија: „Преци су му красили велики везират. Он је син великог везира Халил-паше који је опијен шехидским вином због оптужбе за издају када је освајан Истанбул.” (*Aben ve ecdâdi pîrâye-bahş-ı sadr-ı sadâret olub İstanbul fethinde töhmet-i hiyânet ile ser-gerdân sahbâ-yı şehadet olan vezîr-i a'zam Halîl Paşa'nın netîce-i hizemât vücûdidir*[.]²⁵⁵) Ибрахим-паша није, међутим, ступио на дужност овенчан славом својих предака већ се морао прилагодити другачијој природи канцеларије у којој је третиран као и остали султаноци „робови”. Када му је убијен отац 1453, он је већ био кренуо утабаним путем кадијске каријере својих предака, тј. био је кадија Једрена. Османзаде тврди да је зла срећа која је задесила Халил-пашу дотакла и Ибрахима и да је султан издао ферман о његовом трајном отпуштању из службе те се он повукао у дубине тихе осаме. (*Ol esnâda Edirne kadısı bulunmagla pederinin nekbeti kendüye*

²⁵⁰ P1, 19a, p. 11-12.

²⁵¹ P1, 19a, p. 9-10.

²⁵² P1, 19b, p. 10-13.

²⁵³ Franz Babinger, „Pîrî Mehmed Paşa”, *EI2* 8, 307.

²⁵⁴ P1, 13a, p. 15 - 13b, p. 3.

²⁵⁵ P1, 15a, p. 3-4.

*dahi sârî olub ‘azl-ı ebed fermâniyla ‘uzlet-güzîn-i genç-i zillet olmuşdu[.]*²⁵⁶) Због немаштине (досл. „да би утолио глад” - *sedd-i sülme-i cû*²⁵⁷) се након неког времена вратио у службу, али то је могао учинити једино као кадијски стажиста (*danişmendlik*). Временом је стекао милост султана Бајазита, напустио пут улеме и посветио се пословима у државној управи да би 1498. године дошао до положаја великог везира.²⁵⁸ Приликом похода на Лепант, „упутио се ка божјем пребивалишту и постао племенити гост раја”, (*‘âzim-i dergâh-ı kerîm ve zayf-ı mükerrem darü'n-na ‘îm oldu[.]*²⁵⁹) Родбинска припадност породици Чандарли није утицала на Ибрахим-пашин имиџ исправног администратора. Поред уобичајених похвала које Османзаде користи за скоро све велике везире овог периода, он за Ибрахим-пашу истиче његову емпатију према сиромашнима: „Сваки дан се у његовој кухињи разноврсним оброцима хранило шест стотина сиромашних” (*Her gün matbahında altı yüz fakîr at‘ime-i gûnâ-gûn ile sîr...*²⁶⁰). Истицање племенитог порекла везира присутно је и у случају Оздемироглу Осман-паше. Отац му је био високи османски државник черкеског порекла. Оздемироглу Осман-паша дакле није био директни регрут девширме али је свакако био њен изданак. Његово племенито порекло, међутим, истакнуто је по мајчиној страни - она је по Османзадеу, (али и по *Енциклопедији ислама*²⁶¹) потомак абасидских халифа: „По мајчиној страни је повезан са племенитим родом абасидских халифа” (*Mâderî cânibinden nesl-i kerîmî hulefâ-yı ‘Abâsiye‘ye müntemî olur[.]*²⁶²).

Значајно је поменути Месих-пашу (1499-1501) иако је био велики везир само две године (што је у овом периоду османске историје био кратак мандат) и иако му Османзаде не посвећује много пажње. Када је у питању Месих-пашино порекло, Османзаде само кратко наводи да је потицао од „старих стубова државе” (*Kudemâ-yı erkân-ı devletden olub*²⁶³), тј. старих највиших државника. Међутим, Месих-пашини преци нису били високи османски, већ византијски државници, као што му то каже и име. Истраживања историчара тврде да је његов стриц био последњи византијски цар, Константин XI Палеолог, и да су Месих-паша и његов брат, Хас Мурат-паша који је такође достигао високе положаје у османској администрацији, заробљени приликом освајања Константинопоља 1453. године и одведени на двор Мехмеда II.²⁶⁴ Ако је то истина, остаје питање због чега је Османзаде изоставио овако важан податак, нарочито ако се има у виду да Константин XI Палеолог није имао деце и да су Месих-паша и Хас Мурад-паша пре пада Константинопоља сматрани његовим потенцијалним наследницима. Месих-паша је страдао од последица повреда неколико дана након што је пао са високог места покушавајући да угаси пожар који је избио у барутани на Галати. „Његов освајачки дух се уздигао на онај свет.” (*...rûh-i pür-fütûhî ‘âlem-balâya ‘urûc idi[.]*²⁶⁵)

Након кратког коментара да је *ефренџ* (*Efrençî'l-asldır[.]*), тј. из Западне Европе, Османзаде порекло најпознатијег везира Сулејмана Величанственог, Ибрахим-паше (1523-1536),

²⁵⁶ P1, 15a, p. 6-8.

²⁵⁷ P1, 15a, p. 9.

²⁵⁸ P1, 16a, p. 1-2; M. Münir Aktepe, „Çandarlı İbrâhim Paşa”, *İA* 8, 214.

²⁵⁹ P1, 16a, p. 4-5.

²⁶⁰ P1, 16a, p. 7-8.

²⁶¹ Kemal Çiçek, „Osman Paşa, Özdemiroğlu”, *İE* 33, 471-473.

²⁶² P1, 32b, p. 11-12.

²⁶³ P1, 16a, p. 12-13.

²⁶⁴ Halil İnalçık, „Mesîh Paşa”, *Eİ2* 6, 1025.

²⁶⁵ P1, 16b, p. 12.

повезује са легендарним Јанком бин Мадјаном: „Знаменит је јер припада роду Јанка бин Мадјана који је саградио старе зидине Истанбула.” (*Sislile-i nesebî şehri-i İstanbul'un sūr-i kadîmine bânî olan Yanko bin Mâdyân'a vâbeste olmak üzere meşhûrdur*[.]²⁶⁶) Ебру Туран у својим студијама о Ибрахим-паши указује на то да је Ибрахим-паша са грчког острва Парге које тада било део Млетачке републике, да му је отац био морнар или рибар, да је заробљен као плен између 1499. и 1502. године када је босански санџакбег Искендер-паша харао тим крајем и да је говорио дијалекат словенских језика, грчки и албански.²⁶⁷ Налази Ебру Туран још више указују на легендарну природу приче о Ибрахим-пашином пореклу коју износи Османзаде. Међутим, њу никако не треба занемарити. Ко је дакле био Јанко бин Мадјан? Он се први пут помиње у делу *Dürr-i Mekkun (Штићени сјајни бисер)* које је написао Јазизиоглу Ахмед Биџан у XV веку. Ово дело се бави турском традицијом на тему оснивања Константинопоља, и у њему Ахмед Биџан тврди да је управо Јанко бин Мадјан изградио овај град. (*Ol şehir Yanko bin Madyan bünyad etmiştir.*) Ову легенду преносе још неки османски писци као што су Мустафа Али, Евлија Челебија, Литифи и други.²⁶⁸ Јасно је, дакле, одакле је Османзаде могао преузети легенду о оснивачу Константинопоља Јанку бин Мадјану. Остаје, међутим, упитан мотив којим се водио те Ибрахим-пашу повезао са њим. Да ли је ово покушај Османзаде да Ибрахим-паши, који се у изворима помиње као *Maktul*, тј. „убијен”, припише племенито порекло? Са друге стране, ако је Османзаде ову верзију преузео из неког извора, остаје непознато који је то извор. Остатак одељка о Ибрахим-паши у *Baḥti vezira*, садржи податак који износе и други извори, а то је да га је један од исламских газија заробио и предао султану као поклон (*Ümerâ-yı guzât-ı İslâmiyyeden biri zîr-nigîn mülkü'l-yemîn idüb rikâb-ı hümayûna ithâf etmiştir*[.]²⁶⁹). Следећи велики везир за кога Османзаде тврди да је пореклом био *Efrens*, да је као мали заробљен у светом рату и као ратни плен дат султану на поклон је Џигалазаде Синан-паша (*Efrensî'l-asldır*[.] *Eyyâm-ı sagırında guzât-ı İslâm sebî ve igtinâm idüb bi-resm-i pîşkeş 'asr-ı Süleymanî'de saray-ı hümayûna göndermişler idi*[.]²⁷⁰) Османзаде не даје податке о његовом пореклу. Џигалазаде Синан-паше је рођен у Месини у породици Чикала. Као петнаестогодишњак је заробљен у поморској бици 1560. године и одведен у Истанбул.²⁷¹ Џигалазада је заузимао високе положаје у Османском царству и пре и после неговог кртаког везировања од непуна два месеца (27. октобар 1586 - 5. децембар 1596). Упркос кратком времену које је провео на положају великог везира, Џигалазаде заузима приличан простор у Османзадеовој *Baḥti vezira*.

За Јавуз Али-пашу (1603-1604) Османзаде каратко износи да је био познат под називом Малкоч (*Malkoç lakabıyla şehir olan vezir*...²⁷²), пропуштајући да истакне да овај велики везир босанског порекла води порекло из познате породице Малкоч (*Malkoçoğulları*) који су били истакнути државници и ратници још из доба Бајазита I.²⁷³ Османзаде очигледно није налазио за сходно да истакне порекло великих везира чији су преци, било даљи било ближи, били хришћани. Лала Мехмед-паша, велики везир између 1604. и 1606. године је припадао

²⁶⁶ P1, 20a, p. 8-10.

²⁶⁷ Turan, „The Marriage of İbrahim Pasha”, 3-36.

²⁶⁸ Cumhuriyet, „The Rehabilitation of Constantine and His City: a Reaction to the Ottoman Tradition” Application for Admission to Joint PhD Program in History and Middle Eastern Studies, Graduate School of Arts and Sciences, Harvard University, Writing Sample, 3.

²⁶⁹ P1, 20a, p. 10-12.

²⁷⁰ P1, 39a, p. 7-9.

²⁷¹ Mahmut H. Şakiroğlu, „Cıgalazâde Sinan Paşa”, *İA* 7, 525-526.

²⁷² P1, 42b, p. 7.

²⁷³ За више детаља о овој породици, погледати: Fahamedin Başar, „Malkoçoğulları”, *İA* 27, 537-538.

породици једног од највећих и најутицајних османских везира - Мехмед-паше Соколовића. Чланови ове породице српског хришћанског порекла су почели бивати одвођени на османски двор и превођени на ислам још крајем XV века. Османзаде, међутим, уопште не успоставља ову родбинску везу. За њега је углавном релевантно порекло које има везе са далеком и дугом исламском традицијом истока или неким другим традицијама истока које су се у легендама асимиловале у исламској. Отуда његово истицање везе појединих великих везира са израелским владарима Соломоном и Давидом, или са Александром Македонским. Он само на крају излагања о Лала Мехмед-паши, помиње Мехмед-пашу Соколовића, и то у контексту локације Лала Мехмед-пашиног турбета: „Његово тело које зрачи светлошћу је сахрањено у турбету Мехмед-паше Високог поред Ебу Ејуба ал-Енсарија.” (*Cesed-i lâmi ‘ü'l-envârî civâr-i Ebu Eyyûb Ensârîde Mehmed Paşa Tavîl türbesinde mütevârîdir*[.]²⁷⁴) Турском пореклу у погледу статуса у османском друштву није придаван посебан значај. Османзаде, међутим, наводи познате претке одређених великих везира чији су преци Турци и тако им даје предност у односу на везире хришћанске прошлости. У овим случајевима он, додуше, не износи експлицитно турско порекло. Гузелце Али-паша, велики везир (1619-1621) Османа II, је „грна дрвета Ахмед-паше са острва Кос, тј, његов срећни син”. (*İstânköylü Ahmed Paşa'nın şâh-ı şecere-i vücûdî ya'nî ferzend-i mes'ûdidir*[.]²⁷⁵) Ахмед-паша је био туниски беглербег турског порекла. Будући да турско порекло по очевој линији није довољно, у наставку следи веза са самим пророком Мухамедом: „Према поузданој традицији којој је довољно веровати, по деди са мајчине стране, Каја-паши, [он] је био часни сејид.” (*Cedd-i mâderîsi Kaya Paşa tarafından şeref-yâfte-i sa'âdet siyâdet idüğü 'an'ana-ı sikât ile vâsil derece-i sıhhatdır*[.]²⁷⁶) Сејидима су сматрани потомци пророка Мухамеда. Да Османзаде није гајио симпатије према великим везирима неисламског порекла види се из биографије Салих-паше Невесињца (1645-1647). Након изношења уобичајених похвала, Османзаде прави негативан коментар о пореклу овог великог везира: „...био је чувен са своје бистрине и памети. Али, био је Бошњак.” (*...sehâ ve fitnet ve zekâ ile şöhret-şi'âr idi*[.] *Ammâ ecyâl-ı Beşânikadan hisse-dâr idi*[.]²⁷⁷) Салих-паша је први велики везир према чијем пореклу Османзаде експлицитно изражава негодовање. Као да је правда на крају пашиног живота задовољена, у истој биографији стоји: „...покопан је на муслиманском гробљу.” (*...makâbir-i müslimîne defn olundu*[.]²⁷⁸) Чим је, међутим, велики везир, имао турско порекло, он је називан срећним или правоверним сином. Велики везир Хезарпаре Ахмед-паша (1647-1648) је „правоверни син једног спахије, становника махале Тавшанташ у Истанбулу”. (*İstanbul'da Tavşantaşı mahallesi sâkinlerinden bir merd-i sipâhi ferzend-i reşîdidir*[.]²⁷⁹)

Поред сина поткивача говеда²⁸⁰, међу великим везирима је било и синова „срећне звезде” муџезина (*mü'ezzinin ferzende-i ahteridir*), као што је Хафиз Ахмед-паша (1625-1626, 1631-1632) из Пловдива. Опет се истиче, као и у случају сина поткивача говеда, Окуз Мехмед-паше, да се ради о избору среће, јер су деца девширме имала предност у односу на децу ниског турског порекла када је било у питању школовање у двору и напредак у војно-административној каријери каква је била каријера великог везира. За сами долазак на двор,

²⁷⁴ P1, 446, p. 10-11.

²⁷⁵ P1, 536, 3-4.

²⁷⁶ P1, 536, 4-6.

²⁷⁷ P1, 73а, p. 1-2.

²⁷⁸ P1, 726, p. 9-10.

²⁷⁹ P1, 73а, p. 4-5.

²⁸⁰ Видети стр. 36.

њих је морао препоручити одређени квалитет. „Будући да је свирао цимбал попут песме славља, да је говорио слатко и очаравајуће, тј. да је певао пријатно и да је био песник лепог израза, те се милошћу судбине уздигао до службе у харему и постао близак роб падишахов који у Божје јединство верује и који је радо виђен гост на његовим весељима.” (*Bülbül-nagme-i sinc-i nevâ-sâz ve tûtî-i nâtika-perdâz i câz tirâz ya ‘nî hânende-i hoş âvâz ve şa ‘ir sühan-perdâz olmagın müisâ ‘ade-i baht-i kâr-sâz şeref hizmet-i harem-i âram nazîr ile serferâz idûb nedîm-i bezm hâssü'l-hâss-ı pâd-şâh bende-nuvâz olmuşdu*[.]²⁸¹) Срећу је имао и Тајар Мехмед-паша (1638), велики везир Мурата IV. Он је био син извесног Мустафа-паше, ћехаје великог везира Насух-паше (1611-1614). „Када је голуб његовог духа на кули бедема свио гнездо и када се духовно уздигао изнад осталих, доспео је до врхунске среће...” (*Verkâ-ı rûhî burc-i bedende âşiyân-sâz ve heyûlâ-yı ‘aklî cilve-perdâz derece-i imtiyâz oldukda cenâh isti ‘dâd-ı hüddâd ile uç sa ‘âdete perdâz idûb*...²⁸²) Копрулузаде Ахмед-паша (1661-1676) велики везир Мехмеда IV је био „племенити потомак и славни син великог везира Копрулу Мехмед-паше”. (*Vezîr-i a ‘zam Köprülü Mehmed Paşa'nın necl-i nebîl ve ferzend-i celîlidir*[.]²⁸³) Он је, дакле, био „племенит” иако је потомак регрута девширме албанског порекла, Копрулу Мехмед-паше. Питање је да ли је он био племенит из разлога што је припадник породице Копрулу која је, иако немуслиманске позадине, дала славне велике везире, или из разлога што му је мајка била Ајше-ханума, ћерка Јусуф-аге, војводе из места Везиркопру у близини Амасје.²⁸⁴ У сваком случају, Османзаде не налази релеватним да помене Ахмед-пашино порекло са мајчине стране.

У XVII веку долази до благог опадања директних регрута девширме на положају великог везира. У овом веку се може приметити понеки велики везир турског порекла (као што су већ поменути Окуз Мехмед-паша или Тајар Мехмед-паша) и одређени број великих везира који су потомци изданака девширме и који су већ, на неки начин, припадали османској аристократији. Султанзаде Мехмед-паша (1644-1645), велики везир султана Ибрахима (1640-1648), је „припадао породичној линији Рустем-паше и Џигалазаде Синан-паше”. (*Silsile-i nesebi Rüstem Paşa ve Cigalazâde Sinân Paşa'ya müntemîdir*[.]²⁸⁵) Султанзаде је заправо био син Абдурахман-бега, сина великог везира Семиз Ахмед-паше (1579-1580) и султаније Ајше која је била ћерка великог везира Рустем-паше Опуковића и султаније Михримах. Следи да му је султан Сулјеман Величанствени био чукундеда.²⁸⁶ Османзаде даје следећи податак о његовом одрастању: „С обзиром на то да је био султански син, одгајан је на царском двору.” (*Sultânzâde olmagla hâl-ı sagarinde sarây-ı hümayûnda perverde olub*...²⁸⁷)

У *Баити везира* се примећује да у XVII веку у царску дворску школу (*hârem-i hümayûn*) све више на обуку за државну службу долазе појединци који су или родбински повезани са османским истакнутим личностима војно-административне класе или су били њихови штићеници. Када би један рођак или штићеник османског државника завршио ову школу, њему би напредак у државној управи био загарантован. Дворска школа, дакле, у XVII веку није више била ексклузивно право директних регрута девширме. Ибшир-паша (1654-1654) је

²⁸¹ P1, 60a, p. 6-10.

²⁸² P1, 67a, p. 12-15.

²⁸³ P1, 89b, p. 3.

²⁸⁴ Abdülkadir Özcan, „Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa”, *İA* 26, 260.

²⁸⁵ P1, 70a, p. 13-14.

²⁸⁶ A. H. de Groot, „Mehmed Paşa, Sutân-zâde”, *EI2* 6, 1000-1001.

²⁸⁷ P1, 70a, p. 14-15.

дошао у царску школу будући једним од рођака Целали Абазе-паше, познатог османског војника и касније побуњеника. Одатле му је касније као мирахор одједном био додељен на управу Будимски ејалет, да би на крају постао велики везир. (*Celâlî Âbâze Paşa akrabâsından olmagın harem saray-ı hümayûna dâhil ve giderek mirâhorluk rütbe-i refî'asına nâ'il olduktan sonra Bûdîn eyâletiyle bekâm ve...*²⁸⁸) Као основа за напредак је могла послужити и служба на двору неког од државних великодостојника, као што су на пример управо велики везири. Бојнуегри Мехмед-паша је најпре био штићеник великог везира Дамад Халил-паше код кога је служио као ђехаја. Затим је, такође као ђехаја, служио код Силахдар Мустафа-паше, да би на крају прешао у султанову службу.²⁸⁹ Велики везир јерменског порекла, Сулејман-паша (1655-1656) је најпре служио на двору Ибрахим-паше где је доспео везом коју је имао кроз једног од својих рођака, Исмаил-агу, припадника дворске страже. Затим је прешао у султанову службу, тј. школу. Док је заузимао положај силахдара, прошао је чикму (*çıkma, dışara çıkma*), тј, дипломирао и изашао са двора као везир. (*Akrabasından kapu agası İsmâ'il Aga münâsebetiyle Sultân Murâd 'asrında ibtidâ İbrâhîm Paşa sarâyına cırâg olub... ihrâz-ı rütbe-i silâhdârî ile kâmbîn vezâret ile dışara çıkıb...*²⁹⁰) Ексклузивно право на положај великог везира је у, угрубо речено, XVI веку припадало султановим робовима. У XVII веку видимо да се до овог положаја успињу и штићеници и рођаци великих везира. Сијавуш-паша, везир абхаског порекла, је био ослобођени роб Копрулузаде Ахмед-паше (*Vezîr-i a'zam Köprülüzâde Ahmed Paşa 'utekâsından olmagın...*²⁹¹). Амџазаде Хусеин-паша је био „син срећне звезде Хасан-аге, млађег брата великог везира Копрулу Мехмед-паше” (*vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa'nın birâder-i kih-teri Hasan Ağa'nın ferzend-i fûrûzende ahteridir[.]*²⁹²)

Османзаде о великим везирима неретко износи и податке који данашњем читаоцу османске књижевности и историје могу изгледати интересантно. Тако он, на пример, тврди да је Ајас-паша (1536-1539), велики везир Сулејмана, у данима док је био на различитим положајима у различитима крајевима царства, оставио за собом више од двадесет синова и кћери (*Euuyâm-ı intikâlinda zükûr ve inâs yirmiden ziyâde evlâd istihlâf etmişdi[.]*²⁹³) Велики везир Мелик Ахмед-паша (1650-1651) је раскрстио са неким старим и чудним обичајима везаним за аудијенцију код султана. Када су велики везири у славно доба улазили код султана, по старом обичају би мало поседели и одморили се на софи покривеној кадифом испред падишаха. Мелик Ахмед паша је због пристојности, напустио овај обичај, а тако су урадили и сви који су га наследили на положају. (*...vezîr-i a'zam 'ırz günleri huzûr-ı hümayûna girdiklerinde pîş-gâh-ı pâd-şâh-ı cihân-bânide katîfe mak'ad-ı pûşîdeli suffa kenârında bir mikdâr celse-iistirâhat kânûn-ı kadîm iken kemâl hüsn-i edebine binâen ol kânûna mürâ'âtı terk etmişdi[.] Câ-nişînleri dahi bu bâbda eserine iktizâ ederek bi'l-külliyeye terk olundu[.]*²⁹⁴) Османзаде прави осврт и на побожност појединих великих везира па тако за Ибшир-пашу пише да је био толико побожан да „није пио чак ни кафу. Само је пио млеко. Већину времена је проводио у посту и молитви. Будући учен и достојанствен, непрестано је био на коленима.” (*Meşrûbâtdan kahve dahi içmez idi[.]*

²⁸⁸ P1, 84a, p. 2-4.

²⁸⁹ P1, 87a.

²⁹⁰ P1, 85a, 11-12, 15.

²⁹¹ P1, 95a, p. 15 - 95б, p. 1.

²⁹² P1, 104a, p. 8-9.

²⁹³ P1, 22б, p. 6-7.

²⁹⁴ P1, 78б, p. 3-9.

*Ancak süit içerdi[.] Ekser evkâti sıyâm ve kıyâm ile geçerdi[.] Edeb ve vakâr olmak üzere dâ'im diz çökerdi[.]*²⁹⁵)

11. Перцепција великих везира кроз њихово ктиторство у градитељству и месту сахрањивања

Многи велики везири су остали упамћени по споменицима архитектуре које су оставили за собом и који и данас стоје широм простора које је некада заузимало Османско царство, а нарочито у Истанбулу. То су, између осталих, џамије, мостови, јавне чесме, имарети (јавне кухиње), медресе и др. Постојала су и одређена правила која су се морала следити када је у питању градитељско ктиторство. Ова правила су чвршће успостављена средином шеснаестог века у време владавине Сулејмана Величанственог. Током и након 1550их, развио се и установљен је специфичан османски вокабулар у архитектури.²⁹⁶ Плаћене дворске архитекте су биле доступне како владајућој породици тако и другим владајућим структурама које су их користиле да би истакле у односу на остале слојеве османског друштва. Међутим, као што су постојале разлике унутар владајуће структуре, тако је морала постојати и дистинкција у њиховом визуалном изразу. Ако је, на пример, изградњу џамије поручио велики везир, оно висином није смела превазићи султанску џамију. Аналогно, џамија адмирала није смела превазићи везиру.²⁹⁷ Самопромоција кроз изградњу пројеката различитих намена је прожимала османско друштво од султана на врху до обичних трговаца и пратила је одређене обрасце које је утврдио Сулејман Величанствени који је себе сматрао великим градитељем - другим Соломоном.²⁹⁸ Изградња џамија и других верских објеката је постала знак распознавања великих везира, нарочито у XVI веку када је дошло до подизања свести о верској припадности. Скоро сваки велики везир овог периода је обележио чак и најудаљеније провинције царства џамијама и месцидима. Дворски архитекта који је османском царству дао посебан идентитет кроз архитектуру и који је спровео у стварност жеље султана Сулејмана кроз специфичан визуелни израз је био Мимар Синан. Био је дворски архитекта тројице султана, Сулејмана, Селима II и Мурата III, од 1539. до 1599.

У *Баити везира* се грађевински трагови које су за собом оставили велики везири називају *âsâr-ı hayr* или *âsâr-ı hayriye* или *âsâr-ı berr ü ihsân* („богоугодна, добročастива дела”). На први помен великих везира као градитеља наилазимо у случају Сулејман-паше, сина султана Орхана²⁹⁹: „Од богоугодних дела је оставио један часни месцид у Бурси.” (*Âsâr-ı hayriyyeden Brusa'da dahi bir mescid-i şerîfi vardır.*³⁰⁰) Османзаде као следећег градитеља међу великим везирима помиње тек Махмуд-пашу Ангеловића који је у Истанбулу и Софији оставио две „префињене” џамије, медресу, хамам, хан и многе друге богоугодне задужбине (*İstânbûl'da ve Sofya'da cami'-i refî'ul-bünyânî ve medrese ve hammam ve hânî ve nice âsâr-ı berr-ü-ihsânî*

²⁹⁵ P1, 85a, p. 5-7.

²⁹⁶ Gülrü Necipoğlu, “A Kânûn for the State, A Canon for the Arts: Conceptualizing the Classical Synthesis of Ottoman Art and Architecture”, *Soliman le magnifique et son temps*, Actes du Colloque de Paris 7-10 Mars 1990. Ed. Gilles Veinstein (Paris: Galeries Nationales du Grand Palais, 1992), 195.

²⁹⁷ Ibid, 207-209. Слично правило је примењивано у илустрованим манускриптима - хијерархија владајуће елите се огледа у положају угледника на слици као и у величини приказаних фигура.

²⁹⁸ Ibid, 212.

²⁹⁹ Раније је напоменуто да Сулејман-паша није био велики везир.

³⁰⁰ P1, 5a, 7-8.

vardır.³⁰¹) Цамије које су велики везири градили обично носе њихово име, што неретко наглашава и сам Османзаде. Тако је цамија коју је у Истанбулу саградио Гедик Ахмед-паша позната по томе што ниси његово име. (*İstanbul'da nâmina intimâ ile ma'rûf bir câmi' vardır*.)³⁰²) Велики везири су градили и цамије које су називали именима својих супруга, нарочито ако су оне биле османске принцезе. Османзаде тек у претпоследњој реченици Сијавуш-пашине биографије штуро помиње да је паша „у име своје уважене супруге, султаније Фатиме, саградио једну медресу и око ње неколико богоугодних објеката” (*Halîle-i celîlesi Fatîma Sultân nâmina bir 'alî medrese bina ve dîşralarda ba'az-ı âsâr-ı hayr inşâ etmişdir*.)³⁰³) Османзаде, међутим, не наводи све задужбине великих везира. У конкретном случају Гедик Ахмед-паше, он не помиње познату пашину цамију у Афјонкарахисару која представља леп пример ране османске архитектуре. Многе цариградске цамије су након освајања 1453. године доживеле судбину да буду претворене у цамије. Неретки су случајеви да су велики везири имали у томе улогу. Коџа Мустафа-паша (1511-1512) је, на пример, цркву св. Андреја у Истанбулу претворио у цамију која носи његово име.

Османски велики везири су неретко били сахрањивани у цамијама које су за живота изградили. Тако је Пири-паша (1518-1523) сахрањен у харему цамије коју је подигао у Силистрији. (*Silivri kasabasında tarh-efgen-i bünyâd oldugî câmi'-i şerîf hareminde gunûde-i bister ârâm oldu*.)³⁰⁴) Локација грађевинских дела која су везири оставили за собом је индикативна у погледу статуса који су они имали у Османском друштву. Грађевински трагови Мехмед-паше Соколовића указују на његов престиж и моћ које је акумулирао током свог дугог четрнаестогодишњег мандата.³⁰⁵ Негде око 1574. године, Мехмед-паша је напустио своју стару палату која је надгледала луку Кадиргалиман³⁰⁶ и са супругом, принцезом Исмихан, се преселио у нову палату изграђену на простору бившег византијског хиподрома. У време султана Сулејмана Величанственог је византијски хиподром оживљен као Атмејдан и добио је посебну важност.³⁰⁷ Мехмед-пашина палата је, после Ибрахим-пашине, друга везирска палата која је изграђена на Атмејдану. Паралелно са изградњом нове палате, текла је и изградња медресе са турбетом у комплексу Ебу Ејуба ел-Енсарија.³⁰⁸ Соколовић је сахрањен у овом комплексу: „Његово светло тело је покопано у часном турбету које је [паша] припремио у близини хазрети Ебу Ејуба ел-Енсарија, нека буде примљен у божју милост.” (*Cesed-i lâmi 'ü'l-envârî hazret-i Ebû Eyüb Ensârî radiya 'anhu'l-bârî civârında ihzâr etdigi türbe-i şerîfede mütevârîdir*.)³⁰⁹) Велики је престиж био за сваког муслимана бити сахрањен у светом комплексу Ебу Ејуба ел-Енсарија, једног од пратилаца пророка Мухамеда чији је гроб под зидинама Истанбула откривен приликом опсаде 1453. године.³¹⁰ Чак су и Соколовићева рано преминула деца сахрањена у овом комплексу, а турбе Мехмед-паше стоји до гроба Ебусуд-

³⁰¹ P1, 10a, p. 2-4.

³⁰² P1, 12a, p. 4-5.

³⁰³ P1, 32b, p. 3-5.

³⁰⁴ P1, 19b, p. 14-15.

³⁰⁵ Necipoğlu, *The Age of Sinan*, 331-368.

³⁰⁶ О старој палати Мехмед-паше Соколовића, погледати Tülay Artan, „The Kadirga Palace: An Architectural Reconstruction”, *Muqarnas* 10 (1993): 201-211.

³⁰⁷ О Атмејдану, његовом значају и церемонијма одржаним на њему, погледати: Derin Terzioğlu, „The Imperial Circumcision Festival of 1582: An Interpretation”, *Muqarnas* 12 (1995): 84-100. и Nutku, “Festivities in Atmeydanı.”

³⁰⁸ Necipoğlu, *The Age of Sinan*, 335.

³⁰⁹ P1, 28a, p. 13-15.

³¹⁰ Şahin, „Constantinople and the End Time”, 327.

ефендије (умро 1574), прослављеног османског шејхулислама. Многи османски велики везири су управо у овом комплексу за живота себи градили турбета. Сијавуш-паша који је три пута био велики везир Мурата III је такође сахрањен у турбету у комплексу Ебу Ејуба ел-Енсарија, где је постао „гост у хану божје милости у узвишеном турбету који је саградио и припремио” (...*civâr-i rahmet-i medâr Ebü Eyüb Ensârî'de binâ ve ihzâr etdigi kubbe-i 'âliyede mihmân-ı hân-ı gufrân oldu*[.]³¹¹) Након смене са положаја, Сијавуш-паша је живео још десет година и задржао је свој статус у османском друштву иако није више обављао ниједну државну функцију, о чему говори локација његовог турбета. У комплексу Ебу Ејуба ел-Енсарија су место нашли чак и они везири који су погубљени по наредби султана. Случај Мехмед-паше Соколовића је сличан али није исти. Извори не сведоче да је султан Мурат III био умешан у Соколовићево убиство и паша је одмах након смрти проглашен шехидом, тј. мучеником. Ферхад-паша који је за време Мурата III и Мехмеда III у два наврата био велики везир (1591-1592, 1595) је удављен у затвору Једикуне са одобрењем султана. Он је, међутим, ипак сахрањен у овом комплексу у турбету које је саградио. (*Hazret-i Ebü Eyüb Ensârî radiyallâhu 'anhu'l-bârî civârında i'dâd etdigi türbe-i mahsûsede*...³¹²)

Постојали су и други локалитети који су сматрани светим и који су представљали престижна места у погледу сахрањивања великих везира и других угледника. Тако је велики везир Гузелце Али-паша (1619-1621), сахрањен у турбету на Бешикташу покрај Јахја-ефендије, чувеног мудериса, песника и суфије XVI века. (*Beşiktaş'da Yahyâ Efendi türbe-i şerîfesine mütevârî*...³¹³) Очигледно су моћ и утицај Мехмед-паше Соколовића, последњег великог везира Сулејмана Величанственог, одлучили да он буде сахрањен у комплексу Ебу Ејуба ел-Енсарија упркос његовом хришћанском пореклу. Са друге стране је један сејид, тј. потомак пророка Мухамеда, Гузелце Али-паша, сахрањен уз Јахја-ефендију чија је некропола уживала прилично мањи престиж од оне Ебу Ејуба ел-Енсарија.

12. Перцепција великих везира кроз њихов одлазак с положаја

Османски велики везири су из различитих разлога престајали да врше своју дужност. Они би гинули на бојном пољу, подледали ранама и болестима, били погубљени, прогнани, а неки би се, по Османзадеу, и добровољно повлачили. У случају смрти, Османзаде не констатује само да је одређени велики везир умро или је убијен. Он ту има креативан приступ који завређује посебну пажњу. При томе се он често користи и религијском терминологијом као што је рај, божје пребивалиште, шехидски шербет, пролазни живот, онај свет, виши свет, божја милост и др. Будући да се турска књижевност од XI до XIX века развијала под исламским утицајем, ни османска књижевност, па самим тим ни дело *Башма везира*, није изузетак. Религијска димензија, међутим, у *Башми везира* је далеко од доминантне у формалном смислу. У уводу у само дело, хвале се Бог и пророк Мухамед само у почетна два реда. Места где се читалац подсећа на Бога, рај и пролазност живота су управо завршни делови биографија где се говори о смрти великих везира.

Када је умро први османски везир, Алаудин-паша, „његов је дух раширио крила и упутио се ка другом вишем свету” (*rûhi bâl-efşân olub 'âzim 'âlem-balâ oldu*). „Нека почива у миру и нека Бог учини да рај буде његов дом”. (*Tayyeba'l-lâhu serâhu ve ca'âla Cenneta misrâhu*[.]

³¹¹ P1, 32a, p.15 - 32b. p. 1.

³¹² P1, 36b, p. 4-5.

³¹³ P1, 54a, p. 13-14.

Сулејман-пашино „пресветло тело је покопано у харему часног месцида у врту сараја. Покривено је земљом и походе га шејхови и народ.” (...*cesed-i lâmi' u'l-envâri sâha-ı saray cennet havâlîde vâki' mescid-i şerîf hareminde mütevârî hicâb-ı türâb ve ziyâretgâh-i şeyh ve şâb olmuştur*[.])³¹⁴) Гедик Ахмед-пашино „супротстављање вољи султановој, грубост, сурови поступци и ароганција су постали узрок султанове нагомилане љутње и у једренском кампу у хамаму му у грлу остаде горак укус непријатног шербета сабље која покорава.” (...*hilâf-ı rizâ-yı şehriyârî gîlzet ve huşûnet-i harekât ve atvâri bâis-i terâkim esbâb-ı gazeб-i şehriyârî olmagın ... meştâ-yı Edirne'de dâhil-i hammâm ve şerbet nâgüvâr tîg-i kahr ile telhkâm oldu*[.])³¹⁵). Хајредин Чандарли-паша је „скинуо одело пролазног живота и сам починуо у рају/кући смираја” (...*tebdîl-i libâs-ı hayât-ı müste'âr idüb tenhâ-rev-i ser-menzil-i dârü'l-karâr oldu*...)³¹⁶) Османзаде за великог везира Церах Мехмед-пашу (1598-1599), који је најпре отпуштен, а убрзо и задављен, пише „захватила га је болест смене и ступио је на ћилим пензије” (‘*âriza-ı maraz-ı 'azl ile pâ-nihâde-i bister-i takâ'ud oldu*[.])³¹⁷), а Синан-паша, велики везир Мурата III и Мехмеда III, „се разболео од богиња, пао у болесничку постељу и упутио се на ахирет” (‘*âriza-ı maraz-ı züheyr ile ser-nihâde-i visâde-i bîmârî olub 'azm-ı sefer-i âhiret eyledi*[.]). Османзаде неретко и у стиху завршава поједине биографије: „Сместио се Бајрам-паша у узвишени рај.” (*Eyledi Bayram Paşa 'adn-ı a'lâ-yı makâm*[.]) Још неки од израза које је Османзаде користио да опише смрт везира су следећи:

- „...упутио се у кућу смираја узвишеног раја.” (...*mütevccih-i darü'l-emn-i huld-i berîn oldu*[.]);
- „...упутио се ка божјем пребивалишту и постао племенити гост раја”, (...*'âzim-i dergâh-ı kerîm ve zayf-ı mükerrem-i darü'n-na'îm oldu*[.]);
- „Заспао је на постељи у харему часне џамије коју је саградио и починуо.” (...*tarh-efgen-i bünyâd oldugı câmi' -i şerîf hareminde gunûde-i bister ârâm oldu*[.]);
- „У безгласној долини [тј. гробљу] је нашао место смираја.” (...*vâdî-i hâmuşân câ-yı karârı oldu*[.]); „попио је шехидски шербет” (...*şerbet-i şehâdet içirmişdi*[.]);
- „Божјом вољом се пресели на место радости.” (досл. „постави радосни шатор божјом вољом”) (...*hayme-zen fezâ-yı ferah kazâ-yı bakâ oldu*[.]);
- „Оштра сабља која покорава га је упутила у земљу ништавила.” (...*rahnümâ-yı şimşîr-i ser-tîz-i kahr ile rûberâh-ı diyâr-ı 'adem oldu*[.]);
- „Из света је издигао раширени тепих и у цветном дворцу раширио софру (досл. столњак) милости.” (...*encümen-i 'âlemden ref'-i bisât inbisât ve gülşen-sarây-ı bakâda bast-ı nat' rahmet menât eyledi*[.]);
- „Његов освајачки дух се уздигао на онај свет.” (...*rûh-i pür-fütûhî 'âlem-balâya 'urûc idi*[.]);
- „Потонуо је у безданој широкој води божје милости.” (...*gavta-hâr-ı lücce-i nâ-ka'r-yâb-ı rahmet-i Rabb-i mücîb oldu*[.]);
- „Живот му је постао попут сломљене тестије на чесми.” (...*şikeste sebû-ı ser-çeşme-i hayât oldu*[.]);
- „Упутио се ка рају/ружичњаку.” (...*'azm-ı Gülşensarây cenân idüb*...);
- „Пешице се упутио у пребивалиште божје милости.” (...*piyâde-rev-i der-gâh-ı re'fet-penâh-ı kibriyâ oldu*[.]).

³¹⁴ P1, 5a, 4-6.

³¹⁵ P1, 11б, р. 13-15 - 12a, р. 1. Опис се односи на смрт Гедик Ахмед-паше.

³¹⁶ P1, 5б, р. 9-10.

³¹⁷ P1, 41a, 1-2.

Османзаде у *Баити везира* бележи да су се поједини велики везир у позном периоду живота повукли у осаму³¹⁸ где су посвећивали живот молитви. На ову појаву он гледа у позитивном светлу. Алаудин-паша се „вољно и жељно” повукао у живот молитве пре доласка на положај великог везира.³¹⁹ „Постао је рука која је спрала помпу пролазне власти и вољно и жељно се повукао у крај ослобођен свих брига и постао онај који врти бројаницу на молитвеној сецади.” (...*dest-i şûy-i alâyiş-i saltanat-ı fânî olup... bi't-tav' ve'r-rızâ köşegüzin-i zâviye-i ferâgat ve sübha-gerdân seccâde-i 'ibâdet olmuş idi*³²⁰) Пред крај живота се још једном и последњи пут повукао, „затражио је да буде поштеђен од брига везировања и, као и пре, задовољио се положаја...” (...*gâ'ile-i emr-i sadâretten istigfâr idiüb ke'l-evvel künc-i inzivâde mesned-ârâ-yı sadr istignâ...*³²¹). Чандарли Ибрахим-паша (1498-1499), син великог везира Халил-паше којег је Мехмед II убио 1453. године, је најпре водио живот у осами да би касније постао велики везир. Његово одсуство из јавног живота проузроковано је падом у немилост целе Чандарли породице. Ибрахим-паша је стога морао поново да задобије поверење Османове лозе да би напредовао у каријери. Махмуд-паша Ангеловић се након другог и последњег губитка положаја повукао у село Хаској (данас Хасково у Бугарској) у близини Једрена и тамо изабрао аскетски живот у осами (*ihtiyâr-ı 'uzlet ve inzivâ etmişti*³²²) пре него што је погубљен. Лутфи-паша (1539-1541), велики везир Сулејмана Величанственог, се повукао на своје имање у Димотику након што га је Сулејман уклонио са положаја. Паша је удаљен из службе јер је једној жени због прељубе одредио казну које је била супротна шеријату (*bir fâhişeye tertîb etdiği cezâ-yı nâ-meşrû*³²³). Сијавуш-паша, велики везир Мурата III у три мандата, је смењен са положаја великог везира услед побуне коњаника који су захтевали веће плате. Он је тада смењен трећи и последњи пут „трајним ферманом” (...*ebed fermânı ile sadr-ı sadâretten tard ve ib'âd...*³²⁴). Затим је „боравио на свом ћилиму у башти на Ускудару” (*Üsküdâr'da vâki' bahçesinde ferş kâlîçe ikâmet etmişdi*[.]³²⁵)

Хадим Сулејман-паша (1541-1544) је први велики везир за кога Османзаде помиње да је протеран у Малкару, 190 километара западно од Истанбула. Малкара се често помиње у *Баити везира* управо као место где су велики везири слати у прогонство. Други велики везир који је тамо протеран је Синан-паша који је овај положај заузимао у више наврата између 1580. и 1596. године. Синан-паша је у свом испрекиданом мандату чак два пута протериван у Малкару. Његово друго прогонство, Османзаде прати коментаром: „Према старом обичају се повукао у Малкару на ћилим.” (*Üslûb-ı sâbik üzere Ma'lkara'ya bast-bisât 'azlet eyledi*[.]³²⁶) Малкара је, дакле, било уобичајено место прогонства великих везира. Софу Мехмед-паша (1648-1649), Мелек Ахмед-паша (1650-1651), Сијавуш-паша (1651, 1656), Бојнуегри Мехмед-паша (1656) и Текфурдагли Мехмед-паша (1688-1689) су још неки од везира који су према *Баити везира* протерани у Малкару. Поједини велики везири су ту и умрли, као што је, на

³¹⁸ Османзаде често користи реч *zaviye* када описује овај феномен. Ова реч може означавати и текију и осамљено место.

³¹⁹ Питање је међутим колико је овај чин Алаудин паше био својевољан. Поједини историчари сматрају да је он био у сукобу са братом око престола и да једина опција која му је остала била да се повуче. Видети: S. M. Stern, „'Alâ' al-Dîn Beg”, *EI2* 1, 348.

³²⁰ P1, 4a, p. 4-7.

³²¹ P1, 4b, p. 2-3.

³²² P1, 9b, p. 1.

³²³ P1, 23a, p. 3-4.

³²⁴ P1, 32a, p. 11-12.

³²⁵ P1, 32a, p. 13-14.

³²⁶ P1, 30b, p. 14-15

пример, Текфурдагли Мехмед паша. Прогонство у Малкару, међутим, није нужно значило и крај каријере. Након што се одатле избавио (*ba'de't-tahlîs*), Сијавуш-паша је постао мутесариф Босне и Румелије, беглербег Силистрије, да би на крају по други пут доспео до положаја великог везира 1656. године. Поред Малкаре, Османзаде као место изгнанства великих везира помиње и Темишвар, Алеп, Солун, Родос, Чешме, Силистрију и тврђаву Почитељ у Босни. Када се говори о прогонству (*nefy, iclâ*), треба имати у виду да велики везири у ова места нису слати на робију, већ да њима управљају.

Поред прогонства у одређене делове царства, казна за велике везире који изгубе султанову милост је била и затварање у чувени затвор Једикуле у Истанбулу. Једикуле је био затвор са, како му само име каже, седам кула у оквиру истанбулских зидина. Велики везири су ту или чекали извршење смртне пресуде или су после неког времена пуштани на слободу. У *Баити везира* Османзаде пише да су следећи велики везири живот окончали у овом затвору: Махмуд-паша Ангеловић (провео у њему седамнаест дана пре него што је погубљен³²⁷), Давуд-паша и Табанијаси Мехмед-паша. Хадим Хасан-паша је у Једикуле затворен као валија Египта, да би после неког времена изашао на слободу и наставио да се успиње на лествици државне управе до положаја великог везира.³²⁸ И Лефкели Мустафа-паша је ту затворен као валија Египта јер је био „недоказан” (*'adem-i rüşd-i şu'ûrî*). Међутим, будући да је био супруг дојиље султана Мустафе I, убрзо је пуштен и дозвољено му је напредовање у политичкој каријери.³²⁹ Гурџу Мехмед-паша је послат у Једикуле са положаја великог везира, али се залагањем шејхулислама Бахаи-ефендије одатле избавио и додељен му је на управу Охридски санџак.³³⁰ Тархунџу Ахмед-паши је, након притвора у Једикуле, додељен на управу Солунски санџак како би био удаљен из престонице. (*Yedi Kule'de habs ve iz'âc etdikden sonra Selânik sancâğı ile şehrden ihrâc etmegin...*³³¹) У Солуну је живео „између страха и наде” (*beyne'l-havf ve'r-recâ*), не знајући шта даље да очекује од своје судбине. Заузимањем кадиаскера Хоџазаде Месуд-ефендије је враћен у Истанбул где је постављен на место великог везира уместо Гурџу Мехмед-паше 1652. године.³³²

13. Перцепција личних својстава и државничких способности великих везира у светлу лексичког корпуса *Баите везира*

Терминологија коју Османзаде упошљава да означи институцију великог везира или њеног носиоца је разноврсна. Кроз рукописе се срећу следећи изрази: *vezîr-i a'zâm*, *vezâret-i 'uzma*, *vekâlet-i kubrâ*, *sadr-ı âsafî*, *sadâret-i 'uzmâ*, *sadr-ı a'zam*, *mekân-ı âsafî*, *mühr-i hümâyûn* (султански печат, означава оног коме је султан поверио свој печат), *sadr-ı kâmkârî* (срећно место), *sadr-ı 'âlî*, *sadr-ı kâmrânî*, *sadr-ı 'âlî-kadr* (цењени везират), *sadr-ı sadâret* и др. Ретко ког великог везира у *Баити везира* не красе похвална лична и државничка својства. Велики везири су махом мудри, славни, храбри, без премца итд. Има међутим и оних који су лењи, грамзиви, охоли и сл. Негативна својства су истакнута углавном у биографијама великих везира XVII века, када је ова институција фигурирала као форма. У XV и XVI веку, кад је она представљала једно од најбитнијих обележја османског политичког, друштвеног и културног

³²⁷ P1, 96, p. 10.

³²⁸ P1, 40a, p. 7.

³²⁹ P1, 58a, p. 5-7.

³³⁰ P1, 80b, p. 13-15.

³³¹ P1, 81b, p. 11-12.

³³² P1, 81b, p. 13-15.

живота, на мане великих везира се наилази само у траговима. У оваквом Османзадеовом приступу се осећа ехо општег тренда османске књижевности стваране у времену у коме је он живео, а то је жал за златним добом и ламентовање над „срећним” временима XV и XVI века када су владали велики султани и способни велики везири. Пратећи овај општи тренд, Османзаде нема много примедби на везирате овог века, чак ни оних великих везира који су, изгубивши милост султанâ, каријеру окончали погубљењем. Османзаде често у једној истој биографији наводи како врлине тако и личне и државничке недостатке појединих великих везира. Поједине делови одређених биографија стога стоје у супротности једни према другима али опет у складу са формулом по којој је Османзаде те биографије састављао. Наиме, у завршном делу биографија везира на чији је рачун Османзаде имао замерке, најпре се истичу њихове врлине, а тек затим мане. Стиче се утисак да Османзаде местимично истиче врлине неких великих везира иако се између редова да наслутити да их, по његовом личном уверењу, они уопште нису имали. Али, како би Османзаде сам рекао, „о мртвоме треба говорити све најбоље” (*Lâkin ezkurû mevâtakum bi'l-hayr...*).

Великих везири који су турског племенитог порекла или потомци важних личности су у уводном делу биографија уведени углавном као: *necl-i nebîl* (племенити син), *ferzend-i celîlidir* (славни син), *tauyibü'l-a'râk* (племенитог порекла)... Уколико су они стекли системско образовање карактеристично за улему, Османзаде им приписује квалитете високе учености. Чандарли Халил Хајредин паша је „уважени познавац фикха, истакнут са своје памети и мудрости и спретан у решавању проблема и државних питања” (*Vakûr-ı 'ilm-i fekâhet ve kemâl-i 'âkl ve dirâyet ile mümtâz ve müşkilât-ı ümûr ve mühimmât-ı cümhûrde kârsâz idi[.]*) Код великих везира који порекло вуку из девширме, оваквих карактеристика нема јер они нису били племенитог порекла и школовали су се на султановом двору.

Епитети које Османзаде користи приликом истицања моралних квалитета великих везира су искључиво арапски и персијски лексички елементи, често укомпоновани у персијске и арапске језичке форме, махом генитивне везе. При томе аутор на више места у једној реченици ниже епитете изражене и персијском и арапском генитивном везом. Често се као епитети нижу синоними па их је на српски језик могуће превести једном речју. Тако је, на пример, Цигалазаде Синан-паша *cerî ve cesûr*, тј. једном речју „храбар”. Овде Османзаде користи два синонима, оба арапског порекла. У биографијама појединих везира се може наићи и на стиховану похвалу њихове личности. На крају биографије Оземироглу Осман-паше, Османзаде у рими износи његове квалитете: „Имао је карактер, био је човек, био је јунак, био је лав у људском обличју.” (*Ferd idi merd idi dilâver idi şekl-i insânda bir gazanfer idi[.]*) Неки од језичких елемената и форми које је Османзаде упослио у сврху похвале великих везира су следећи:

‘âbid ü zâhid (побожан), ‘adîmü'l-akrân (без такмаца), ‘adl ü dâd (правичан), ‘adlı şâmil (крајње правичан), ‘âkil (паметан), ‘aklı kâmil (здравог разума), ‘âlim (мудар), ‘âlişân (славан, гласовит), ‘amîmü'l ihsân (општи добротинитељ), âsaf-ı memdûhu'l-fi‘âl (везир хваљених дела), asaf-ı sûtûde-hisâl (везир хвале вредних квалитета), bâ-mu‘adil/bî-mu‘adil (без премца), bahâdır (херој; храбар), cerî ve cesûr (храбар), dervîş-nihâd (дервишког карактера), dilîr (неустрашив), edib (учен), fass-ı hâtem-i engüşt (драги камен на [султановом] прстену), fâzil, fitnet ve zekâ ile şöhret-şi‘âr (чувен са своје бистрине и памети), hazîne-i hümâyûna çigâğ (светлост царској ризници), hayarâta mâ'il (склон добротинству), insâfa mâ'il (склон правди и разуму), isâbet-i re'yu hüsni-tedbîr ile ser-âmed (први по здравом разуму и доброј управи), kâmil (савршен), kâr-güzâr (вешт), kerîmü'l-ahlâk (великог морала), kerîmü'l-hisâl (узвишеног морала), kesîrü'l-

mahâmid (много хваљени), kesîrû'l-mutâyebe-i zarîf (са много суптилног смисла за хумор), lezîzü'l-musâhabe (елоквентан), mehîb (импозантне фигуре), melce-i sîgâr u kibâr (уточиште за младо и старо), merci' ve melâz-i 'âlem (уточиште и заштитник света), merd-i emîn (поуздан човек), mu'tedil (умерен), mu'înü'l-fukarâ (доброчинитељ сиромашних), müdebbir (који управља), müdebbir-i umûr-i cumhûr-i ümem (који руководи пословима државе), müstahsinü'l-ef'âl (који воли да ради, вредан), müşîr-i sâhib-i re'û (вођа исправног суда), mütevâzi' (скроман), nâdire-perdaz (који лепо говори), nâmî (гласовит), nîk-endîş (добронамеран, који свим жели добро), nûkte-dân (суптилног смисла за хумор), râkîze-i i'tikâd (чисте вере), pûg-zog (пун снаге), ref'û'l-kadr (високо способан), zîb-efzâ-yı mesned-i vekâlet-i kubrâ (украш канцеларије великог везирата), sâhib-i 'azm ü sezîm (одлучан), sâhib-i şu'ûr (разуман), sâhib-i tedbîr (добар управитељ), sebûk-rûh (ведрог духа), sehâ (дарежљив), selîmü'n-nefs (исправне личности), şeb-çerâğ-ı nûr-râş (кандило које точи светлост), şehâmet ve cesâmeti müvâzî-i cibâl-ı râsiyât (одважности и величине постојаних као стене), vüzerâda akrânî nâdir (међу везирима је имао мало такмаца)

Много значајнији су негативни коментари које Османзаде оставља о појединим великим везирима. За разлику од често формулаичног навођења моралних и државничких квалитета, кроз негативне примедбе се може видети прави став Османзадеа према одређеним везирима као и представа о њима у османској књижевности и историји. Читав низ великих везира XVII века је у *Баити везира* представљен као корумпиран, склон сплеткама и уопште недостојан вршења своје дужности. Неки велики везири су били похлепни, као Мактул Мустафа-паша („био је знан по склоности ка гомилању новца” (...*tevfîr-i mâla meyl ile meşhûr idi*[.]³³³)), горди и презриви као Кара Ибрахим-паша (...*buğz ve kibr ile ma'ib idi*[.]³³⁴) или чак недовољно упућени у вођење спољних послова (*umûr-ı hâriciyede kalîlü'l-intibâh*³³⁵) као Копрулузаде Мустафа-паша. Први велики везир ког кога иза низа похвала на крају биографије следи једно *али* је Лутфи-паша (1539-1541). Иако је Лутфи-паша био један од добронамерних везира (*Zümre-i vuzerâ'-ı nîk-endîşândan mahsûb idi*[.]³³⁶), његова мана је била та што је био самољубив (*Ancak nehmetsi hod-furuşu ile ma'yûb idi*[.]³³⁷). Синан-паша који је заузимао положај великог везира у пет наврата крајем XVI века за време владавине Мурата III и Мехмеда III је први велики везир кога Османзаде представља и у негативном светлу. Османзаде се заправо оградајује од директне осуде великог везира и истиче да су „стручни историчари једногласни у извештајима о његовим манама и зулумима” (*Ma'âyib ve mazâlimi beyânında mehere-i müverrihîn 'âlî merhûm ile hem-zebân vifâk olmuştur*[.]³³⁸). Међутим, већ у следећој реченици се аутор враћа на пашине врлине истичући да „о мртвоме треба говорити све најбоље” (*Lâkin ezkurû mevâtakum bi'l-hayr...*³³⁹) Први велики везир у *Баити везира* за кога Османзаде нема ни једну лепу реч је Кара Давуд-паша који је ову дужност обављао непуних месец дана 1622. године. Био је ожењен сестром султана Мустафе I (1617-1618, 1622-1623). Када је Осман II (1618-1622) изгубио престо у корист Мустафе I, Давуд-паша га је погубио. Паша је убрзо после тога и сам кажњен смрћу. Као неко ко је убио османског султана, он није могао бити позитивно представљен у Османзадеовом делу. „Био је издајник лошег соја попут

³³³ P1, 92б, р. 11-12.

³³⁴ P1, 93б, р. 14.

³³⁵ P1, 99а, р. 4.

³³⁶ P1, 23а, р. 12-13.

³³⁷ P1, 23а, р. 13.

³³⁸ P1, 31б, р. 8-9.

³³⁹ P1, 31б, р. 9.

горког крастваца. Нека божје проклетство буде с њим и с његовим пријатељством и са [сваким] ко је суров према људима по природи својој” (*‘Alkamı nihâd hâ'in-i bed-nijâd idi[.] La 'netu'l-lâhi 'aleyh ve 'alâ uhuvvetihi ve 'alâ men zulmi'n-nâs bi-tabî'iyyatihî[.]*³⁴⁰) Ова клетва је из непознатог разлога изостављена у штампаном издању из 1855. Хусрев-паша (1628-1631), велики везир босанског порекла, је „претеривао у неправди и зулumu, проливању крви и окрутности, по природи је био склон убијању људи и одузимању части... колико је сабљом пролио крви недужне утовљене стоке говорећи да је то тако у свету” (*...katl-ı nüfûs ve hetk-i perde-i nâmûsa bi't-tab' mâ'il olmagın ifrât-ı cevri ü sitem ve vefret irâka-i dem ve kesret ezâ ve 'anâ sebeb nizâm-ı âlem olmak za'm/zu'mıyla nice bî-günâhi tu'me-i şeyyir şimşîr dem etmişdir[.]*³⁴¹) Чак је и Копрулу Мехмед-паша (1656-1661), славни везир који је заједно са својим потомцима накратко повратио славу институцији великог везира, иако јунак, описан у сличном негативном светлу: „...био је храбар да побије много људи и поцепа вео части” (*...kesîr-i katl-ı nüfûs ve hetk-i perde-i nâmûsa dilîr idi[.]*³⁴²) Топал Реџеп-паша (1632) је чинио лоша дела (*bed-kâr*) и био је научен злу (*bed-âmûz*). Удављен је по султановој заповести услед сплеткарења против претходног великог везира, упркос томе што је био ожењен султанијом Гевхерхан, ћерком Ахмеда I, првобитном супругом Окуз Мехмед-паше. И други извори Реџеп-пашу памте као гордог, склоног подвалама и дволичног.³⁴³ Да био описао злу нарав Мурат-паше (1655-1655), Османзаде наводи пашину намеру да оскрнави једно турбе: „Када је чуо да је Арнавуд Мехмед-паша за свога везировања саградио [себи] турбе у Хами, закleo се рекавши: „У то турбе ћу сахранити свињу.”” (*Hâl-i sadâretinde Arnavud Mehmed Paşa'nın Hamâ'da binâ etdiği türbeyi istimâ' etdikde ol türbeye hanzîr defn edeyim deyü peymân idüb...*³⁴⁴) Међутим, Мурат-паша се разболео од маларије баш кад је пролазио кроз Хаму³⁴⁵ и „...[једно] од чуда живота је да је он, божјом промишљу, сам сахрањен у то турбе”. (*sâ'ik takdîr ile türbe-i mezbûreye kendi defn olundugı garâyib-i umûrdendir[.]*³⁴⁶) Хаџи Али-паша је био бескористан, тј. „није служио ни добру ни злу” (*ne hayra ve ne şerre yarâr idi*³⁴⁷). Бијикли Мустафа-паша је био „простог говора и недорастао везировању” (*sâde dil ve umûr-ı sadâretde râcil*³⁴⁸). Међу великим везирима је било и тешких пијанаца и женскоароша, као што је, на пример, био Сурмели Али-паша (*gâyet bed-mest ve zen-perest adam idi*³⁴⁹). Дервиш Мехмед-паша (1653-1654), велики везир черкеског порекла, је редак пример који „у данима свога везировања, није стекао лоше име понизивши се похлепом и грамзивошћу попут својих претходника” (*...eyyâm-ı sadâretinde eslâfi gibi züll tama' ve hırs ile bed-nâm olmuşub...*³⁵⁰). Копрулузаде Фазил Ахмед-паша је, иако је имао карактер Бармакида (*Bermekî nihâd*), био крив јер је био лењ да обавља послове народа. Месечно није сазивао чак ни један диван. (*...temşiyet-i mehâmm-ı enâmda tekâsül ile müttehim idi[.] Ayda bir dîvân etmez idi[.]*³⁵¹)

³⁴⁰ P1, 56б, р. 2-3.

³⁴¹ P1, 63, р. 4-7.

³⁴² P1, 89а, р. 12-13.

³⁴³ Feridun Emecen, „Receb Paşa, Topal”, *İA EK-2*, 423-425.

³⁴⁴ P1, 76б, р. 14-15 - 77а, р. 1.

³⁴⁵ Abdülkadir Özcan, „Kara Murad Paşa”, *İA 24*, 363-365.

³⁴⁶ P1, 77а, р. 1-2.

³⁴⁷ P1, 101а, р. 2.

³⁴⁸ P1, 101б, р. 9.

³⁴⁹ P1, 102б, р. 12.

³⁵⁰ P1, 83б, р. 1-2.

³⁵¹ P1, 91б, 11-12.

У *Башти везира* су у прилично мањој мери заступљене примедбе него похвале на рачун великих везира. Међутим, оне су далеко значајније. Неки од језичких елемената и форми које Османзаде користи са циљем да истакне свој и општи став према појединим везирима су: *fenn-i mekr ve hîlede bî-nazîr* (јединствен у лукавству и обмани), *magrûr* (охол), *menfûru'l-kulûb* (омраженог срца), *meşhûru'l-'ayb* (великих грехова), *nehmet-hod-furuşu [olan]* (који има потребу за самољубљем), *tama'kâr* (похлепан), *tünd-hûy* (прек), *gabâvet ve 'adem şu'ûr ile meşhûr bir rîg-i 'âciz* (јадни старац познат по тврдоглавости и неразумевању) и др.

14. Маргиналне белешке

Анализом маргиналних белешки се долази до већег броја питања и претпоставки неко поузданих одговора. Овде ће се оне покушати искористити да би се дале барем смернице ка колико-толико смисленим одговорима на питања о циљној групи, тј. намени и историји преписа *Баште везира*. Међутим, када се ради о преписима оригинала, долажење до ових одговора је умногоме теже јер самим преписима, њиховом месту у времену настанка, њиховим израђивачима и наручиоцима, историји и власницима као значајним категоријама углавном није посвећивана пажња. Тек однедавно је у интелектуалној историји ова тема добила на значају уз тему путева и размене знања. Што се тиче преписа *Баште везира*, маргиналне белешке су најбројније у *P1*, у *P2* су јако ретке, док их у *P3* уопште и нема. Поред тога што су у *P2* маргиналне белешке ретке, оне су и непотпуне јер су димензије *P2* мењане, тј. меџмуа је сужена, а са њом и простор маргина, чиме је део маргиналних белешки одстрањен. Надаље, оне представљају исти текст исписан и у *P1*, само у много мањем обиму. Стога је довољно пажњу усмерити на анализу маргиналних белешки *P1*. Што се тиче њихове садржине, то су језичка објашњења и допуне садржини текста, при чему су језичка објашњења знатно бројнија од допуна садржини текста, којих има свега четири. Језичка објашњења су све ређа како текст одмиче. Што се тиче палеографских одлика маргиналних белешки, оне се са главним текстом подударују у рукопису и у нијанси мастила и са те стране би се могло рећи да их је исписао сам преписивач дела. Ако се, међутим, пажња усмери само на језичка објешњења, приметна је мања дебљина пера којом су она исписана у односу на дебљину пера коришћеног у главном тексту. Ово оставља могућност је их је исписао сам преписивач дела али тањим пером, или су накнадно додате од стране неког другог. У штампаном издању постоје укупно три места на којима је на маргинама штампан неки текст. Маргинална белешка која привлачи пажњу се састоји из следећег текста: „Ва'z-ı pushada *sekiz yüz yetmiş sekiz* olmak üzere yazılmışdır[.]” (У неким примерцима пише осам стотина седамдесет осам.)³⁵² Она нам открива да је штампано издање издато на основа увида у већи број примерака *Баште везира*.

У случају да је преписивач сам исписао све маргиналне белешке, оно што је тешко разлучити без увида у све преписе *Баште везира* јесте да ли их је он сам додавао или су оне постојале у примерку на основу кога је препис сачињен. На основу тога би се лакше могло закључити са којом наменом је препис израђен. То што се рукопис данас налази у Гази Хусрев-беговој библиотеци у Сарајеву не значи да је он и израђен са намером да се тамо нађе. Сва је прилика да то и није случај већ да је он тамо доспео сасвим случајно, преко пријеполског кадије Муле Ахмеда Негиб-ефендије, чије име као ранијег власника стоји на самом крају рукописа. Препис одређеног дела је могао настати по наруџбини одређене установе или појединца који је препис могао приуштити. Остаје упитно ко је и у коју сврху могао наручити израду

³⁵² ШИ, 13.

преписа *Баите везира*, у овом раду означене абривијацијом *P1*. У уверењу да препис није иницијално израђен за Гази Хусрев-бегову библиотеку нас држи чињеница да је постојао ранији власник. Да ли је израду преписа наручио тај ранији власник, тј. Мула Ахмед Негиб-ефендија? То је готово немогуће поуздано закључити. Нијанса мастила којим је на крају преписа исписано име Негиб-ефендије је тамнија од текста целокупног преписа, што може значити да је оно накнадно додато, а што даље може да имплицира да он није први власник и наручилац преписа.

Маргиналне белешке речничке природе упућују на могућност употребе *Баите везира* у наставне сврхе. Уколико оне нису исписане приликом израде преписа, онда ни иницијална намена преписа није била у наставне сврхе. Ако су оне унете касније, то значи да је извршена пренамена преписа који је вероватно променио и власника. Сасвим је могуће да су ове маргиналне белешке унете након што је препис доспео у Гази Хусрев-бегову медресу, тј. у самој медреси. На то указује њихова садржина и форма. Објашњења су речничког карактера, тј. дају се значења одређених лексема на основу којих се може закључити да су била намењена некоме ко није у довољној мери познавао османски језик. Речи чије је објашњење дато су често вокализоване тако да читалац који их први пут види може знати како да их изговори. Вокали су писани чак и на појединим турским речима (нпр. *yaumak* (يَايْمَق)). Затим су дата значења неких речи чија употреба није била тако ретка у османском турском језику. Такве су нпр. речи *evrenk* (престо), *teshîr* (освајање, потчињавање), *livâ'* (санџак) и многе друге. Ако бисмо кренули овим путем закључивања, логично је да су маргине исписане у наставне сврхе за подручје у коме се османски турски није користио у већој мери, те су полазницима одређене установе, нпр. медресе, била корисна језичка објашњења. То би могао бити европски део Царства и онда би се Гази Хусрев-бегова медреса уклапала у ову претпоставку. У прилог овој претпоставци иду и местимична граматичка објашњења вероватно намењена некоме ко је учио језик. На пример, код речи *burhân* (доказ), на маргини стоји *el-burhân - cem'i berâhîn gelür* (множина је berâhîn)³⁵³. Затим су дата и два облика множине речи *el-burc - bi'z-zamm hisâr ve yıldız, cem'i büruc ve ebrâc gelür*³⁵⁴. Овде треба обратити пажњу и на давање значења које се не среће тако често у османском језику па је објашњење корисно чак и познаваоцу османског језика. У овом случају се као значења речи *burc* наводе *утврда* и *звезда*, а шире семантичко поље се по правилу уводи изразом *bi'z-zamm* са значењем *укупно, заједно, као додаток*. Ту је затим и значење речи *'urkûb*, тј. *el-'urkub*, како је дата на маргинама³⁵⁵, које гласи *резултат, завршетак ствари* (عواقب الامور) и које се као такво не даје у речницима. Објашњења не нуде само наведене појединости. Тако се иза значења речи *el-mükâfaha* наводи да је то партицип активни (*ap. اسم فاعل*)³⁵⁶.

Зарим су ту и јако корисна објашњења на основу којих се може закључити да онај ко их је дао није био само обичан преписивач. Тако, на пример, уз реч *kahkaha*, која је арапски глагол у значењу „грохотом се смејати”, стоји да је то „име једног затвора у Персији” (*'Acem diyârında bir mahbesin ismidir[.]*).³⁵⁷ Ово значење се не даје у речницима тако да би правилан превод без њега био без смисла.

³⁵³ P1, 9б.

³⁵⁴ P1, 11а.

³⁵⁵ P1, 19б.

³⁵⁶ P1, 4б.

³⁵⁷ P1, 45б.

Неке друге појединости на маргинама могу да помраче горенаведену претпоставку, коју свакако не треба узети здраво за готово. То су одређени језички елементи, а неретко и сам језик којим су маргиналне белешке писане. Тај језик задржава обележја османско-турске синтаксе али са великим бројем арапских елемената. Оно што привлачи пажњу је додавање арапског одређеног члана (ар. *el*) на лексему чије се значење на маргинама даје (нпр. *el-inzivâ', el-mükâfaha, el-kifâh, el-mesvâ, el-kâfil, el-burc, er-redîf...*). Арапски одређени члан се османском турском среће углавном у генитивним везама или другим изразима који су непромењени преузети из арапског језика. Он се, међутим, никада не додаје на самосталне речи било у тексту било у речницима. Затим су ту и читава објашњења на арапском језику. Као пример може послужити форма речи *mesvâ* (кућа) и објашњење које је уз њу дато.³⁵⁸ Реч је исписана са арапским одређеним чланом - *el-misvâ* и иза ње следи двојезично објашњење, на османском турском и арапском. На османском турском је то *duracak bir makam ta'nâsına* (место на ком се стоји/одмара), док на арапском стоји *yukâlu suvî bi'l-makâni ikâmi bihi* (каже се за место на ком се борави). Некада је реч дата у графици која није својствена османском турском, већ арапском језику. Тако је нпр. реч *misaha* (мера, количина) дата у облику *المساحة*³⁵⁹, тј. са арапским одређеним чланом и са такозваним „женским *me*” које у османско-турском изговору не постоји и стога се у графици бележи без дијакритичких тачки. Слична ситуација је и са неким другим речима, као што су *el-yerâ'at* (перо, *اليراعة*), *el-'ilavet* (додатак, *العلاوة*), *ed-dâhiyet* (несрећа, *الداهية*) и многе друге. Због чега су оређене одреднице на маргинама писане у наведеној форми није сасвим јасно. Могуће је да су она писане за неки други део Царства, не словенски већ арапски. Тиме се историја и пут рукописа до Пријепоља и Гази Хусрев-библиотеке додатно чине тежим за осветљавање.

Додаци главном тексту исписаном на маргинама су доста ређи. На другом и трећем фолију су на маргинама хронолошки дата имена свих великих везира обухваћених делом. Испод сваког имена се налази број који означава који је по реду дати везир. Као и само дело, и овај низ великих везира почиње Алаедин-пашом. Међутим, Алаедин-паша је означен бројем *три* што би значило да је он трећи османски велики везир.³⁶⁰ Ни у изворима ни у историографској литератури се не помињу велики везири пре Алаедин-паше. Они се не помињу ни у делима на која се Османзаде ослањао приликом писања *Баите везира*. Отуда зачуђава логика која стоји иза овог система нумерисања великих везира. Ово није једина грешка која се исписивачу маргиналних белешки поткрала приликом нумерисања великих везира. Тако се, на пример, Давуд-паша води под редним бројем 12, док се следећи велики везир, Ибрахим-паша, води под редним бројем 14. Два сукцесивна велика везира, Кара Мустафа-паша и Хадим-паша се воде под једним истим бројем - 17, а под бројем 19. се воде и следећа два сукцесивна везира - Јусуф-паша и Пири-паша. Сличне грешке се могу приметити до краја низа тако да понуђену нумерацију не треба узимати као поуздану. Остали додаци се свде на фактографске допуне тексту, или делове који су у процесу преписивања вероватно прескочени, као нпр. *Ma'zûl ve Malkara'da gûşe-güzîn humûl olub dokuz yüz doksan dört Zî'l-hiccesinde[...]* (Смењен је и у осами у Малкари му је заборављено име. Деветсто деведесет и четврте године у месецу зилхице[...]).³⁶¹

³⁵⁸ P1, 4б.

³⁵⁹ P1, 5а.

³⁶⁰ У овом, тј. почетном периоду развоја османске државности, још увек није постојала институција великог везира, већ само везира. Овде је, међутим, Алаедин-паша назван трећим великим везиром, а не трећим везиром да би се избегла асоцијација са првим, другим, трећим итд. везиром царског дивана, тј. са кубеалти везирима. О томе када се може говорити о већем броју везира и о једном од њих као великом везиру, погледати стр. 43. овог рада.

³⁶¹ P1, 30а. Цитирани део је у ШИ интегрисан у главни текст.

Маргиналне белешке нам, дакле, доносе више питања него одговора. Али то не значи да им није потребно посветити пажњу и анализирати их. У конкретном случају преписа *Баиште везира* у Гази Хусрев-беговој библиотеци у Сарајеву, оне нам говоре да је у једном тренутку препис користио неко коме су била потребна додатна језичка објашњења и додатно нас утврђују у претпоставци да је дело коришћено у наставне сврхе у Гази Хусрев-беговој медреси.

15. Закључак

Баишта везира, прозно биографско дело османског песника, научника и историчара Османзадеа Ахмеда Таиба, је књижевни споменик с почетка XVIII века написан османским турским језиком. У дисертацији под називом „Књижевно-историјски приказ институције великог везира у Османском царству на темељу рукописа дела *Баишта везира* из Гази Хусрев-бегове библиотеке” даје се представа коју је о једној важној институцији османске политичке културе имао један истакнути османски писац као репрезент једног круга људи и једног времена. Данашњем читаоцу *Баиште везира* можда је нејасно зашто се ово дело сврстава у књижевност, а не историографију, будући да су у њему дате биографије прва деведесет и три османска велика везира од постанка османске државе до почетка XVIII века. Стога је неопходно напоменути да се у османској писаној култури историографија као посебна дисциплина из књижевности издвојила тек у XIX веку.³⁶² Данас се, међутим, *Баишта везира* сматра и историографским делом и као такво се углавном и користи, без осврта на његова језичко-књижевна својства и представу коју оно пружа о великим везирима. Ова дисертација настоји да укаже на то да ништа мање од историјског није важан књижевни профил једног књижевног дела историјске садржине као што је то *Баишта везира*. Османска институција великог везира је била толико важан чинилац свих аспеката османског живота да је сувишна свака одбрана оправданости анализе њеног одјека у књижевности. Та анализа је чак и више него пожељна и она у се у овом раду између осталог фокусира на развој канцеларије османског везира и на Османзадеову перцепцију великих везира кроз њихово порекло.

Османска институција везира је важно обележје османске политичке антропологије које је обележило целокупну историју османске државе. 1718. године Османзаде је написао дело под називом *Баишта везира* - дело које даје биографије османских великих везира од настанка османске државе, тј. од Алаедин-паше (1320-1331) до Рами Мехмед-паше (1703). Биографије су посебна врста османске књижевности која обрађује биографије личности одређене струке или положаја као што су султани, принчеви, научници, кадије, везири, велики везири, песници, шејхови, мајке султаније, јаничарске аге, композитори и др. Прво дело османске књижевности које даје биографије великих везира је управо *Баишта везира*. Она истовремено припада врсти биографија „стубова државе”, тј. високих османских джавника (тур. devlet erkâninin biyografileri). Врсте османске књижевности које стоје у вези са Баштом везира у погледу садржине и структуре су историје и тезкире (биобиблиографска дела). Тезкире су сличне Башти везира по структури и у том смислу су могле утицати на ово Османзадеово дело. Оне у речничкој форми дају биографије песника и њихова дела. Редослед песника је у њима некада устројен алфаветски а некада хронолошки. Као што Гиб тезкире назива

³⁶² На Западу се процес диференцирање историографије из књижевности завршава раније него код Османлија, тј. већ половином XVIII века. Видети: „History as an Academic Discipline: Prospectuses of *Historische Zeitschrift*, *Revue Historique*, *English Historical Review*” у *The Varieties of History: From Voltaire to the Present*, ур. Fritz Stern (London: Macmillan and Co Ltd, 1970), 171.

речницима песника, тако се и *Башта везира* може назвати речником османских великих везира. Овај речник има историјску садржину и стога је сличан историографској врсти.

Османзаде Таиб је *Башту везира* написао по наруџбини великог везира Дамад Ибрахим-паше (1718-1730) коме ју је по завршетку и предао. У Гази Хусрев-беговој библиотеци у Сарајеву се налазе три рукописа овог дела на основу којих је овај рад и написан. Дело је 1855. године штампано у Истанбулу. *Башта везира* је настала у другој и најдужој фази развоја османског језика која је трајала од краја XVI до средине XVIII века и ова фаза је фаза највеће заступљености персијских и арапских лексичких елемената у османском турском језику. У делу је приметна наглашена склоност аутора ка употреби арапских и персијских речи и по томе оно припада уметничкој прози која је по језичко-стилским обележјима истовремено и тзв. кићена проза (*süslü nesir*). Овакав стил, тежак за разумевање, има за циљ пре свега да покаже језичко умеће аутора и присутан је у *Башти везира* иако у XVIII веку долази до поједностављивања језика. Највећи век кићене прозе је XVII, а Османзаде је у појединим сегментима *Баште везира* и даље на том трагу. Компликован језик у *Башти везира* налазимо нарочито у уводном и завршном делу појединачних биографија где аутор говори о пореклу и смрти великих везира као и кад год аутор скрене са обичне фактографије. Својим фактографским делом, међутим, *Башта везира* припада средњој прози (*orta nesir*) којом је иначе писана османска књижевност историографске садржине. Овај део је прилично разумљивији те стога не чуди да се управо њиме данас служе историчари. *Башта везира* се стога по својим стилско-језичким својствима може позиционирати између средње и кићене, тј. између уметничке и историјске прозе.

Велики везири су представљени као цвеће у башти султана. Отуда и долази назив самог дела - *Башта везира*, при чему се везири представљају на један племенит литерарни начин и смештају у султански врт. Ауторова идеја иза наслова дела је јасно изражена у биографији једног од највећих великих везира - Мехмед-паше Соколовића. „Срећни пупољак његовог тела које баца сенку је, заливен водом божјег изобиља, израстао у касабџи званој Сокол у земљи босанској. И када је сазрео, уз помоћ баштована среће је почео да зрачи очаравајућом лепотом баште жеља у харему падишаха.” Велики везири су особе које је срећа обележила самим рођењем. Изникле у различитим деловима царства, баштован султанових вртова, тј. јаја-баша, их је покупио и пресадио у султанов сарај где су наставили да сазревају и крећу се путем среће, успеха и благостања.

Башта везира рефлектује промене у развоју како институције великог везира тако и институције султана. Османзаде, међутим, те промене не износи експлицитно. Оне се могу запазити по тону, језичким средствима и садржини биографија. Једна од највећих прекретница у овом развоју је 1453. година - година освојења Константинопоља. Након заузећа града, Мехмед II Освајач спроводи своју централистичку политику и смењује представнике угледних турских породица конвертитима и изданицима девширме, неутралишући на тај начин утицај муслиманске аристократије. Обезглављена турска аристократија се османизује и изједначава са свим осталим поданицима Царства у статусу *робова* Османове лозе. Султана више нико није могао поставити на престо (осм. *iclâs*), он је престо сам заузимао (осм. *cülûs*). 1453. година је кључна и у развоју канцеларије османског великог везира. Велики везири нису више били државници који су својом моћи могли да засене султана, они су постали ништа више од султановог материјалног богатства, „драги камен на прстену благословеног принца Мехмед-хана”. Они су постали изједначени са свим другим поданицима царства у статусу робова. Ти су робови временом акумулирали у својим

рукама велику количину моћи па су опет постали сметња султанима, и то у толикој мери да су Мехмед-пашу Соколовића називали „виртуелним султаном”. Након смрти Мехмед-паше Соколовића (1579), канцеларија великог везира је друштвено и политички маргинализована. Међутим, и о великим везирима после Мехмед-паше Соколовића се морало нешто написати иако су се они смењивали у веома кратким временским размацама и иако су они еволуирали из доносилаца у извршитеље одлука. То се види по садржини биографија у *Баишти везира*. Олакшавајућа околност за Османзадеа је била та што су баш у току везирата Мехмед-паше Соколовића османски султани престали да лично предводе походе и ту дужност препустили великим везирима. Тако је Османзаде добио материјал за писање и читаве странице је испунио мноштвом детаља о војевањима везира команданата.

Скоро за све велике везире Османзаде има речи хвале. Чак и Ибрахим-пашу, који је од „миљеника” (*makbûl*) поста „убијени” (*maktûl*), Османзаде оправдава тврдећи да је „упао у клопку неостваривих снова” и да је имао „племенити карактер Бармакида”. И Рустем-паша, кога историја и књижевност памте као једног од криваца за смрт принца Мустафе, је у *Баишти везира* жртва „завере лукавства и неправде” и „узданица падишаха, роб Кејхусрева”. У *Баишти везира* Османзаде, дакле, даје ревизију и апологију великих везира које су нам историја и књижевност оставиле у не тако лепом светлу. Са друге стране, у делу се види да Османзаде има одређене критеријуме по којима везире дели на оне мање и оне више подобне. Приметан је његов не баш позитиван став према нетурском и немуслиманском пореклу и приписивање скоро светачког порекла великим везирима турско-муслиманског порекла.

Османзадеов лични став према конвертитима и изданцима девширме у османској државној управи није благонаклон. Ова неблагонаклоност се углавном чита између редова, док је на неким местима и огољена, па тако Османзаде прави замерку на бошњачко порекло великог везира Салих-паше Невесињаца. Османзаде је био слободан да искаже овакав став јер је *Баишту везира* написао за великог везира Дамада Ибрахим-пашу који није био конвертит нити регрут девширме. Познато је да се број великих везира доведених девширомом почео смањивати већ у XVII веку јер је и сама девширма спровођена у прилично мањем обиму. Са друге стране, ти везири можда више нису били ни пожељни и такав став се види кроз пример једног дела и једног аутора као што је Османзаде. Месих-паша и Хас Мурат-паша су били „потомци стубова државе” али Османзаде не наводи које. У питању је Византисјко царство, а самим пашама је стриц био последњи византијски цар. Исто тако није истакнуто племенито хришћанско порекло Хесекзаде Ахмед-паше, Махмуд-паше Ангеловића, и многих других. Ибрахим-паша, велики везир султана Сулејмана, није имао ни племенито ни муслиманско порекло. Међутим, толико познат велики везир је у *Баишти везира* морао бити оплемењен те је његово порекло изведено од легендарног Јанка бин Мадјана, градитеља Истанбула. У овом случају је истакнут славни предак, па макар био и хришћански, што је код Османзадеа заиста чудно и изнимно. Османзаде често не наводи познате претке неких конвертита и потомака девширме јер је оно било хришћанско и није било вредно помена. Није наведено порекло Јавуз Али-паше од славне породице Малкоч која је босанског порекла. Није наведена ни чињеница да је Лала Мехмед-паша из чувене породице Соколовић, такође босанског хришћанског порекла.

Појединци муслиманске позадине су пожељан профил за положај великог везира. Великих везири који су турског племенитог порекла или потомци важних личности су у уводном делу биографија уведени углавном као: *necl-i nebîl* (племенити син), *ferzend-i celîl* (славни син), *tauyibû'l-a'râk* (племенитог порекла). Само турско порекло, међутим, као да није било

довољно. Оно се морало оплеменити муслиманском традицијом па тако Пири-паша води порекло чак од халифе Абу Бекра и израелског цара Давида. Неке велике везире Османзаде пореклом повезује са шејхом Едебалијем, персијским краљевима Даријем и Џемшидом, израелским краљевима Давидом и Соломоном и Александром Македонским који такође припадају исламској традицији, Мевланом Џелалудином Румијем, халифом Абу Бакром, па чак и са пророком Мухамедом. Веза са племенитим личностима исламске традиције је тражена и по мајчиној линији, кад није могла бити нађена по очевој. Тако је Оздемироглу Осман-паша по мајчиној страни потомак абасидских халифа. Гузелце Али-паша, велики везир Османа II, је чак сејид, тј. потомак пророка Мухамеда. Некада Османзаде мора да се задовољи и кратким коментаром као што је „син срећне звезде мујезина” како назива Хафиз Ахмед-пашу. Изузетак од општег тона присутног у *Башти везира* представља Копрулу Мехмед-паша који је „племенит” иако је потомак девширме албанског хришћанског порекла.

Вредност *Баште везира* не лежи само у историјским подацима које нам она пружа и у чињеници да је то прво биографско дело османске књижевности о великим везирима. Њена вредност лежи у одразу који османска институција великог везира има у једном књижевном делу и у очима једног османског интелектуалца. У овој дисертацији је обрађено више аспеката Османзадеове перцепције великих везира и истакнуто како они могу имати утицај на наше данашње поимање овог важног османског културолошког чиниоца. Ти аспекти, међутим, не претендују да буду једини. Свакако их постоји још и свакако је упутно многа књижевно-историографска дела османске књижевности посматрати као културолошки одјек једног времена или појаве него као извор историјских података.

16. Латинична транслитерација *Баште везира*

Hadîkatü'l-vüzerâ'

Bismillâhirrahmânirrahîm

1a

(1) Hamd-ü-senâ-yı mâlikü'l-mülk³⁶³ cihân âferîn ve³⁶⁴ selâm-ı seyyidü'l- (2) -enbiyâ ve'l-mürselîn ve tarziye ü tekrîm-i âl ve ashâb-i sa'âdet karîn (3) takdîm olduktan sonra pâdişâh-ı cemcâh ve³⁶⁵ zafer sipâh ve³⁶⁶ şehinşâh-ı gîfî (4) penâh-i felek bârgâh-ı sultân-ı cihân-sitân tac-i bahş ve hâkân-ı (5) bülehd eyvân gerdûn-ı rahş pâye-i³⁶⁷ eytâm³⁶⁸ sugûr-ı İslâm pirâye-i safahât (6) şühûr ve a'vâm tâcdâr fermân-ferma-yı heft kişver şehriyâr-ı hümâyûn (7) baht-ı sa'd-i ahter a'zamu's-selâtîn

³⁶³ *mülk* нема у P3, 1a, p. 2.

³⁶⁴ Следи *ve salât* у P2 (38a, p. 16), P3 (1a, p. 2) и ШИ, 2.

³⁶⁵ Речи нема у P2 (38a, p. 17), P3 (1a, p. 5) и ШИ, 2.

³⁶⁶ Речи нема у P2 (38a, p. 17-18) и P3, 1a, p. 5.

³⁶⁷ *mâye* у P2 (38a, p. 19), P3 (1a, p. 9) и ШИ, 2.

³⁶⁸ *ibtisâm* у P2 (38a, p. 19), P3 (1a, p. 8) и ШИ, 2.

ekremü'l-havâkîn 'avnu' (8) s-selâm³⁶⁹ ve gavsû'l-muslimîn e's-sultân bin³⁷⁰ e's-sultân bin³⁷¹ e's-sultân³⁷² NAZM/BEYT cenâb-i (9) hazret-i sultân Ahmed-i a'zam ki zât-i pâkî anın rahmet-i ilâhîdir³⁷³ (10) gubârdır kühâdir[.] Tûtiyâ-yı çeşm-i felek-i³⁷⁴ celâ-yı âyine-i mihr-i hâk (11) *râhîdir*[.] Du'â-yı devletî evrâd-ı 'âlem-balâ zamân mekremetiyle cihân (12) mübâhîdir[.] NESR Ebbede³⁷⁵l-lâhu te'âla eyyam-i devlete ve eyyida³⁷⁶ bünyan-ı saltanata hazretlerinin (13) nâm-ı nâmî-i şeref makrûn ve ism-i sâmi hümâyûnları arâyiş dîbâce-i

1b

(1) saha'if-i beyân³⁷⁷ dû'â-yı devlet-i rûz-efzunları zamime-i (2) evrâd-ı zebân ve nemîme-i bâzû-yı hırz cân kılınub BEYT 'arsa-ı (3) mehd ü senâsında bulunmaz pâyân bin endişe eğer bin yıl³⁷⁸ olursa (4) pûyân fahvâsınca ruhbu'l-fazâ-yı medh ü senâlarında yekrân (5) hâme-i çübîn pây³⁷⁹ ile tarîd cevelân mümteni'ü'l-imbân olmagın³⁸⁰ (6) izâ lem tastati' emren feda'a pend ile kârbend olub ser-menzil (7) du'âyâ 'atf-ı 'inân olundu[.] NAZM/BEYT zerî tâc ve evrenk tânâm (8) hest zemîn râ bedîn küteh ârâm hest bifark dî in (9) z³⁸¹ tâc râ kâm bâd hem evrenk râ ârâm bâd emmâ-ba' du³⁸² (10) bu mervârîd-i girân-kadr me'âsir-i eslâf-i eşrâfi³⁸³ keşîde-i silk-i (11) sutûr ve beyn akdâm ve³⁸⁴ ihcâm nümûde-i nâdî-i ma'âlî mevfü³⁸⁵ (12) kirâm³⁸⁶ sudûr-kirâm eden bende-i nâcîz gasem tev'em nâ'ib-i nâkâm (13) şikeste kalem³⁸⁷ bu vechle 'arz-ı mâ-fî'z-zamîr eder ki hâlâ (14) nesak-sâz-ı umûr-i melik ve millet Nizâmu'l-Mülk sadr-ı (15) ârâ-yı devlet sâhib sâ'ib-i tedbîr ve³⁸⁸ müşîr³⁸⁹ müşterî tenvîr

2a

³⁶⁹ 'avnu'l-İslâm y P3, 16, p. 2.

³⁷⁰ ibn y ШИ, 2.

³⁷¹ Подвученог нема y P2, 386, p. 8; ibn y ШИ, 2.

³⁷² Следи ibn sultân bin e's-selâtin y P2, 386, p. 1-2; следи el-gazî y ШИ, 2.

³⁷³ ilâhîdir y ШИ, 2.

³⁷⁴ Подвученог нема y P2, 386, p. 2-3.

³⁷⁵ eyyida y ШИ, 2.

³⁷⁶ ebbede y ШИ, 2.

³⁷⁷ Следи ve y P2 (386, p. 5) и P3, 16, p. 10.

³⁷⁸ Речи нема y P3, 16, p. 13.

³⁷⁹ Речи нема y ШИ, 3.

³⁸⁰ Следи ç y P2 (386, p. 9) и P3, 2a, p. 2.

³⁸¹ Речи нема y P3, 2a, p. 6.

³⁸² Подвученог нема y ШИ, 3.

³⁸³ eşrâf y ШИ, 3.

³⁸⁴ Речи нема y P2 (386, p. 12-13) и P3, 2a, p. 8.

³⁸⁵ Следи sudûr y P2 (386, p. 13) и P3, 2a, p. 9.

³⁸⁶ Речи нема y ШИ, 3.

³⁸⁷ Уместо подвученог, следи *kılındı BEYT cûyâ-yı 'atâ/'itâ feyz sermed *'Osmânzâde Tâ'ib Ahmed* NESİR* y P2 (386, p. 13-14) и ШИ, 3.

³⁸⁸ Речи нема y P2 (386, p. 15), P3 (26, p. 13) и ШИ, 3.

³⁸⁹ Речи нема y P2, 386, p. 15.

(1) vekîlü's-sultanati'l-kâhire emînü'l-milleti'l-bâhîret³⁹⁰ Aristo'yu³⁹¹ (2) zemân 'Alîşîr devrân âsaf-ı 'alî's-şân 'Alî Paşa-yı (3) âsaf nişân³⁹² sellemehü'l-lâhu ve ibkâhu fî mesnedihi ve mütekkâhi (4) hazretlerinin destyârî-i tevfik hüdâdâd ile sâye-i (5) devlet şehinşâhî ve zill-i³⁹³ ma' delet-i penâhîde muvaffak oldukları (6) mesâ'î-i cemîleyi sencîde-i terâzû-yı i'tibâr idüb (7) fi'n-nefsi'l-emr retk ü fetk-i umur-i cihân-bânda³⁹⁴ sâhib-i yed-i tûlâ (8) ve tensîk-i mehâmm-ı enâmın³⁹⁵ dâric medâric 'ulyâ olub felekü'l (9) -eflâk zât-ı sûtûde-sıfâtı tab'-ı çâlâk ve hâtır-ı derrâk ile³⁹⁶ (10) cem'-i³⁹⁷ 'avâlim ve³⁹⁸ hüsniyyât-ı³⁹⁹ muhît olmagın vüzerâ-yı selefîn⁴⁰⁰ (11) bunların nâ'il oldukları hatt-ı⁴⁰¹ hazz-ı⁴⁰² vâfir 'azm ü cezm⁴⁰³ olub⁴⁰⁴ (12) vâye-gîr-i 'aşr 'âşîr⁴⁰⁵ olmadıkları beş⁴⁰⁶ satr mukaddeme-i risâle-i (13) mütefakkire-i havâss idüb⁴⁰⁷ bu emr-i celîl nigâşte-i sahîfe-i mütehayyile-i (14) sâde-i levehân 'avâmm dahi olsun deyü vüzerâ-yı a'zam (15) selâtîn âl-i 'Osmân ve vükelâ-yı fihâm havâkîn Süleymân⁴⁰⁸

2b

(1) nişân-ı hazerâtının bi-esrihim menâkıb ve⁴⁰⁹ âsârî tehzîb ve ta'bîrât-ı (2) rûz-merre ile tertîb olunub ber-vech-i küstâhî hâk-pay iksîr (3) te'sîrlerine ehdâ kılındı[.] Eltâf-i 'aliye-i 'âlem-şümûllerinden der- (4) -hast müstemendâne der ki bu dest-âvîz nâ-çîz şâyân (5) hüsn-i⁴¹⁰ kubûl buyurulub bâ'is-i te'lîf hâtır-ı mü'ellif-i perîşân⁴¹¹ (6) olalar[.] Ve mine'l-lâhi'l-i'ânet fî'l-bidâyet ve'n-nihâyet (7) mülûk-ı ma' delet âyîn bâhirü'l-iclâl (8) olalı zîver-i evrenk 'izz ve istiklâl sudûr-i memleket ârâ-yı mekremet-güster (9) çekilse silk-i hesâba yüzü tecâvüz eder yazıldı her birinin ibtidâ ve encâmî (10) hulâsa-ı 'amelî mâ-cerâ eyyâmî kimi müvaffak olub râh-ı 'adla meyl etmiş (11) kimisi bâdiye-i zulmî sehv idüb gitmiş bu 'asr-ı meymenet efzâda a'addu'l-vüzerâ (12) vezîr-i a'zam ve 'âlâ-himem 'Âlî Paşa olub isâbet-i re'yiyle pey der istirâka (13) tefevvuk etdi[.] Vücûhle sadr-ı eslâfa idüb hulûs ve sadâkat ile himmete ikdâm/ekdâm (14) umûr-i Devlet-i 'Osmâniye

³⁹⁰ Следи *muslih-i mesâlih/müsâlihü'l-cümhûr* у P2 (386, p. 16), P3 (26, p 1) и ШИ, 3.

³⁹¹ Следи *bu* (следи *'âlî* у P2 и P3) *şu'ûr nâsih* (следи *cûd-i hâtim* у P2 и P3 и *râsih* у P3) *kadem sâhib himem vezîr-i a'zam ref'et i'tiyâd müşîr efham merhamet nihâd ve fâ'iz-i suhâret-i şehriyârî hâ'iz-i kasabüssabak nâm-dâri kehfü'l-fukarâ ve melcâ'u'l-verâ cenâb İbrâhîm Paşa* у P2 (386. p. 16-19), P3 (26, p. 2-6) и ШИ, 3.

³⁹² Подвученог нема у P2 (386, 19) и ШИ, 3.

³⁹³ Следи *zalîl* у P2 (39a, p. 1), P3 (26, p. 8) и ШИ, 3.

³⁹⁴ *cihânânide* у ШИ, 3.

³⁹⁵ *enâmda* у P2 (39a. p. 3), P3 (26, p. 11) и ШИ, 3.

³⁹⁶ Речи нема у P2, 39a, p. 4.

³⁹⁷ *cemî'* у P3, 3a, p. 1.

³⁹⁸ Речи нема у P2 (39a, p. 5) и P3, 3a, p. 1.

³⁹⁹ *haysiyyât* у P2 (39a. p. 5) и P3, 3a, p. 1.

⁴⁰⁰ *sâlifîn* у P2 (39a, p. 5), и P3, 3a, p. 2.

⁴⁰¹ Речи нема у P2, 39a, p. 5.

⁴⁰² Речи нема у P3, 3a, p. 2.

⁴⁰³ *cezmden* у P2 (39a, p. 6), P3 (3a, p. 3) и ШИ, 3.

⁴⁰⁴ Речи нема у P2 (39a, p. 6), P3 (3a, p. 3) и ШИ, 3.

⁴⁰⁵ *'âşiri* у ШИ, 3.

⁴⁰⁶ *pîş* у P3 (3a, p. 4) и ШИ, 3.

⁴⁰⁷ *olub* у P2 (3a, p. 4) и ШИ, 3.

⁴⁰⁸ *'azamet* у ШИ, 3.

⁴⁰⁹ Речи нема у P2, 39a, p. 9.

⁴¹⁰ Речи нема у P2 (39a, p. 11), P3 (3a, p. 12) и ШИ, 3.

⁴¹¹ Следи *me'âsir* у P2 (39a, p. 12) и *مآثر* у P3 (3a, p. 13) и ШИ, 4.

verdi nizâm-ı cedîd ve ceyyid idüb sikke-i hümâyûnî (15) bu kâr-ı hayr ile oldu[.] Cihân-ı memnûnî bütün mevâcibi bir hafta içere devr etdi[.]

3a

(1) Ne bir kimesne ‘anf eyledi ne cevr etdi[.] Alub ‘ulûfesini her kişi belâ nuksân (2) du‘â-yı devlet ikbâlın[1] etdi[.] Vard-i zenân hasretine emîrine havd etdiği takayyüd tâm (3) olur vesîle-i kesb rızâ-yı Rabb-ı enâm bu intizâma sebep hebb salâh ve ‘iffetdir[.] (4) Muvaffak olmaya bâ‘is-i hulûs niyyetdir[.] Olur mu adama bundan ziyâde ber tevaffuk (5) kim ede cümle umurın[1] şerîfe tatbîk ‘ale'l-husûs edeli kesb-i hayra sa‘â ve şitâb (6) vücûh berre idüb bezl-i mal bî-pâyân sular götürdü[.] Şehr-i halkın[1] eyledi[.] Rebbân (7) makâm kisve bâk resûl-ı muhteremî müşerrif eyledi[.] Âsâr-ı himmet ve keremi (8) yapıp husûla bir câmi‘-i şerîf bünyân esâs zühdini kıldı[.] Müşîrül-ekkârdan (9) hiddâ zemân şeref iktirânın[1] ede medîd gelir vücûde dahi nice böyle emri sedîd (10) şerefde sadra ‘adîlin[1] götürmüş devrân bu nushaya nazar endâz olan eder iz‘ân (11) du‘â-yı hayr ile ey Tâ‘ib iktifâ edelim cenâb-ı hazret-i Allâh’dan ricâ edelim (12) zamân-i devlet ve ikbâlın[1] eyleyüb sad sâl (13) ede hemîşe şeref bahş sadr istiklâl⁴¹² (14) râviyân-ı me‘âsir-i eslâf nâkilân-ı menâkıb-ı vüzerâ (15) cem‘ ü tertîb idüb mezâyâyı ber nesak üzere kalmamış inhâ

3b

(1) intihâb eyleyüb bu ‘abd-ı fakîr irtibâtıyla eyledim[.] İmlâ⁴¹³ (2) etmiyüb iltizâm nazm-ı kelâm irtikâb tekellûf inşâ (3) bakmadım resm-i sec‘⁴¹⁴ kâfiyeye kılmadım kasd-ı şâ‘irî icrâ (4) mâ hüve'l-vâki‘ beyân etdim[.] Rûz-merre edâ ile ammâ⁴¹⁵ (5) bundan a‘la olur mu sultanım sâde ta‘bîr ile bugüne eda (6) ismi bu gülistân⁴¹⁶ tarhın vaz‘ olundu[.] Hadîkatü'l-vüzerâ (7) ‘Alâeddîn Paşa (8) Balâ-nişîn-i mesned-i ser-efrazî-i Ebu'l-Fütûhât ve'l-Magâzî Sultân (9) ‘Osman Hân Gâzî hazretlerinin şâh-ı şecere-i vücûdi ve⁴¹⁷ (10) mu‘izz semere-i murâd ve maksûdi ya‘ni ferzend-i mes‘ûd-i ‘âkıbet-i mahmudidir[.] (11) Meşâhîr-i a‘izze-i kerâmdan mazhar füyûzât-ı mütevâlî Edebâlî kaddese (12) [‘l-llâhu] sırâhu'l-‘âlî hazretlerinin kerîme-i mükerreremeleri Balâ Hâtûn'un (13) meşîme-i rahminden rûd-i mâ‘ül-hayât şühûde vürûd eylemiştir⁴¹⁸[.] (14) Kabâ‘il-i Etrâk beyninde ferzend-i Mehter⁴¹⁹ Paşa denilmek⁴²⁰ ‘âdet olmagın beyne'l- (15) ‘asker ‘Alâeddîn Paşa deyü⁴²¹ şöhet bulmuş idi[.] Eđerçe

4a

(1) fâtiha-ı Devlet-i ‘Osmâniye'de⁴²² kâr-güzâr ve melce-i sığâr u kibâr idi[.] (2) Ammâ bâr ü evzâr-ı⁴²³ vezâret ile hamîde⁴²⁴-kâmet olmamıştır[.] Yedi yüz (3) yirmi yedi hilâlında Sultân Orhan câlis-i evreng-i cihânbanî (4) oldukda dest-i şûy-i alâyiş-i saltanat-ı fânî olup⁴²⁵ (5) *شها فقر و فنا از ما ملك و مال*

⁴¹² Подвученог нема у Р2 (39а), Р3 (36) и ШИ, 4; следи *i‘tizâr tâ‘ib kûteh kalem* у Р2 (39а, р. 13), и Р3, 36, р. 1-2.

⁴¹³ Подвученог нема у Р3, 36, р. 4-5.

⁴¹⁴ *şec‘* у Р3, 36, р. 6; следи *ve* у ШИ, 4.

⁴¹⁵ Следи *bulunursa nedenlü nuksânî tûta ma‘zûr zümre-i küremâ* у Р2 (39а, р. 17), Р3 (36, р. 8-9) и ШИ, 4.

⁴¹⁶ Следи *nev* у Р2 (39а, р. 19), Р3 (36, р. 10) и ШИ, 4.

⁴¹⁷ Речи нема у ШИ, 4.

⁴¹⁸ *etmişdir* у Р2 (396, р. 5) и у Р3, 91а, р. 6.

⁴¹⁹ *مهتره* у Р2 (396, р. 6) и у Р3 (91а, р. 7); *متره* у ШИ, 4.

⁴²⁰ *ينلمك* у Р2 (396, р. 6) и у Р3, 91а, р. 7.

⁴²¹ Речи нема у Р2, 396, р. 6.

⁴²² *‘Osmâni‘de* у Р2 (396, р. 7) и у Рукопису 3, 91а, р. 9.

⁴²³ У Р3 (91а, р. 10) *âver*; речи нема у ШИ, 4.

⁴²⁴ *hamîd* у Р3, 91а, р. 11.

⁴²⁵ Следи *beyt* у Р2 (396, р. 9) и у Р3, 91а, р. 13.

(6) ⁴²⁸ از تو 427 حود نيار ابقائى نيست خواه از ما و از تو (7) zâviye-i ferâgat ve sühba-gerdân seccâde-i 'ibâdet⁴²⁹ olmuş idi[.] (8) Yedi yüz yirmi sekizde pâdişâh-ı enâm feth-i İznikimîd ile bekâm oldukda (9) sunuf-i in'âm ve envâ'-ı ilhâh ü ibrâm ile hâh⁴³⁰ na-hâh emrine râm (10) idüb makâm-ı vezâretde istihdâm eyledi[.] Ol eyyâma dek ecnâs-ı (11) nukûd⁴³¹ esâmi-i selâtîn-i⁴³² Selçukiye ile meskuk olmanın re'y-i (12) isâbet tedbîr⁴³³ ile vücûh-i derâhim ve denâyir⁴³⁴ nâm-ı hümâyûn-i pâdişâhî (13) ile müstenîr oldu[.] ve her sınıfa⁴³⁵ ta'yîn-i 'imâme ü câme ve tertîb-i (14) süvâr⁴³⁶ ve piyâde evlâdi küfârdan⁴³⁷ devşirme idüp ol fırka⁴³⁸ (15) yeniceri nâmına olmak⁴³⁹ evvelâ⁴⁴⁰ vezîr sâ'ib⁴⁴¹-i tedbîrin netâyic-i

4b

(1) efkâr-ı isâbet şî'ârındandır[.] Muktezâ-yı vakte sezâ kavânîn-i (2) nâfi'e vaz' ve ehdâ⁴⁴² ettikten sonra gâ'ile-i emr-i sadâretten istigfâr (3) idüb ke'l-evvel⁴⁴³ künc-i inzivâde mesned-ârâ-yı sadr istignâ (4) iken Bîgâ nâm mahallde Bîgâ-yı rûhi bâl efşân olub (5) 'âzim⁴⁴⁴ 'âlem-balâ oldu[.] Tayyeba'l-lâhu serâhu ve ca'âla Cenneta misrâhu⁴⁴⁵ **Süleymân Paşa** (6) Sultân Orhan Gâzi hazretlerinin nûr-i dîde-i zât-ı (7) mes'ûdî ya'ni ferzend-i sa'âdet nümûdidir[.] Yedi yüz on altıda (8) hırâmente-i sahn-ı sarây⁴⁴⁶ şühûd olmuşdur[.] 'Âlaeddîn Paşa' (9) dan sonra nâzım-i menazım-i umûr ve kâfil-i masâlih-i cümhûr olub (10) yedi yüz otuz sekzide teshir-i memâlik-i Rûm ili içün (11) Gelibolu'dan 'ubûr ve⁴⁴⁷ bir câ-yı fesihül-ercâde bast⁴⁴⁸ huzûr (12) idüb tarh-efgen bünyâd eylediği⁴⁴⁹ sarây-ı 'âlîde serîr efrûz (13) sürûr olmuşdur⁴⁵⁰[.] Rûm ilinde pirâye-i silk-i şühûr ve

⁴²⁶ Следи арапско слово ع које означава крај стиха у Р2, 39б, р. 10.

⁴²⁷ چود у Р2, 39б, р. 10.

⁴²⁸ Ових персијских стихова нема у штампаном издању, 4. Изгледа су персијски стихови приликом штампе изостављани на свим местима где фигурирају у рукописним преписима. У Р2 иза стихова стоји ع (39б, р. 10), док у Р3 (91б, р. 2) следи реч *nesir*.

⁴²⁹ itâ 'at у Р3, 91б, р. 4.

⁴³⁰ Следи ve у Р2 (39б, р. 13) и ШИ, 4.

⁴³¹ nukûd ecnâs у Р3 (91б, р. 8) и у ШИ, 5.

⁴³² Речи нема у Р3 (91б, р. 8) и ШИ, 5.

⁴³³ pezîr у Р3 (91б, р. 9) и ШИ, 5.

⁴³⁴ Denânîr у Р3 (91б, р. 10) и ШИ, 5.

⁴³⁵ sınıf у Р2, 39б, р. 15.

⁴³⁶ süvâri у Р2 (39б, р. 15) и Р3, 91б, р. 11.

⁴³⁷ Huristiyân'dân у ШИ, 5.

⁴³⁸ firkanın у ШИ, 5.

⁴³⁹ olması у ШИ, 5.

⁴⁴⁰ evvel или ol у Р2 (39б, р. 16) и у Р3, 91б, р. 13.

⁴⁴¹ sâhib у Р2 (39б, р. 15), у Р3 (91б, р. 13) и у ШИ, 5.

⁴⁴² ibdâ' у ШИ, 5; ibdâ у Р2 (39б, р. 17) и у Р3, 92а, р. 2.

⁴⁴³ evvelki у ШИ, 5.

⁴⁴⁴ Ових речи нема у Р2 (39б, л. 19) ни у Р3, 92а, р. 4-5.

⁴⁴⁵ Подвученог у Р2 (39б, р. 19), ни у Р3 (92а, р. 5), ни у ШИ, 5.

⁴⁴⁶ sarây-ı 'âlem у Р2, 39б, р. 21; sahrâ-yı 'alem у Р3 (92а, р. 9) и у ШИ, 5.

⁴⁴⁷ Следи *Bolâyır nâm* у Р2 (40а, р. 2), Р3 (92а, р. 13) и у ШИ, 5. *Bolâyır* је други назив за утврђење Цимпе (Tzimpe).

⁴⁴⁸ bast-ı bisât у Р2 (40а, р. 2), Р3 (92а, р. 13) и у ШИ, 5.

⁴⁴⁹ olunduğu, у Р2, 40а, р. 3.

⁴⁵⁰ olmuştı у Р2 (40а, р. 3), Р3 (92б, р. 2) и у ШИ, 5.

a'vâm (14) olan ferâyid-i vakâyi' ve âsârı mersûm kilk bedâyi' nigâr rûvât-i (15) ahbârdır[.] Yedi yüz altmış birde bir gün teşhîz-i hâtır ve def'-i gubâr-ı

5a

(1) havâtır için 'azm-ı şikâr idüb kişt deşt ve sahrâ eder iken zîr-i rânında (2) olân kemiyet⁴⁵¹ bâd-pâ-yı bâdiye⁴⁵²-peymâ esnâ-yı tek ü tâzde hatâ etmegin (3) yekrân kerem 'anân hayâtdan⁴⁵³ üftâde-i zemîn gülşen sarây bakâ oldu[.] (4) Cesed-i lâmi'u'l-envâri sâha-ı saray cennet havâlîde vâki' mescid-i (5) şerîf haremînde mütevârî hicâb-ı türâb ve ziyâretgâh-i şeyh ve şâb (6) olmuşdur⁴⁵⁴[.] Revvehe'llâhu ruhahu bi-keremihi⁴⁵⁵[.] Târîh sal intikâlidir[.] 'Amîmü'l- (7) ihsân 'adîmü'l-akrân şehzâde-i 'âlîşân idi[.] Âsâr-i hayriyyeden⁴⁵⁶ (8) Brusa'da dahi bir mescid-i şerîfi vardır[.]⁴⁵⁷ **Hayreddîn Paşa**[.] (9) Çandarlı Kara Halîl demekle ma'rûfdur[.] Silsile-i nesebî Edebâli kuddise⁴⁵⁸ (10) sirruhu'l-âli hazretlerine peyvestedir[.]⁴⁵⁹ 'Ulemâ-yı 'âzâmdan mevlânâ 'Alâuddîn-i (11) Esved'in meclis ifâdelerinden istifaza-ı envâr-ı fazîlet ve tahsîl (12) destmâye-i kâbiliyyet etmeğın Sultân Orhan Gâzî iltimâsıyla (13) icrâ-yı ehkâm şer'iyeye ta'yîn ve İznik ve Bilecik kasabalarında seccâde-î (14) nişîn şer'-i⁴⁶⁰ mübîn olmuş idi[.] Yedi yüz altmış birde Brusa kâdısı (15) iken gâzî hudâvendigârın berayet-i saltanatlarında mansıb-ı celîl-i kâdî'askerî ile

5b

(1) fâ'iz-i i'tilâ-ı şân sefer ü hazarda sa'âdet بختی⁴⁶¹ mukârenetiyle kâmrân (2) olub yedi yüz yetmişde teşrîf-i vezaret-i 'uzmâ ile tatyîb⁴⁶² ve Hayreddîn (3) Paşa deyü telkîb olundu⁴⁶³[.] On sekiz sene murabba'-nişîn-i serîr-i sadâret (4) olub nigâşte-i hâme-i ta'yîn-i müverrihîn olunduğı üzere sûret-i (5) nümâ-yı mezâyâ-yı zuhûr olan hizemât-ı mebrûresi bâ'is-i îtâm-ı⁴⁶⁴ rû-yı (6) zemîn⁴⁶⁵ devlet ve sebeb-i intizâm-ı ümûr-ı saltanat olmuşdur[.] Yedi yüz seksen (7) sekizde Yeni Şehri dâhil kalemrev ve 'Osmâniyân⁴⁶⁶ etmek üzere mâmûr olub (8) haşmet-i enbûh ve kevkebe-i gürûhâ-gürûh ile kişt deşt⁴⁶⁷ sahrâ ve kûh (9) ederek Yenice nâm mahallde hayme zen istikrâr oldıkda tebdîl-i libâs-ı (10) hayât-ı müste'âr idüb tenhâ-rev-i ser-menzil-i dârü'l-karâr oldu[.] (11) Vakûr-ı 'ilm-i fekâhet ve kemâl-i 'âkl ve dirâyet ile mümtâz ve müşkilât-ı ümûr (12) ve mühimmât-ı cümhürde kârsâz idi[.] Devlet-i 'Âliye'de mesned-ârâ-yı sadr-ı⁴⁶⁸ (13) sadâret olan kuzât-ı

⁴⁵¹ Подвученог нема у ШИ, 5. Оно што на овом месту постоји у штампаном издању (5) а нема га у Р1 је: *süvâr oldukları esb.*

⁴⁵² *bâd-pây-bâd* у Р2, 40а, р. 6.

⁴⁵³ Подвученог нема у ШИ (5), док у Р3 недостаје само реч *hayâtdan* (92б, р. 8-9).

⁴⁵⁴ Следи у Ғ Р3, 92б, р. 12.

⁴⁵⁵ Следи *nesir* у Р3, 92б, р. 12.

⁴⁵⁶ *âsâr-i hayriyeleri kesirdir* у ШИ, 5; *âsâr-i hayriyyelerinden* у Р3, 93а, р. 1.

⁴⁵⁷ У Р2 (40а, р. 10), Р3 (93а, р. 2) и у ШИ (6) на крају дела о Сулејман-паши стоји још *nevverehu'llâhu merkadahu.*

⁴⁵⁸ Следи *'l-llâhu* у Р2 (40а, р. 11) и у ШИ, 6.

⁴⁵⁹ Следи *kibâr* у Р2 (40а, р. 12), Р3 (93а, р. 6) и у ШИ, 6.

⁴⁶⁰ عشرع у Рукопису 3, 93а, р. 9.

⁴⁶¹ Речи нема у Р2 (40а, р. 16), Р3 (93а, р. 13) и у ШИ, 6.

⁴⁶² Следи *olundu* у Р2, 40а, р. 17.

⁴⁶³ *olunup* у ШИ, 6.

⁴⁶⁴ *ibtisâm* у Р2 (40а, р. 19), Р3 (93б, р. 6) и у ШИ, 6.

⁴⁶⁵ Речи нема у ШИ, 6.

⁴⁶⁶ *'Osmâni* у ШИ, 6.

⁴⁶⁷ Речи нема у Р2 (40а, р. 21), Р3 (93б, р. 9) и у ШИ, 6.

⁴⁶⁸ Речи нема у Р2 (40б, р. 3), Р3 (94а р. 1) и у ШИ, 6.

‘asâkirin evveli ve sadr-ı a‘zâmin akdemidir[.] (14) Rahmetu'llâhi⁴⁶⁹ ‘aleyhi[.]⁴⁷⁰ ‘Ali Paşa Hayreddîn Paşa'nin ferzend-i fûrûzundan (15) ahteridir[.] Pederinin eyyâm-i sadâretinde ma‘l-vezâre kâdî‘ asker idi[.]

6a

(1) Yedi yüz seksen sekizde bi'l-vezâne-i sadr-ı a‘zam-ı ma‘delet-güster oldu[.] (2) Doksan bir hüdüdünda⁴⁷¹ Şümni ve Provadi ve Tarnovo ve Nikopoli ve Silistre (3) kal‘aların ma‘a muzâfâtihim vâhidin ba‘de vâhidin dâhil kalemrev ve ‘Osmâniyân etmişdir⁴⁷²[.] (4) Sene-i mezbûre hilâlinda Yıdırım Bayezid Hân mesned efrâz⁴⁷³ evrenk⁴⁷⁴-i (5) cihânbanî oldukda makâm-ı asafide takrîr buyurmagın⁴⁷⁵ kemâkân temşiyet-i mahâmm-ı (6) enâm berzede dâmân ihtimâm olub yedi yüz⁴⁷⁶ doksân altıda medâr-ı (7) ma‘îşet-i kuzât için ketb-i hüccete yirmi ve kayd-i sicille yedi ve ‘akd-ı (8) nikâha on iki ve resm-i kısmete binde yirmi akçe ta‘yîn idi⁴⁷⁷[.] Ketb-i (9) fikhiyyede mütâ‘ahirîn⁴⁷⁸ ahz-i ücret emrinde kalem-zen⁴⁷⁹ tecvîz olmağın ol hükm-i (10) şer‘î mer‘î oldu[.] Yedi yüz doksan sekizde İstanbul'un⁴⁸⁰ feth (11) ü teshîr⁴⁸¹ semîr-ı⁴⁸² pâd-şâh-ı kişver-gîr oldukda bast-ı mukaddemât-ı a‘zâr-ı⁴⁸³ vâhiye ile (12) tahvîl idüb emr-i⁴⁸⁴ mükâfaha⁴⁸⁵-i musâlahaya tebdîl eyledi[.] Sekiz yüz dört (13) Zîl-hicce'sinde vâkı‘a-i⁴⁸⁶ Tîmûr pür-şûr şûr-efgen ‘arsa-ı zuhûr olmağın (14) şehzâde-i Emîr Süleymân'ı istishâb idüb Edirne cânibine ‘inân-tâb (15) şitâb oldu[.] Yedi sene mikdârı⁴⁸⁷ onun dahi müşîr ve müsteşâr⁴⁸⁸

6b

(1) ve⁴⁸⁹ medâr istizhârı olmuşdur[.] Sekiz yüz üç hudûdünda eyyâm-i ‘umri (2) tamâm ve âftâb vücûd gamâm hamâm oldu[.]⁴⁹⁰ ‘Âlim ve fâzıl ve ‘âkil ve kâmil (3) vezîr-i bî-mu‘âdil idi[.]⁴⁹¹ İlâ hâzâ'l-eyyâm mütedâvil olân edevât (4) ve⁴⁹² dârât ve ihtişâm-ı vüzerâ-yı ‘azâm ol vezîr-i cem-câh-ı

⁴⁶⁹ Следи *te'âlâ* у ШИ, 6.

⁴⁷⁰ Речи нема у Р2, 40б, р. 4.

⁴⁷¹ *hudûduna dek* у Р2 (40б, р. 7), Р3 (94а, р. 7) и у ШИ, 7.

⁴⁷² *osmâniyânî eylemişdir* у Р3 (94а, р. 20) и у ШИ, 7.

⁴⁷³ *efrûz* у Р2 (40б, р. 9), Р3 (94а, р. 11) и у ШИ, 7.

⁴⁷⁴ Речи нема у Р3 (94а, р. 11), док у ШИ (7) стоји *erîke*.

⁴⁷⁵ *dâmân oldu* у Р3, 94а, р. 12; *kâ'im oldu* у ШИ, 7.

⁴⁷⁶ Подвученог нема у Р3 (94а, р. 12) ни у ШИ (7), док у Р2 недостаје само *ihitimâm*, а уместо *olub* стоји *oldu*.

⁴⁷⁷ *eyledi* у Р3 (94б, р. 2) и у ШИ, 7.

⁴⁷⁸ Следи *kitâbına* у Р2 (40б, р. 12) и Р3 (94б, р. 2).

⁴⁷⁹ *rakam-zede* у ШИ, 7.

⁴⁸⁰ *Kostantiniyye* у ШИ, 7; следи *tedbîr* на истом месту у ШИ и Р2 (40б, р. 13) и Р3, 94б, р. 5.

⁴⁸¹ *teshîri* у Р3, 94б, р. 5.

⁴⁸² Следи *zamîr* у Р2 (40б, р. 14), Р3 (94б, р. 5) и у ШИ, 7.

⁴⁸³ Речи нема у Р2, 40б, р. 14.

⁴⁸⁴ Речи нема у Р2, 40б, р. 14.

⁴⁸⁵ *mükâfahayı* у Р2 (40б, р. 14), Р3 (94б, р. 7) и у ШИ, 7.

⁴⁸⁶ Следи *meşhûre* у Р2 (40б, р. 15) и *meşhûr* у Р3 (94б, р. 8).

⁴⁸⁷ Речи нема у Р3 (94б, р. 11) ни у ШИ, 7.

⁴⁸⁸ *müsteşâri* у ШИ, 7.

⁴⁸⁹ Везника нема у Р3, 94б, р. 11.

⁴⁹⁰ *vücûdi mütevârî-i hamâm oldu* у Р2 (40б, р. 18) и у ШИ, 7; *vücûdi mütevârî-i gamâm oldu* у Р3, 95а, р. 13 - 95б, р. 1.

⁴⁹¹ Следи *ancak hevâ-yı nefse tabi' ve icrâ-yı huzûz-ı nefsâniyyeye mâil idi* у Р2 (40б, р. 19-20), Р3 (95а, р. 2-3) и у ШИ (7).

⁴⁹² Нема везника у Р2 (40б, р. 20) и у ШИ, 7.

Dâra'nın⁴⁹³ (5) cümle ihtirâ'âtıdır[.]⁴⁹⁴ **İbrâhîm Paşa** vezîr-i sâlifü (6) 'z-zikr 'Âlâeddin Paşa'nın püser-i sa'd-ı ahter eseridir⁴⁹⁵[.] Ve 'alâ-rivâyetin (7) birâder-i cân-berâberidir[.] Zümre-i müderrisîn-i kirâmdan iken 'asr-ı (8) bâhirü'n-nasr Yıldırım Bâyezîd Hânı'da kabâ-yı zîbâ-yı i'tibârî 'izz-i (9) vezâret⁴⁹⁶ ile mutarriz ve mu'allim olmuşdu[.] Sekiz yüz on dört (10) hilâlinda şehzâde Musâ Çelebi Edirne'de karındaşı⁴⁹⁷ Emîr Süleymân'a (11) gâlib ve mesned-ârâ-yı eyvân metâlib oldukda erkân-ı devletden (12) bulunmâğın İstanbul tekfûrundân tahsîl-i mâla havâle etmişdi⁴⁹⁸[.] (13) Ba'de itmâm-i merâm⁴⁹⁹ 'inân-i yekrân 'azîmetin Brusa cânibine imâle (14) idüb Sultân Mehmed'e⁵⁰⁰ şeref-yâfte-i devlet dâmen-bûsları oldukda (15) teşrîf-i vezâret-i 'uzmâ ile karîn i'zâz oldu[.] Sekiz yüz yirmi

7a

(1) dört hilâlinda pâd-şâh-ı cihân Edirne'de müteveccih-i Gülşen Sarây cinân (2) oldukda şehzâde-i nev-câh Sultan Murâd 'adâlet dest-gâh Brusa'da (3) zîb-efzâ-yı taht-ı saltanat olunca cilve-nümâ-yı 'arsa-ı⁵⁰¹ zuhûr olan (4) tedâbîr-i isâbet nümûni⁵⁰² pesendîde-i tab'-ı hümâyûn olmağın makâm-ı (5) âsafide takrîr buyurdular [.] 'Alâ-vefki'l-merâm yedi sene mikdârı⁵⁰³ (6) icrâ-yı merâsim-i 'adl ü dâd ve îfâ-yı levâzim-i⁵⁰⁴ gazavât ve cihâd idüb (7) sekiz yüz otuz birde Edirne'de hayme-zen fezâ-yı ferah kazâ-yı⁵⁰⁵ (8) bakâ oldu[.] Müddet-i vezâreti on beş seneden mütecâviz[.] 'Âlim (9) ve 'âkil ve müdebbir ve kâmil vezîrdir[.] Bâ-mu'âdil idi[.] Rahmetu'l-llâhi. (10) **Halil Paşa** müşarileyh İbrâhîm Paşa'nın necl-i nebîl (11) ve ferzend-i celîlidir[.] Sekiz yüz otuz birde kâdî'âsker iken pederi (12) yerine vezîr-i a'zam olub yirmi dört sene merci' ve melâz-i 'âlem (13) ve müdebbir-i umûr-i cumhûr-i ümem oldu[.] Sekiz yüz elli beşte Ebû'l-Feth⁵⁰⁶ ve' (14) l-Megâzî Sultân Mehmed Hân Gâzî sâye endâz evrenk ser-efrâzî (15) oldukda ke'l-evvel teşrîf-i sadâret⁵⁰⁷ ile teltîf buyurmuşlar idi. Mersûm

7b

(1) yerâ'a-ı beyân-ı vakâyi'nüvîsân olduğu üzere mukaddemâ mâdde-i (2) hal' ve iclâsda ba'z-ı harekâtı bâ'is-i tekdîr-i çeşme-i⁵⁰⁸ hâtır-ı (3) hümâyûnları olmuşken esnâ-yı cülûsda 'afv ile mu'âmele buyurdular⁵⁰⁹[.] (4) Ammâ sekiz yüz elli yedide İstanbûl fethine şimşîr-i beste-i (5) 'azîmet olduklarında Boğazkesen hisârı⁵¹⁰ binâ olunmamak başında tekfûr-ı (6) kördil ricâ-yı bâtılnı sûret-i hakkdan temşiyete sarf-ı himmet (7) idüb ahz-ı rişvet ile ittihâm olunduğundan

⁴⁹³ Нема подвученог у ШИ, 7.

⁴⁹⁴ Следи *rahmetu'l-llâhi 'aleyh* у ШИ, 7.

⁴⁹⁵ Само *ahteri* у P2 (41a, p. 1), P3 (95a, p. 7) и у ШИ, 7.

⁴⁹⁶ *gazavât* у P3, 95a, p. 10; *tırâz-ı gazavat* у ШИ, 8.

⁴⁹⁷ Речи нема у P2 (41a, p. 4), P3 (95a, p. 12) ни у ШИ, 8.

⁴⁹⁸ *me'mûr olub* у ШИ, 8.

⁴⁹⁹ *itmâmî'l-merâm* у P2 (41a, p. 5), P3 (95б, p. 1) и у ШИ, 8.

⁵⁰⁰ *Mehmed Hân'in* у P2 (41a, p. 6), P3 (95б, p. 3) и у ШИ, 8.

⁵⁰¹ Речи нема у P2 (41a, p. 9), у P3 (95б, p. 8) ни у ШИ, 8.

⁵⁰² *nümûn* у ШИ, 8.

⁵⁰³ Речи нема у P2 (41a, p. 11), P3 (95б, p. 10) ни у ШИ, 8.

⁵⁰⁴ *merâsim* у P3, 95б, p. 11; *melâhim* у ШИ, 8.

⁵⁰⁵ *kazâ-yı ferâh-fezâ-yı* у P2 (41a, p. 12), P3 (95б, p. 12) и у ШИ, 8.

⁵⁰⁶ *Ebû'l-Fütûhât* у P2 (41a, p. 16) и у P3, 96a, p. 6.

⁵⁰⁷ *teşrîf-i vezâret* у P2, 41a, p. 17.

⁵⁰⁸ *ser-çeşme* у P2 (41a, p. 19), P3 (96a, p. 10) и у ШИ, 8.

⁵⁰⁹ *buyurmuşlardı* у ШИ, 9.

⁵¹⁰ *kal'ası* у P2 (41б, p. 1), P3 (96a, p. 13) и у ШИ, 9.

ma'âda tedbîr teshîr (8) kal'ada ba'z-ı gavâ'il beyânî⁵¹¹ ile hilâf rızâ-yı⁵¹² şehriyârî sûretnümâ (9) olan evzâ' ve etvâri/atvâri 'ilâve-i terâkim-esbâb idbâri/edbâri olmağın (10) sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinde vâki' rûz-i feth-i⁵¹³ nusret-endûzda (11) sille-i kelle⁵¹⁴-kûb 'azl ile ser dâde-i genc-i zindan olub⁵¹⁵ çile-i erba'ın (12) tamâmında rahnümâ-yı şimşîr-i ser-tîz-i kahr ile rûberâh-ı diyâr-ı⁵¹⁶ 'adem oldu[.] (13) Ve mecmû'-ı müddet-i vezâreti yirmi altı senedir[.] Aben 'an cedd vezîr ibn (14) vezîr-i tayyibü'l-a'râk kerîmü'l-ahlâk müşîr-i sâhib-i re'y ve sâhib-i (15) tedbîr idi[.] Dest-i tîg bî-dirîg kahr pâd-şâhî ile ser-mest süllâf

8a

(1) sâf şehâdet olan sudûr-ı 'azâmın evvelidir[.] Şem'-i hânedân-ı (2) devleti misbâh iltifât Murâd Hânı ile fûrûzân olub mikrâz-ı kahr-ı mehmedî⁵¹⁷ ile müntafî oldu[.] Rahmetullâhî⁵¹⁸ **Mahmûd Paşa** (4) Hırvâdî'l-aslıdır[.] Gazât-i serhadd-ı İslâm sebî ve igtinâm idüb (5) Mehmed Aga nâm merd-i emînin pîrâye-i silk-i melik⁵¹⁹ yemini olmuş idi[.] Şeb-çerâğ-ı (6) nûr-pâş vücûd-i bih-bûdi sencîde-i mi'yâr i'tibâr-ı⁵²⁰ şehriyârî (7) olmağın hazîne-i hümâyûna çırâğ olub şehzâde-i kâmrân sultân (8) Mehmed Hân'ın fass-ı hâtem-i engüşt iltifâti oldu[.] Sekiz yüz elli (9) beşte esnâ-yı cülûs-ı hümâyûnlarında⁵²¹ ağalıklardan biri ile dışara cıkıb⁵²² (10) Rûm İli elâyeti ile karîn i'zâz olmuş idi[.] Müverrih zâde⁵²³ kavlıncı (11) kâdî'asker dahi olmuşdur[.] Sekiz yüz elli yedide mühr-i hümâyûn ile (12) Halîl Paşa yerine kehr ü bendenizân-ı sadâret-i 'uzmâ ve zîb-efzâ-yı dest-i⁵²⁴ (13) vekâlet-i kubrâ oldu[.] Sekiz yüz altmış ikide memleket-i Las pa-zede-i⁵²⁵ (14) zafer istînâs olmak üzere fermân-i 'âlî sâdir olmağın rahş-ı sebük- (15) seyr-i sahrâ-neverd ile 'inân-tâb şitâb olub ser-tâ-pâ harâb ü yebâb

8b

(1) ve Güvercinliği⁵²⁶ aşiyâne-i bûm ve gurâb etdikden sonra civârında vâki' kılâ'-ı (2) müte'âdideyi zabt ve me'âdin-i sîm hâmı silk-i mülk-i sultân⁵²⁷ (3) rabt eyledi[.] Sekiz yüz altmış birde⁵²⁸ Lofça etrâfında⁵²⁹ olan kılâ'- (4) u-bikâ'⁵³⁰ ile bi'l-cümle⁵³¹ teshîr ve⁵³² bend ve envâ'-ı

⁵¹¹ *beyân* u P2, 416, p. 3.

⁵¹² Следи *hümâyûn* u ШИ, 9.

⁵¹³ Следи *ve* u P2, 416, p. 4.

⁵¹⁴ Речи нема у P3 (96a, p. 6) ни у ШИ, 9.

⁵¹⁵ следи *ba'dehu* u ШИ, 9.

⁵¹⁶ Речи нема у P2, 416, p. 6.

⁵¹⁷ *kahri Mehmed* u P2, 416, p. 10.

⁵¹⁸ Следи *'aleyh* u P3 (96b, p. 2) и у ШИ, 9.

⁵¹⁹ Речи нема у P2 (416, p. 12), P3 (97a, p. 6) и у ШИ, 9.

⁵²⁰ Речи нема у P3 (97a, p. 7) и у ШИ, 9.

⁵²¹ Следи *ocâk* u ШИ, 9.

⁵²² Следи *ba'dehu* u ШИ, 9.

⁵²³ *müverih Ramazânzade* u P2, 416, p. 15-16; *müverrihînden Ramazânzade* u P3 (97a, p. 12) и у ШИ, 9.

⁵²⁴ *mesned* u ШИ, 10.

⁵²⁵ Следи *sipâh* u P2 (416, p. 18), P3 (97b, p. 3) и у ШИ, 10.

⁵²⁶ *Güvercinlik nam şehri* u ШИ, 10.

⁵²⁷ Следи *enâta* u P2 (416, p. 21), P3 (97b, p. 8) и у ШИ, 10.

⁵²⁸ Речи нема у P3 (97b, p. 9) и у ШИ, 10; на оба места следи *senesinde*.

⁵²⁹ *Lofça'yı ve etrafında* u ШИ, 10.

⁵³⁰ *ziyâ'* u P2 (42a, p. 1), P3 (97b, p. 9) и у ШИ, 10.

⁵³¹ Следи *zincîr* u P2 (42a, p. 1), P3 (97b, p. 10) и у ШИ, 10.

⁵³² *teshîre* уместо *teshîr ve* u P2 (42a, p. 1), P3 (97b, p. 10) и у ШИ, 10.

ganâyim ile ‘askeri⁵³³ pehremend (5) oldu⁵³⁴[.] Sekiz yüz altmış yedide Hersek diyârın[1] ma‘a-muzâfâtihî (6) zamîme-i memâlik-i islâmîyye eyledi[.] Sekiz yüz altmış dokuzda (7) Frenk tasarrûfünde olan Germe/Gereme hisârı ve كوردوس nâm hisn (8) üstüvâri ve Karli-İli demekle ma‘rûf⁵³⁵ altı ‘aded kılâ‘ nâmdârî (9) neberdi⁵³⁶ bâzû-i zûr-uzmâ ile dâhil kabze-i iktidâr idüb ta‘yîn-i (10) muhâfizîn ile mahâmm-i lâzimeyi itmâm ve ihzâr etdikden sonra Midilli (11) sâhilinde lenger-endâz istikrâr iken⁵³⁷ müşrikîn[i] zelâlet-i âyeti⁵³⁸ tünd bâd (12) kahr-u-keyn ile gavta havr deryâ-yı hezîmet etmek için donanma-yı (13) nusret intimâ ile Gelibolu'dan mânend bâd⁵³⁹ sabâ derya-peyma olub ber vech-i (14) sezâ ol hizmeti dahi edâ eyledi[.] Sekiz yüz yetmişde Enegerüs kralı (15) İzvornîk ahâlisine îsâl-ı hasâret için a‘la-yı livâ-yı istilâ

9a

(1) etmiş idi cem‘-i endek⁵⁴⁰ şümâr⁵⁴¹ ‘inân-rîz ilgâr idüb⁵⁴² sâ‘ika-ı şimşîr (2) ateş nisâr ile cemiyet-i küffârî târ-mâr idüb⁵⁴³ ve kral bed-tiyari (3) siper⁵⁴⁴ gerive-i edbâr eyledi[.] Sekiz yüz yetmiş ikide ibn Karamân⁵⁴⁵ Pîr-i Ahmed (4) bed-peymânın mâdde-i kahr ve i‘dâmından⁵⁴⁶ cünha-ı taksîr ile ittihâm olmagın (5) Kara Hisâr menziline Mehmed Paşa-yı Rûmî mekri ile otağı başına (6) yıkılıp dur-baş ‘azl ile sadr-ı sadâretten tard ve ib‘âd olunub (7) Gelibolu sancağı tevcîh olundu[.] Sekiz yüz yetmiş üçde donanma-yı hümâyûn (8) ile Eğriboz fethine nâm-zed kılınmagın imâle-i sükkân ‘azîmet idüb (9) hübûb-ı şurta-ı tevfiik mürselü'r-riyâh ile hizemât-ı ‘amîmü'l-berekâtî⁵⁴⁷ mevc-i endâz (10) sâhil-i irtibâh oldu[.] Sekiz yüz yetmiş yedide Uzun Hasan sefer (11) dûr-desti⁵⁴⁸ cilve nümâ-yı ‘arsa-ı zuhûr olmagın sâniya sadr-ı sadârete (12) sâye bahş ve hemrikâb-i sultân⁵⁴⁹ gerdûn rahş oldu eğerçe bu (13) def‘a dahi temşiyet-i umûr-i cümhûrde bezl-i nakdîne-i makdûr etdi[.] Ammâ (14) ta‘kîb-i gürîz bahtgâne ‘atf-‘inân-ı yekrân etmede⁵⁵⁰ tekâsülü nümâyân (15) oldu deyü desîse-i mekr bedgûyân ile sekiz yüz yetmiş sekizde

9b

(1) tekrar mübtelâ-yı bela-yı⁵⁵¹ ‘azl ve iclâ olub Edirne kurbinde ihyâ (2) etdiği Has Köy nâm karyede ihtiyâr-ı ‘uzlet ve inzivâ etmişti[.] (3) Sekiz yüz yetmiş dokuzda şehzâde-i Sultân Mustafâ ruberah-ı dergâh-ı (4) re‘fet-penâh-ı kibriyâ olmagın⁵⁵² bi-hasebi'l-‘âde edâ-yı hizmet-i ta‘ziye (5)

⁵³³ *guzât mevcûdünü pehremend eyledi* уместо *askeri pehremend oldu* у ШИ, 10.

⁵³⁴ *eyledi* у P2 (42a, p. 2) и P3, 976, p. 11.

⁵³⁵ *meşhûr* уместо *ma‘rûf* у P2 (42a, p. 4), P3 (98a, p. 1) и у ШИ, 10.

⁵³⁶ Речи немау ШИ, 10.

⁵³⁷ *olan* у P2 (42a, p. 6), P3 (98a, p. 5) и у ШИ, 10.

⁵³⁸ Подвученог нема у P2 (42a, p. 6), P3 (98a, p. 5) и у ШИ, 10.

⁵³⁹ Подвученог нема у ШИ, 10; само *bâd* недостаје у P3, 98a, p. 7.

⁵⁴⁰ *encüm* у ШИ, 10.

⁵⁴¹ Следи *ile* у P2 (42a, p. 9), P3 (98a, p. 11) и у ШИ, 10.

⁵⁴² *olub* у P2 (42a, p. 10), P3 (98a, p. 11) и у ШИ, 10.

⁵⁴³ Реч недостаје у P2, 42a, p. 10.

⁵⁴⁴ *bî-siper* у P2 (42a, p. 11), P3 (98a, p. 13) и у ШИ, 10.

⁵⁴⁵ *Karamân oğlu* у ШИ, 10.

⁵⁴⁶ *i‘dâmında* у P3 (986, p. 2) и у ШИ, 10.

⁵⁴⁷ *‘amîmetü'l-berekâtî* у P2 (42a, p. 16), P3 (986, p. 8) и у ШИ, 11.

⁵⁴⁸ *seferine hüsn-i hizmeti* у ШИ, 11.

⁵⁴⁹ *pâd-şah* у P2 (42a, p. 18) и у ШИ, 11.

⁵⁵⁰ *etmiyede* у P2, 42a, p. 20.

⁵⁵¹ Реч недостаје у P2 (426, p. 1), P3 (99a, p. 2) и у ШИ, 11.

⁵⁵² *olmagla* у ШИ, 11.

içün⁵⁵³ der devlet-i nevâle ser-nihâde oldukda şehzâde-i müşârileyh⁵⁵⁴ (6) meyânlarında cereyân eden cedâvil-i kîlûkâl erbâb-ı bâ'z ve şikâk (7) pâdişâh afâka gamz ve nifâk olub ba'z-ı⁵⁵⁵ delâ'il-i za'ife ve berâhîn-i (8) sahîfe ile tenvîr-i müdda'â etmeler ile bâ-fermân-ı 'âlî⁵⁵⁶ ahvâli tecassüs⁵⁵⁷ (9) ve istiksâ olundukda câme-i sefid ile bâzîçe-i şatrence nigâh- (10) endâz rağbet bulunmağın Yedikule mahbesinde on yedi gün mevkûf (11) şeşdir[.] Hayret ve idtirâb olub⁵⁵⁸ sene-i mezbûre Rebî'ül-evvel'inde (12) dest-i şimşîr-i matvû'n-nişât ile encümen-i 'âlemden ref⁵⁵⁹ bisât (13) inbisât⁵⁶⁰ ve Gülşen sarây bakâda bast-ı nat' rahmet menât eyledi[.] (14) Müddet-i vezaretî def'a-i evvelide on beş sene ve def'a-i sâniyede (15) bir sene mikdârıdır.⁵⁶¹ 'âlim ve fâzıl ve âkil ve kâmil mühibb-i ulemâ mu'âyyenu'

10a

(1) l-fukarâ müstahsin'ül-ef'âl vezîr Mahmûd el-hisâl⁵⁶² idi.⁵⁶³ Nâmi ile ma'nûn-ı⁵⁶⁴ (2) kütüb ve resâ'il 'âzm şan⁵⁶⁵ ve sümüvv mekânına şâhid-i 'âdildir[.] İstânbûl'da (3) ve Sofya'da cami'-i refi'ül-bünyânı ve medrese ve hammam ve hânı ve nice (4) âsâr-ı berr-ü-ihsânı⁵⁶⁶ vardır[.] İlahî 'âkıbet Mahmûd gerdân⁵⁶⁷ (5) **İshak Paşa** Ümerâ-yı guzât-ı nusret simâtdan Paşa-yı Yigit (6) 'unvânıyla şehîr olan emîr-i dilîrin 'abd-ı direm harîdesidir[.] Şu'â'/şa'â'-ı⁵⁶⁸ sa'âdet (7) levhi cebîninde tâbân olmağın devr-i merâtib-i⁵⁶⁹ manâsib ederek Bosna⁵⁷⁰ (8) beylerbeyisi olmuşdu[.] Ba'de rütbe-i 'âliye-i vezâret ile elviye-i 'adîde⁵⁷¹ (9) fersûde-i matâyâ-yı ikdâm-ı hükûmet eylemişdir[.] Esâtîn-i⁵⁷² sikât-ı muverrihîn (10) kalemzen⁵⁷³ ta'yîn olduğu üzere sekiz yüz yetmiş ikide Mahmûd Paşa'ya câ-yı nişîn (11) olmuşdur[.] Bakiye-i evlâd-ı⁵⁷⁴ Karamânî ve ümerâ-yı Menteşe ve Germiyânî ve sâ'ir (12) 'alem-efrâz⁵⁷⁵ tugyân olan herze-i gerdân vâdî-i hizlânî tîşe-i tedbîr⁵⁷⁶ (13) ve sadme-i şimşîr ile ser gerdân be-yâbân-ı⁵⁷⁷ hizlân⁵⁷⁸ eyledikten sonra ber mûcib-i

⁵⁵³ Речи нема у Р2 (42б, р. 4) и Р3, 99а, р. 6.

⁵⁵⁴ Следи *ile* у Р2 (42б, р. 5), Р3 (99а, р. 7) и у ШИ, 11.

⁵⁵⁵ Подвученог нема у Р2, 42б, р. 5.

⁵⁵⁶ *hümâyûn* у Р2 (42б, р. 6), Р3 (99а, р. 10) и у ШИ, 11.

⁵⁵⁷ Речи нема у Р2 (42б, р. 6), Р3 (99а, р. 11) и у ШИ, 11.

⁵⁵⁸ Подвученог нема у ШИ, 11.

⁵⁵⁹ *def'* у ШИ, 11.

⁵⁶⁰ Речи нема у Р3, 99б, р. 2.

⁵⁶¹ Следи *vezîr-i merhûm* у ШИ, 11.

⁵⁶² Подвученог нема у Р2, 42б, р. 12.

⁵⁶³ Следи *nevvere'l-llâhu kabrehu ilâ yevmi'l-âzife* у ШИ 11.

⁵⁶⁴ *muhtevî* уместо *ile ma'nûn* у ШИ, 11.

⁵⁶⁵ *şânna* у ШИ, 11.

⁵⁶⁶ *pür-hasenâti* у ШИ 11.

⁵⁶⁷ Следи *târih-i şehâdeti 879 mâta mahmûden şehîden zâhiden* у Р2, 42б, р. 14-15.

⁵⁶⁸ Следи *hürşîd* у ШИ, 12.

⁵⁶⁹ Следи *ve* у ШИ, 12; речи наме у Р2, 42б, р. 17.

⁵⁷⁰ Речи нема у Р2, 42б, р. 17-18.

⁵⁷¹ *'adîde'yi* у Р3, 100а, р. 3.

⁵⁷² Речи нема у ШИ, 12.

⁵⁷³ Следи *safha* у Р2 (42б, р. 19), Р3 (100а, р. 5) и у ШИ, 12.

⁵⁷⁴ *kübera* у ШИ, 12.

⁵⁷⁵ Следи *ve* у Р2, 43а, р. 1.

⁵⁷⁶ *tedmîr* у ШИ, 12.

⁵⁷⁷ *vâdî* у Р3 (100а, р. 9) и у ШИ, 12.

⁵⁷⁸ *husrân* у Р2, 43а, р. 2.

fermân (14) lazımu'l-iz'ân Aksaray'dan ba'az-ı ehl-i sanâyi' ve harfî İstanbul'a nakl (15) ve hâlâ ol isme izâfetiyle mevsûf olân mahalle iskân eyledi[.] Sekiz

10b

(1) yüz yetmiş yedide Uzun Hasan seferinin zuhûrı Mahmûd Paşa' (2) nın huzûrun[u] icâb etmegin dâhiye-i 'azl ile musâb oldu[.] (3) Sekiz yüz seksen altıda İstanbul muhâfızı bulunmagın⁵⁷⁹ esnâ-yı (4) cülûs-ı Bâyezîd Hân Veli'de Mahmed Paşa-yı Karamânî yerine sâniya mesned-i ârâ-yı (5) sadr-ı kâmrânî olub iki sene mikdârı temşiyet-i mahâmm-ı enâme sarf (6) tâb ve tûvân eyledi[.] Gâyet⁵⁸⁰ pîr ve ihtiyâr bulunmagın⁵⁸¹ hüsn-i ihtiyârî (7) ile ber vech-i takâ'ud sekiz yüz seksen sekizde Selânik sancâğı (8) tevcih olunub tâ'ât ve 'ibâdât ile güzârende-i evkât iken (9) sarsar-ı hevlnâk hâdimüllezât tayy-ı meclis-i hayât eyledi[.] Ravzatü' (10) l-ebrâr'da nakş-ı harîr tahrîr olduğu üzere müddet-i vezâreti def'â-ı (11) evvelîde 'ahd-ı mehmedîde beş sene mikdârıdır[.] Kâtib Çelebî tahrîri⁵⁸² (12) üzere Mahmud Paşa'nın halfı Mehmed Paşa-yı Rûmî olmak iktizâ eder (13) amma siyâk-ı tahrîr meheme-i rûvâtdan müstefâd olân budur ki Mehmed Paşa-yı (14) Rûmî ol esnâda erkân-ı devlet-i 'aliyeden bulunmagın hizemât-ı celîlede (15) bulunmuş ancak mühr-i hümâyûn ile kâmbîn ve sadr-ı asafîde mekîn olmamıştır.

11a

(1) rahmetu'l-İlâhî te'âlâ **Gedik Ahmed Paşa** zümre-i ebtâl-i Bektâşiyândan (2) iken nîrû-yı bâzû-yı celâdet ile beylerbeyilik rütbesin[i] ihrâz⁵⁸³ ve⁵⁸⁴ ba'dehu (3) vezâret ile karîn i'zâz olub Ebül-Fütûhât ve'l-Megâzî Sultân Mehmed (4) Hân Gâzi'nin manzûr nazar-ı i'tibârî ve ekser gazavâtda serdâr-ı (5) sipehsâlârî idi[.] Evlâd-ı evlâd-ı Karamânî⁵⁸⁵ kahr ü tedmîr ve (6) kılâ'-ı Silifke ve Ermenâkî feth ü teshîr idub Trabzon seferinde (7) teşmîr-i sâk sa'y ve tedbîr etmişdi[.] Sekiz yüz yetmiş sekizde⁵⁸⁶ Mahmûd Paşa 'azl (8) ve iclâ olundukda teşrîf-i sadâret-i 'uzmâ ile makzî'l-menâ ve üç yüz pâre (9) merâkib-i bahriyye ile deryâ-peymâ olub mahâzîl-i⁵⁸⁷ Frenk tasarrûfında olan (10) hitta-ı küffeyi hatt-ı emân ile dar-ı îmân ve Âzâk memleketin[i] tâ (11) Çerkes hudûduna muntehî olunca dâhil kalem-rev-i 'Osmâniyân⁵⁸⁸ eyledikten sonra (12) livâ-yı ferkad-fersâ-yı İslâmî burc-i hisâr-ı menkûbe nasb ve ahâlisini (13) darb-ı tîg kahr ile kesr eyledi[.] Sekiz yüz seksen ikide Arnavud (14) İskenderiyesi fethine 'unvân-i serdar ile nâm-zed kılındıkda 'adem-i imkân (15) yüzünden bast etdiği me'âzîre tevcih-i sem'-i kabûl olunmayub cünha-ı

11b

(1) taksîr ile Bogazkesen hisârında giriftâr-ı bend-i zincîr olmuşdu[.] (2) Ol hisarın düşvâr-gîr ve 'asîrû't-teshîr idi ki mahatt-ı 'ilm-i şehriyârî⁵⁸⁹ (3) oldukda Hersek-zâde Ahmed Paşa şefâ'atıyla kayd-ı mazîk habsdan (4) ıtlâk ile ber-vech-i arpalık Avlonya sancâğıyla mazhar merâhim ve işfâk (5) oldu[.] Böyle memleketin[i] eyâdi-i a'âdîden intizâ' için (6) ref'-i livâ-yı mihr-i iltimâ' idub kılâ'-ı 'adîdeyi iktilâ' eyledi[.] (7) Sekiz yüz seksen altıda tehniyet-i cülûs-i şeref-i me'nûs Bâyezîd

⁵⁷⁹ bulunmagla y ШИ, 12.

⁵⁸⁰ 'âkabet y P3 (100a, p. 7) и y ШИ, 12.

⁵⁸¹ olmagla y P3, 100б. p. 7.

⁵⁸² tertîbi y P3 (100б, p. 13) и y ШИ, 12.

⁵⁸³ Следи ederek y ШИ, 13.

⁵⁸⁴ Нема везника y ШИ, 13.

⁵⁸⁵ Karamân oğulları y ШИ, 13.

⁵⁸⁶ sekiz yüz seksende y ШИ, 13.

⁵⁸⁷ eyâdî y ШИ, 13.

⁵⁸⁸ 'Osmâniyânî y ШИ, 13.

⁵⁸⁹ Следи *İskender-i Serîr* y P2 (43б, p. 11), P3 (101б, p. 13-102a, p. 1) и y ШИ, 13.

(8) Hânı takdîmine⁵⁹⁰ ‘atebe-i ‘aliyeye rû-mâl etdikde⁵⁹¹ mazhar-ı nevâziş ve ikbâl (9) olub gai’ile Sultân Cem def’ine licâm eşheb zerîn senâm sultânı (10) mun‘atif oldukda redîf matiyeye-i iclâl kılınmıştı[.] Esna-yı (11) ma‘reke-i iltihâmda bezl-i nakdîne-i cânispârî ve kesb-i re’sül-mâl (12) ser-ferâzî etmegın ‘alâ-kavlin hıl‘ât vâlâ-yı vezâret-i ‘uzmâ (13) ile i‘zâz olundu[.] Lâkin hilâf-ı⁵⁹² rızâ-yı⁵⁹³ şehriyârî gılzet ve (14) huşûnet-i harekât⁵⁹⁴ ve atvâri bâis-i terâkim esbâb-i gazebe-i (15) şehriyârî olmagın sekiz yüz seksen yedide meştâ-yı Edirne’de

12a

(1) dâhil-i hammâm ve şerbet nâgüvâr tîg-i kahr ile telhkâm oldu[.] (2) Müddet-i vezâreti Kâtib Çelebi tertîbi⁵⁹⁵ üzere dört sene mikdârdır[.] (3) Şecâ‘at ve celâdeti müsellim-i cümhûr⁵⁹⁶ vezîr-i pür-zor⁵⁹⁷ sâhib-i şu‘ûr idi[.] (4) Ba‘z-ı âsâr-ı hayr encâmi ve İstanbul’da⁵⁹⁸ nâmına intimâ ile ma‘rûf (5) bir câmi‘ vardır[.] Rahmetu’l-İllâhi ‘aleyh[.] **Karamânî Nişancı Mehmed Paşa** (6) Nişânî mahlası ile şehîr⁵⁹⁹ şâ‘ir-i hoş ta‘birde⁶⁰⁰ gevher-i silkü’l-leâl (7) nesl-i kerîmî hazret-i mevlânâ kaddese’l-lâhu sırrahu’l-‘âzîzin silsile-i neseb (8) şerîfine peyvestedir[.] Fâzıl-ı sûtûde zamîr olmagın târîk-i tadrîse (9) sâlik olmuşken kitâb-ı dîvân⁶⁰¹ silkine münselik oldu[.] Belâgat-ı (10) şi‘r ve inşâda zû-i fûnûn dehr⁶⁰² olduğu ecluden muvakkî‘-i dîvân olub (11) rütbe-i vezâret ile müddet-i medîd hizmet-i celîle-i tuğrâ-yı garrâ-yı (12) şehriyârî-i ziver menşûr-i i‘tibârî olmuşdu[.] Ravzatü’l-ebrârda (13) rakamzede-i kilik ta‘yîn olduğu üzere sekiz yüz⁶⁰³ seksen ikide Gedik (14) Ahmed Paşa ‘azl ve habs olundukda mekân-ı âsafide mekîn olmuşdur. (15) Hâlâ destûru’l-‘amel olan kavânîn-i nâfi‘anın ekserî netîce-i tedbîr

12b

(1) isâbetpeziridir[.] Ol zamâna dek mansıb-ı kâzî‘âskerî zât-ı (2) vâhid ile kâyim idi[.] Tefrîk itdirüb Rumili sadrın[1] (3) mevlânâ⁶⁰⁴ Hacı Hasanzade’ye tevcîh eyledi[.] Vechi şikâkda⁶⁰⁵ (4) nigâşte-i hâme-i tahkîkdir[.] Sekiz yüz seksen altıda Sultan (5) Mehmed Han Anadolu cânibine sarf-ı ‘inân-ı yekrân berk nişân (6) idüb Gekbeve nâm menzilde ‘azm-ı Gülşensaray cenan etmegın (7) na‘ş-ı rahmet nakşını nihâde sandûka-ı kitmân idüb taraf-ı (8) İstanbul’a ‘inân-tâb kufûl olmuşdu[.] Bu esnâda cilveperdâz (9) ‘arsa-ı şürûr olan şevr-i meşhûrde dest-i gadr-ı tâ’ife-i (10) Bektâşiyân ile süllâf-ı sâf şehâdet-i nûş idi[.] Müddet-i (11) vezâreti dört sene mikdârî olub sâhib-i fazl ve edeb (12) bir vezîr-i şerîfûl-neseb idi[.] Âsâr-i hayriden İstanbul’da bir câmi ve (13) hammamı vardır[.] Rahmetu’l-lâhi ‘aleyh[.] **Dâvud Paşa** (14) ‘Ahd-i cülûs-i mehmedîde Anadolu beylerbeyisi bulunmagın destyârî-i (15) hüdâdâd ile nâ’il-i rütbe-i vezâret olmuşdu[.] Sekiz yüz seksen

⁵⁹⁰ emniyesiyle y ШИ, 13.

⁵⁹¹ ve y ШИ, 13.

⁵⁹² Речи нема у Р2, 44а, р. 2.

⁵⁹³ Следи *hümâyûn* y ШИ, 14.

⁵⁹⁴ *hareket* y ШИ, 14.

⁵⁹⁵ *tahrîri* y ШИ, 14.

⁵⁹⁶ Следи *bir* y ШИ, 14.

⁵⁹⁷ Речи нема у ШИ, 14.

⁵⁹⁸ *İslâmbol* y ШИ, 14.

⁵⁹⁹ *şöhret-yâb* y ШИ, 14.

⁶⁰⁰ *ta‘bîrdir* y ШИ, 14.

⁶⁰¹ Следи *sultânî* y Р2, 44а, р. 10.

⁶⁰² Речи нема у Р2, 44а, р. 11.

⁶⁰³ Следи *yetmiş sekizde Mahmûd Paşa’ya ca-yı nişîn olmuşdur*[.] Kâtib Çelebî *tahrîri üzere* y Р2 (44а, р. 13-14), Р3 (103а, р. 4-5) и y ШИ, 14.

⁶⁰⁴ Следи *Muslihuddin Kastlanî’ye ve Anadolu sadâretini* y Р2 (44а, р. 17) и y ШИ, 14.

⁶⁰⁵ *şakayık/şakâ’ik* y Р2 (44а, р. 18), Р3 (103а, р. 11) и y ШИ, 14.

13a

(1) sekizde ‘asr-ı Bâyezîd Hân Velî’de İshak Paşa yerine pîrâye-i bahş (2) sadr-ı⁶⁰⁶ sadâret oldu[.] Sebti cerîde-i ahbâr vakâyi‘nüvîsân (3) rüzgâr olduğu üzere⁶⁰⁷ on beş sene mikdârı tevsî‘-i bilâd⁶⁰⁸ (4) ve tanzîm-i mahâmm⁶⁰⁹ berzede dâmân ihtimâm olduktan sonra dokuz (5) yüz ikide terk-i meşgale-i ümûr-i cumhûr idüb havâs-i taka‘ud ile (6) Dimotika’da küşenişin râhat ve huzûr olmuşdu[.] Dokuz (7) yüz dört hilâlinda ‘azm-ı Gülşensarây sürûr eyledi[.] Servet ü yesâr (8) ve nukûd ve ‘akârı bîrûn güncâyîş-i hesâb ve şûmâr idi ba‘de vefâta⁶¹⁰ (9) fakat nukûd-ı emvâlinda⁶¹¹ kâdî‘askere bi-tarîki’s-sulh beş yük akçe (10) resm-i kısmet verilmiştir[.]⁶¹² Muhibb-i ulemâ mu‘in-i fukarâ ‘âbid ve zâhid⁶¹³ (11) vezîr-i kesîrûl-mahâmid idi[.] İstanbul’da⁶¹⁴ bir ‘âlî câmi‘⁶¹⁵ ve⁶¹⁶ medrese ve (12) ‘imâret ve mekteb-i bünyâd ve Fera nâm kasabada içme suyunu⁶¹⁷ (13) ma‘mûr ve âbâd eylemiştir[.] Rahmetu’llâhi ‘aleyh[.] **Hersekzade Ahmed Paşa** (14) Hersek diyârında serhadd-ı vücûde vâsıl ve sahrâ-yı şühûde mütemessil (15) olmuştur[.] Bedraka-ı hidâyet-i rebbânî ile ‘unfuvân cüvânî⁶¹⁸ şerefyâfte-i

13b

(1) devlet-i İslâm olub müfahhar-ı selâtîn-i ‘azâm Ebûl-feth (2) ‘âlimakâmın Ka‘betü’l-amâl olan Bâb-ı sa‘âdet irtisâmına (3) istilâm ile beyne’l-havâss-ı ihtisâs tâm bulmuşdu. Hengâm (4) intikâllarında Anadolu beylerbeyisi bulunub cülûs-ı şeref me’nûs (5) Bayezid Hân Velîde cilvenümâ-yı zuhûr olan hizemât-ı ‘amîmetü’ (6) l-berekâtî vesîle-i sa‘âdet-i musâheret⁶¹⁹ oldu[.] Aktâri⁶²⁰ memâlik-i (7) İslâmiyye’ye sengendâz-i eziyyet olan a‘âdî-i li‘âmi (8) serdâde-i sengistân ‘adem etmek üzere sipehkeş-i İslâm (9) olub bir def‘a⁶²¹ cünûd-ı Mısır ve Şâmî bî-siper kîfa-yı inhizâm (10) ve⁶²² bir def‘â mahâzîl-i Efrenc⁶²³ bedfercâmî gavta-ı havr diyârî (11) in‘idâm eyledi[.] Sekiz yüz doksan birde kalemrev-i ‘Osmâniyye’ye⁶²⁴ şerâre- (12) pâş na’ire-i hasâret⁶²⁵ olan leşker-i Kayıtбай⁶²⁶ lagzide-payın (13) lehîb-i fesâdin[i] ab-ı ateştâb tig-i bî-dirîg ile itfâ u ihmad (14) için ‘inântab⁶²⁷ olub esnâ-yı germiyyet-i hengâme-i cenk ü peykârda (15) bed-dilân⁶²⁸ sipâh yekpâre sengsâr ‘inân yekrân firâr olmanın

⁶⁰⁶ Реч недостаје у ШИ, 15.

⁶⁰⁷ vakâyi‘nüvîsânda tastîr ve tensîk olduğu üzere у ШИ, 15.

⁶⁰⁸ Следи *İslâm* у P2 (446, p. 10), P3 (1046, p. 1) и у ШИ, 15.

⁶⁰⁹ Следи *enâm* у P2 (446, p. 10) и *enâme* у ШИ, 15.

⁶¹⁰ *ba‘de’l-vefât* у ШИ, 15.

⁶¹¹ *emvâlundan* у P3, 104a, p. 7.

⁶¹² Следи *paşa-yı merhûm* у ШИ, 15.

⁶¹³ Следи *bir* у ШИ, 15.

⁶¹⁴ *Âsitâne-i Sa‘âdet’de* у ШИ, 15.

⁶¹⁵ Следи *şerîf* у ШИ, 15.

⁶¹⁶ Следи *bir* у ШИ, 15.

⁶¹⁷ *içme suyu nâm âb-ı ‘adîmü’l-emsâl icrâsıyla* у ШИ, 15.

⁶¹⁸ *cüvânide* у P2 (446, p. 18) и у P3, 1046, p. 3.

⁶¹⁹ *musâheret* у ШИ, 16.

⁶²⁰ *aktâ* у P3, 1046, p. 10; *aksâ* у ШИ, 16.

⁶²¹ *bir def‘a da/bir def‘ada* у ШИ, 16.

⁶²² Подвученог нема у P2, 45a, p. 3.

⁶²³ Подвученог нема у ШИ, 16.

⁶²⁴ *‘Osmâniyân’a* у P2 (45a, p. 4) и у ШИ, 16.

⁶²⁵ *cesâret* у ШИ, 16.

⁶²⁶ *nâ-bînâ-yı* у P2, 45a, p. 5.

⁶²⁷ Следи *şitâb* у P2, 45a, p. 6.

⁶²⁸ Речи нема у ШИ, 16.

14a

(1) pençe-i a' dâya giriftar olmuşdu[.] Ba'de eyyâm halâs olub (2) muhriz-i şeref ru-mâl 'atebe-i câh ve celâl oldukda Kâtib Çelebî (3) tertîbi üzere dokuz yüz ikide Davud Paşa yerine sadr-ı sadârete⁶²⁹ (4) su'ûd idüb dokuz yüz üçte bî-icâb-i mûcib giriftâr-şikeste-i (5) 'azl vâki'⁶³⁰ olub mansıb-ı kapudanî ile İne Bahtı fethine namzed (6) kılındı[.] Yâver-i baht u ikbâl ile itmâm-i hizmet idüb elviye-i (7) 'adîdeye sâye-endâz hükûmet oldukdan sonra dokuz yüz dokuzda (8) Hâdim 'Alî Paşa yerine mesned efrûz sadâret oldu[.] Uç sene mikdârı (9) temşiyet-i mehâmm-ı enâme teşmîr-i sa'id himmet eyleyüb dokuz yüz⁶³¹ on ikide (10) ma'zûl ve ke'l-evvel cah-ı vâlâ-yı kapudâni ile deryâ ümûrine (11) meşgûl oldu.⁶³² Dokuz yüz on yedide Hâdim 'Alî Paşa şehîd (12) oldukda bî-şâ'ibe-i irtiyâb mühr-i hümayûn ile kâmyâb oldu[.] (13) Lâkin Sultan Bâyezîd Velî'nin evâhir-i 'ahd-ı saltananatı olmagın mizâc-ı mülk/melik-i⁶³³ (14) devlete 'âriza-ı za'f küllî reh-yâb ve kazâ-yı ferah-fezâ-yı 'âlemden (15) raht-ı safâ⁶³⁴ ve râhat u huzûr bürde/berde-i sîlâb ve iztirâb olmuşdu.

14b

(1) Sene-i mezbûrde hilâlinda dest-i tatâvül gâret-gerân Bektâşiyân (2) ile saray pa-zede hasâret ve yagma ve kendi na-peydâ-yı tesettür (3) ve ihtifâ oldu[.] Dokuz yüz on sekizde Sultân Selîm (4) kadîm revnak-bahş taht u dîhîm oldukda Koca Mustafâ Paşa (5) yerine teşrîf-i sadâret-i 'uzmâ ile tekrîm olundu[.] 'Acem seferinde sitayiş ve (6) tahsîn-i hizemât-i celîle ile iltifât-ı hümayûna karîn olmuşken (7) beyne'l-'asker sudûr eden vaz'-ı güstâhâne hatt-ı rütbe-i i'tibârına (8) bahâne olub ba'de'l-kufûl dokuz yüz yirmi Ramazan'ında cünha-ı (9) hiyânet ile ma'zûl ve gûşegüzîn genç hamûl oldu[.] Dokuz yüz yirmi (10) ikide pâdişâh güzîn hitta-ı 'Arab teshîrine sarf-ı zamân-ı eşheb (11) zerîn etdiklerinde Brusa muhâfazasına ta'yîn eylemişler idi[.] Ol (12) diyar-i şeref karîn⁶³⁵ kurbinde mesned-nişîn sadr temkîn iken müteveccih-i darü'- (13) l-enn huld-i berîn oldu[.] Bu tertîb üzere dört def'a na'il-i sadr-ı⁶³⁶ (14) kâmkârî ve mecmu'-ı müddet-i vezâretî yedi sene olmak iktizâ eder (15) Ravzatü'l-ibrâr'da pirâyeye-i harîr ve tahrîr olan ta'bir bu üslûba

15a

(1) mugayir görünür[.]⁶³⁷ 'Âkil ve kâmil vezîr bî-mu'âdil idi[.] Asâr-i (2) hayriyeden İstanbul kurbinde⁶³⁸ دل معبرنده (Dil Ma'beri'nde) câmi' ve 'imâret ve hânı (3) vardır. Rahmetü'l-İlâhi 'aleyhi[.] İbrahim Paşa Aben ve ecdâdi (4) pîrâyeye-bahş-ı sadr-ı sadâret olub İstanbul fethinde töhmet-i⁶³⁹ (5) hiyânet ile ser-gerdân⁶⁴⁰ sahbâ-yı şehadet olan vezîr-i a'zam (6) Halîl Paşa'nın netîce-i hizemât⁶⁴¹ vücûdidir[.] Ol esnâda (7) Edirne kadısı bulunmagla⁶⁴² pederinin nekbeti kendüye dahi sârî (8) olub 'azl ebed fermânıyla 'uzlet-güzîn genç⁶⁴³ zillet⁶⁴⁴ olmuşdu[.] (9)

⁶²⁹ sa 'âdete y P3, 105a, p. 10.

⁶³⁰ Речи нема у P2 (45a, p. 10) и у ШИ, 16.

⁶³¹ Речи нема у P2, 45a, p. 13.

⁶³² oldular y ШИ, 16.

⁶³³ Следи ve y P2, 45a, p. 15.

⁶³⁴ Речи нема у ШИ, 17.

⁶³⁵ Речи нема у P2, 45б, p. 3.

⁶³⁶ sadâret y ШИ, 17.

⁶³⁷ Следи lâkin y ШИ, 17.

⁶³⁸ Âsitâne'de y ШИ, 17.

⁶³⁹ Следи ve y P2, 45б, p. 8.

⁶⁴⁰ ser-girân y P3, 106б, p. 7.

⁶⁴¹ mukaddemât y P2 (45б, p. 9), P3 (106б, p. 9) и y ШИ, 17.

⁶⁴² bulunmagın y P2 (45б, p. 10), P3 (106б, p. 10) и y ШИ, 17.

⁶⁴³ Речи нема у ШИ, 18; genç nişîn y P3, 106б, p. 11.

⁶⁴⁴ Следи hârı y P2, 45б, p. 11.

İmtidâd-ı eyyâm bî-nevâyî⁶⁴⁵ ile tahsîl nafaka-ı ‘iyâl ve sedd-i sülme-i cû‘ (10) için dânişmendlik rütbesine rücû‘ eyledi[.] Zümre-i (11) müderrisîn ricâsına müsâ‘adeden mübâ‘ade etmegin (12) bizzarûre⁶⁴⁶ Brusa’da⁶⁴⁷ Yıldırım Bâyezîd Hân evkâfına (13) mütevellî oldu[.] Amma kâdi-i belde-i mezbûre ‘adem-i istihkâk ile ithâm⁶⁴⁸ (14) ‘azl ve tefîş ile bed-nâm eyledi[.] Nâ-çâr ol diyârda erzel (15) vücûh iktisâb olan hizmet-i ihtisâb⁶⁴⁹ ‘ârını ihtiyâr eyledi.

15b

(1) ashâb-i agrâz onu dahi istiksâr idüb üstâd-i cünûd⁶⁵⁰ (2) ile Brusa bîmâr-hânesinde eziyyet gûnâ-gûne giriftâr (3) etdiler ba‘de eyyâm bend-i belâdan reh-yâb⁶⁵¹ rehâ oldukda a‘izze (4) meşâyih-i Halvetiyye’den Hacı Halîfe kaddese sırrahu’l-azîz hazretlerinin (5) işâret⁶⁵² irşâd ile istid‘â-yı ‘inâyet için Ka‘abetü’l-amâl (6) olan ‘atebe-i câh ve celâle rû-mâl idüb⁶⁵³ pâd-şâh ‘amîmü’l-nevâl⁶⁵⁴ (7) tevcîh-i lehâza-i ikbâl ve isti‘lâm mâ-fi’l-bâl ile⁶⁵⁵ kazâ-yı (8) Amasya⁶⁵⁶ için ‘arzu-hâl etmişdi[.] Mes’ûl-i karîn husûl olmagın (9) mekzî’l-amâl ve⁶⁵⁷ savb-i şeref iştimâle bâl efşan isti‘câl (10) oldu lede’l-vusûl-i şehzâde-i nev-câh Sultân Bâyezîd mekrûmet (11) destgâhın bârgâh-ı şeref husûluna rûhsat yâfte-i müsûl (12) oldukda mazhar-ı sunûf i‘zâz idüb mevâ‘id-i karînü’l-incâz ile⁶⁵⁸ (13) rütbe-i⁶⁵⁹ i‘zâz⁶⁶⁰ etmişdi[.] Sekiz yüz seksen altıda şehzâde-i bende-nuvâz (14) taht-i saltanata pertev-endâz oldukda teşrîf-i sadâret-i Rûm ile kârsâz (15) ve inzimâm pây-e-i vezâret ile ser-efrâz⁶⁶¹ buyurdular[.] Dokuz yüz üçde

16a

(1) Hersekzade Ahmed Paşa yerine mühr-i hümâyûn⁶⁶² ile sadr-ı sadâret-i ‘uzmâ⁶⁶³ (2) sâye-endâz oldu⁶⁶⁴ iki sene mikdâri icrâ-yı merâsim-i ‘adâlet (3) ve îfâ-yı levâzim-i sadâret idüb dokuz yüz beşte İne Bahtı seferine (4) kemerbeste-i ‘azîmet olmuşdur⁶⁶⁵[.] Esnâ-yı râhda ‘âzim-i dergâh-ı kerîm ve zayf-ı (5) mükerrerem-i⁶⁶⁶ darü’n-na‘îm oldu[.] Tafâsîl-i ahvâlî Tacü’t-tevârih’de nakş- (6) tırâz sahîfe-i beyân olmagın itnâb olunmadı.⁶⁶⁷ ‘Âlim ve fâzıl⁶⁶⁸ (7) ‘âkıl ve kâmil⁶⁶⁹ ‘âbid ve

⁶⁴⁵ *bî-nevâ* y III, 18.

⁶⁴⁶ *bi’z-zarûr* y P2, 456, p. 13.

⁶⁴⁷ *Bursa’da* y P3, 107a, p. 2.

⁶⁴⁸ Следи *ve* y P2 (456, p. 14) и y III, 18.

⁶⁴⁹ *ihtisâb hizmetin[i]* y III, 18.

⁶⁵⁰ *isnân-ı cünûn* y P3, 107a, p. 7.

⁶⁵¹ Следи *ve* y III, 18.

⁶⁵² Следи *ve* y III, 18.

⁶⁵³ Следи *dergâh* y III, 18.

⁶⁵⁴ *nevâle* y III, 18.

⁶⁵⁵ *buyurduklarında* y P2, 456, p. 19.

⁶⁵⁶ Следи *ricâsıyla* y P2, 456, p. 20.

⁶⁵⁷ *ol/evvel* y P2, 456, p. 20.

⁶⁵⁸ Следи *ihrâz* y III, 18.

⁶⁵⁹ Следи *imtiyâz* y P3 (1076, p. 7) и y III, 18.

⁶⁶⁰ *imtiyâz-ı ihrâz* y P2, 456, p. 21.

⁶⁶¹ *ser-ferâz* y P3, 1076, p. 10.

⁶⁶² Недостаје y P2, 46a, p. 5.

⁶⁶³ ‘*uzmâya* y P2 (46a, p. 5), P3 (1076, p. 12) и y III, 18.

⁶⁶⁴ *oldular* y III, 18.

⁶⁶⁵ *olmuşdu* y P2 (46a, p. 7) и y III, 18.

⁶⁶⁶ *za’îf* y III, 19.

⁶⁶⁷ Следи *merhûm müşârileyh* y III, 19.

⁶⁶⁸ Следи *ve* y P2, 46a, p. 9.

⁶⁶⁹ Следи *ve* y P2, 46a, p. 9.

zâhid⁶⁷⁰ vezîr-i kesîrû'l-mahâmîd idi[.] Her gün matbahında **(8)** altı yüz fakîr at'ime-i gûnâ-gûn ile sîr ve bakiye-i nevâle ni'metiyle vâyegîr **(9)** idi[.] 'Âhd-ı Bâyezîd Hân Velf'de sâha-ı câh-i şevketi ba'îdü' **(10)** l-etraf iken kemal nezâhetinde hîn-i intikâlinda sekiz yük⁶⁷¹ akçeden **(11)** gayrî nakd-i istihlâf eyledi[.] Âsar-ı hayriyeden İstanbulda bir **(12)** câmi vardır. Rahmetu'l-llahi aleyh[.] **Mesih Paşa** Kudemâ-yı **(13)** erkân-ı devletden olup beylerbeylikden rütbe-i 'âliyye-i vezâret ile **(14)** kâmkâr ve melcâ-i sigâr ü kibâr idi[.] Sekiz yüz seksen beşde Rodos ceziresi fethine serdâr ve emri⁶⁷² muhâsaraya derkâr oldukda ihtimâm-i mücâhidîn-i

16b

(1) dîn ile emr-i teshîri karîb⁶⁷³ olmuşken sû-i tedbîri mâni' hecme-i duhûl **(2)** olmagın heybet ve husrân ile kufûl idüb Aydın sâhilinde **(3)** ⁶⁷⁴موطوم kalasın[1] dahi muhâsaraya meşgûl olmuşdu[.] Onda dahi **(4)** nâ'il-i me'mûl olmayub⁶⁷⁵ te'sîr kudûm/kadûm⁶⁷⁶ şûmî mertebe-i tahkîka mevsûl **(5)** olmagın vezâreti ref' ve Gelibolu sancâğı ile sıkleti def' olmuş⁶⁷⁷ idi[.] **(6)** Dokuz yüz beşde İbrahîm Paşa yerine 'âric ma'âric sadâret-i **(7)** 'uzmâ olup me'zûnen hacc-ı şerîfe ihrâm bend-i 'azîmet ve ba'de'l-'avd **(8)** kemâkân mustakkır/mustakarr serîr-i hükûmet oldu[.] Dokuz yüz yedide Galata'da **(9)** bârûthâne mahzenine sâ'ika isâbeti ihrâk-ı 'âzîme⁶⁷⁸ bâ'is **(10)** olup itfâ ve ihmâd⁶⁷⁹ için reşha-pâş âb ü tâb sa'â endâz⁶⁸⁰ iken **(11)** kazâ ile bir mürtefi' mahallden sâkıt olup pâ-yı⁶⁸¹ şikest olmagın **(12)** rûh-i pür-fütûhî 'âlem-balâya 'urûc idi[.] Müddet-i vezaretî 'asr-ı Bâyezîd **(13)** Hân Velf'de iki senedir[.] 'Âbid ve zâhid vezîr-i kesîrû'l-mahâmîd idi[.] **(14)** Rahmatullahi'aleyhi[.] **Hâdim 'Âlî Paşa** Rumili eyaletiyle müstened⁶⁸² **(15)** ve sâde-i hükûmet iken pâ-nihâde-i eyvân-i vezâret olub on

17a

(1) sene mikdârı pey-der-pey devr-i merâtib-i⁶⁸³ menâsıb ederek **(2)** fâ'iz-i destmâye-i yesâr ve servet olmuşdu[.] Bir def'a cünûd-i **(3)** Mısır ve Şâmî ma'reke-i iltihâmda pâ-mâl sadme-i inhizâm idüb **(4)** Payâs ve مرور ve ملوان ve Sis kal'aların[1] dâhil⁶⁸⁴ kalemrev pâd-şâh-ı **(5)** enâm etmişdi[.] Bir def'â dahi Mora cezîresinde mevc endâz-i **(6)** sâhil zuhûr olan dest-bürd-i muzafferânesini⁶⁸⁵ bâ'is-i feth⁶⁸⁶ nusret olmagın⁶⁸⁷ **(7)** eyâletiyle nâm-zed kılınmışdı[.] Dokuz yüz yedide⁶⁸⁸ Mesih

⁶⁷⁰ Следи bir у ШИ, 19.

⁶⁷¹ bin у P3 (108a, p. 11) и у ШИ, 19.

⁶⁷² evâmir у P3 (108б, p. 4) и у ШИ, 19.

⁶⁷³ karîn; следи husûl у P2, 46a, p. 15.

⁶⁷⁴ مرتوم у P2 (46a, p. 16); مورثوم у P3 (108б, p. 7) и у ШИ, 19.

⁶⁷⁵ olamayub у ШИ, 19.

⁶⁷⁶ kadem у P2, 46a, p. 17.

⁶⁷⁷ olunmuş у P3, 108б, л. 11.

⁶⁷⁸ 'azîm у P2, 46a, p. 21.

⁶⁷⁹ ve ihmâd недостаје у ШИ, 19.

⁶⁸⁰ Речи нема у P2 (46a, p. 21) и у ШИ, 19.

⁶⁸¹ Речи нема у P2, 46б, p. 1.

⁶⁸² mesned у P3, 109a, p. 10.

⁶⁸³ Реч недостаје у P2, 46б, p. 5.

⁶⁸⁴ Речи нема у ШИ, 20.

⁶⁸⁵ muzafferânesi у P2 (46б, p. 8) и у P3, 109б, p. 4.

⁶⁸⁶ Следи ve у ШИ, 20.

⁶⁸⁷ Mora eyâletiyle у ШИ, 20.

⁶⁸⁸ dokuz yedide у P2, 46б, p. 9.

Paşa yerine ‘âric-i (8) erike-i ‘arş-i âsâ-yı vezâret⁶⁸⁹ oldu[.]⁶⁹⁰ Dokuz yüz on ikide (9) Hersekzâde Ahmed Paşa yerine sâniya is‘âd olundu[.] Tanzîm-i (10) ümûr-i bilâd ve terkiye-i ahvâl-ı ‘ibâde sa‘y ve ictihâd ve icrâ-yı (11) levâzim⁶⁹¹ ve merâsim-i ‘adl u dâd üzere⁶⁹² iken dokuz yüz on (12) yedide ilm efrâz adım⁶⁹³ tугyân olan şeytân kulu nâm hâricî (13) tугyân⁶⁹⁴ bî-âmanî endâhte-i hufre nîrân etmek için leşker-i (14) enbuh sitâre-i şukuh birle yekrân şihâb ‘inân berk nişâna ruhsat (15) cevelân virûb Gök-cây nâm mahallde tertîb-sâz bezm rezm oldukda

17b

(1) irâde-i akdâh kifâh ederken esnâ-yı ma‘rekede sermest-i sülâf-ı (2) sâf şehâdet oldu[.] Sultân Bâyezîd vüzerâsından olub⁶⁹⁵ (3) mecmû‘-i⁶⁹⁶ vezâreti⁶⁹⁷ yedi sene mikdârıdır[.] Cerî ü cesûr ‘âkil (4) ve vakûr vezir-i pür zor⁶⁹⁸ idi.⁶⁹⁹ İstanbul‘da⁷⁰⁰ bir medrese ve iki (5) câmî ve ba‘z-ı âsâr-ı hayrû‘l-lâmi‘î vârdır[.] Rahmetullahi‘aleyhi[.] (6) **Koca Mustafa Paşa** Sultân Bâyezîd Hân Velî‘nin (7) nazar-gerde-i hâsî ve ni‘met hürde-i⁷⁰¹ bâhirü‘l-ihtisâsî (8) olmagın kapıcı-baş-ı iken Cem Sultân hazretin[i]⁷⁰² dehr ve iklîm ‘adem (9) etmek için hey‘et ser tirâşîde Rûmâ⁷⁰³ şehrine şimşir-i beste-i (10) ‘azîmet olub⁷⁰⁴ rüvât-i kalem-i ahbâr olduğu üzere hizmetine (11) dühûl ve zehr-âlûd sütüre ile zehre-i ‘ayş karîn zühûl etmişken⁷⁰⁵ (12) ba‘de‘l-kufûl âsitâne-i sa‘âdete vusûlunda hizmeti mukâbili ma‘a‘l-vezâre (13) Rûmili eyâleti⁷⁰⁶ kerem-i pâdşâhîden nevâle bend ma‘âlî olub dokuz yüz (14) on yedide Hersekzâde Ahmed Paşa yerine sadr-ı ‘âlî oldu[.] (15) Dokuz yüz on sekizde pâdşâh-ı heft iklîm Sultân Selîm kadîm zîb-efzâ-yı

18a

(1) evrenk ve dîhîm oldukda Şehzâde⁷⁰⁷ Ahmed Hânî⁷⁰⁸ nihânî rabt-ı (2) ‘alâkası ‘aks-endâz merrât zâmîr ilhâm-pezîrleri olmagın cünha-ı (3) hıyânet ile kelle-i bî-devletî rübûde-i çevgân şimşir-ı siyâset (4) ve cesedi matrûh مزيله hakâret oldu[.] ‘Ahd-ı Bâyezîd Hân (5) Velî‘de hilâf rızâ-yı seccânî irtikâb ettiği kâr nâ-savâbın (6) sûret-i cezâsını âyine-i meclâ-yı tîg bî-dirîg-i⁷⁰⁹ Selîm Hânî‘de müşâhede (7) kıldı[.] Müdett-i vezâretî bir seneden nâkısdır[.] ‘Âkil ve (8) kâmil hayarâta mâ‘il

⁶⁸⁹ Следи ‘uzmâ y P2, 46б, p. 10.

⁶⁹⁰ Следи *dokuz yüz dokuzda bi‘l-iktizâ sadr-ı âsafiden ib‘âd omuşken* y P2 (46б, p. 10-11), P3 (109б, p. 7-8) и у ШИ, 20.

⁶⁹¹ Речи нема у P2, 46б. p. 12.

⁶⁹² *eder* уместо *üzere* y P3 (109б, p. 12) и у ШИ, 20.

⁶⁹³ Речи нема у ШИ, 20.

⁶⁹⁴ Речи нема у P2 (46б, p. 13) и у ШИ, 20.

⁶⁹⁵ *vüzerâsındandır* y P2 (46б, p. 17) и у ШИ, 20.

⁶⁹⁶ Следи *müddet* y P2, 46б, p. 17.

⁶⁹⁷ *sadâreti* y P2 (46б, p. 17) и у ШИ, 20.

⁶⁹⁸ Следи *sâhib-i şu‘ûr* y P2 (46б, p. 18) и у ШИ, 20.

⁶⁹⁹ Следи *âsâr-ı hayriyyesinden* y ШИ, 20.

⁷⁰⁰ *Âsitâne-i Sa‘âdet‘de* y ШИ, 20.

⁷⁰¹ *hür-dîde* y P3 (110a, p. 12) и у ШИ, 21.

⁷⁰² Речи нема у P2, 46б, p. 21; *hazretlerini* y ШИ, 21.

⁷⁰³ *Rûm* y P2, 46б, p. 22.

⁷⁰⁴ Следи *mersûm* y P2 (46б, p. 22) и у ШИ, 21.

⁷⁰⁵ *etmiş idi* y P2 (47a, p. 1), P3 (110б, л. 4) и у ШИ, 21.

⁷⁰⁶ Следи *ile nâ‘il-i me‘mûl oldu[.] Müddet-i medîd ‘ale‘t-tevâlî hân ni‘âm* y P2 (47a, p. 2-3), Рукопису 3 (110б, p. 6-7) и у ШИ, 21.

⁷⁰⁷ Следи *nev-câh* y ШИ, 21.

⁷⁰⁸ *Hân* уместо *Hânı*; следи *ile* y ШИ, 21.

⁷⁰⁹ Речи нема у P3 (111a, p. 3) и у ШИ, 21.

vezîr-i ‘âlişân idi[.] Âsâr-i hayrinden⁷¹⁰ (9) ismine izâfet ile şöhret-yâfte câmi‘ refî‘u'l-bünyânî ve medrese-i (10) vazî‘atu'l-erkânî ve civârında zâviye ve hamâm ve ‘imâret ve hânı (11) vârdır. Rahmetullâhi‘aleyhi[.] **Hâdim Sinân Paşa** Sarây-ı hümayûnda (12) ashâb-ı merâtib-i sâmiye olan agalardandır[.] Şecî‘⁷¹¹ pür-dil ve (13) ve istihdâma kâbil merd-i kamil olduğu eelden vezâret ile dışara (14) çıkıp ‘Acem seferinde mevcûd bulunmuşdu[.] Nakd-ı sahîhu'l-‘ayâr hizemât (15) mustahsenesi sencîde-i mi‘yâr nazar kabûl Selîm Hânı olmagın dokuz yüz

18b

(1) yirmide Hersekzâde Ahmed Paşa yerine mesned-â râ-yı sadr-ı (2) kâmrânî oldu[.] Dokuz yüz yirmi üçde pâd-şâh İskender (3) gulâm havâlî-yi Kâhire-i Mısr zâtü'l-ahrâma zarb sürâdikât (4) ‘izz ve ihtişâm edib ‘asker-i⁷¹² Mısrîyânî⁷¹³ ile meydân-ı Rîdâniye'de (5) tekâbül-i sufûf müntec-i tekâru‘-ı süyûf oldukda esnâ-yı bezm-i rezm şûr- (6) engîzde ser-gerdân-ı⁷¹⁴ sahbâ şehâdet oldu[.] Müddet-i vezâretî (7) üç sene mikdârîdir[.] Vüzerâda akrânı nâdir bir⁷¹⁵ merd-i kâmil⁷¹⁶ (8) bahâdır idi[.] Rahmetullâhi‘aleyh[.] **Yunus Paşa**[.] (9) ‘Asr-ı Bâyezîd Hân Velî'de agâ-yı tâ'ife-i yeniçeriyân iken (10) Anadolu beylerbeyisi olub⁷¹⁷ ‘ahd-i hilâfet-i selîmiyede⁷¹⁸ rütbe-i vâlâ-yı (11) vezârete i‘tilâ etmişdi⁷¹⁹[.] Dokuz yüz yirmi ikide pâd-şâh (12) reb‘-i meskûn⁷²⁰ teshîr-î Kâhire-i Mısr'a⁷²¹ nehzat-i hümayûn buyurdıklarında (13) ber-mûcib-i emr-i ‘âlî otuz bin karye-i pür-âb ile on beş bin (14) mehâr-ı şütür-i gerden-keş kûh kûhân ihzâr u i‘dâd edip (15) bâdiye-i hevl-engîz pür-tâbda teşne-gân-i⁷²² cüyûş deryâ hurûş⁷²³

19a

(1) sîr-âb âb-tâb etmişti[.] Bu takrîb ile çeşme-sâr ikbâl rûzgârdan (2) pür-sâz sebû-ı amâl olub dokuz yüz⁷²⁴ yirmi üçde Sinân Paşa (3) yerine vezîr-i a‘zam oldu[.] Ba‘de itmâmî'l-merâm-i cânib-i Şâma imâle-i (4) licâm olundukda esnâ-yı râhda bir gün pâd-şâh cem-câh zafer sipâh ile (5) idâre-i ke'âs güft ü şinîd ederken bi-lâ reddiyye⁷²⁵ muhâlif tab‘-ı Selîm⁷²⁶ (6) ber-kelâm-i sakîme ikdâm etmegin der-hâl sadme-i tîğ-i bi-dirîg (7) kahr ile kantara-i hayâtdan üftâde-i seyl ‘adem olub⁷²⁷ müddet-i vezâreti (8) sekiz ay mikdârîdir[.] ‘Âkil ve kâr-güzâr vezîr-i sâhib-i vakâr idi[.] (9) Rahmetullâhi‘aleyh[.] **Pîrî Paşa**[.] Sadîki neseb-i pîrî (10) lakab-i şâ‘ir bî-meydânî⁷²⁸ remzî mahlâs Mehmed Paşa-yı Karamanî'dir[.] (11) Silsile-i nesl-i kerîmî Şeyh Cemâlu'd-Dîn Aksarayî kaddese sırrahu' (12) l-‘azîz ve ‘ale-kavl Davud Kayserî hazretlerine müntehîdir[.] Zümre-i (13) kuzât-ı

⁷¹⁰ *hayriyyesinden* у ШИ, 21.

⁷¹¹ *Следи ve* у P2, 47a, p. 14.

⁷¹² *Речи нема* у P2 (47a, p. 19), P2 (111б, p. 5-6) и у ШИ, 22.

⁷¹³ *Mısrîyân* у P2 (47a, p. 19), P2 (111б, p. 6) и у ШИ, 22.

⁷¹⁴ *ser-girân* у P2 (47a, p. 20) и у ШИ, 22.

⁷¹⁵ *Речи нема* у P2, 47a, p. 21.

⁷¹⁶ *Речи нема* у P2, 47a, p. 21; *следи ve* у P3 (111б, p. 10) и у ШИ, 22.

⁷¹⁷ *Речи нема* у P3, 111б, p. 13; *olmuşdu* у ШИ, 22.

⁷¹⁸ *Selîmî'de* у ШИ, 22.

⁷¹⁹ *etmişdir* у P2, 47б, p. 2.

⁷²⁰ *miskîn* у P2, 47б, p. 2.

⁷²¹ *Следи hareket* у ШИ, 22.

⁷²² *sengân* у P2, 47б, p. 5.

⁷²³ *hurûşî* у P2 (47б, p. 5), P3 (112a, p. 6) и у ШИ, 22.

⁷²⁴ *Речи нема* у P2, 47б, p. 6.

⁷²⁵ Уместо подвученог, *sohbet-i hâss ederken* у ШИ, 22.

⁷²⁶ *Следи olarak* у ШИ, 22.

⁷²⁷ *oldu* у P2 (47б, p. 10) и у ШИ, 22.

⁷²⁸ *bî-müdânî* у P2 (47б, p. 12) и у P3, 112б, p. 5.

sütûde simâtdan iken kefûbe-i ketebe/kitbe-i defteri silkine (14) sâlik olub Çaldıran seferinde baş defterdârlık rütbe-i refî'âsına (15) mâlik omuşdu[.] Ba'de'l-kufûl pâye-i vezaret ile nâ'il-i me'mûl

19b

(1) oldu dokuz yüz yirmi ikide Sultân Selîm⁷²⁹ zafer-i nedîm hıttâ-ı 'Arab (2) teshîrine sarf zimâm-ı rahş murassa'-ı sitâm eylediklerinde İstanbul'un⁷³⁰ (3) makâlîd⁷³¹ zabt u rabtı⁷³² yed-i emânete teslîm buyurmuşlar idi[.] Dokuz yüz⁷³³ (4) yirmi üçde Yunus Paşa yerine mühr-i hümâyûn ile tekrîm olundu[.] (5) Üç sene mikdârı tanzîm-i umûr-ı divân ve tensîk-i masâlîh-i 'âlemiyâne (6) berzede dâmân olub dokuz yüz⁷³⁴ yirmi altıda pâd-şâh-ı (7) cihân gül-geşt-i⁷³⁵ cenân eylediklerinde⁷³⁶ Sultân Süleymân'a dahi üç sene (8) âsaf âsaf-ı nişân olub⁷³⁷ dokuz yüz⁷³⁸ yirmi dokuzda bî-icâb (9) mûcib havâss takâ'ud ile mütেকâ'id⁷³⁹ kasr bî-kusûr tebâ'üd oldu (10) zeyl-i şakâyikde mersûm-i kalem ta'yîn olduğu üzere ferzend-i nâ-pesendi (11) Edirne kadısı Mehmed Efendi vezîrî-a'zam İbrahîm Paşa'nın mevâ'id (12) 'arkûbiye-i ile ferîbine firîfte olub ma'cûna zehr ta'biye etmegin (13) dokuz yüz kırkda ser-mest-i rahîk-i mahtûm-i miskiü'l-hitâm olub Silivri (14) kasabasında tarh-efgen bünyâd olduğu câmi'-i şerîf haremide gunûde-i bister (15) ârâm oldu[.] İstanbul'da⁷⁴⁰ dahi medrese ve câmi' ve hânı ve nice âsâr-ı

20a

(1) berr ü ihsânı vardır[.] Refîü'l-kadr⁷⁴¹ mücerrib-i umûr ve müsellim-i cumhûr⁷⁴² ser-amed (2) sudûr destûr vakûr sâhib-i şu'ûr idi.⁷⁴³ Târîh-i nüvişt⁷⁴⁴ Pîrî (3) Paşa'nın mekânın[ı] 'adn ايدنه hayy vedûd⁷⁴⁵[.] Fâtiha-ı eyyâm (4) ikbâlından hengâm intikâlına dek arâyîş-i sahâyif-i sinîn (5) ve şühûr olan vakâyi' ve⁷⁴⁶ âsârı nigâşte-i kilik bedâyi' (6) nigâr rüvât ve⁷⁴⁷ ahbâr olmagın meydân-ı beyânda⁷⁴⁸ şeb-dîz siyeh (7) zânû-ı kaleme ruhsat cevelân verildi[.] Rahmetullâhi'aleyh[.] (8) **İbrahîm Paşa** Efrençî'l-asldır[.] Sislile-i nesebî şehr-i (9) İstanbul'un⁷⁴⁹ sûr-i kadîmine bânî olan Yanko bin Mâdyân'a (10) vâbeste olmak üzere meşhûrdur[.] Ümerâ-yı guzât-ı İslâmiyyeden (11) biri zîr nigîn mülkü'l-yemîn idüb rikâb-ı hümâyûna ithâf (12) etmişti[.] Yavru-ı baht u ikbâl ile karîn-i iltifât-i pâd-şâh (13) 'amîmü'l-eltâf olub hâs oda başılık⁷⁵⁰ ile sâha-ı (14) kadr/kader ve

⁷²⁹ Име недостаје у ШИ, 23.

⁷³⁰ *İslâmbol'un* у ШИ, 23.

⁷³¹ Речи нема у ШИ, 23.

⁷³² *zabt u rabta mürci'* у P3, 113a, p. 1.

⁷³³ Речи нема у Рукопису 2, 476, p. 18.

⁷³⁴ Речи нема у P2, 476, p. 19.

⁷³⁵ *cihân-geşt* у P2, 476, p. 19; уместо *gül-geşt*, у ШИ (23) стоји *şevket medâr hazretleri 'azm-i Gülşensaray*.

⁷³⁶ *eyledikde* у P3, 113a, p. 7.

⁷³⁷ *oldu* у P2 (476, p. 20) и у ШИ, 23.

⁷³⁸ Речи нема у P2, 476, p. 20.

⁷³⁹ *mütêsâ'id* у P2 (476, p. 21) и у ШИ, 23.

⁷⁴⁰ *İslâmbol'da* у ШИ, 23.

⁷⁴¹ Следи *vesî'ü's-sadr* у P2, 48a, p. 4.

⁷⁴² *müjerrübül-umûr ve müsellimü'l-cumhûr* у ШИ, 23.

⁷⁴³ Следи ξ у P2, 48a, p. 5; следи *vefâtına* у P3 (1136, p. 7) и у ШИ, 23.

⁷⁴⁴ *Târîh-i nüvişt* недостаје у P2 (48a, p. 5) и у ШИ, 23; у P3 (1136, p. 7) недостаје само *nüvişt*.

⁷⁴⁵ Следи *nesir* у P3 (1136, p. 8) и *mısra'ı târihidir* у ШИ, 23.

⁷⁴⁶ Везника нема P3, 1136, p. 10.

⁷⁴⁷ Везника нема у P2, 48a, p. 7.

⁷⁴⁸ *meyânda* у ШИ, 23.

⁷⁴⁹ *İslâmbol* у ШИ, 24.

⁷⁵⁰ Следи *rütbe-i refî'asıyla* у P2 (48a, p. 12), P3 (114a, p. 8) и у ШИ, 24.

şevketi ba'îdü'l-etrâf iken⁷⁵¹ dokuz yüz yirmi dokuz senesinde (15) Pîrî Paşa yerine hâtem-i süleymânî zînet-i⁷⁵² arâ-yı dest-i asafî⁷⁵³

20b

(1) oldu[.] Ve eyâlet-i Rumili zamîme-i menşûr sadâret kılındı. (2) Dokuz yüz otuz Zî'l-hicce'sinde mühtell-i intizâm olan⁷⁵⁴ kavânîn-i (3) Mısrî mededkârî-yi şahne-i hüsnî tedbîr ile karîn-i hüsn-i⁷⁵⁵ intizâm (4) etmek için on pâre kadırğa ile deryâ peymâ olmuşken tind (5) bâd hevl-engîz kûh endâz bâ'is-i telâtum efvâc-i emvâc (6) sâ'ika-ı berdâr⁷⁵⁶ olmanın hezâr zor⁷⁵⁷ zâr ile Marmaris (7) isklelesinden sâhil-i selâmete pâ-nihâde olub tayy-ı merâhil ve kat'-ı (8) menâzil ederek dokuz yüz otuz bir senesi⁷⁵⁸ Cemâziye'l-âhiresinde (9) debdebe-i zâhire ve kevkebe-i bâhire birle saray-ı Mısr Kahire'ye (10) dâhil oldu[.] Mervaha-ı cünbân ateş-gede fesâd olan meşâyih-i (11) 'Arabân be ebâlise-i Çerâkise-i bed-peymânî sarsar kahr kahramânî birle (12) manend evrâk hazân feyfâ-yı fesîhetü'l-ercâ-yı hizlâna perişân (13) etmegin الشمش müşettetü's-şâml lakab müstahseni⁷⁵⁹ ile fâ'iz-i i'tilâ-yı şân oldu (14) ve üç ay mikdârı meks ve ârâm idüb ve 'alâ vefki'l-merâm nizâm (15) Mısrî resîde-i derece-i hitâm etdikten sonra sevb-i âsitâne-i mekârim

21a

(1) nişâna sarf-ı zamân⁷⁶⁰ eşheb zerrîn sitâm olub⁷⁶¹ sene-i (2) mezbûre Zî'l-ka'de'sinde takbîl hâşiye-i⁷⁶² besât devlet menât-ı (3) sultânî ile ser bülend ve teşrîf-i latîf hüsrevânî birle behremend oldu (4) dokuz yüz otuz üçde Hâcî Bektâş-ı Velî asitânesinde ca-yı nişîn (5) olan Kalender nâm tîre⁷⁶³ bed-âyîn gürûh enbûh behâ'im şükûh ile (6) 'ilm efrâz tuğyân olmanın ketâ'ib firûzî 'avâkıb ve mevâkıb (7) nusret rikâb ile mütevekkilen 'alâ'llâh 'azm-ı râh ve Aksarây kurbinde (8) zarb-ı hayme ve hargâh idub sebt-i sahâ'if-i beyân vakayi'-nüvîsân (9) olduğu üzere tedbîr isâbet pezîr ile manzûme-i cem'iyetlerin[i] (10) perişân ve livâ-yı şevketlerin[i] 'asâ-yı bîve-zenân etdikden sonra (11) taraf-i devlet-i 'aliyye'ye 'atf-ı 'inân idüb sene-i mezbûre Zî'l-ka'de'sinde (12) muhriz-i şeref rû-mâl 'atebe-i⁷⁶⁴ câh ve celâl oldukda hıyâz (13) riyâz sultânî⁷⁶⁵ serşâr olub hâssları yirmi kerre yûz (14) bine tekâmîl buyurulmak ile hadâ'ik-i âmâlî pür-bâr⁷⁶⁶ oldu[.] Bunlardan⁷⁶⁷ (15) Rodos ve Budîn ve Aleman ve 'Îrâkeyn ve Beç seferlerinde sâye

21b

(1) misâl rikâb pâd-şâh zafer iştimâldan devr olmayub şâyeste-i (2) sitâyîş ve tahsîn-i hizemât-i celîlesi müstebîn olmuşdur[.] Dokuz yüz (3) kırk Rebî'ü'l-âhir'inde sürh-âb şimşîr-i guzât-i dîn ile deşt İrân (4) zemîni nümûne nümâ-yı gân 'akîk-i Yemânî etmek üzere 'azîmet sâhib-kırânî (5)

⁷⁵¹ olmuşdu y P2 (48a, p. 12) и у ШИ, 24.

⁷⁵² dest уместо zînet y P2 (48a, p. 13) и у ШИ, 24.

⁷⁵³ Следи 'unvânî y ШИ, 24.

⁷⁵⁴ Речи нема y ШИ, 24.

⁷⁵⁵ Речи нема y P2 (48a, p. 15), P3 (114б, p. 2-3) и у ШИ, 24.

⁷⁵⁶ perdâz y Py2, 48a, p. 16.

⁷⁵⁷ Следи ve y P2 (48б, p. 17) и у ШИ, 24.

⁷⁵⁸ Речи нема y ШИ, 24.

⁷⁵⁹ müstahakk/müstahikk y P3, 114б, p. 12.

⁷⁶⁰ zimâm y P2 (48б, p. 1) и у P3, 115a, p. 2.

⁷⁶¹ idüb y P2, 48б, p. 1.

⁷⁶² gâşiye y P2, 48б, p. 2.

⁷⁶³ teberrâyî y P2 (48б, p. 4) и у P3, 115a, p. 8; tire-dil y ШИ, 25.

⁷⁶⁴ Следи 'aliyye y ШИ, 25.

⁷⁶⁵ Реч недостаје y P2, 48б, p. 9.

⁷⁶⁶ pür-bâl y ШИ, 25.

⁷⁶⁷ Следи mâ'adâ y P3 (115б, p. 4.) и у ШИ, 25.

mukarrir/mukarrer oldukda mevkib hümâyûn⁷⁶⁸ mukaddem haşmet-i serdâri ile (6) Haleb'e 'âzim müheyyâ-sâz sâ'ir⁷⁶⁹ levâzim olmuşdu[.] Lâkin mukârenet-i (7) eşrâr ile tebdîl ahlâf⁷⁷⁰ ve ta'bîr-i atvâr idüb ızrâr ve âzâri (8) şî'âr kâr ve kemâl nahvet ve gurûrundan merâsim⁷⁷¹ ve menâşîrde ser- 'asker-i (9) sultânî 'unvânın[1] ihtiyâr idüb giderek üftâde-i dâm-ı hayâl (10) muhâl⁷⁷² sevda-yı saltanat ve istiklâl olduğu berdâste-i pişgâh⁷⁷³ (11) 'amîmü'n-nevâl olmagın dokuz yüz kırk ikide Ramazân'ında aftâb ikbâlî (12) giriftâr 'ukde-i zevâl olub mîğ tîğ⁷⁷⁴ kahr ile sarây-ı hümâyûnda subh (13) hayati şâm memâta mübeddel oldu[.] Galata'da Cânhodâ⁷⁷⁵ tekye sahâsında (14) galtîde-i hâk mezâr⁷⁷⁶ kılındı[.] Müddet-i vezâretî 'asr bâhirü'n-nasr (15) süleymânîde on üç sene mikdârıdır[.] Eđerçe⁷⁷⁷ mest⁷⁷⁸ peymâne-i lebrîz

22a

(1) iltifât-ı pâd-şâhî nev-civân pür-zor mevfûru's-sürûr olmagın (2) zamânında nîk ü bed vakayi'-i 'adîde zuhur eylemişdir[.] Amma Bermekî' (3) ş-şîm 'amîmü'l-kerem destûr sâhib-i şu'ûr idi[.] Vâfir âsâr-i hayrî (4) ve İstanbul'da bir saray vâcibü's-seyri vârdır[.] Rahmetullâhu'ayleh[.] (5) **Ayâs Paşa** Arnavudî'l-aslıdır[.] Harem-i hümâyûndan (6) ağalık ile dışara çıkıp yeniçeri ağası ba'dehu Rumili beylerbeyisi olup (7) bi-hasebi'l-isti'dâd-ı⁷⁷⁹ rütbe-i vâlâ-yı vezârete is'âd olunmuşdu[.] Dokuz (8) yüz kırk ikide vezîr-i sâni bulunmagın İbrahîm Paşa yerine pîrâye bahş (9) sadr-ı kâmrânî oldu[.] Korfez ve Kara Boğdân seferlerinde şâyân (10) tevcîh nigâh istihsân-ı⁷⁸⁰ hizemâti nümâyân olmuşdur[.] Zamân-ı (11) sarâretinde ba'is tezelzül bünyân erkân-i devlet bir vaz'a (12) tasaddî ve temşiyet-i agrâz-ı nefsâniyye için berâhda ta'addi etmedi⁷⁸¹[.] (13) 'Ayb hırs ve azdan biri ve irtikâb mazâlîm ciger-güdâzdan 'ârî (14) bir vezîr-i sûtûde zamîr idi[.] Lakin vâdî-i zen-perestîde⁷⁸² nev'ine (15) gâlib olmagın hemîşe mu'âşeret nisvâna ragıb idi[.] Esnâ-yı râhda

22b

(1) tâ'ife-i zenâna duçar oldukça tecdîd ve zû havfindan igmâz-ı (2) 'ayn ederdi[.] Divânında⁷⁸³ 'acûz⁷⁸⁴ kühen-sâle nigâh-endâz olsa (3) der-hâl maslahatı betardi ya'nî hammâm iktizâ ederdi[.] Kesret (4) serârîden harem sarâyında kırkdan ziyâde perestâr gehvâre cünbân (5) berzede dâmân eyidi ki 'an'ane-i sikât rüvât ile resîde-i (6) derece-i ikândır[.] Eyyâm-ı intikâlında zükûr ve inâs yirmiden (7) ziyâde evlâd istihlâf etmişdi[.] Dokuz yüz kırk dört (8) Zî'l-hicce'sinde ta'ne-i tâ'ûn ile eşheb-i vücûdî mekrde-ı⁷⁸⁵ (9) kazâ-yı 'adem ve berzah peymâ-yı meydân kıdem oldu[.] Müddet-i vezâretî (10) 'ahd-i süleymânîde iki senedir[.] 'Adl ve insâfa ma'il kelâm-i hakka (11) fâ'il vezîr bî-

⁷⁶⁸ *hümâyûndan* y P2 (486, p. 14) и y ШИ, 25.

⁷⁶⁹ Речи нема y P2 (486, p. 14), P3 (1156, p. 11-12) и y ШИ, 25.

⁷⁷⁰ *ahlâk* y P3 (1156, p. 12) и y ШИ, 25.

⁷⁷¹ *mevâsim* y P2, 486, p. 16.

⁷⁷² Речи нема y P3, 116a, p. 3.

⁷⁷³ Следи *pâd-şâh* y P2 (486, p. 17) и y P3, 116a, p. 4.

⁷⁷⁴ Следи *bî-dirîg* y P2 (486, p. 19) и y P3, 116a, p. 6.

⁷⁷⁵ *cân-fezâ* y P2 (486, p. 19) и y ШИ, 26; *cân-fedâ* y P3, 116a, p. 7.

⁷⁷⁶ *karâr* вместо *mezâr* y ШИ, 26.

⁷⁷⁷ Речи нема y ШИ, 26.

⁷⁷⁸ *ser-mest* y P2 (486, p. 21), P3 (116a, p. 10) и y ШИ, 26.

⁷⁷⁹ *iktizâ-ı* вместо *isti'dâd-ı* y P2, 49a, p. 3.

⁷⁸⁰ Следи *nîce* y ШИ, 26.

⁷⁸¹ *eylemiyüb* y P2, 49a, p. 7.

⁷⁸² Следи *benî* y P2 (49a, p. 8) и P3, 116b, p. 13; *benî adam* y ШИ, 26.

⁷⁸³ Следи *bir* y P3, 117a, p. 3.

⁷⁸⁴ *bir* 'acûze-i y ШИ, 26.

⁷⁸⁵ *rem-gerde-i* y ШИ, 27.

mu'âdil idi[.] Rahmetullâhu'aleyh rahmeten vâsi'an[.] **(12) Lutfî Paşa** Arnavudî'l-asldır[.] Harem-i **(13)** hümâyûndan ağalık ile dışara çıkıp elviye-i 'adîde sâhib-i⁷⁸⁶ zeyl **(14)** hükûmetî oldukdan sonra pâ-nihâde-i pâye-i vezaret olmuşdu[.] **(15)** Pesendîde-i şemâ'il olmanın şeref musâheret ile müşerref olub

23a

(1) dokuz yüz kırk dört Zî'l-hicce'sinde Ayas Paşa'ya halef **(2)** oldu[.] Ammâ da'vâ-yı fazl ve 'irfân ile muhâlif-i usûl ve fûrû'-ı **(3)** evzâ'-ı garîbeye şürû'⁷⁸⁷ ez-cümle bir fâhişeye tertîb **(4)** etdiği cezâ-yı nâ-meşrû'⁷⁸⁸ halîle-i celîleleri Sultân hazretlerinin **(5)** mesmû'ı oldukda sebab-i hudûs-i münâferet ve bâ'is-i vukû'-ı **(6)** müfarakat olmuşdu[.] Eslâf⁷⁸⁹ eserine iktizâ etmeyüb tanzîm-i **(7)** umûr ve tensîk-i masâlih-i cümhûrde kusûr ve kusûrî cilvenüma-yı **(8)** minassa-i zuhûr olmanın dokuz yüz kırk yedide sadme-i 'azl **(9)** ile sadr-ı sadâretten devr ve havâss-ı taka'udla Dimotika'da **(10)** mesned-ârâ-yı genç ferâgat ve huzûr oldu[.] Ba'dehu i'dâd⁷⁹⁰ enfâs-ı **(11)** ma'dûdesi tamâm olub muk'ad sadaka harâm eyledi[.] Müddet-i **(12)** vezâretî 'ahd-i süleymânîde iki senedir[.] Zümre-i vuzerâ'-ı nîk-endîşândan **(13)** mahsûb idi[.] Ancak nehmet-i⁷⁹¹ hod-furuşu ile ma'yûb idi[.] Ba'z-ı hayarâtı⁷⁹² **(14)** ve kânûn-ı 'Osmâniye'ye müte'allik te'lîfâtı vardır[.] Rahmetullâhi'aleyh[.] **(15) Hâdim Süleymân Paşa** Harem-i muhteremde hizemâtıyla

23b

(1) şeref-yâb olan zümre-i kirâmdan iken 'ahd-i süleymânîde vezâret ile **(2)** dışara çıkıp muhâfaza-ı Şâm ba'dehu taht-gâh Mısır Kâhire'de on **(3)** sene mikdarı icrâ-yı merâsim⁷⁹³ ile makzî'l-merâm oldu[.] Memâlik-i **(4)** 'Aden ve Yemen aksa-yı kalemrev-i 'Osmâniyye'den olmanın tatâvvül-i eyâdî **(5)** a'âdî birle mühtell-i nizâm olub Portukâl bed-fi'âl dahi ba'z-ı⁷⁹⁴ **(6)** benâdir-i Hind'e bast-i yed-i istîlâ etmişdi[.] Ol aktârın **(7)** ahâlîsi nehce bâhirü'l-behce-i inkıyâda ru-nihâde olmak için **(8)** dokuz yüz kırk birde ba-haşmet-i⁷⁹⁵ serdârî sefâyin-i nusret **(9)** defâyin ile bender-i Soliden deryâ peymâ olub hübüb-ı şurta-ı **(10)** tevfiik ile bender-i Diyu'a dek bâd-bân-guşâ-yı ikbâl olub **(11)** miyâs kıyâsdan efzûn ganâyim gûnâ-gûn ile 'avdet idüb **(12)** mashûbu's-suhba-i⁷⁹⁶ lenger-endâz sâhil-i selâmet oldu[.] Dokuz yüz **(13)** kırk yedide yem-i yekrân⁷⁹⁷ ihsân pâd-şâhî mütelâtımu'l-emvâc olub **(14)** Lutfî Paşa yerine teşrîf-i sadâret-i 'uzmâ tırâz bâlâ-yı mübâhât⁷⁹⁸ **(15)** ve ibtihâcî⁷⁹⁹ kılındı[.] Dokuz yüz elli birde dîvân-ı hümâyûnda divâna

24a

(1) Hüsrev Paşa ile muhill-i nâmûs-i vezâret evzâ'a-ı mübâderet **(2)** etmegin tâziyâne-i 'azl ve ib'âd ile te'dîb ve ta'yîn **(3)** râtibe-i takâ'üd ile Malkara'ya tagrîb olundu[.] Dokuz yüz **(4)** elli beşde gavta-hâr lücce-i nâ-ka'r-yâb rahmet-i Rabb-i **(5)** mücîb oldu[.] Müddet-i vezâretî 'ahd-i süleymânîde dört sene mikdârıdır[.] **(6)** Bîrûn güncâyış şümâr servet ve yesârı bin nefer zer-kemr

⁷⁸⁶ مساحب y III, 27.

⁷⁸⁷ Следи *eyledi* y P2 (49a, p. 20) и y III, 27.

⁷⁸⁸ *nâ-meşrû'î* y III, 27.

⁷⁸⁹ *eslâfi* y P2 (49b, p. 1) и y III, 27.

⁷⁹⁰ *ba'de a'vam* y P2, 49b, p. 4; *ba'dehu a'vam* y III, 27.

⁷⁹¹ Речи нема y P2, 49b, p. 6; *edâ-yı* уместо *nehmet-i* y III, 27.

⁷⁹² Следи *ve hasenâtı* y III, 27.

⁷⁹³ *merâsim-i Süleymânî* y P2 (49b, p. 9) и y III, 28.

⁷⁹⁴ Следи *âsar-ı* y III, 28.

⁷⁹⁵ Само *haşmet-i* y P2, 49b, л. 12.

⁷⁹⁶ صحته y P2, 49b, p. 15.

⁷⁹⁷ *bî-kerân* y III, 28.

⁷⁹⁸ *mübâhâtı* y III, 28.

⁷⁹⁹ *ve ibtihâcî* недостаје y III, 28.

(7) direm-hırîde hizmetkârı⁸⁰⁰ ve bisyârî-i ‘avna-ı ensâr ile ifithâr (8) ve iştihârı var idi[.] ‘Âkil ve reşîd vezîr sâhib-i vakâr (9) idi[.] Rahmetullâhi‘aleyh[.] **Rüstem Paşa** Hırvadî'l'a (10) sldır[.] Egerçe re'sü'l-mâl hüsn ve cemâldan vâyesi⁸⁰¹ kalîlül'-mikdâr (11) idi ammâ cevher isti‘dâd-ı hüdâdâd dükkânçe-i kâbiliyyetde⁸⁰² sad (12) Hırvâd⁸⁰³ idi[.] Sâ‘id bahtı müsâ‘id nev-civân kesîrül'-mahâmid olmagın (13) ‘asr-ı bâhirü'n-nasr-i süleymânîde vezâret ile harem-i hümâyûndan dışara çıkıp (14) fermân-ı fermâ-yı diyâr-ı Âmid olmuşdu[.] Şehriyâr-ı ‘âlî-nijâd⁸⁰⁴ (15) manzûme-i i‘tibârîn müstezâd idüb ‘izz musâheret ile kadrı

24b

(1) müzdâd olunmak murâd etdikçe bed-hâhları hâşâ maraz cüzâma (2) mübtelâ ve âsârı çehresine⁸⁰⁵ hüveydâdır deyü tenfir kulûbe dâir (3) ârâ ceyf îrâd ederler idi[.] ‘İllet mezbûre emârât⁸⁰⁶ ser (4) etibbâdan istifsâr olundukda akvâ-yı ‘alâmâtından⁸⁰⁷ biri vücûd-i (5) meczûmdan⁸⁰⁸ kehle ma‘dûm olur deyü cevâb vermegin istikşâf-i (6) hâl için etibbâ-yı hâssadan Mehmed Aga diyâr-ı Bekr'e irsâl (7) olunmuşdu[.] Lede'l-vusûl pişghâh-i Rüstemîye ruhsat-yâfte-i müsûl (8) oldukda ber-mûcib-i fermân lâzimül'-iz‘ân vesâk mahsûsda⁸⁰⁹ (9) nihânî ‘uryân ve pîrâhen ve endâmına tevcih-i nazar im‘ân (10) etdikde destiyâri-i tâli‘ kârsâz ile bir kehlecik nümâyân (11) olmagın gâ‘ile-i ‘ârıza-ı maraz hâ‘il zâ‘il ve Anâdolu (12) eyâlete nâ‘il oldu[.] Dokuz yüz kırk altıda Mihrümâh Sultân'ın (13) revâc dîbâce-i⁸¹⁰ izdivâci⁸¹¹ tırâz teşrif bâlâ-yı ibtihâcî (14) kılındı[.] BEYT Olacak bir kişinin bahtı kavî tâli‘ yâr, (15) kehlesi dâhi mahallında onun işe yarar bu takrîb⁸¹² divân-i hümâyûn

25a

(1) vâlâ makâmda zîb-silk-i vüzerâ-yı ‘azâm süreyâ nizâm olub (2) dokuz yüz elli birde Hâdim Süleymân Paşa yerine hâtem-i Süleymân⁸¹³ (3) ile bekâm oldu[.] İsâbet-i re'y⁸¹⁴ hüsn-i tedbîr ile ser-âmed⁸¹⁵ sûtûde (4) zamîr olmagın tevfir-i hazîne ve vikâye-i beytü'l-mâlde bezl nakdîne-i (5) makdûr idüb hazâ'in-i bîrûn ve enderûn ecnâs-ı nukûd ile mâlî (6) olduğundan mâ‘âdâydı[.] Kulle⁸¹⁶ dahi⁸¹⁷ hâlî kalmadı[.] Egerçe (7) kerem-sâz bâzâr irtişâ⁸¹⁸ revâc efgen kâlâ-yı ahz ü i'tâ (8) olmak üzere⁸¹⁹ zebân-zed-i ba‘z-ı kibâr idi[.] Lâkin ol bâbda dahi (9) i‘mâl etdiği sermâye i‘mâl⁸²⁰ miyâr

⁸⁰⁰ *hizmetkâr* y ШИ, 28.

⁸⁰¹ *vâyâ* y P2, 496, p. 23.

⁸⁰² *kâbiliyyetinde* y P2, 50a, p. 1.

⁸⁰³ *har-vâr* y P2, 50a, p. 1.

⁸⁰⁴ *‘âlî-nijâde* y P2, 50a, p. 3.

⁸⁰⁵ *çehresinde* y P2, 50a, p. 4.

⁸⁰⁶ *emâreti* y P2, 50a, p. 5.

⁸⁰⁷ *‘alâmâtından* y P2, 50a, p. 6.

⁸⁰⁸ *mezcûmda* y P2, 50a, p. 6.

⁸⁰⁹ *mahsûsunda* y ШИ, 29.

⁸¹⁰ *dîbâc* y P2 (50a, p. 11) и y ШИ, 29.

⁸¹¹ *izdivâc* y P2, 50a, p. 11.

⁸¹² *takrîbîyle* y P2, 50a, p. 12.

⁸¹³ *Süleymânî* y P2 (50a, p. 14) и y ШИ, 29.

⁸¹⁴ *Следи ve* y P2 (50a, p. 14) и y ШИ, 29.

⁸¹⁵ *Следи sudûr* y P2, 50a, p. 14.

⁸¹⁶ *Следи de* y P2 (50a, p. 16) и y ШИ, 29.

⁸¹⁷ *Следи câ-yı* y P2 (50a, p. 16) и y ШИ, 29.

⁸¹⁸ *Следи ve* y P2 (50a, p. 16) и y ШИ, 29.

⁸¹⁹ *Следи sabit ve* y ШИ, 29.

⁸²⁰ *Подвученог нема* y P2 (50a, p. 17-18) ни y ШИ, 29.

i'tibâr⁸²¹ nakkâdân dârü' (10) l-darb kabûlde ma'âdil ibrîz hâlisü'l-'iyâr idi[.] Zîrâne bir (11) nâ-müstahikkî bâlâ-nişîn sadr-ı devlet ve ne bir nâ-müsta'dî⁸²² (12) devr endâhte-i nigâh merhamet etmiştir[.] Ve ne münâkız nâmûs saltanat (13) bir kâr nâ-hencâr zuhûre gelmiştir[.] Bir def'â valî-i Erzurum beş (14) bin altın câ'ize götürürmüşdü⁸²³[.] İstikşâr idüb nısfın⁸²⁴ (15) ⁸²⁵köprü döndürmüştür[.] Bir kerre sebt-i cerîde-i ihtisâsı olan medâ'd-dehr

25b

(1) şahne-i iflâsdan halâs olurdu[.] Dokuz sene mühimm-sâz-ı (2) enâm ve hem-rikâb-ı pâd-şâh Key-husrev gulâm olub sefer ü hazaarda (3) hâşiye-i⁸²⁶ ihlâsî ber-dûş ve gevher⁸²⁷ girân-kadr ihtisâsı (4) pîrâye-i gerden ve gûş/kûş etmişti[.] Dokuz yüz altmışda (5) desîse-i mekr ve gadri ile mesned-nişîn erîke-i melik-i (6) bakâ olan şehzâde Sultân Mustafâ vak'asında Karamân Ereğlisi (7) nâm mahallde dest sîne kub 'azl ile ser-dâde-i genc taka'ud (8) olmagın iki sene mikdarı Üsküdü'da vâki' bahçesinde çemen (9) efrûz nişîmen tebâ'üd olub dokuz yüz altmış ikide Ahmed Paşa (10) yerine sadâret-i 'uzmâya sâniyen mütesâ'id olmuşdu[.] Bu def'â (11) altı sene mesned-nişîn sadr temkîn olub dokuz yüz altmış (12) sekizde gencîne-i vücûdı defîn zemîn oldu[.] Şehzâde (13) câmi'i haremde türbe-i mahsûsda mütevâridir[.] Mecmû'-ı müddet-i vezâreti (14) 'ahd-i Sultân Süleymânî'de on beş sene mikdârıdır[.] Sinîn-i merkûmede (15) zîb silk sutûr sahâ'if eyyâm olan ferâyid vakâyi' ve âsâr-i mersûm

26a

(1) kalem-nüvisendegân ahbâr ve envâ'-ı habarât ve meberrâtı meşhûd (2) sigâr ü kibârdır[.] 'Âkil reşid sâhib-i re'y-i sedîd müsellim-i 'âlim (3) vezîr mükerrerem idi[.] Ancak ma'ârif âşina olmadığı ecluden sikât⁸²⁸ (4) esâtîn müverrihînden Ramazânzâde ba'z-ı misâlîn îrâd (5) ve şâ'ir Yahya Beyin kasîde-i meşhûresiyle iştihâr etmiştir[.] (6) Rahmetullâh'aleyh[.] **Kara Ahmed Paşa Arnâvûdî** (7) l-asldır[.] Kara Ahmed Paşa demekle meşhûr ve diyânet ve 'adâlet (8) ile mezkûrdur[.] Harem-i hümâyûndan agalık ile dışara çıkıp ba'dehu (9) yeniçeri agası ve Rumili beylerbeyisi olmuşdur[.] 'Ahd-i Süleymânîde (10) ihrâz-ı pâye-i vezâret ile devlet sarâyı kadar bülend eyvânî ta'ne-zen (11) sâha-ı pehnâ-yı âsmânî oldu[.] Bir def'a ordu-yı Şâh Tahmâsbî (12) şebîhûn idüb envâ'-i fevz u nusrete makrûn ve bir def'a⁸²⁹ Temişvâr'da⁸³⁰ (13) mesâ'î-i meşkûre⁸³¹ suret nümûn olmuşdur[.] Dokuz yüz altmışda vezîr-i (14) sâni bulunmagın Rüstem Paşa makâmına kıyâm idüb ribka-ı itâ'atından⁸³² rû- (15) -gerdân ve pîçîde-i gerden olan Gürcüyân bed-peymânın belde-i ma'mûresin⁸³³

26b

(1) pâ-zede-i sipâh-i İslâm ve ser-keşân bî-'âr ve iz'ân tu'me-i (2) şimşîr intikâm eyledi[.] Dokuz yüz altmış ikide bî-îcâb (3) mûcib mekr-i zenân ile tecerru' zehr-âb siyâset idüb selefi (4) Rüstem Paşa yerine halef oldu[.] Müddet-i vezâret 'ahd-i Süleymânî'de (5) iki sene mikdârıdır[.] Âsâr-ı

⁸²¹ *i'tibârî nezd* у ШИ, 30.

⁸²² Само *müstad'î* у P2 (50a, p. 19) и у ШИ, 30.

⁸²³ *gönderdikde* у ШИ, 30.

⁸²⁴ *nısfın* (генитив) у ШИ, 30.

⁸²⁵ *köprüye* у ШИ, 30.

⁸²⁶ *gâşiye* у P2 (50a, p. 23) и у ШИ, 30.

⁸²⁷ *cevher* у P2, 50a, p. 23.

⁸²⁸ Следи *rüvât* у ШИ, 30.

⁸²⁹ Следи *feth-i* у P2 (50б, p. 15) и у ШИ, 31.

⁸³⁰ *Temişvar* у номинативу у P2, 50б, p. 15.

⁸³¹ *meşkûresi* у P2 (50б, p. 15) и у ШИ, 31.

⁸³² *itâ'atdan* у P2 (50б, p. 16) и у ШИ, 31.

⁸³³ *ma'mûre-i buldâni* у P2 (50б, p. 17) и у ШИ, 31.

hayrinden Top Kapısı semtinde bir câmi'-i (6) latîfi vardır[.] Ba'de vefâtihi bünyâd olunmuşdur[.] Vâkif-i dakâyik-i (7) umûr vezîr-i sâhib-i şu'ûr idi[.] Rahmetullâh'aleyh[.] (8) **Semiz 'Alî Paşa** Hersek diyârında Praça nâm kasabadan (9) kusb-pûş vücûdî⁸³⁴ hirâmende-i ser-hadd şühûr olmuşdur[.] Teşhîs-i (10) kâsid⁸³⁵ semîn ve temyîz gass ve semîn⁸³⁶ esnâda bi-hasebi'l-'âde devşirme (11) tarîkiyle sarây-ı hümâyûna pa-nihâde izz ü 'alâ oldukdan sonra⁸³⁷ lenk (12) ve lûk kâmzen-i süllem-i merâtib olarak 'âric ma'âric 'izz ü 'alâ (13) oldukdan sonra yeniçeri agaliğiyle dışara çıkıp ba'dehu Rumili beylerbeyisi (14) olmuşdu[.] 'Asr-ı bâhirü'n-nasr Süleymânî'de dokuz yüz elli hudûdunda (15) eyâlet-i Mısır Kâhire ile ikbâlî⁸³⁸ zâhide oldu[.] Dokuz yüz altmış sekizde dîvân

27a

(1) bülend eyvân-ı sultanîde vezîr-i sâni bulunmagın Rüstem Paşa yerine merci⁸³⁹ (2) -nişîn sadr-ı kâmrânî oldu dört sene mikdarı hizemât-ı (3) sadâret-i 'uzmâ bî-çabuk ve hasbet ve pâk ve dürüst kemâyenbağı (4) edâ ve merâsim-i hükûmet ve siyâseti eslafinden a'lâ-i icrâ ve îfâ (5) idüb dokuz yüz yetmiş ikide çâbuk-rev ser-menzîl bakâ oldu[.] (6) Lezîzü'l-musâhabe ve kesîrû'l-mutâyebе-i zarîf nükte-dân vezîr-i kerîmü's-şân (7) idi[.] Şehâmet ve cesâmeti müvâzî-i cibâl-ı râsiyât olmagın (8) zîr-i rânına münâsib ât nâdirâtdan idi[.] Muktezâ-yı şekl (9) ve şemâ'ili müstevcib-i gîzlet ve belâhet⁸⁴⁰ iken sebük-rûh ve nâdire (10) -perdaz olması hakkâ ki hayretde eshâb-ı 'ukuldur[.] Nevâdir-i mutâyebât (11) ve letâ'if tarafa nikâti meşhûr ve zebân-zed cümhûr olmagın îrâd (12) olunmadı[.] Rahmetullahu'aleyh[.] **Tavîl Mehmed Paşa** (13) Nihâl-ı ferhunde-i zalâl vücûdi âb-yârî-i feyz-i hüda-dad ile (14) Bosna diyârında Sokol nâm kasabadan karîn⁸⁴¹ neşv ü nemâ olub (15) bâr-âver kemâl oldukda destiyârî-i bâğ-bân ikbâl ile harem-i pâd

27b

(1) -şâhîden⁸⁴² cilve-nümâ⁸⁴³ hadîka-ı âmâl olmuşdu[.] Ba'de (2) a'vâm kapıcı başılık ile dışara çıkıp sâye-endâz sahn iclâl (3) olmuşdu⁸⁴⁴[.] Dokuz yüz elli üçde câh-ı vâlâ-yı kapudanî ile (4) zevrakçe ikbali gıbta-fermâ-yı neyyir-i âsmânî oldukdan sonra (5) Rumili eyâletiyile mesned-efrûz eyvân-ı kâmrânî olub Temişvâr (6) fethinde mesâ'î-i meşkûresi müstebîn olmagın teşrîf-i vezâret ile (7) bâlâ-yı⁸⁴⁵ isti'dâdî tezyîn olundu[.] Dokuz yüz altmış dokuzda (8) İsmihân Sultan'ın dürrütü't-tâc izdivâcî zîb-i efser-i mübâhât (9) ve ibtihâcî kılındı[.] Dokuz yüz yetmiş iki Zî'l-ka'de'sinde vezâret-i (10) sâniye ile kubbe-nişîn bulunmagın 'Ali Paşa-yı Semîn yerine pîrâye (11) -bahş sadr temkîn oldu[.] Dokuz yüz yetmiş dört hilalında leyle-i (12) feth-i Sigetvâr'da Sultan Süleymân Hân 'azm Gülşensarây cenân (13) etdikde na'ş rahmet nakşını nihâde-i sandûka-ı kitmân idüb Sultân (14) Selim Sâni zîb-i evrenk cihânbânî olunca⁸⁴⁶ kimesneyi vâkif-ı sırr-ı (15) zamîr⁸⁴⁷ eylemedi[.] Hakkâ ki bu babda cilve-perdâz minassa-ı zuhûr olan

⁸³⁴ vücûd у P2 (51a, p. 1) и у ШИ, 31.

⁸³⁵ Следи ve у P2 (51a, p. 2) и у ШИ, 31.

⁸³⁶ Следи *etdigi* у P2 (51a, p. 2) и у ШИ 31.

⁸³⁷ *olub* вместо подвученог дела у P2 (51a, p. 3) и у ШИ, 31.

⁸³⁸ *kevkeb-i ikbâl* вместо *ikbâlî* у P2, 51a, p. 5; *kevkeb-i bahtî* у ШИ, 31.

⁸³⁹ *murabba'* у ШИ, 32.

⁸⁴⁰ *belâdet* у P2, 51a, p. 11.

⁸⁴¹ Реч недостаје у ШИ, 32.

⁸⁴² *pâd-şâhîde* у P2 (51a, p. 15) и у ШИ, 32.

⁸⁴³ *cilve-nümâ-yı* у P2 (51a, p. 16) и у ШИ, 32.

⁸⁴⁴ *oldu* у P2 (51a, л. 17) и у ШИ, 32.

⁸⁴⁵ Следи *vâlâ-yı* у P2, 51a, p. 19.

⁸⁴⁶ *olunca kadar* у ШИ, 33.

⁸⁴⁷ *esrâr* вместо *sırr-ı zâmîr* у ШИ, 33.

28a

(1) hizemât-ı müstahsenesi ârâyîş-i kitâbe-i eyvân rûzgâr⁸⁴⁸ ser-levha-ı (2) dîbâce-i dîvân i'tibâr olmuşdur[.] Pâd-şâh nev-câh Sultân Selîm (3) sa'âdet dest-gâhın⁸⁴⁹ fâtihe-i ikbâl devletlerinden hâtime-i inktikâl (4) saltanatlarına dek sekiz sene⁸⁵⁰ zimâm hall ü akd-i umûr ve makâlîd zabt (5) ü rabt-ı cümhûr vâbeste-i dest istiklâlî idi[.] Ba'dehu Sultan (6) Murâd Hân Sâlis dahi makâm-ı âsafîde takrîr buyurdular[.] Altı sene kemâ-kân (7) kâfil⁸⁵¹ mehâmm halk 'âlem olub dokuz yüz seksen yedi Şa'bân'ında⁸⁵² (8) sarâyında ikinci dîvânında icrâ-yı merâsim-i hükûmet ederken bir meczûb (9) cerrâr sûret-i 'arz-ı hal ile huzûr-ı 'âlîlerine dühûl etdiği sâ'ât (10) bir sikîn ile âğuşte-i hûn pâk şehâdet eyledi[.] Envâ'-ı gazavât (11) ile fâ'iz-i destmâye-i mesûbât olduğu gibi 'âkıbet aksâ-yı (12) âmâlî olan şeref-i şehâdet ile hâ'iz-i kadeh/kadh mu'allâ-yı sa'âdet (13) dünyâ ve âhîret oldu[.] Cesed-i lâmi'ül-envârî hazret-i Ebû Eyüb (14) Ensârî radiya 'anhu'l-bârî civârında ihzâr etdiği türbe-i şerîfede⁸⁵³ (15) mütevârîdir[.] Hükûm-i Hakk'la şehid oldu Mehmed Paşa[.] Târîh sâl

28b

(1) intikâlîdir[.] Harem-i hümâyûna dühûlündan zamân sa'âdet şehâdet (2) hulûluna dek elli altmış sene murûr idüb ne çâşnî-i 'azl ile (3) telhkâm ve ne mesâ'ib-i dehr ile giriftâr-ı bend-i âlâm olmuşdur[.] Ve ne bir (4) 'ayb ile ithâm olunmuşdur[.] Ve ne mûcib-i keder bir işde bulunmuşdur[.] (5) Ancak 'ahd-ı Murâd Hânîde murâd üzere icrâ-yı merâsim-i sadâret edemeyüb (6) kâzî'asker Kâdîzâde ve defterdâr Üveys Paşa'nın desîse-i (7) mekr ve gadrı ile ittibâ'ına ihânet ve sademât nekebât eyyâm ile (8) ba'z-ı havâssın 'azl ve tezlîline mübâderet olundu[.] Eger ol mikdâr (9) cefâ-yı rûzgâr ile munkalib'ül-etvâr olmasa kevkeb tâlî'î cedden/cidden (10) menzil-i nahsda vâki' ve baht-ı lâmi'î burc-i şerîfden infisâla terâcu⁸⁵⁴ (11) olmadı dinmek câ'iz idi[.] On beş sene müstemirren müstakkır-ı (12) serîr-i câh-ı celâl olub re'y-i rezîn ve tedbîr-güzîni ruhsâre-i (13) tırâz şâhid-i melik devlet olmuşdur[.] Müddet-i merkumede vücûd-pezîr (14) olan hizemât ve⁸⁵⁵ gazavât ve fütûhâtı ve âsâr-ı berr ü hayrât ve hasenâtı (15) rakam-zede-i kilik bedâyi' nigâr sikât rûvât olmagın tayy-ı minvâl

29a

(1) makâl münâsib görüldü[.] Rahmetullâhi'aleyh rahmeten vâsi'â[.] (2) **Ahmed Paşa**[.] Arnâvûdî'l-asldır[.] (3) 'Asr-ı Süleymânîde harem irem nazîrden kapıcı başılık ile dışara çıkıp yeniçeri (4) agası baldehu Rumili beylerbeyisi olub Rüstem Paşa'ya⁸⁵⁶ şeref (5) musâheret ile muzâheret ve ihraz-ı⁸⁵⁷ 'âlîye-i vezâret etmişdi[.] (6) Bir def'a Rumili cânibine haşmet-i serdârî ile sevk-i vezâret⁸⁵⁸ (7) eyitdi[.] Ammâ nakş harîr tahrîr etmekle⁸⁵⁹ sezâ bir eseri cilve-nümâ-yı 'arsa-ı (8) celâdet olmadı nisâb-i re'y ve tedbîrden bî-vâye olmagın (9) haşm nâ-be-hengâmî sermâye⁸⁶⁰ edinmişdi[.] Hayy/hatta vezîr-i sâni iken manend (10) tasâdüm seng ve şişe vezîr-i a'zam ile kesr

⁸⁴⁸ Следи ve у ШИ, 33.

⁸⁴⁹ *dest-gâh hazretlerinin* у ШИ, 33.

⁸⁵⁰ *seneden ziyâde* у ШИ, 33.

⁸⁵¹ *kâmil* у ШИ, 33.

⁸⁵² *Ramazânında* у ШИ, 33.

⁸⁵³ *şerîfe medfûn ve* у ШИ, 33.

⁸⁵⁴ *râci'* у P2 (516, p. 21) и у ШИ, 34.

⁸⁵⁵ *Везника ve нема* у P2, 52a, p. 1.

⁸⁵⁶ *Rüstem Paşa yerine* у P2, 52a, p. 4.

⁸⁵⁷ Следи *rûtbe-i* у P2 (52a, p. 5) и у ШИ, 34.

⁸⁵⁸ *matîyye-i 'azîmet* вместо *vezâret* у P2 (52a, p. 5-6) и у ШИ, 34.

⁸⁵⁹ *olmakla* у P2 (52a, p. 6) и у ШИ, 34.

⁸⁶⁰ *vâye* у P2, 52a, p. 7.

âb-gîne-i nâmûsî⁸⁶¹ etdiği (11) ecluden ser bezm devr üftâde-i devlet olmuşdu[.] Ba'de eyyâm makâmına (12) i'âde olunub dokuz yüz seksen yedi Şa'bân'ında Mehmed Paşa (13) yerine sadr-ı sadâret-i 'uzmâya kadem nihâde oldu[.] Altı ay (14) mikdârı şikeste beste cebr ve kesr kılıb enâm ederek mesned-i hükûmetde (15) nişeste iken hasât dârü'l-mesânenen zücâc mizâcına

29b

(1) 'arız olan kesr ile haste olub dokuz yüz seksen sekiz Rebî'ü (2) 'l-evvelinde şikeste sebû-ı serçeşme-i hayât oldu[.] Malik-i (3) servet ve yesâr vezîr mekârim şî'âr idi[.] Rahmetullâhi te'âlâ 'aleyh[.] (4) Sinân Paşa[.] Arnâvûdî'l-aslıdır[.] (5) 'Asr-i Süleymânîde çeşnegîr başılık ile enderûn hümâyûndan (6) bîrûn olub Malatya ve Kastamonu ve Gizze ve Trablus Şâm⁸⁶² (7) sancâklarına mîr-i mîrân ba'dehu Erzurum ve Haleb eyâletleriyle⁸⁶³ kâmrân (8) olmuşdu[.] Dokuz yüz yetmiş yedide diyâr-ı Mısır'a vâlî ve le'âl-ı âmâlî (9) silk husûlda mütelâlî oldu[.] Hıttâ-ı Yemenî dâhil hıbtâ-ı (10) kalem-rev-i 'Osmânî etmek için neşr-i livâ-yı 'âzîmet idüb[.] Ba'dehu⁸⁶⁴ itmâmü'l-merâm-ı (11) hadd hesabından bîrûn ganâyim-i gûnâ-gûn ile 'avdet ve unvân-i fâtihî ile (12) kesb-i şân ve şöhret eyledi[.] Dokuz yüz seksen ikide cânib-i (13) Bahr-i Sefîd'e sipehsâlâr nusret nevîd olub refâkat hazret (14) tevîk birle tayy-ı tûmâr bahr-ı zahâr ederek kalavrâ etrâfını ve müsîne (15) adalarını sûhte-i ateş gâret etdikten sonra Halkü'l-vâd nâm

30a

(1) kal'a-ı üstüvârî nîrû-ı bâzû-ı himmet ile dâhil kabze-i iktidâr (2) eyledi[.] Dokuz yüz seksen sekizde hal'at-ı serdârî-i melik-i 'Acem kâmet (3) isti'dâdına pîrâye-bahş teşrîf olmuşdu[.] Sene-i mezbûre Rebî'ü (4) 'l-evvelinde sadr a'zâm Ahmed Paşa dehr ve iklim bakâ olmâğın irsâl (5) hâtem yemîn vekâlet ile teltîf olundu[.] Ammâ ser-nâme-i sahâyif (6) senâ olacak bir hizmeti rû-nümâ olmayub beyhûde bâd-peymâ-yı bâdiye⁸⁶⁵ (7) ve sahrâ olmagın ba'de'l-kufûl cünha-ı taksîr ve töhmet dürûğ ile (8) dokuz yüz doksân senesi Zî'l-hicce'sinde⁸⁶⁶ eyâlet-i Şâm şeref encâm ile (9) şâd-kâm olmuşdu[.] Dokuz yüz doksân yedide dîvân-ı hümâyûnda (10) tashîh⁸⁶⁷ sikke-i nizâ'yla tazyî' nakdîne-i hayât eden mîr-i mîrân (11) ma'rekesinde⁸⁶⁸ vezîr-i a'zam bulunan Siyâvûş Paşa 'azl ve ib'âd (12) olunmagın sâniyen⁸⁶⁹ sadâret-i 'uzmâ⁸⁷⁰ is'âd olundu[.] Bu def'a dahi (13) icrâ-yı kibr ve gurûr ve izhâr şerr ü şürûrdan gayrî bir kâr (14) pesendîdesi cilve-nümâ-yı minassa-ı zuhûr olmadığı ecluden dokuz (15) yüz doksân dokuz Şevvâlında yine belâ-yı 'azla mübtelâ ve Ma'lkara⁸⁷¹ iclâ

30b

(1) olundu bin bir Rebî'ü'l-âhirinde Siyâvûş Paşa eyyam-ı (2) sadâretinde eşkiyânın dîvâna⁸⁷² hücûmî te'sîr ka'b şûmî olmagın (3) bi'l-iktizâ 'azl ve redd olundukda sâlisen sa'âdet-i sadâret (4) ile müstes'id oldu[.] Bu hilâlde Macâr seferi mukaddemâtı netîce bahş (5) harb ü kitâl olmagın sipeh-keş-i İslâm olub tevcîh veche-i (6) ikbâl eyledi. Ba'de tayyü'l-merâhil بـسـرـم sahrâsına nâzil

⁸⁶¹ Следи рişe у ШИ, 34.

⁸⁶² Şâm недостаје у ШИ, 35.

⁸⁶³ eyâletlerine у P2, 52a, p. 15.

⁸⁶⁴ ba'de у P2, 52a, p. 17.

⁸⁶⁵ bâdiye-peymâ у ШИ, 35.

⁸⁶⁶ Следи ma'zûl ve Ma'lkara kasabasında gûşe-güzîn humûl olub dokuz yüz doksân dört у P2 (52б, p. 4-5) и у ШИ, 35.

⁸⁶⁷ Речи нема у P2, 52б, л. 6.

⁸⁶⁸ te'reke-i meşhûresinde у P2 (52б, p. 7) и у ШИ, 36.

⁸⁶⁹ Следи sadr у ШИ, 36.

⁸⁷⁰ 'uzmâyâ у P2 (52б, p. 8) и у ШИ, 36.

⁸⁷¹ Ma'lkara'ya у ШИ, 36.

⁸⁷² dîvân-ı bülend eyvâna i'âde-i у P2, 52б, p. 10; dîvân-ı bülend eyvâna у ШИ, 36.

oldukda (7) beş gün muhâsara ile sükânı penâh perde-i sâye-bân istîmân olub (8) Bolya'yı dahi dâhil dâ'ire ehl îmân oldu. Ol sene bu (9) mikdâr emr-i yesîr ile iktifâ olunub⁸⁷³ meştâ-yı Belgrâd'a nasb livâ-yı nusret (10) ihtivâ kaldı. Bin iki Zî'l-ka'âdesinde Yânu kal'asın[1] bend kemend (11) teshîr idüb yine Belgrâd'a hatt-ı rahl ikâmet etmişdi[.] Bin üç (12) Cemâzîyü'l-evvelisinde şehzâde-i Sultân Mehmed câlis⁸⁷⁴ rüzgâr⁸⁷⁵ mütekâ-yı saltanat (13) oldukda hâtem-i dest-i sadâret-i 'uzmâ kâ'im-makâm Ferhâd Paşa'nın pîrâye-i (14) dest emâneti olmagın[.] Üslûb-ı sâbik üzere Ma'lkara'ya⁸⁷⁶ bast-bisât (15) 'azlet eyledi[.] Sene-i merkûme Şevvâl'ında musâ'ade-i baht sâz-kâr

31a

(1) mu'âvenet eşrâf kibâr ile selefi Ferhâd Paşa'ya halef olub ber vech-i ilgâr (2) sefer-i⁸⁷⁷ diyâr-ı Eflâk'a tahrîk râyet âftâb işrâk eyledi[.] Amma henûz (3) ateş-i cenk ve sitîz şerer-hîz olmadın bâdiye-i hevl-engîz gürîze (4) 'inân-riz olmagın dest istîlâ-yı eşrâr müşrikîn ile cünûd müvahhidînin kimi (5) esîr kemend fitrâk ve kimi galtîde-i hâk helâk oldu.⁸⁷⁸ (6) Kendünün hod işi tebah oldu / Balçağa düşdü rû-siyâh oldu.⁸⁷⁹ (7) Leşker-i İslâmiyâne bu def'a isâbet eden musîbet ve⁸⁸⁰ hezîmet ve husrân ve⁸⁸¹ hayret (8) hûşmendân cihândır[.] Bu kâr bed-fercâm müstevhib helâk ve i'dâm iken (9) fakat bin dört Rebî'ül-evvelinde zehr-âbe-i 'azl ile telhkâm kılınmışdı. (10) Câ nişîni olân Lâlâ Mehmed Paşa maraz hâ'il şîrinçe⁸⁸² sadmesiyle⁸⁸³ (11) onuncu gün⁸⁸⁴ mesned hayâtdan zâ'il oldu[.] Hâmisen rûtbe-i vâlâ-yı (12) sadâret-i uz mâya nâ'il oldu[.] Bu def'a dört ay mikdârı manzûme-i (13) cihâdî tavsîf ve teşbîb ederek pâd-şâh-ı 'âlî-nijâdî gazâyâ tergîb (14) ve mehâmm-i seferî tertîb etmişdi[.] Sene-i mezbûre Şa'bân'ında 'ârıza-ı maraz-ı züheyr ile (15) ser-nihâde-i visâde-i bîmârî olub 'azm-ı sefer-i âhiret eyledi[.] Beş def'a

31b

(1) serdâr kâmkâr ve beş def'a sadr-i 'âlî-kadr olmak fakat bunun (2) hasîse-i baht nâ-pâydâridir⁸⁸⁵[.] Vefret servet ü yesâr ve kesret (3) hayarat ve âsârı gûş-güzâr sigâr ü kibârdır[.] Senî tis'înî mütecâviz (4) 'akd 'âşire mütenâhî bir pîr pür mekr ve keyn idi[.] İstanbul'da tevekkül (5) çeşmesi kurbinde i'dâd etdiği türbede mütevârî-i matmûre-ı zemîn (6) oldu[.] İki def'a 'asr-ı Murâd Hân Sâlis'de ve üç def'a 'ahd-i (7) Mehmed Han'ı'de vezîr-i a'zam olmuşdur[.] Mecmû'î müddet-i⁸⁸⁶ yedi sene (8) mikdârıdır[.] Ma'âyib ve⁸⁸⁷ mazâlimi beyânında mehere-i⁸⁸⁸ müverrihîn 'âlî merhûm ile (9) hem-zebân vifâk olmuşdur[.] Lâkin ezkurû mevtâkum bi'l-hayr mazmûn (10) şerîfî destûru'l-'amel kılınıp meydân safha-ı müsâvide tahrîk akdâm aklâma (11) akdâm/ekdâm olunmadı. Tecâveze'l-lâhu 'anh[.] **Siyâvuş Paşa** (12) Hırvadî'l-asldır[.] Harem-i sultânîden 'asr-ı Selîm Hân Sâni'de dokuz yüz (13) yetmiş beşde büyük mîrâhorlukla pâ-nihâde-i evvelîn pâye-i sadr-ı kâmrânî

⁸⁷³ *idüb* у P2 (526, p. 15) и у ШИ, 36.

⁸⁷⁴ Следи *kürsiyy-i zerkeş* у P2 (526, p. 17) и у P3, 118a, p. 3; *kürsiyy-i müzer-keş* у ШИ, 36.

⁸⁷⁵ Речи нема у P2 (526, p. 17), P3 (118a, p. 3) и у ШИ, 36.

⁸⁷⁶ *میخلفر ه ده* у P3, 118a, p. 6.

⁸⁷⁷ *sınur* уместо *sefer* у ШИ, 36.

⁸⁷⁸ Следи *beyt* у P2 (526, p. 22), P3 (1186, p. 1) и у ШИ, 37.

⁸⁷⁹ Следи *nesir* у P2 (53a, p. 2) и у P3, 1186, p. 2.

⁸⁸⁰ Нема везника у ШИ, 37.

⁸⁸¹ Нема везника у ШИ, 37.

⁸⁸² *şîrinçeden* у ШИ, 37.

⁸⁸³ Реч недостаје у ШИ, 37.

⁸⁸⁴ *günü* у ШИ, 37.

⁸⁸⁵ *pâydaridir* у ШИ, 37.

⁸⁸⁶ Следи *vezâreti* у ШИ, 37.

⁸⁸⁷ Нема везника у ШИ, 37.

⁸⁸⁸ *مهیر* у P2, 53a, p. 11.

(14) olub ba‘dehu Rumili eyâleti vesîle-i i‘tilâ-ı şânî olmuşdu[.] Rütbe-i (15) vezâret-i sâniye ile mesned-efrûz dîvân-ı ‘âlişân iken dokuz yüz doksânda

32a

(1) Sinân Paşa yerine âsaf şeref ‘unvân oldu⁸⁸⁹[.] Dokuz yüz doksân ikide (2) serdâr Cihân-gîr ibn Özdemîr ‘Osmân Paşa Dilîr teşrîf-i sadâret-i (3) ‘uzmâ ile tevkîr olunmagın havvâs takâ‘ud ile gûşe-gîr olmuşdu[.] Dokuz yüz (4) doksân dört Rebî‘u'l-evvelinde Mesîh Paşa'ya bedel sâniyen sadr-ı sadârete (5) mahall görüldü[.] Dokuz yüz doksân yedide vâki‘ vak‘a-ı mîr-i mîrân⁸⁹⁰ esnâ-yı⁸⁹¹ (6) küstâhî-i eşkiyâ-yı a‘vâm bâ‘is-i gazab-ı pâd-şâh-ı enâm olmagın (7) ‘azl nâ-be-hengâm ile nâ-kâm olmuşdu[.] Sene-i elf Cemâzîu' (8) l-âhiresinde Ferhâd Paşa yerine sâlisen mühr-i hümâyûn ile ikrâm olundu[.] (9) Bin bir Rebî‘u'l-âhîrinde tâ'ife-i sipâh der-gâh felek bâr-gâh pâd-şâhîde (10) ‘ulûfe bahânesiyle tertîb-sâz oldukları mukaddemât lecc ve ‘inâd (11) muntec/mentec eşkâl fesâd olmagın ‘azl-i ebed fermânı ile sadr-ı sadâretten (12) tard ve ib‘âd olundukda dâ'ire-i devletden dâmin çîn ferâgat olub (13) rütbe-i takâ‘ud vezâret ile Üskûdâr'da vâki‘ bahçesinde ferş kâliçe (14) ikâmet etmişdi[.] Bin on bir Rebî‘u'l-âhîrinde ‘azm-ı Gülşensarây cenân idüb (15) civâr-i rahmet-i medâr Ebü Eyüb Ensârî'de binâ ve ihzâr etdiği kubbe-i ‘âliyede

32b

(1) mihmân-ı hân-ı gufrân oldu[.] Müddet-i vezâretî ‘ahd-i Murâd Hân Sâlis'de (2) def‘a-ı evvelîde iki senedir[.] Def‘a-ı sâniyede üç senedir ve (3) def‘a-ı sâlisede ‘ahd-ı hilâfet-i Mehmed Hanî'de bir sene mikdârîdir[.] Halîle-i (4) celîlesi Fatıma Sultân nâmına bir ‘alî medrese bina ve dışralarda ba‘az-ı (5) âsâr-ı hayr inşâ etmişdir[.] ‘Adl ve insâfa mâ'il vezîr mu‘tedil (6) idi[.] Rahmetu'l-lâhi ‘aleyh[.] **Özdemiroğlu Osmân Paşa** (7) Darb-ı şimşir-i cihân-gîrî ile Habeş ve Yemen memleketlerin[i] dâhil kabza-ı iktidâr (8) idüb⁸⁹² meşâhîr gazât-ı nusret simâtdan Çerkesî'l-asl Özdemir (9) Paşa'nın netîce-i mukaddemât vücûdî ya‘nî⁸⁹³ ferzend-i mes‘ûd ‘âkıbet-i (10) mahmûdîdir[.] Dokuz yüz otuz üç hilâlinda tırâzende-i hulle/hille vücûd (11) ferzende-i⁸⁹⁴ meclis-i şühûd olmuşdur[.] Mâderî cânibinden nesl-i kerîmî hulefâ-yı (12) ‘Abâsiye'ye müntemî⁸⁹⁵ olur[.] İ‘dâd-ı sinîn-i ‘umr-ı nâzenînî vâsıl derece-i (13) ‘işrîn olmadın isti‘dâd hüdâdâd ile leâl-i âmâlî ümerâ-yı Mısır (14) Kahire silkinde mütelâlî olub beş seneden sonra per-der-pey⁸⁹⁶ Habeş (15) ve Yemen memleketleri fersûde-i semm/sim/süm semend⁸⁹⁷ hükûmeti olmuşdu[.] İhtilâl

33a

(1) hitta-ı Yemen⁸⁹⁸ ıslâhına me'mûr olan vâlî-i Mısır Kâhire Sinân Paşa'nın (2) râyiha-ı fâyiha-ı⁸⁹⁹ külâle tûg zafer fûrûgî havâle-i⁹⁰⁰ memâlik-i Yemenî henüz (3) reşk tabla-ı ‘attâr etmeden kerd/gerd

⁸⁸⁹ Подвученог нема у ШИ, 38.

⁸⁹⁰ *mîr-i mîrân'da* у P2, 53a, p. 19.

⁸⁹¹ Речи нема у P2 (53a, p. 19) и у ШИ, 38.

⁸⁹² *eden* у P2 (53б, p. 8) и у ШИ, 39.

⁸⁹³ *yine* у P2, 53б, p. 9.

⁸⁹⁴ *vücûd ve fûrûzende* у P2, 53б, p. 10; *vücûd fûrûzende* у P3, 121a, p. 3.

⁸⁹⁵ *müntehi* у ШИ, 39.

⁸⁹⁶ *pey-ender-pey* у P2, 53б, p. 10.

⁸⁹⁷ Следи *nevend* у P2 (53б, p. 11) и у ШИ, 39.

⁸⁹⁸ Следи *cânibini* у ШИ, 39.

⁸⁹⁹ Речи нема у ШИ, 39.

⁹⁰⁰ *havâlî-i* у P2 (53б, p. 14), P3 (121a, p. 11) и у ШИ, 39.

‘anberîn⁹⁰¹ şeb-dîz bâd-pây suhbâ⁹⁰² (4) reftârî itr-sâ-yî dimâg ahâlî-i⁹⁰³ Yemen olub gubâr⁹⁰⁴ fitne-i âl (5) muzahher/muzahhirden ol sâha-ı fesîhü'l-misâhayı sehâb şimşîr âb-gûn ile (6) tathîr ve kılâ‘-u-bikâ‘ın[1] bend kemend teshîr idüb vezîr-i mezbûrden kâd (7) ızrâr istiş‘âr etmegın kable'l-mülâkât beyt-i mukerrem tarafından savb-ı Âsîtâne-i (8) Sa‘âdet'e ‘inân-rîz ilgâr olmuşdu[.] Lede'l-vusûl Mehmed Paşa-yı Dilîr'in⁹⁰⁵ (9) desîse-i mekr⁹⁰⁶ ve gadr⁹⁰⁷ ile nakd sahîhü'l-‘ayâr hizemâtı⁹⁰⁸ sencîde-i mi‘yâr (10) nazar kabûl olmayub mahzûn ve melûl bir müddet gûşe-güzîn genc/ginc humûl (11) oldu[.] Bir müddet dahi bi'l-iktizâ hâric sûrde sâha-ı mezâristânda (12) eyyâm-i şitâ⁹⁰⁹ ve hengâm-ı berk⁹¹⁰ ve sermâda zarb-ı hiyâm ârâm eyledi[.] ‘Âkıbet-i (13) Lala Mustafa Paşa terbiyesiyle vâhidin ba‘de vâhidin Lahusâ ve Basra⁹¹¹ ve Âmid (14) eyâletlerine femân-fermâ-yı kesîrû'l-mahâmîd olub dokuz yüz seksen altıda ‘izz-i teşrîf-i (15) vezâret ile muhafaza-ı eyâlet-i Şîrvân⁹¹² nam-zed olundukda⁹¹³ kabza-ı şimşîr zer-nigâr

33b

(1) murassa‘ gılâfî zîb dest ictihâd idüb işâ‘a-ı eşi‘a-ı megâzî (2) için ‘alem-efrâz ‘arsa-ı cihâd oldu[.] Evvelen⁹¹⁴ Karabağ ve Mugân (3) etrâfın[1]⁹¹⁵ sûhte-i ateş hasâdet⁹¹⁶ idüb leşker mevr-i sümâr ile ahenk (4) kârzâr eden erş hânî pâ-mâl sadme-i inhizâm ve hâkister (5) şâh-râh hammâm eyledi İmâm Kulu Hân nâm sipehsâlârî otuz bin (6) Kızılbaş-ı bed-tebâr ile kantara-ı şimşîr ateş-bârdan güzâr etdirüb (7) şâh oğlu Hamza Mirzâ ile tertîb-sâz musâff gîrûdâr oldukda (8) mîg tig âb-gûn sâ‘ika bârândan⁹¹⁷ zemîn-i Îrân'da cuy-hûn-ı (9) sûrh serân-ı kâfir mâ-cerâ⁹¹⁸ mânend rûd Ceyhûn cereyân eyledi.⁹¹⁹ (10) Meydânı şöyle tutmuşdu sûrh-i ser-i leşî, rûbâh ve gürg ve seg oluşurdu. (11) birer leşi çaldırda Çaldırân'da çalib çarpan ehl-i cenk görmüş (12) değildir[.] Öyle kitâl-ı keşâkeşî⁹²⁰ makâm lecc ve hısâmda pâ-bercâ-yı sebât (13) ve karâr kimesne⁹²¹ kalmayub

⁹⁰¹ ‘anberîz y P2, 536, p. 14; следи pîr y P3, 121a, p. 12; ‘anber-rîz y ШИ, 39.

⁹⁰² sabâ y P2 (536, p. 15), P3 (121a, p. 13) и y ШИ, 39.

⁹⁰³ ehl-i y ШИ, 39.

⁹⁰⁴ gibâz y P2, 536, p. 15.

⁹⁰⁵ Tavîl'in y P2 (536, p. 18) ШИ, 39.

⁹⁰⁶ Речи нема y P2 (536, p. 18) и y ШИ, 39.

⁹⁰⁷ gadri y P3 (121b, p. 6) и y ШИ, 39.

⁹⁰⁸ hizemât y P2, 536, p. 18.

⁹⁰⁹ şitâ'da y P2, 536, p. 19.

⁹¹⁰ berf y P3, 121b, p. 10.

⁹¹¹ معره y ШИ, 39.

⁹¹² Şîrvân'a y P2 (536, p. 21) и y P2, 122a, p. 2.

⁹¹³ kılındıkda y P2, 536, p. 21.

⁹¹⁴ Речи нема y ШИ, 40.

⁹¹⁵ etrâfın y генитиву y ШИ, 40.

⁹¹⁶ hasâret y P2 (54a, p. 1) и y ШИ, 40.

⁹¹⁷ bârından y P3 (12a, p. 12) ШИ, 40.

⁹¹⁸ kâr-fermâyân y ШИ, 40.

⁹¹⁹ Следи beyt y P2, 54a, p. 5.

⁹²⁰ Део недостаје y ШИ, 40.

⁹²¹ Следи dahi y ШИ, 40.

câm⁹²² hûn âşâm hem-hâbe-i niyâm ve şîrân (14) gâbe-i İslâm gûşe-gûr⁹²³ ârâm olduktan sonra⁹²⁴ der-bend şemmâhi (15) tarafına imâle-i licâm idüb muşt-ı saht engüşt Hayber endâz ve cümle-i

34a

(1) dürüş hayderâne⁹²⁵ âhen-güzâr ile Demir Kapı talismanı feth ve melik-i (2) Dagestân meliklerinin putlerin[i] kesr⁹²⁶ eyledi[.] Hâsılı Demir Kapı⁹²⁷ Şîrvân'da (3) mâye-i ibtisâm sugûr-i İslâm olacak nîce âsâr-ı⁹²⁸ merdâneğî izhâr ve ol (4) aktârda on yedi⁹²⁹ kal'anın miftahini dâhil kabza-ı iktidâr idüb (5) zamîme-i kalem-rev-i 'Osmânî⁹³⁰ etdikden sonra deşt-i Kıpçak'dan 'azm dergâh Sultân (6) âfâk eyledi[.] Keffe'ye dâhil oldukda ber-mûcib-i misâl bî-misâl⁹³¹ Kırım Hanı (7) Mehmed Giray ile otuz yedi gün idâre-i akdâh kifâh idüb reh-güzârî⁹³² (8) iklim 'adem etdikden⁹³³ mashûbu's-selâme⁹³⁴ Âsitâne-i Sa'âdet'e vaz'-ı (9) kadem eyledi[.] Haric dâ'ire evhâm mazhar nevâziş ve ikrâm pâd-şâh enâm (10) olub dokuz yüz doksân iki Zî'l-hicce'sinde Siyâvuş Paşa yerine mühr-i (11) hümâyûn ile nâ'il⁹³⁵ merâm oldu[.] Bir ay mikdârı mutasaddî-i hall-ü-'akd-i (12) mesâlih 'âlem olub[.] Dokuz yüz doksân üç Muharrem'inde teshîr-i diyâr-ı (13) 'Acem'e tahrîk-i tûg⁹³⁶ 'ilm eyledi[.] Dârü'l-melik-i Erzincân Tebrîz kurbinde (14) sürh serân fitne engîz ile mutârha-ı kur'a-ı cenk ve sitîz⁹³⁷ muzafferâne (15) ve sadme-i hücm-e-i rüstemâne ile manzûme-i cem'iyetlerin[i] perîşân ve hitta-ı Tebrîzî⁹³⁸

34b

(1) dâhil hayta-ı nusret⁹³⁹ 'Osmâniyân eyledi[.] Otuz beş günde hisâr-ı (2) üstüvâr ile tahsîn⁹⁴⁰ zehâ'ir ve 'askerîn tevfir ve ta'yîn idüb ba'de' (3) l-'avd sene-i mezbûre Zî'l-hicce'sinde teng-nây ser-hadd fenâdan (4) fûshat-seray iklim-i bakâya vaz'-ı kadem eyledi[.] Müddet-i vezâretî 'ahd-ı Sultân (5) Murâd Hân Sâlis'de bir sene mikdârıdır[.] İ'dâd-ı sinîn-i sinn-i şerîfî meşârif (6) sittîn vezîr bî-'adîl sâhib-i temkîn idi[.] Rahmetu'l-lâhi 'aleyh⁹⁴¹[.] (7) Ferd⁹⁴² idi merd idi dilâver idi şekl-i insânda bir gazanfer idi[.] (8) **Hâdim Süleymân**⁹⁴³ Paşa 'Asr-ı Selîm Hânîde ki sultân (9)

⁹²² *husâm* у ШИ, 40.

⁹²³ Следи *künâm* у P2 (54a, p. 8), P3 (1226, p. 6) и у ШИ, 40.

⁹²⁴ *olub* вместо *olduktan sonra* у ШИ, 40; на истом месту следи *si'r: meydânı şöyle tutmuşdu sürh-i ser-i leşi, rûbâh ve gürg ve seg sürürdü birer leşi, çaldırdı Çaldırân'da çalib çarpasını, erbâb-ı cenk görmedi öyle keşâkeşi* bundan sonra.

⁹²⁵ Следи *dahi* у P3, 1226, p. 9.

⁹²⁶ *şikest* у ШИ, 40.

⁹²⁷ Следи *ve* у ШИ, 40.

⁹²⁸ *âsârı* у P2, 54a, p. 11.

⁹²⁹ Само *on* у P2, 54a, p. 11.

⁹³⁰ 'Osmâniyân у ШИ, 40.

⁹³¹ Следи *sultânî* у P2 (54a, p. 13) и у ШИ, 40.

⁹³² *رهکرای* у P2, 54a, p. 14; само *güzârî* у ШИ, 40.

⁹³³ Следи *sonra* у P2 (54a, p. 14) и у P3 (123a, p. 5).

⁹³⁴ *mashûben bi's-selâme* у ШИ, 40.

⁹³⁵ Речи нема у ШИ, 41.

⁹³⁶ Следи *ve* у P2 (54a, p. 17) ШИ, 41.

⁹³⁷ Следи *idiüb ve دستبر/ستبر* у P2, 54a, p. 18.

⁹³⁸ *Tebrîz* у P2, 54a, p. 19.

⁹³⁹ Речи нема у P2, 54a, p. 19.

⁹⁴⁰ Следи *ve* у P2 (54a, p. 20) и у P3, 1236, p. 3.

⁹⁴¹ Следи *beyt* у P2, 54a, p. 22.

⁹⁴² *ferîd* у P2, 546, p. 1.

⁹⁴³ *Mesîh* вместо *Süleymân* у P2 (546, p. 1), P3 (1236, p. 11) и у ШИ, 41.

Selîm⁹⁴⁴ Sâni'dir⁹⁴⁵[.] Kîler-i 'âmire muhterik oldukda kîlerci başı olunub **(10)** tekmîl-l mehâmm-ı kîler için eyâlet-i Mısır ihsân olunmuşdu[.] Ammâ destmâye-i **(11)** hüsn ve cemâlde⁹⁴⁶ bî-nasîb bir merd-i za'ifü't-terkîb olmanın tanzîm-i umûr-ı⁹⁴⁷ **(12)** Mısır⁹⁴⁸ iktidârîn[i] takrîb etmezlerdi[.] Lâkin beş sene mikdârı fermân-fermâ-yı **(13)** Kâhire-i Mısır ve ser-âmed vüzerâ-yı 'asr oldu[.] Ve merâsim-i âdâb ve vakâr ile **(14)** celâdet ve haşmet izhâr idüb meşâyih-i 'urbân ve tavâ'if-i ser-keşânî **(15)** tâziyâne te'dîb ile terhîb eyledi[.] Zabt-ü-rabt hükûmet ve⁹⁴⁹

35a

(1) vâbeste-i yâl-ü-bâl⁹⁵⁰ kıyâfet olmayub isti'dâd hüdâdâd kâbiliyet **(2)** mâder-zâde merbût ve menut idi ki 'aks-endâz mer'et zamîr pâd-şâh **(3)** İskender serîr olmanın ba'de'l-'azl muhriz-i şeref rû-mâl 'atebe-i câh ve celâl **(4)** oldukda vezâret-i sâniye ile revnak efzâ-yı sadr ikbâl olmuşdu[.] **(5)** Dokuz yüz doksân üç senesi Zî'l-hicce'sinde 'Osmân Paşa-yı dilîre **(6)** câ-nişîn oldu[.] Tahsîl bakâyâ-yı emvâl ve tekmîl zâyî'ât 'avâriz **(7)** lâzımü'l-istikmâle berzede dâmân ihtimâm ve tanzîm-i umûr-i ümem ve ıslâh **(8)** masâlih 'âleme sârif⁹⁵¹ nakdîne-i ikdâm/akdâm iken⁹⁵² dokuz yüz doksân **(9)** dört Rebû'l-âhir'inde bi'l-iktizâ reîsü'l-küttâb Hamza Efendi'nin tebdîlin[i] **(10)** idâre ve rikâb-ı hümâyûn⁹⁵³ 'arz ve ifâde etdikden müsâ'adeden mübâ'ade **(11)** etmegın sadâretde 'adem istiklâl bâ'is sudûr tekâsül ve ihmâldır **(12)** deyüb⁹⁵⁴ istid'â-yı 'azl idüb⁹⁵⁵ havvâs takâüd ile gûşe-güzîn 'uzlet oldu[.] **(13)** Müddet-i vezâretî 'asr-ı Murâd Hân Sâlis'de dört ay mikdârıdır[.] 'Âkil ve gayûr **(14)** vezîr-i sâhib-i şu'ûr idi[.] Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **Ferhâd Paşa** **(15)** Arnâvûdî'l-asldır[.] Harem âram nazîrden kapıcı başılık ile dışara çıkıyb devr-i

35b

(1) Murâd Hân Sâlis'de mîrâhor-ı kebîr ba'dehu yeniçeri agalığı ile tevkîr olmuşdu⁹⁵⁶[.] **(2)** Esnâ-yı sûr-ı hümâyûnda cilve-perdâz minassa-ı zuhûr olan şevr/sûr-i meşhûrde **(3)** ma'zûl ve ba'dehu Rumili eyâleti ile nâ'il me'mûl olub pâye-i vezâret-i **(4)** râbi'e ile zümre-i vüzerâ-yı⁹⁵⁷ kirâme⁹⁵⁸ dâhil olmuşdu⁹⁵⁹[.] Vezîr-i zor-âver **(5)** kûh-endâz olmanın teshîr-i melik-i Îrân'a debdebe-i serdârî⁹⁶⁰ ile revân **(6)** oldukdan⁹⁶¹ tîşe-i kahr-ı kahramânî ile ma'mûre-i buldân-ı Îrânî⁹⁶² vîrân ve leşker **(7)** hezîmet eser sürh seranî har-seng beyâbân hizlân idub kal'a-ı **(8)** revânî dâhil kabza-ı nusret-i 'Osmâniyân eyledi[.] Bir def'a dahi **(9)** serdâr cihân-gîr 'Osmân Paşa-yı dilîre câ-nişîn olub

⁹⁴⁴ Подвученог нема у Р2 (546, p. 2) и у ШИ, 41.

⁹⁴⁵ *Sâni'de* у Р2 (546, p. 2), Р3 (1236, p. 12) и у ШИ, 41.

⁹⁴⁶ *cemâldan* у Р2 (546, p. 3) и у Р3, 124a, p. 2.

⁹⁴⁷ Следи *bilâd-ı* у ШИ, 41.

⁹⁴⁸ *Mısır'a* у ШИ, 41.

⁹⁴⁹ Нема везника у Р3, 124a, p. 8.

⁹⁵⁰ *yâl* или *bâl* уместо *yâl-ü-bâl* у Р3, 124a, p. 8; *mâl* уместо *yâl-ü-bâl* у ШИ 41.

⁹⁵¹ *sarf* у ШИ, 42.

⁹⁵² *ederken* у ШИ, 42.

⁹⁵³ *hümâyûna* у Р2 (546, p. 11), Р3 (1246, p. 7) и у ШИ, 42.

⁹⁵⁴ *deyu* у Р2 (546, p. 12) и у ШИ, 42.

⁹⁵⁵ *etmegın* у Р3, 1246, p. 10.

⁹⁵⁶ *olunmuşdur* у ШИ, 42.

⁹⁵⁷ *vüzerâya* у ШИ, 42.

⁹⁵⁸ Реч недостаје у ШИ, 42.

⁹⁵⁹ *duhûl etmişdi* у Р2, 546, p. 17.

⁹⁶⁰ *serdâr* у Р2, 546, p. 18.

⁹⁶¹ *oldukda* у Р2 (546, p. 18) и у Р3, 1256, p. 10.

⁹⁶² *Îrân* у Р2, 546, p. 18.

âb-ı ateştâb (10) tûğ bî-dirîğ ile bakiye-i⁹⁶³ şerzîme-i eşrâr şerârepâş⁹⁶⁴ lehîb ve⁹⁶⁵ fesâdîn⁹⁶⁶ (11) ihmâd etdikden sonra ber-vefk-i dil-hâh şâh-ı ‘Acem ile sebîke-i sulhî kalıb îcâb⁹⁶⁷ kabûle (12) ifrâğ idub birâder-zâdesi⁹⁶⁸ Şâh⁹⁶⁹ Mîrzâ Haydârî ‘alâ tarîkû'r-rehn (13) istishâb ve taraf-i devlet-i ‘aliyye'ye tahrîk-i kâdîme-i şitâb eyledi[.] Dokuz yüz (14) doksan dokuzda⁹⁷⁰ vezîr-i sâni bulunmagın Sinân Paşa yerine âsaf cihân (15) baht⁹⁷¹ oldu[.] Sene-i elf Cemâzî'l-âhire'sinde cünha-ı⁹⁷² irtikâb dürûğ

36a

(1) ile giriftâr sekte-i ‘azl vâki⁹⁷³ olub makâm-ı evveline i'âde olmuşdu[.] (2) Bin üç⁹⁷⁴ Cemâzî'l-evvelisinde esnâ-yı cülûs-i hümâyûnlarında⁹⁷⁵ kâ'im-makâm⁹⁷⁶ sadâret-i (3) ‘uzmâ bulunmagın selefi Sinân Paşa'ya hayrû'l-halef oldu⁹⁷⁷[.] Sefer-i Eflâk'a ref livâ-yı (4) lâmi'ü'l-esrâf eyledi⁹⁷⁸ ba'de tayyû'l-mesâfe-i kurb ‘arsa-ı musâffa zarb-ı mazalle-i (5) karâr idüb câ-yı neberd pür şûre ‘ubür için tertîb-i cisre sarf-ı nakdine-i (6) makdûr eder⁹⁷⁹ iken bî-îcâb mûcib sene-i mezbûre Şevvâlinda desîse-i (7) mekr-i a'dâ ile belâ-yı nâ-geh-gîr ‘azla mübtelâ olmagın mühr-i hümâyûnî ahze (8) me'mûr olân kapıcılar kethüdâsı Ahmed Aga gelmezden mukaddem mehâmm-ı seferî meşâhîr (9) vüzerâdan Saturcu Mehmed Paşa'nın yed-i emânete teslîm idüb sebuk-bâr (10) sevb-i Âsitâne-i Sa'âdet'e ‘inân-rîz ilgâr oldu[.] Nâ-ma' hûd yollardan (11) nakl⁹⁸⁰ bâz-güne ile sahrâ-ı gerd beyâbân neverd olarak meyân şeb-i târda (12) hâric-i sûr-ı İstanbul'da vâki' çiftliğine gelib mütevârî-i matmûre-i hafâ (13) olmuşdu[.] İki aydan sonra ka'im makâm İbrahim Paşa gerîve-i ‘isyân⁹⁸¹ rûbeh karîb (14) ihtiyâle sâlik olub vâlîde Sultân şefâ'âtıyla cürm nâ-kerdeleri karîn ‘afv (15) hümâyûn olmuşdur deyü berîd-i beşâret nevîd ile giriftâr-i hufre-i âmîd etmegın beyne'

36b

(1) 'l-havf ve'r-ricâ muvakkıf/muvakkaf bürûze pâ-nihâde olub müntazır zuhûr hükm-i kazâ (2) iken bin dört Safer'inde tîşe-i endîşe-i a'dâ-yı gadr pîşe ile⁹⁸² (3) Yedi Kulle mahbesinde bîsütûn vücûdi ber-kende ve mûrg rûhî taraf (4) âşiyân kadîme⁹⁸³ bâl-efşân ve perende oldu[.] Hazret-i Ebû Eyüb Ensârî (5) radiyallâhu ‘anhu'l-bârî civârında i'dâd etdiği türbe-i mahsûsede (6) ser-dâde-i hâk fenâ ve hûşe-çîn hirmen du'â oldu[.] Müddet-i (7) vezâreti def'a-ı evellîde ‘asr-ı Murâd Hân

⁹⁶³ *bakiyetü's-süyûf olan* уместо *bakiye-i şerzîme* у ШИ, 43.

⁹⁶⁴ *şerârepâşın* (ГЕНИТИВ) у P2 (54б, л. 21) и у ШИ, 43; *şerârepâşın* (СКРАЋЕНИ АКУЗАТИВ) у P3, 125б, р. 3.

⁹⁶⁵ Нема везника у P3, 125б, р. 3.

⁹⁶⁶ *fesâdını* у P2 (54б, р. 21) и у ШИ, 43.

⁹⁶⁷ Следи везник *ve* у P2 (54б, р. 22), P3 (125б, р. 4) и у ШИ, 43.

⁹⁶⁸ *birâder-zâde-i* у P2 (54б, р. 22) и P3, 125б, р. 5.

⁹⁶⁹ Речи нема у ШИ, 43.

⁹⁷⁰ *dokuz Şevvâlinda* у P2 (54б, р. 23), P3 (125б, р. 8) и у ШИ, 43.

⁹⁷¹ *bahşa* у P2 (55а, р. 1), P3 (125б, р. 9) и у ШИ, 43.

⁹⁷² Следи *taksîr ve* у ШИ, 43.

⁹⁷³ Речи нема у P2, 55а, р. 2.

⁹⁷⁴ *yüz* у ШИ, 43.

⁹⁷⁵ *hümâyûnda* у P2 (55а, р. 2), P3 (125б, р. 12) и у ШИ, 43.

⁹⁷⁶ Следи *sadr-ı* у ШИ, 43.

⁹⁷⁷ *olub* у P2 (55а, р. 3) и у ШИ, 43.

⁹⁷⁸ Део недостаје у P3, 126а, л. 1.

⁹⁷⁹ Речи нема у P2, 55а, р. 5.

⁹⁸⁰ *na 'l* у P2 (55а, р. 8.) и у ШИ, 43.

⁹⁸¹ Речи нема у P2 (55а, р. 10) и P3, 126а, р. 13.

⁹⁸² Следи *medâ'd-dehr* у ШИ, 43.

⁹⁸³ *kadîm* у P3, 126а, р. 7.

Sâlis'de sekiz ay ve def'a-ı (8) sâniye⁹⁸⁴ 'ahd-i hilâfet-i⁹⁸⁵ Mehmediyye'de altı ay mikdârıdır⁹⁸⁶[.] Şeref seferlerinde (9) dahi⁹⁸⁷ sûret-pezir olan tavâmîr-i hizemât-ı mebrûre ve menâşîr-i mesâ'î-i (10) meşkûresi yed-i keyd-i sinân⁹⁸⁸ ile endâhte-i tâkçe nisyân oldu[.] (11) Rahmetullâhi 'aleyh[.] **Lala Mehmed Paşa** Saruhan diyârında (12) bir za'îmin ferzend-i⁹⁸⁹ fûrûzende-i gevheridir⁹⁹⁰[.] Sultân Murâd Hân Sâlis (13) şehzâde iken der-gâh-i felek bâr-gâh⁹⁹¹ mîhr-i iltimâ'⁹⁹² hizemâtıyla şeref-yâb olân (14) zümre-i çâvuşândan Tekeli Mehmed Çâvuş demekle ma'rûf idi[.] Esnâ-yı cülûs-i (15) hümâyûnlarında 'imâret-i harem beytül-ma'mûr için fermân-fermâ-yı 'âlî⁹⁹³ şerefyâfte-i

37a

(1) sudûr olan⁹⁹⁴ hizmet-i ketâyib binâ-yı harem beyt-i⁹⁹⁵ şerîf ile teltîf olunmuşdu[.] (2) Ba'dehu halına münâsib ba'z-ı menâsib ile taklîb-i evrâk-ı safahât (3) eyyâm ve leyâl⁹⁹⁶ ederek dokuz yüz doksanda şehzâde-i kâmrân Sultân (4) Mehmed Hân livâ-yı Magnîsâ'ya sâye-endâz iclâl oldukda hizmet-i (5) 'ilm ser-bülend âftâb peyker ile behrever buyurulub⁹⁹⁷ kemâl sadâkat ve hüsn-i (6) kifâyeti mânend mîhr-i 'âlem-efrûz rûz-be-rûz bir⁹⁹⁸ pertev-endâz 'arsa-ı (7) zuhûr ve⁹⁹⁹ bürûz olmanın duhter dâye-i şehzâde-i cihân 'akd¹⁰⁰⁰ gerden (8) izdivâci kılınub revâc¹⁰⁰¹ dîbâc¹⁰⁰² ile bâzâr i'tibârî revâc (9) bulmuşdu[.] Bu takrîb ile defterdâr ba'dehu mevki' nâm-dâr olub giderek (10) murabba'-nişîn çâr-bâlîş lâlâyı oldu[.] Bin üç Hilâlinda şehzâde-i (11) 'âlî-baht pîrâye-i bahş tâc-u-taht olduklarında lü'lü' lâlâ gibi muntazam-i silk-i (12) vüzerâ ve vişâh es-sadr sudûr sadr ârâ olub bin dört (13) Rebî'u'l-evvel'inde Sinân Paşa yerine rev-nak bahş müzerkeş müttekâ-yı sadâret-i (14) 'uzmâ oldu[.] Amma 'ârıza-ı hâ'ile-i şîr-pençeye giriftâr ve ol maraz (15) düşvâr 'ilâc ile zâr-ü-nizâr olmanın fakat bir def'a hezâr maşakkat ile

37b

(1) bî-tâb ve tûvân mesned-nişîn dest-gâh vezâret-penâh dîvân (2) oldu[.] 'Âkıbet ser-pençe-i şikence-i şîr-pençeden tahlîs-i girîbâne (3) imkân¹⁰⁰³ olmayub onuncu gün¹⁰⁰⁴ nâ-gâh¹⁰⁰⁵ bezl nakdîne-i rûh-i revân (4) ve terk-i âlâyîş cihân idüb şeyh vefâ câmi'-i şerîfi¹⁰⁰⁶ hatîresinde mütevârî-

⁹⁸⁴ *sâniyede* y P2 (55a, p. 15), P3, 1266, p. 12, и у ШИ, 43.

⁹⁸⁵ Следи *sultân* y ШИ, 43.

⁹⁸⁶ Следи *şüc 'ân vüzerâ-yı 'âlîşândan be-der sûtûr 'adîmü'l-akrân idi* y P2 (55a, p. 16) и у ШИ, 44.

⁹⁸⁷ Речи нема y P2 (55a, p. 16) и у ШИ, 44.

⁹⁸⁸ Следи *cân-sitân* y P2 (55a, p. 17) и у ШИ, 44.

⁹⁸⁹ *ferzende* y P2 (55a, p. 19) и P3, 127a, p. 4.

⁹⁹⁰ *ahter* уместо *gevher* y ШИ, 44.

⁹⁹¹ *bâr-gâhları* y P2 (55a, p. 19), P3 (127a, p. 6) и у ШИ, 44.

⁹⁹² Подвученог нема y P2 (55a, p. 19), P3 (127a, p. 6) и у ШИ, 44.

⁹⁹³ *fermân-ı 'âlî* y P2 (21) и у ШИ, 44.

⁹⁹⁴ *oldukda* y P2 (55a, p. 21) и у ШИ, 44.

⁹⁹⁵ Речи нема y ШИ, 44.

⁹⁹⁶ *leyâli* y ШИ, 44.

⁹⁹⁷ *buyurub* y P2, 55a, p. 24.

⁹⁹⁸ Речи нема y P2 (556, p. 1), P3 (1276, p. 3) и у ШИ, 44.

⁹⁹⁹ *rû* y ШИ, 44.

¹⁰⁰⁰ Следи опет *'akd* y ШИ, 44.

¹⁰⁰¹ *düvvâc* y P2 (556, p. 2) и у ШИ, 44.

¹⁰⁰² Следи *ibtihâc* y P2 (556, p. 2) и у ШИ, 44.

¹⁰⁰³ Речи нема y P2, 556, p. 7-8.

¹⁰⁰⁴ *günü* y ШИ, 45.

¹⁰⁰⁵ *nâ-kâm* y P2 (556, p. 8), P3 (128a, p. 5) и у ШИ, 45.

¹⁰⁰⁶ Речи нема y P2 (556, p. 8), P3 (128a, p. 6) и у ШИ, 45.

i (5) matmûre-i¹⁰⁰⁷ zemîn oldu[.] ‘Adl ve dâd ve salâh ve sedâde mu‘tâd (6) asaf melik nihâd idi.¹⁰⁰⁸ Mevlânâ Münşi ‘Abdülkerîm Marmara kasabasından¹⁰⁰⁹ (7) çerâg-endâz¹⁰¹⁰ encümen şühûd olmak üzere tahrîr ve mebâdî-i zuhûr (8) devletin[i]¹⁰¹¹ nev‘a nüvîsendegân âsâra¹⁰¹² mugâyir takrîr etmiştir¹⁰¹³[.] ‘Alâ kilü’ (9) t-takdireyn evvelîn pâye-i hizemât-ı sâfiledir[.] On ikinci senede (10) zirve-i ‘âlyâ-yı sadr-ı sadâret-i uzmâya i‘tilâ etdiği ‘an‘ana sikât (11) rûvât ile resîde-i derece-i îkândır[.] Rahmetullâhi ‘aleyh[.] (12) İbrahim Paşa[.] Bosnevî'l-asldır[.] Harem-i hümayûnda (13) silahdâr-i şehriyârî iken dokuz yüz seksen yedide aga-yı yeniçeriyân (14) ve seksen dokuzda Rumili'ne mîr-i mîrân olub doksanda rütbe-i (15) ‘aliye-i vezâret ile bekâm doksan¹⁰¹⁴ üçde pîrâmen-i Şâm'da nat‘

38a

(1) endâz ârâm olan Dürzi nâ-fercâmların[ı]¹⁰¹⁵ rûz-ı rûşen eyyâm¹⁰¹⁶ (2) zinde-gânların[ı] karîn-i Şâm hammâm etmek için ber mûcib-i fermân lâzımı'l-ahkâm¹⁰¹⁷ (3) sarf-ı zimâm idüb meş‘ale-i tîg-i Dimaşkî nijâd ile mânend âftâb ‘âlem-tâb havâli-i (4) Şâm'dan ref‘-i zalâm/zallâm etmişti[.] Ba‘dehu¹⁰¹⁸ mahatt âmâl ricâl¹⁰¹⁹ olan der-gâh (5) muhalled/muhallidü'l-ikbâla¹⁰²⁰ rû-mâl idüb ‘Âyşe Sultân¹⁰²¹ üç yüz (6) bin altın mehr ile tezvîc idüb¹⁰²² vezâret-i sâniye ile kâlâ-yı (7) girân-kadr i‘tibârî tervîc olundu[.] Bin üçde kâ'im-makâm¹⁰²³ ve bin (8) dört Şa‘bân'ında Sinân Paşa yerine teşrîf-i sadâret-i ‘uzmâ ile bekâm (9) ve Egri seferinde mülâzim rikâb pâd-şâh¹⁰²⁴ zafer encâm oldu[.] Rûz firûz¹⁰²⁵ (10) feth-i¹⁰²⁶ nusret endûzde Cıgâlazâde Sinân Paşa hoca efendi (11) terbiyesiyle mekân-i asafide mekîn oldukda kırk gün mikdârı¹⁰²⁷ savma‘a-ı (12) hamûlde riyâzet ‘azl ile çile¹⁰²⁸ güzîn olmuşken ba‘de'l-‘avd hirmenli menziline (13) tekrâr makâmına i‘âde olunmuşdu[.] Bin altı Rebî‘u'l-âhir'inde¹⁰²⁹ Tatar Han (14) mâcerâsı bâ‘is tekdîr ser-çeşme-i hâtîr hatîr pâd-şâh İskender serîr olmagın (15) dâhiye-i ‘azl ile dil-gîr oldu[.] Bin yedi senesi Cemâziu'l-âhire'sinde

38b

¹⁰⁰⁷ matmûresinde y P2, 556, p. 9.

¹⁰⁰⁸ Следи rahmetullâhi y P2 (556, p. 9) и rahmetullâhi te‘âlâ ‘aleyh y P3, 128a, p. 8.

¹⁰⁰⁹ kasabasında y P2, 556, p. 10.

¹⁰¹⁰ çerâg-efrûz y P2 (556, p. 10) и y P3, 128a, p. 10.

¹⁰¹¹ пун акузатив - devletini y ШИ, 45.

¹⁰¹² âsârın[ı] y ШИ, 45.

¹⁰¹³ eylemiştir y P2 (556, p. 11) и y ШИ, 45.

¹⁰¹⁴ Следи birde vâlî-i vilâyet-i Mısr-ı zâtü'l-ahrâm olmuşdu doksan y P2 (556, p. 14) и y ШИ, 45.

¹⁰¹⁵ nâ-fercâmin y P2 (556, p. 15) и y ШИ, 45.

¹⁰¹⁶ Подвученог нема y P2 (556, p. 15) и y ШИ, 45.

¹⁰¹⁷ nâfizü'l-ahkâm y P2 (556, p. 16) и y ШИ, 45.

¹⁰¹⁸ ba‘de y P2, 556, p. 17.

¹⁰¹⁹ ricâl amâl y P2 (556, p. 17), P3 (1286, p. 12) и y ШИ, 46.

¹⁰²⁰ muhalled/muhallidü'l-âmâla/imâle ikbâl y P3, 1286, p. 12-13.

¹⁰²¹ Sultân y P2, 556, p. 17.

¹⁰²² Реч недостаје y P2 (556, p. 18), P3 (129a, p. 1) и y ШИ, 46; следи везник ve y P2 (556, p. 18) и y ШИ, 46.

¹⁰²³ Следи ‘âlî makâm y P2 (556, p. 19) и y ШИ, 46.

¹⁰²⁴ Следи enâm y ШИ, 46.

¹⁰²⁵ Следи везник ve y P2, 556, p. 20.

¹⁰²⁶ fesîh y P3, 129a, p. 5.

¹⁰²⁷ mikdâr y P2, 556, p. 21.

¹⁰²⁸ چله y P2, 556, p. 21.

¹⁰²⁹ Rebî‘ü'l-evvelinde y P2, 556, p. 22.

(1) murabba‘-nişîn çâr-bâlîş asafî olan Cerrâh Mehmed Paşa¹⁰³⁰ ‘illet nikrîse (2) ibtilâ ile nâ-tüvân olub havâss takâ‘ud ile bâ-keşîde dâmin ‘uzlet (3) oldukda sâlisen pîrâye-bahş mesned-i sadâret oldu[.] Sene-i mezbûre (4) Şevvâlında cânib-i Engerüse haşmet-i ser-‘askerî ile tevcîh livâ-yı feth (5) intimâ idüb Budîn kurbinde darb mazalle-i ikbâl ve etrâf ve civârında¹⁰³¹ (6) gâretgerân¹⁰³² cünûd zafer-nümûd irsâl eyitdi[.] Diyâr vârât¹⁰³³ Uyvâr'a dek (7) fersûde-i ni‘âl matâyâ-yı ebtâl ricâl ve mu‘asker zafer eser esîr¹⁰³⁴ (8) ve¹⁰³⁵ mâl ile mâl-a-mâl oldu[.] Bu def‘a a‘dâ-yı dîne bu mikdâr (9) gûşmâl ile iktifâ idüb umûr-ı sugûr ma‘mûreye hüsn-i nizâm verdikden sonra (10) meştâ-yı Belgrâd'da hatt-ı rahl ârâm eyledi[.] Bin dokuzda tahrîk (11) rikâb nehzat idüb Lofca nâm hisarı dâhil kabza-ı iktidâr (12) etdikden sonra Kânije cânibine sarf ‘inân yekrân sabâ reftâr (13) eyledi[.] Mersûm-ı hâme-i nüvîsendegân âsâr olduğu üzere ol (14) hisn-i üstüvârî feth ve tabur-ı küfârî kesr idüb cânib-i meştâ-yı (15) Belgrâd'a ref‘ livâ-yı ‘azîmet eyledi[.] Bin on Muharrem'inde mu‘tâd

39a

(1) üzere otak gerdûn nitâka vaz‘-ı kadem etdiği esnâda iklim-i (2) ‘Adem'e tahrîk-i tuğ ve ‘ilm eyledi na‘şî İstanbul'a îsâl ve Şehzâde (3) câmi‘i¹⁰³⁶ şerîfî haremînde vedî‘â-ı rahmet-i Îzed müte‘âl kılındı[.] Müddet-i (4) vezâreti ‘ahd-i hilâfet-i Mehmedî’de beş senedir[.] Ma‘den lutf (5) ve sehâ¹⁰³⁷ ‘âkil dîvâne-nümâ vezîr bî-nazîr idi[.] Tafsîl-i ahvâlî zîb-i (6) sahâ’if-i¹⁰³⁸ kütüb ve âsâr olmagın¹⁰³⁹ iksâr olunmadı[.] Rahmetullâhî ‘aleyh[.] (7) **Cıgâlazâde Sinân Paşa**[.] Efrencî'l-aslıdır[.] Eyyâm-ı sagırında (8) guzât-ı İslâm sebî ve igtinâm idüb bi-resm-i pîşkeş ‘asr-ı Süleymanî’de (9) saray-ı hümâyûna göndermişler idi[.] Tayy-ı mesâfe merâtib ederek dışara (10) çıktıkda yeniçeri agâsı olub ba‘dehu elviye-i ‘adîdeye sâye-endâz hükûmet (11) olmuşdu şeref seferlerinde hizemât-ı pesendîdesi sencîde-i mi‘yâr¹⁰⁴⁰ kabûl olmagın (12) zümre-i vüzerâ-yı kirâma dühûl idüb birkaç def‘a berr ve bahre serdâr (13) nusret şümûl oldu[.] Eğri seferinde¹⁰⁴¹ zuhûr¹⁰⁴² feth ve zafere sebep sûrîdir (14) deyü hocâ efendi terbiyesiyle bin beş Rebî‘u’l-evvel’inde İbrahîm Paşa’ya (15) câ-nîşîn oldu¹⁰⁴³[.] Henûz tekmîl-i erba‘în etmeden sudûr zellât ile rütbe-i¹⁰⁴⁴

39b

(1) vilâyetden ‘azl ve sukût¹⁰⁴⁵ istihkâkı müstebîn olmagın çile-i riyâzet (2) ‘azl ile gûşe-güzîn¹⁰⁴⁶ zâviye-i ‘uzlet oldu[.] Bin altı (3) hudûdunda gamân bî-pâyân ihsân sultânî mevc endâz olub (4) kapûdânlık rütbe-i refî‘esiyle i‘zâz olundu[.] Bin on ikide (5) teşrîf-i ‘unvân-ı serdârî ile cânib-i kişver-i İrân'a takrîk rikâb (6) nehzat idüb şâh girye’l-likâ mütevârî metmûre-i hafâ olmagın (7) bir

¹⁰³⁰ paşanın y ШИ, 46.

¹⁰³¹ cevâbına y P3, 1296, p. 6.

¹⁰³² gâretgerane y ШИ, 46.

¹⁰³³ küffâr verâ-yı вместо vârât y P2 (56a, p. 2) и y ШИ, 46.

¹⁰³⁴ Следи ile y P2, 56a, p. 3.

¹⁰³⁵ Нема везника y P3, 1296, 9.

¹⁰³⁶ câmi‘ y P3 (130a, p. 8) и y ШИ, 47.

¹⁰³⁷ Подвученог нема y P2, 56a, p. 10.

¹⁰³⁸ Речи нема y P3, 130a, p. 11.

¹⁰³⁹ kütüb-i tevârihinde zînet-efzâ-yı sahâ’yif-i âsâr olmagın y ШИ, 47.

¹⁰⁴⁰ Следи nazar y ШИ, 47.

¹⁰⁴¹ Следи silve-ger meclâ-yı y ШИ, 47.

¹⁰⁴² Следи olan y ШИ, 47.

¹⁰⁴³ olmuşdu y P2 (56a, p. 17) и y ШИ, 47.

¹⁰⁴⁴ Следи ve y ШИ, 47.

¹⁰⁴⁵ sukûta y P2 (56a, p. 18) и y ШИ, 47.

¹⁰⁴⁶ gûşe-nişîn y ШИ, 47.

müddet herze kerd deşt ü sahrâ olub Vân'a geldikde hilâf (8) resm-i kadîm tedârik esbâb şitâya iştigâl eyledi[.] Bu esnâda (9) tefrika sipâh bâ'is cemiyet şâh kem-râh/güm-râh olub vak'a-ı şenî'e-i (10) meşhûre cilve-nümâ-yı arsa-ı zuhûr oldu[.] Egerçe telâfi-i ma-fât (11) dâ'iyesiyle sene-i âtiyede 'asker encüm şümâr ile 'azm râh idub (12) mübâşir-i cenk ü peykâr ve mutasaddî kâr-zâr oldu[.] Ammâ bâdî-i (13) emirde sûret-pezir olan mukaddemât-ı feth u zafer sû-ı tedbîr ile (14) 'aks-ı kazıyye-i¹⁰⁴⁷ intâc idüb encâm-kâr hezîmet ve firâra mü'eddâ (15) olmagın üftân u hîzân meştâ-yı Âmid'e raht endâz karar olmuşdu.

40a

(1) Bin on dört hilâlinda¹⁰⁴⁸ istîlâ-yı¹⁰⁴⁹ endûh ve gamm birle 'azm kişver 'adem (2) eyledi[.] Müddet-i vezâreti kırk gündür[.] Egerçe cerî ve cesûr vezîr (3) sâhib-i şü'ûr idi[.] Ammâ tünd-hûy ve magrûr idi[.] Rahmetullâhi 'aleyh[.] (4) **Hâdim Hasan Paşa**[.] Harem irem nazîr şehriyârîde hazînedâr (5) başı iken dokuz yüz seksen sekizde vezâret ile vâlî-i vilâyet-i (6) Mısır oldu[.] Doksân birde Âsitâne-i mekârim nişâna ser-nihâde-i (7) 'ubûdiyyet oldukda Yedi Kule mahbesinde bir müddet giriftâr-i bend mihnet (8) oldu[.] Reh-yâb rehâ oldukda eyâlet-i Şirvân'a revân ve ba'de' (9) l-kufûl vezâret-i râbi'a ile kâmrân olub Sultân Mehmed Hân (10) Egri seferine tevcih¹⁰⁵⁰ veche-i 'azîmet buyurduklarında İstanbul'un (11) makâlîd hükûmetin[i] bir? kifâyetine¹⁰⁵¹ teslîm buyurmuşlar idi[.] Bin altı (12) Rebî'ü'l-evvel'inde İbrahîm Paşa yerine mühr-i hümâyûn ile tekrîm oldu[.] (13) Ammâ bâdî-i emirde Bâb-ı irtişâyı bâzû envâ mazâlîme âgâz (14) idüp Vâlîde Sultânî tama'-ı hâm ile ithâm ve kapu-agası Gazanfer agayı (15) kem-nâm künâm¹⁰⁵² 'adem etmekle teşmîr-i akdâm akdâm etmegin sene-i mezbûre Ramazân'ında

40b

(1) câmi'-i cedîde vaz'-ı esâs olduğu gün tîşe-i kahr şehriyârî¹⁰⁵³ (2) ile bünyâd¹⁰⁵⁴ vücûdî karîn indirâs olub İstanbul'da (3) âsar-i hayrinden olan medrese-i hatîresinde mekîn zîr zemîn (4) oldu[.] Müddet-i vezâreti 'ahd-i Mehmedî'de altı ay mikdaridir[.] (5) Egerçe vezir-i sâhib-i¹⁰⁵⁵ şü'ûr idi[.] Ammâ tama'kâr ve magrûr idi[.] (6) Rahmetullâhi 'aleyh¹⁰⁵⁶[.] **Cerrâh Mehmed Paşa**[.] Harem muhterremde hâs (7) oda hizmetiyle şeref-yâfte-i ihtisâs olan zümre-i havâss ihlâs (8) menâsdan olmagın hizmet-i hattân-ı şehzâde-i Mehmed Han ile müşârün (9) bi'l-benâmî olub yeniçeri ağalıkla dışara çıkdıktan sonra vezâret-i¹⁰⁵⁷ (10) ve sâlîse ile pâ-nihâde-i sudûr-ı dîvân-i bülehd eyvân oldu[.] Bin dört (11) hilâlinda Belgrâd zahîresi iştirâsına ta'yîn olunub ba'de itmâmü'l-merâm vezâret-i (12) sâniye ile mesned-i kâ'im-makâmîde mekîn olmuşdu[.] Bin altı Ramazân'ında Hadim (13) Hasan Paşa yerine sâhib-i sadr temkîn oldu[.] Lâkin baht nâ-pây-dâr (14) 'illet-i nikrîse giriftâr idüb bi'z-zât temşiyet-i mehâmm-ı enâmda (15) ikdâm/ekdâm ikdâm/ekdâm ile kıyâma 'adem kadem iktidârî nümâyân olmagın bin yedi

41a

¹⁰⁴⁷ *kazıyye'yi* y III, 48.

¹⁰⁴⁸ *hudûdunda* y P2, 566, p. 2.

¹⁰⁴⁹ Следи *refâkat* y P2 (566, p. 3) и y III, 48.

¹⁰⁵⁰ Следи *ve* y III, 48.

¹⁰⁵¹ *keff-i kifâyetine* y III, 48.

¹⁰⁵² Речи нема y III, 49.

¹⁰⁵³ *şehriyar* y P2, 566, p. 12; *pâd-şâhî* y III, 49.

¹⁰⁵⁴ *bünyân* y P2 (566, p. 12) и y III, 49.

¹⁰⁵⁵ Следи *'akl* y III, 49.

¹⁰⁵⁶ *tecâvaza'l-lâhu 'an seyri'âtihi* вместо *rahmetullâhi 'aleyh* y P2 (566, p. 14) и y III, 49.

¹⁰⁵⁷ *râbi'e* y P2 (566, p. 17) и y III, 49.

(1) senesi Cemâziye'l-âhire'sinde 'ârıza-ı maraz-ı 'azl ile pâ-nihâde-i bister takâ'ud (2) oldu[.] Bin on iki Şa'bân'ında matâ'a-ı devlet dünyâ-yı bî-bakâye puşt¹⁰⁵⁸ (3) pâzen istignâ olub piyâde-rev-i der-gâh-ı re'fet-penâh¹⁰⁵⁹ kibriyâ (4) oldu[.] Na'ş İstanbul'da ismine izâfet ile mahsûs¹⁰⁶⁰ câmi'-i (5) şerîf hatîresinde türbe-i mahsûsede mütevârî ve müddet-i vezâreti (6) on bir ay mikdarıdır[.] 'Ahd-i hilafet-i Mehmediyyede murabba'-nişîn sadr-ı (7) sadâret olan vüzerâ'yı güzînden leyyinü'l-cânib âsaf (8) sâhib temkîn idi[.] Rahmetullâhi 'aleyh[.] **Yemişçi Hasan Paşa**[.] (9) Giyâh hod-ruy âsâ Arnavûd diyârında ser-zede-i küh-sâr vücûd olmuşdur[.] (10) Dokuz yüz seksen beşde zülflü¹⁰⁶¹ baltacılar zümresine duhûl olub (11) mânend sünbül gîsû-dâr şâyân nigâh i'tibâr olmuşdu[.] Ba'dehu (12) çeşnegîr başı ve kapıcılar kethüdâsı ve iki def'a yeniçeri ağası (13) olub vezâret-i¹⁰⁶² râbi'a ile kubbe-nişîn olub tecdîd-i sikke-i ve ba'z-ı¹⁰⁶³ (14) emvâla ta'yîn olundu[.] Nahl berûmend riyâz kâmrânîden iktitâf (15) şümâr¹⁰⁶⁴ âmâl idüb bin dokuzda ka'im-makâm-ı bülend ikbâl ve bin on

41b

(1) Muharrem'inde İbrahîm Paşa yerine sadr bâhirü'l-iclâl oldu[.] Mu'âsker (2) zafer eser cânibine 'inân-tâb şitab olmak üzere misâl bî-misâl (3) sultânî şeref-yâfte sudûr oldukda hulûl kurb-ı şitâyî bahâne (4) idüb gâ'ile-i seferî sene-i âtiyeye¹⁰⁶⁵ tevkîf etmek dâ'iyesiyle bast (5) etdiği mukaddemât-i mümevvehe netîce¹⁰⁶⁶-pezîr olmayacak hâh ve nâ-hâh bedraka-ı (6) âh ile tasmîm-i 'azîmet râh etdi[.] Ammâ mesned-i iftâdan¹⁰⁶⁷ Edirne pâyesine (7) varınca menâsıb-ı 'ilmiyeyi tagbîr ve tebdîl ve sâir¹⁰⁶⁸ erbâb¹⁰⁶⁹ merâtibi¹⁰⁷⁰ dil-hâhî (8) üzere terfi' ve tezlîl etmedikçe hatve cünbân nehzat olmadı[.] (9) Mevkib firûzî rikâb fersûde sim semendî olunca İstoni Belgrad'ı yed-i (10) küffâr bed-tebârin¹⁰⁷¹ kemend teshîre bend etmegin nez' istihlâsına egerçe bezl (11) nakdîne-i ihtimâm etdi[.] Ammâ kudûm şûmî 'asâkir-i nusret lüzûmî tabur (12) cenkinde pâ-mâl sadme-i hezîmet idüb bî-destmâye-i zafer meştâ-yı Belgrâdî (13) makarr etmiş idi[.] Bin on bir¹⁰⁷² Muharrem'inde meded-kârî-i 'inâyet-i bârî ile (14) hisn-i mezbûr¹⁰⁷³ eyâd-i a'âdîden istirdâd olundu[.] Ammâ mukaddemât (15) lecc ve 'inâd¹⁰⁷⁴ mentec eşkâl-i fesâd olub a'dâ-yı li'âm birûnî muhâsaraya

42a

(1) cesâret ve etrâfın[1] sũhte-i âteş hasâret eyledi[.] (2) Bu hilâlde Âsitânedede tecemmu' eşrâr ve¹⁰⁷⁵ eşkıyâ ile 'aks-endâz mezâyâ-yı (3) zuhûr olan ihtilâl 'inân ihtiyârın[1] rübûde-i şiken savlecân bî

¹⁰⁵⁸ Следи ve у ШИ, 49.

¹⁰⁵⁹ Речи нема у P2, 566, p. 21-22.

¹⁰⁶⁰ *ma 'rûf* у P2 (566, p. 22) и у ШИ, 49.

¹⁰⁶¹ زلفى زلغى у P2, 566, p. 26.

¹⁰⁶² Следи *ile eyâlet-i Şirvâna revân oldu ba 'de'l-kufûl vezâret-i* у P2 (57a, p. 1-2) и у ШИ, 50.

¹⁰⁶³ Подвученог нема у P2, 57a, p. 2.

¹⁰⁶⁴ *semâr* у ШИ, 51.

¹⁰⁶⁵ *âtiyede* у P2, 57a, p. 5.

¹⁰⁶⁶ Речи нема у P2, 57a, p. 6.

¹⁰⁶⁷ افتادن у ШИ, 50.

¹⁰⁶⁸ *sâ'iri* у P2, 57a, p. 7.

¹⁰⁶⁹ Речи нема у P2, 57a, p. 7.

¹⁰⁷⁰ *merâtib* у P2, 57a, p. 7.

¹⁰⁷¹ *tebâr* у P2, 57a, p. 9; подвученог нема у ШИ, 50.

¹⁰⁷² Речи нема у ШИ, 50.

¹⁰⁷³ *mezbûri* у P2, 57a, p. 11.

¹⁰⁷⁴ *'inâdi* у P2, 57a, p. 12; *ve 'inâdi lecc* у ШИ, 50.

¹⁰⁷⁵ Речи нема у P2, 57a, p. 13.

(4) -ârâmî¹⁰⁷⁶ etmegın bî-sudûr ruhsat fart mahâfe ile tayy-ı mesâfe idüb **(5)** muhriz şeref rû-mâl ‘atebe-i câh ve celâl oldukda gubâr ‘arsa-ı fiten **(6)** tütuk bend eyvân sürme reng âsmân olmazdan mukaddem sâye-bân emân **(7)** tâ'ife-i Bektâşiyâne ilticâ idüb¹⁰⁷⁷ şümâr¹⁰⁷⁸ esmâr-i¹⁰⁷⁹ hadâyik-i tevârihde **(8)** enâmil-i kilik gevher-nisâr¹⁰⁸⁰ ile ictinâ olundığı üzere Kürd Ekrâd¹⁰⁸¹ **(9)** rûz-gârdan masûnü's-sâha mesned-ârâ-yı nişîn Gülşen-sarây¹⁰⁸² **(10)** istiklâl olmuşdu[.] Amma makâm-ı teşekkürde izhâr tecebbür idüb **(11)** erkân-i devlet ile mu‘âdât üzere mu‘âmele ve bî-icâb **(12)** mûcib mücâdeleye tasaddî ve rüsûm berevât ve nicâr akçesi nâmıyla ‘ulemâ **(13)** ve fukarâya¹⁰⁸³ ta‘addî etmegın bin on iki Rebî‘ü'l-evvelinde¹⁰⁸⁴ dur-bâş **(14)** ‘azl ile mesned-i sadâret-i ‘uzmâdan tard u ib‘âd olunmuş iken zümre-i **(15)** erâzil eclâf tekrâr ma‘âmına i‘âde olunmak ümîdiyle kadeh zinâd

42b

(1) ‘inâd ve iş‘âl¹⁰⁸⁵ nâ'ire-i fesâd etdikleri ecluden sene-i mezbûre **(2)** Cemâziyü'l-evvelisinde sâ'ika-ı şimşîr kahr şehriyârî ile vücûd bî- **(3)** sûdî hâkister külhan ‘adem oldu.¹⁰⁸⁶ Müddet-i vezâreti ‘ahd-i Mehmed Hânîde **(4)** iki sene üç ay mikdârîdir[.] Zamân-ı mihnet¹⁰⁸⁷ iktirâninde sûret-nümâ **(5)** olan¹⁰⁸⁸ arsa-ı şûr¹⁰⁸⁹ fiten ve şürûr ketb ve¹⁰⁹⁰ sîrede¹⁰⁹¹ mestûr olmagın tafsîlden¹⁰⁹² **(6)** ‘udûl olundu[.] Rahmetü'l-lâhi ‘aleyh[.] **Yâvuz ‘Alî Paşa**[.] **(7)** Bosnevîdir[.] Malkoç lakabıyla şehir olan vezir-i dilîrdir[.] Harem-i şehriyârîde **(8)** meded-kârî¹⁰⁹³ tevfik-i Bârî ile nâ'il-i rütbe-i silâh-dârî olub bin on **(9)** Muharrem'inde fermân-fermâ-yı eyâlet-i Mısır¹⁰⁹⁴ olmuşdu[.] Yemişçi Hasan Paşa **(10)** ‘azl oldukda dîvân-ı hümayûnda ber-vefk-i dil-hâh pâd-şâh felek **(11)** bâr-gâh sadr-ı sadârete lâyık kimesne bulamayub¹⁰⁹⁵ hıl‘at-ı vâlâ-yı **(12)** vezâret-i ‘uzmâ bâlâ-yı isti‘dâdına münâsib görölüb bin on **(13)** iki Rebî‘ü'l-âhirinde taraf-ı devlet-i ‘aliyeye da‘vet olunmuşdu[.] **(14)** Sultân Ahmed Hân bu esnâda tırâzende-i evrenk-i cihânbanî olmagın **(15)** sene-i mezbûre Receb'inde hâ'iz-i şeref-i takbîl ‘atebe-i câh ve¹⁰⁹⁶ celâl

43a

¹⁰⁷⁶ Подвученог нема у ШИ, 51.

¹⁰⁷⁷ Подвученог нема у P2, 57a, p. 16.

¹⁰⁷⁸ *semâr* у P2, 57a, л. 16; речи нема у ШИ, 51.

¹⁰⁷⁹ Следи *eşcâr* у ШИ, 51.

¹⁰⁸⁰ *kehribâr* уместо *gevher-nisâr* у ШИ, 51.

¹⁰⁸¹ *ekdâr* у ШИ, 51.

¹⁰⁸² Речи нема у ШИ, 51.

¹⁰⁸³ Следи *hor ve* у ШИ, 51.

¹⁰⁸⁴ *Rebî‘ü'l-âhirinde* у P2 (57a, p. 20) и у ШИ, 51.

¹⁰⁸⁵ *işti‘âl* у ШИ, 51.

¹⁰⁸⁶ Следи *târîh-i katli budur (evvel hasenâtihi mevtuhu)* у P2 (57a, p. 23) и у ШИ, 51.

¹⁰⁸⁷ *minnet* у P2, 57a, p. 24.

¹⁰⁸⁸ Речи нема у ШИ, 51.

¹⁰⁸⁹ Следи *olân* у P2, 57a, p. 24; *şühûd olan* уместо *şûr* у ШИ, 51.

¹⁰⁹⁰ Речи нема у P2, 57a, p. 24.

¹⁰⁹¹ *tevârihinde* у ШИ, 51.

¹⁰⁹² Следи *ictâla* у ШИ, 51.

¹⁰⁹³ Речи нема у ШИ, 51.

¹⁰⁹⁴ *vilâyet* у P2, 57b, p. 1.

¹⁰⁹⁵ *bulunmayub* у P2, 57b, p. 2; *bulmayub* у ШИ, 52.

¹⁰⁹⁶ Речи нема у P2, 57b, p. 5.

(1) oldukda teşrîf-i sadâret-i ‘uzmâ ile serîr-i¹⁰⁹⁷ istiklâlde takrîr (2) buyurdular[.] Eđerçe bunlar dahi selefi gibi Âsitâne-i sa‘âdetde tarh¹⁰⁹⁸ esâs (3) istikrâr etmek¹⁰⁹⁹ ümîdiyle¹¹⁰⁰ şark ve garba sevk-i sipâh kîne-hâh (4) etmek ricâsıyla bast-ı mukaddemât i‘zâr etdiler[.] Ammâ taraf-ı (5) pâd-şâhîden rû-yı müsâ‘ade-i müşâhede olunmayub nâ-çâr (6) Cıgalazâde Sinân Paşa'yı serdâr-i kişver-i ‘Acem ve kendi¹¹⁰¹ kâ'id ketîbe-i âh (7) u zâr olub¹¹⁰² cânib-i Engerûs'a tahrîk-i tûğ ve ‘alem eyledi[.] Tahallûf (8) husûl merâm mûris gumûm ve âlâm be bâis hudûs emrâz (9) ve eskâm olmagın mizâcına ihtilâl¹¹⁰³ ve intizâm çâr erkân ‘unsurîsine (10) i‘tilâl¹¹⁰⁴ gelüb dârü'l-cihâd Belgrâd'a vaz‘-ı kadem etdikde bin on (11) üç saferinin¹¹⁰⁵ yirminci¹¹⁰⁶ günü recebû'k-kazâ-yı kişver-i bakâda hayme zen (12) ârâm old[.] Müddet-i vezâreti yedi ay mikdâridir[.] Zâbt ü rabt (13) ahvâl-ı ‘âlem vâbeste-i kesret irâka-i dem olmak i‘tikâd ile nice bî-günâhî (14) rûberâh vâdî-i ‘âdem etmişdir[.] Mücerred-i darb-ı rikâb için Mısır'dan (15) altı nefer-i cellâd istishâb etmişdi[.] Rûtbe-i tekebbür ve tecebbürî hod vâsıta-ı

43b

(1) kalem vâsıtı-i ‘ilm ile i‘lâm ‘adîmü'l-imbkân olmagın silsile-i girîh-gîr (2) kelâme¹¹⁰⁷ fâsıla-ı sükût verilmek¹¹⁰⁸ münâsib görölüb¹¹⁰⁹ tayy-ı mâkâl (3) olundu¹¹¹⁰[.] Tecâvaza'l-lâhu ‘an seyyi‘âtihi¹¹¹¹[.] **Lâlâ Mehmed Paşa (4)** Bosnevidir[.] Harem-i hümâyûndan büyük mîrâhorluk ile pâ-nihâde-i süllem-i (5) kasr-ı sa‘âdet olub[.] Dokuz yüz doksân dokuzda zâbit-i (6) tâifesi Bektâşiyân ba‘dehu eyâlet-i Anadolu ile celîlü's-şân (7) olmuş idi. Egri seferinde hizemât-i pesendîdesi nümâyân (8) olmagın¹¹¹² müddet-i medide Rumili eyâletî ile kâmrân olub (9) bi-hasebi'l-isti‘dâd Yemişçi Hasan Paşa sadâretinde serhadd-i Engerûs' (10) da serdâr-i zafer ‘unvân bulunmuşdu[.] Bin on üç Seferü'l-hayrinde (11) ‘Alî Paşa yerine âsaf¹¹¹³ ‘alîşân oldu[.] Âvâze-i celâdet (12) ve şehâmeti velvele-endâz iştihâr vasiyyet sadme-i¹¹¹⁴ şecâ‘âtî tanîn (13) -efgen¹¹¹⁵ sımâh sâmi‘a-ı küffâr¹¹¹⁶ olmagın bedrâka-ı baht-ı sa‘îd ile (14) بدون cânibine ref‘-i liva-yı nusret nevîd eyleyüb evvelü'l-emrde Vâc ve Peşte ve Hatvan (15) kal‘aların[1] teshîr ve istila-yı küffâr ile müşrif harâb olan

44a

¹⁰⁹⁷ Следи *pür* у ШИ, 52.

¹⁰⁹⁸ Следи *efgen* у P2, 576, p. 6.

¹⁰⁹⁹ *olub* у P2 (576, p.) и у ШИ, 52.

¹¹⁰⁰ Речи нема у ШИ, 52.

¹¹⁰¹ *кнд* у P2, 576, p. 8; *کنده* у ШИ, 52.

¹¹⁰² *ile* уместо *olub* у P2 (576, p. 8) и у ШИ, 52.

¹¹⁰³ *i‘tilâl* у P2 (576, p. 10) и у ШИ, 52.

¹¹⁰⁴ *ihtilâl* у ШИ, 52.

¹¹⁰⁵ *saferü'l-hayrinin* у P2 (576, p. 11) и у ШИ, 52.

¹¹⁰⁶ *yirmi sekizinci günü* у P2 (576, p. 11) и у ШИ, 52.

¹¹⁰⁷ Речи нема у P2, 576, p. 15.

¹¹⁰⁸ Речи нема у ШИ, 52.

¹¹⁰⁹ *görüldü* у P2 (576, p. 15) и у ШИ, 52.

¹¹¹⁰ Подвученог нема у P2, 576, p. 15.

¹¹¹¹ Подвученог нема у ШИ, 52.

¹¹¹² *olmagla* у ШИ, 53.

¹¹¹³ *âsafî* у P2, 576, p. 19.

¹¹¹⁴ *sadâ-yı* у P2, 576, p. 20.

¹¹¹⁵ *endâz* у ШИ, 53.

¹¹¹⁶ ‘*udvâ mekâr* уместо *küffâr* у ШИ, 53.

(1) Fedvâr¹¹¹⁷ ve cân kurtaran kal'aların[1] ta'mîr ve 'asâkir ve zehâ'irin[i] (2) tevfir eyledi hisâr-i üstüvâr¹¹¹⁸ Estegon mahsûr leşker-i zafer makrûn (3) olmuşken zuhûr şiddet-i şitâ te'hîrîn[i] iktizâ idüb sene-i (4) mezbûre Ramâzan'ında meştâ-yı Belgrâd'a imâle-i licâm 'azîmet etdikde (5) taraf-ı devlet-i 'aliyeden da'vet olunmagın 'alâ-cenâhi'l-isti'câl (6) dergâh muhallidü'l-ikbâla rû-mâl idüb karîn iltifât pâd-şâh¹¹¹⁹ (7) 'amîmü-n-nevâl oldu[.] Bin on dört Muharreminde cânib-i Engerûs'a (8) sevk-i matiyeye-i ikbâl idüb Tepedelen ve Polta (?) ve Vespem ve Vişegrâd (9) kal'aların[1] ma'a-muzâfâtim ve ihdan ba'd vâhidin nîrû-yı bâzû-yı ictihâd (10) ile dâhil kabza teshîr ve inkıyâd eyledi[.] Ve otuz gün muhâsara (11) ile hisn¹¹²⁰ hasîn Estergon merkez a'lâm mücâhidîn-i nusret (12) makrûn oldu.¹¹²¹ Leşker-i küffâr çıkdı hisn Estergon'dan bu feth-i¹¹²² (13) cemîl bi-lutfi'l-lâhi'l-meliki'l-cemîl envâ' hayarâta rehber ve delîl (14) olub min ba'd küffâr sûret-i niyâzda kar'-ı bâb sulh ve salâha (15) âgâz eyledi[.] Bu hilâlda Anadolu birhem-zede herc ü merc olub

44b

(1) nakş dil-keş emn ü emân¹¹²³ bî-nâm ve nişân olundugundan (2) mâ'adâ şâh-i şî'anın harekât-ı şenî'ası haberleri ta'âkub etmegın (3) ber-mûcib-i misâl bî-misâl¹¹²⁴ savb der-gâh sultân¹¹²⁵ felek medâra¹¹²⁶ 'ina(4)n-rîz ilgâr olub sene-i mezbûre Zi'l-hicce'sinde hâşiye-i bisât (5) devlet menâti fersûde-i¹¹²⁷ leb tebcîl etdikde desîse-i mekr-i Dervîş (6) Paşa-yı bed-endîş ile sefer-i şerefe 'inântâb şitâb olmak bâbında (7) hatt-ı hümâyûn sâdir olmagın nâ-çâr tasmîm 'azîmet olunmuşdu (8) henûz ol savb¹¹²⁸ nâ-savâba¹¹²⁹ hatve-i cünbân nehzat olmadan (9) bağteten ârıza-ı¹¹³⁰ maraz felec ile bin on beş Muharrem'inde heyme-zen sâha-ı (10) fesîhü'l-ercâ-yı¹¹³¹ bakâ oldu[.] Cesed-i lâmi'ül-envârî civâr-i Ebu Eyyûb Ensârîde (11) Mehmed Paşa Tavîl türbesinde mütevârîdir[.] Müddet-i vezâreti 'ahd-i hilafet-i (12) Ahmed Hanîde iki sene mikdâridir[.] Mehîb ve edib vezîr-i dilîr sâhib-i tedbîr (13) idi[.] Rahmetül-lâhi 'aleyh[.] Târîh nüvişt¹¹³² BEYT¹¹³³ 'Aceme gitmeye me'mûr idi[.] Târîh (14) oldu[.] 'Ademe gitdi meded hay Mehmed Paşa[.] **Dervîş Paşa**[.] (15) Hadîka-ı hâssada terbiye-i bâğ-bân ikbâl rûz-gâr ile nihâl âmâlî

45a

(1) bâr-âver kemâl olub be-hasebi't-tarîk ser-bostâniyân ve bin (2) on dört hilâlinda vezâret ile kapudân olmuşdu[.] Bin (3) on beş Muharrem'inde Lâlâ Mehmed Paşa makâmına su'ûd idüb isbât (4) vücûd eyledi bâr-i girân sefer-i Îrânî dîvâna Ferhâd Paşa'nın dûş (5) ihtimâmına tahmîl idüb da'ıye-i âsâyiş ve huzûr ile Âsitâne'de nat' (6) endâz istikrâr oldu[.] Târîh-i Na'imâ'da nigâşte-i

¹¹¹⁷ *Uyvâr* y ШИ, 53.

¹¹¹⁸ *üstüvâri* y P2, 576, p. 22.

¹¹¹⁹ *pâd-şâhi* y P2, 576, p. 25.

¹¹²⁰ *hasîn* y P2, 58a, p. 1.

¹¹²¹ *târîh-i fethi* y P2, 58a, p. 2.

¹¹²² *bî-feth* y P2, p. 2.

¹¹²³ *emânî* y ШИ, 53.

¹¹²⁴ Следи *sultâni* y P2 (58a, p. 5) и y ШИ, 54.

¹¹²⁵ Речи нема y P2 (58a, p. 5) и y ШИ, 54.

¹¹²⁶ *bâr-gâha* y ШИ, 54.

¹¹²⁷ *sûde-i* y ШИ, 54.

¹¹²⁸ Речи нема y P2, 58a, p. 8; *savba* y ШИ, 54.

¹¹²⁹ Речи нема y ШИ, 54.

¹¹³⁰ Речи нема y P2, 58a, p. 8.

¹¹³¹ *fesîhatü'l-ercâ-yı* y P2, 58a, p. 9.

¹¹³² Подвученог нема y P2, 58a, 11.

¹¹³³ Речи нема y ШИ, 54.

yerâ'a-ı ta'yîn olduğu (7) üzere mazâlim ve mefâsidi göncâyış ta'birde¹¹³⁴ bîrûn olduğundan (8) mâ'adâ ferhâd dîvânenin dağdağa-ı cünûnî sebep-i irtikâb evzâ' (9) gûnâ-gûn olmuşdu[.] Bu esnâda tarh-efgen bünyâd olduğu sarây-ı şedâdiyeye¹¹³⁵ (10) binâ-emîni olan Yehûdî'nin tîşe-i¹¹³⁶ desîse-i mekri ile mahfur olan (11) na'm¹¹³⁷ mestûr kıssa-ı meşhûre¹¹³⁸ bâ'is-i terâkim esbâb gazab-i pâd-şâh¹¹³⁹ gayûr (12) olup sene-i mezbûre Şa'bân'ında rîsmân-pâre gülû-feşâr¹¹⁴⁰ cellâd bî (13) -âmân reh-güzâr nefsinî bend ile mükâfât fi'l nâ-pesend etmegün ser bî-magzâ (14) galtîde-i meydân siyâset ve cesedi endâhte-i hufre-i hakâret (15) oldu.¹¹⁴¹ Müddet-i vezâretî 'ahd-i hilâfet-i Ahmed Hânî'de yedi ay mikdârîdir.

45b

(1) Mevlânâ Hâlitî merhûmun Haddimestân ismiyle şöret-yâfte-i¹¹⁴² kasîde-i bedî'esi¹¹⁴³ (2) kâşif-i ahvâl şeni'esi olmanın ma'âyib ve mesâlibi bâbında¹¹⁴⁴ beyâna tasaddi olunmadı¹¹⁴⁵[.] (3) Tecâvaza'l-lâhu 'an seyyi'âtihi[.] **Kuyucu Murâd Paşa**[.] (4) Hırvâdî'l-asldır[.] Harem-i hümâyûn mürebbâlarındandır[.] Dokuz yüz altmış (5) birde vâlî-i Mısr Mahmûd Paşa'ya kethüdâ ve dokuz yüz yetmiş beşde¹¹⁴⁶ Sinân (6) Paşa ile Yemen fethinde hizmetde bulunmanın iki sene mikdârî Yemen (7) beylerbeyisi olmuşdu[.] Ba'de'l-'azl 'atebe-i 'aliyyeye rû-mâl etdikde¹¹⁴⁷ Kara (8) Hisâr-ı Şarkî sancâğı tevcih olundu ba'dehu elviye-i kesîrede zarb (9) nevbet-i hükûmet idüb üç def'a vâlî-i Diyâr-ı Bekr oldu[.] Fermâ(10)n-fermâ-yı eyâlet-i Karamân iken sefer-i Îrân'da esnâ-yı ma'rekede süvâr (11) olduğu rahş bâdiye peymâ hatâ etmekle mânend Bîjen¹¹⁴⁸ üftâde-i çâh (12) ve¹¹⁴⁹ mihan olmagla¹¹⁵⁰ giriftâr-i¹¹⁵¹ keyd-i a'dâ olup bir müddet kahkaha mahbesinde (13) dahî¹¹⁵² hasret-keş hanede-i meserret olmuşdu[.] Reh-yâb rehâ oldukdan sonra (14) Âsitâne'ye gelüb sim¹¹⁵³ semend nevid¹¹⁵⁴ sultân ser-bülende¹¹⁵⁵ rû-yı niyâzî¹¹⁵⁶ (15) pây-endâz etdikde Kıbrıs eyâletiyle i'zâz olundu[.] Ba'dehu Haleb

46a

¹¹³⁴ *ta'birden* y P2 (58a, p. 16) и у ШИ, 54.

¹¹³⁵ *şedâdiye* y P2, 58a, p. 18); *şedâdiyede* y ШИ, 54.

¹¹³⁶ Речи нема y P2, 58a, p. 18.

¹¹³⁷ *lagm* y ШИ, 54.

¹¹³⁸ *meşhûresi* y P2 (58a, p. 19) и у ШИ, 54.

¹¹³⁹ *pâd-şâhî* y P2, 58a, p. 19.

¹¹⁴⁰ *feşân* y ШИ, 54.

¹¹⁴¹ Следи *târîh-i kathî (kaydı dervîşine şâh)*, ШИ, 54.

¹¹⁴² Следи *olan* y ШИ, 54.

¹¹⁴³ *belîgesi* y ШИ, 54.

¹¹⁴⁴ Речи нема y P2 (58a, p. 23) и у ШИ, 54.

¹¹⁴⁵ *çendân tekayyüd olundu* уместо подвученог y ШИ, 54.

¹¹⁴⁶ Следи *silk-i vüzerâ-yı (ümerâ* уместо *vüzerâ* y P2, 58a, p. 25) *Mısr'a iltihâk ile kâim-revâ olmuşdu dokuz yüz yetmiş dokuzda* y P2 (58a, p. 25) и у ШИ, 55.

¹¹⁴⁷ *oldukda* y ШИ, 55.

¹¹⁴⁸ بیژن y P2, 58b, p. 3; بیژن y ШИ, 55.

¹¹⁴⁹ Везника нема y P2 (58b, p. 3) и у ШИ, 55.

¹¹⁵⁰ *olmagın* y P2 (58b, p. 3) и у ШИ, 55.

¹¹⁵¹ Следи *kayd* y P2 (58b, p. 3) и у ШИ, 55.

¹¹⁵² Речи нема y P2 (58b, p 3-4) и у ШИ, 55.

¹¹⁵³ سم y P2, 58b, p. 4; речи нема y ШИ, 55.

¹¹⁵⁴ *nevend* y ШИ, 55.

¹¹⁵⁵ Следи *nuvâze* y P2, 58b, p. 5; *ser-bülend* y ШИ, 55; следи *bende-nuvâze* y ШИ, 55.

¹¹⁵⁶ *niyâz* y P2, 58b, p. 5.

(1) ve Diyâr-ı Bekr eyâletlerine merreten ba'de uhrâ fermân-fermâ olub Egrî ma'reke-i (2) meşhûresinde doğrulukları rû-nümâ olmuşdu[.] Bin on beş (3) Muharrem'inde serhadd-ı Engerûs'a serdâr-i zafer me'nûs olub imparator menhûs (4) bî-nâmûs¹¹⁵⁷ ile esâs-i erkân-i sulhâ istihkâm ve umûr-i sugûr ma'mûreye (5) nizâm virüb meştâ-yı Belgrâd'a hatt-ı rahl karâr ü ârâm etmişdi[.] (6) Sene-i mezbûre Şa'ban'ında Dervîş Paşa yerine teşrîf-i sadâret-i (7) 'uzmâ ile ikrâm olundu[.] Memalik-i şark ve Anadolu'da gerîve- fesâd (8) ve 'isyânı meslûk akdâm/ikdâm¹¹⁵⁸ akdâm/ikdâm eden eşrâr-ı¹¹⁵⁹ eşkiyâ ve Kızılbaş (9) kerîhül'likâyı tâziyâne-i şimşîr 'adüvv tedmîr ile ta'zîr ve şâh-râh (10) şerî'atî has ü hâşâk zendeka ve ilhâd gubâr fitne ve fesâddan (11) tathîr emek için sahrâ-yı Üsküdâr'da¹¹⁶⁰ rekz-i a'lam nusret i'lam eyleyüb (12) mehâmm-i¹¹⁶¹ zafer-i fercâmî itmâmdan sonra bin on altı Rebi'ül-evvelinde cânib-i (13) Halebü'ş-şehbâ'ya 'atf-ı licâm eşheb zerrin senâm eyledi[.] Esnâ-yı (14) râhda düçâr olduğu eşrâr nâ-bekârın zulmet vücûdlerin[i] (15) destiyâri-i şimşîr âftâb işrâk ile izâle ve cuy-ı hûn şengerf

46b

(1) günlerin[i]¹¹⁶² isâle ederek Adana¹¹⁶³ sahrâsına zarb-ı hiyâm¹¹⁶⁴ 'izz ve ihtîşâm eyledikde (2) tertîb-sâz bezm rezm olan cemşîd nâm bed-mest mey-kede-i tугyân¹¹⁶⁵ (3) karâbe-i kırab husâm hûn-âşâmân¹¹⁶⁶ mîzâb¹¹⁶⁷ merg işrâb etmegın avn-i (4)¹¹⁶⁸ ensârî ser-girânî-i hammâr idbâr ile¹¹⁶⁹ germâbe-i pür-tâb 'ademe şitâb (5) eylediler der-bend-i بقراص (Pakrac?) kurbinde ser-âmed ehl-i fesâd ibn cân pûlâd ile seng ve¹¹⁷⁰ (6) âteş-zene vâr¹¹⁷¹ şerâr-efgen cenk ve peykâr olub nigâşte-i ta'yîn (7) âhenîn hâme-i müverrihîn olduğu üzere süvâr¹¹⁷² ve piyâde yirmi (8) binden ziyâde gürûh¹¹⁷³ seng-delen erbâb-i kiber ve kînî evtâd çerâ-gâh¹¹⁷⁴ (9) 'adem eyledi[.] Bâkâyâ-yı eşrâr bâdiye-i hevl-engîz gürîze 'inân-riz olub (10) ol harb hâsirinden kalem-rev-i 'Osmânî'de¹¹⁷⁵ pâ-bercâ-yı karâr kimesne (11) kalmadıkdan sonra meştâ-yı Haleb'de kat'-endâz¹¹⁷⁶ istikrâr oldu[.] Bin (12) on yedi Muharreminde otuz binden ziyâde herze gerdân vâdî-i (13) şakâ ile bî-pâk ve bî-pervâ

¹¹⁵⁷ *nâmûsî* y P2, 586, p. 7; подвученог нема у ШИ, 56.

¹¹⁵⁸ *kadem* y P2, 586, p. 10.

¹¹⁵⁹ Речи нема у P2, 586, p. 10.

¹¹⁶⁰ *Üsküdâr'a* y P2 (586, p. 11) и у ШИ, 56.

¹¹⁶¹ Следи *sefer* y ШИ, 56.

¹¹⁶² *günlerin* y ГЕНИТИВУ y ШИ, 56.

¹¹⁶³ *آدنه* y P2, 586, p. 15.

¹¹⁶⁴ *sürâdikât* y P2 (586, p. 15) и у ШИ, 56.

¹¹⁶⁵ *tugyâna* y P2, 586, p. 16.

¹¹⁶⁶ *âşâmdan* y P2, 586, p. 16.

¹¹⁶⁷ *tîz-âb* y P2 (586, p. 16) и у ШИ, 56.

¹¹⁶⁸ Следи везник *ve* y ШИ, 56.

¹¹⁶⁹ Следи *girdâb* y ШИ, 56.

¹¹⁷⁰ Везника нема у ШИ, 56.

¹¹⁷¹ *vâz* y ШИ, 56.

¹¹⁷² *süvârî* y ШИ, 56.

¹¹⁷³ Речи нема у P2, 586, p. 19.

¹¹⁷⁴ *har-gâh* y P2 (586, p. 19) и у ШИ, 56.

¹¹⁷⁵ *'Osmâniyân'da* y ШИ, 56.

¹¹⁷⁶ *nat'-endâz* y P2 (586, p. 21) и у ШИ, 57.

geşt deşt ve sahrâ eden İbn (14) Kalender¹¹⁷⁷ nâm¹¹⁷⁸ Kükên nâm mahallde idâre-i akdâh¹¹⁷⁹ idüb yirmi (15) binden ziyâde¹¹⁸⁰ eşrârî¹¹⁸¹ ser-pence-i tîg âteş-bâr ile nigûn-sâr hufre-i

47a

(1) dârü'l-bevâr etmegın bakıyyetü's-süyûf¹¹⁸² gürîzân olarak ser-hadd-ı kişver-i (2) 'Acem'e vaz'-ı kadem idüb İrân virânelerinde¹¹⁸³ üftân ü hîzân züll (3) ve hevân ile cân verdiler ba'dehu gürûh-i enbûh behâyim şükûh ile hengâme¹¹⁸⁴ (4) sâz beydâ-yı fesâd¹¹⁸⁵ olân tavîl birâderi meymûn nâm mel'ûni bâzîce-i (5) meydân siyâset etmek için sebük-bâr semend reh-vâra süvâr ve (6) şebân-rûz bir hafta¹¹⁸⁶ ârâm¹¹⁸⁷ ve karâr etmiyüb¹¹⁸⁸ Kara Hisâr-i Şarkî kurbinde¹¹⁸⁹ (7) dûçâr oldukda pehn¹¹⁹⁰ deşt¹¹⁹¹ binden ziyâde eşrâr bed-tebârn (8) zînet-ger giryân¹¹⁹² hayât olân tekme-i serlerîn[i]¹¹⁹³ galtîde-i hâk (9) helâk eyledi bu sefer celîlü'l-eserde¹¹⁹⁴ yüz binden ziyâde (10) ser-mest mey-kede-i 'isyâni âlûde-i ratl-girân tîg hûn-feşân (11) idüb Anâdolu kişverîn[i] ser-tâ-ser levs vücûd şekâvet (12) âlûdlarından tathîr etdikden sonra ferr ü ikbâl ile 'azm-ı der-gâh (13) câh ve celâl eyledi sene-i mezbûre Ramazânında İstanbul'a dâhil (14) ve mazhar¹¹⁹⁵ nevâziş sultân deryâ-dil oldu bin on sekiz Rebî'ül-âhirinde vâki' ol/evvel¹¹⁹⁶ rebî' bedî'ül-âsârda zâhiren melik-i

47b

(1) İrânî virân etmek kasd ile Üsküdâr'a 'ubûr idüb (2) vaz'-ı visâde-i ârâm eyledi ammâ aksâ-yı merâmı bakıyye-i erbâb (3) tugyâni bi'l-küliyye kahr ve i'dâm etmek idi binâberîn 'umde-i bigât/bugât (4) fitne-i hurûş İcili sancâğı mutasarıfî Muslî Çâvûş'un ser bî-magzâ (5) Zûlfikâr Paşa yediyle gûy-ü-cevgân Zûlfikâr hûn-âşâm (6) oldu[.] Gallât/gulât zemîmetü's-sıfâtdan Aydın muhassıllı Yûsuf (7) Paşa'yı dâne-i merdüm ferîb¹¹⁹⁷ mevâ'id ile üftâde-i dâm samsâm intikâm (8) idüb kelle-i bî-devletin[i] har-seng beyâbân mezellet eyledi[.] Bunların (9) her biri 'Acem şâhına müdânî celâlî idi[.] Etrâf ve¹¹⁹⁸ cevânibde zîr (10) kilîm hafire¹¹⁹⁹ nevbet-zen şakâ olan eşkiyâ dahi tünd bâd kahr (11) ve satvetine tâb âver mukâvemet olmayacakların[1] iz'ân idüb (12) mânend

¹¹⁷⁷ Следи *bed-peymân* ile у ШИ, 57.

¹¹⁷⁸ *ile* уместо *nâm* у P2, 586, p. 22; речи нема у ШИ, 57.

¹¹⁷⁹ Следи *mukâra 'a ve kifâh* у P2, 586, p. 22; *mukâra 'a-ı kefh* у ШИ, 57.

¹¹⁸⁰ *ziyâdesin[i]* у P2 (586, p. 22) и у ШИ, 57.

¹¹⁸¹ Речи нема у P2 (586, p. 22) и у ШИ, 57.

¹¹⁸² *süyûfi* у ШИ, 57.

¹¹⁸³ *virânelerinden* у P2, 586, p. 23.

¹¹⁸⁴ *hengâm* у ШИ, 57.

¹¹⁸⁵ *beydâ ve fesâd* у P2, 586, p. 24.

¹¹⁸⁶ Следи *şebân-rûz bî* у ШИ, 57.

¹¹⁸⁷ *bî-ârâm* у P2, 586, p. 25.

¹¹⁸⁸ Следи *'inân-tâb ilgâr olub* уместо *etmiyüb* у ШИ, 57.

¹¹⁸⁹ *kurbine* у ШИ, 57.

¹¹⁹⁰ *pehnâ-yı* у ШИ, 57.

¹¹⁹¹ Следи *'âlemî ser hevâ-perestlerine teng-târ idüb beş* у P2, 59a, p. 1-2; следи *'âlem vücûdî ser hevâ-perestlerine teng-ü-târ idüb beş* у ШИ, 57.

¹¹⁹² *كربان* у ШИ, 57.

¹¹⁹³ *serlerin* у генитиву у ШИ, 57.

¹¹⁹⁴ *celîlü'l-eserde* у P2, 59a, p. 3.

¹¹⁹⁵ Следи *sunûf* у P2 (59a, p. 6) и у ШИ, 57.

¹¹⁹⁶ Речи нема у P2 (59a, p. 6) и у ШИ, 57.

¹¹⁹⁷ *karîb* у P2, 59a, p. 10.

¹¹⁹⁸ Везника нема у P2, 59a, p. 11.

¹¹⁹⁹ *hafâda* у P2 (59a, p. 12) и у ШИ, 58.

evrâk hazân feyfâ-yı fesîhetü'l-ercâ-yı hizlâna perîşân **(13)** olmagın şerzime-i eşrârdan sâhire-i gabrâda nam nişân¹²⁰⁰ eşeri¹²⁰¹ **(14)** kalmayub 'âmme-i enâm kenef¹²⁰² sâybân emn ve emânda hem-hâbe-i itmînân **(15)** oldukdan sonra İstanbul'a rec'at eyleyüb murabba'-nişin

48a

(1) sadr-ı devlet oldu[.] Bin on dokuzda teshîr-i kişver-i **(2)** İrân'a şedd-i nitâk ve neşr-i livâ-yı lâmi'ül-işrâk eyleyüb sahrâ-yı **(3)** Üsküdâr'a zarb-ı hiyâm süreyyâ nizâm ve ba'de itmâm¹²⁰³ 'asâkir **(4)** nusret encâm ile savb-ı harâme kıyâm eyledi¹²⁰⁴[.] Bedraka-ı devlet **(5)** rûz-efrûz ile tayy-ı deşt ve hâmûn ederek ser-menzil-i murâda **(6)** penhâda¹²⁰⁵ oldukda şâh kem-râh mânend rûbâh bîm-cân ile¹²⁰⁶ sürh-âbda¹²⁰⁷ **(7)** mütevârî-i sûrâh ihtifâ olmagın hükûmet-gâhi olan memâlik **(8)** ber-vefk-i dil-hâh pâ-zede sipâh zafer-penâh oldu[.] Ganâyim mevfüre ile **(9)** kufül ve kat' feyâfi-i cibâl¹²⁰⁸ ederek meştâ-yı Âmid'e nüzûl idüb **(10)** bin yirmi Rebî'ül-evvelinde sahrâ-yı fer-i huferâ-yı Âmid mevkib-i hümayûn **(11)** pû-yı zafer nümûn ile ta'ne-zen¹²⁰⁹ zümürred kevn/kün/gün gerdûn olduğu **(12)** eclden¹²¹⁰ bu¹²¹¹ esnâda şâh-ı 'Acem tarafından idâre-i¹²¹² sulh ve salâh ile **(13)** elçiyân vazî'u'l-cenâh tahrîk kâdime-i isti'câl idüb gelmişler **(14)** idi[.] Henûz nâme-i şâh meşmûl lehâza-ı iltifât olub **(15)** cevâbı¹²¹³ redd ve kabûl şeref-yâfte-i sudûr olmadan sene-i mezbûre

48b

(1) Cemâzîü'l-âhiresinde 'ârıza-ı emrâz ile bi-emri'l-lâhi te'âlâ tûmâr-ı 'umr-ı **(2)** 'azîzî pîçîde-i dest memât/mümât oldu[.] Nakş¹²¹⁴ rahmet nakşî İstanbul'a **(3)** nakl ve medrese-i celîlleri cenbinde i'dâd olunan türbe-i menî'ada¹²¹⁵ **(4)** defn olundu i'dâd sinîn sinn-i şerîfi¹²¹⁶ meşârif ta'yîn vezîr **(5)** cihân-gîr sâhib temkîn idi[.] 'Ahd hilâfet-i Ahmediyyede¹²¹⁷ zarb-ı **(6)** şimşîr ve hüsn-i tedbîr ile erkân-ı devlet-i 'Osmâniyye'ye istihkâm **(7)** vermişdir[.] Meşâyih-i Nakş-i Bendiyyeden inâbet ve istifâza-ı bereket **(8)** sohbet etmegın haftada bir hatem-i şerîf idüb eyyâm-ı beyzede sâ'im **(9)** olurdu miyân-bendî olan seyf mühennem¹²¹⁸ Hâlid bin Velîd **(10)** raziya'l-lâhu 'anh hazretlerinden tedâvül eyâdî-i evliyâ-yı kibâr ile zîb **(11)** dest-i iftihârî olduğu 'an'ana-ı sikât devlet¹²¹⁹ ile resîde derece-i **(12)** îkândır[.] Egerce sûretâ katl-ı ricâl ve sefk-i dimâ' ibtâlde seyf-i **(13)** sârim idi[.] Ammâ ma'nâda müstecmi' ma'âlî ve mekârim idi[.] Müddet-i **(14)** vezâreti dört yıl altı ay mikdâridir[.] Sinîn merkûmede zînet **(15)** bahş-ı kılâde-i rûz-gâr olan ferâ'id âsârî nakş-ı tırâz sahâyif

¹²⁰⁰ nişânları y ШИ, 58.

¹²⁰¹ Речи нема у P2 (59a, p. 14) и у ШИ, 58.

¹²⁰² *kehf* у ШИ, 58.

¹²⁰³ Следи *el-mehâmm* у P2 (59a, p. 16) и у ШИ, 58.

¹²⁰⁴ *savb-ı merâme hirâm eyledi* у P2 (59a, p. 16) и у ШИ, 58.

¹²⁰⁵ *pâ-nihâde* у P2, 59a, p. 17.

¹²⁰⁶ Следи *kûh* у P2 (59a, p. 18) и у ШИ, 58.

¹²⁰⁷ سرخايدہ у ШИ, 58.

¹²⁰⁸ *feyâfi ve cibâl* у P2, 59a, p. 19.

¹²⁰⁹ Следи *serâ-perde* у P2 (59a, p. 20) и у ШИ, 58.

¹²¹⁰ Речи нема у P2 (59a, p. 20) и у ШИ, 58.

¹²¹¹ Речи нема у P2, 59a, p. 20.

¹²¹² *irâde* у P2, 59a, p. 21.

¹²¹³ *cevâb* у P2, 59a, p. 22.

¹²¹⁴ *na 'ş* у P2 (59a, p. 23) и у ШИ, 58.

¹²¹⁵ *münifede* у P2 (59a, p. 24) и у ШИ, 59.

¹²¹⁶ Речи нема у ШИ, 59.

¹²¹⁷ *Ahmed Hânîde* у ШИ, 59.

¹²¹⁸ *mühennedî* у ШИ, 59.

¹²¹⁹ *rivât* у P2 (59b, p. 2) и у ШИ, 59.

49a

(1) nüvîsendegân¹²²⁰ ihbâr olmanın tafsîlden icmâla ‘udûl olundu[.] (2) Rahmetu'l-lâhu Te‘âla[.] **Nasûh Paşa** (3) Kendim/gendüm dâne-i vücûdî Kara-yı¹²²¹ Gümülcine'den serzede-i güşt-zâr kişt-zâr şühûd olmuşdur (4) Âsitâne'ye geldikde zümre-i teber-dâr ona duhûl idüb musâhib (5) Mehmed Ağanın şeref hizmetiyle nâ'il-i me'mûl olmuşdu¹²²²[.] Çâvuşluk (6) ile dışara çıkıp müddet-i medîde Zile voyvodası olduktan sonra (7) destiyârî-i tevfik-i Bârî ile hâris-i ıstabl-ı pâd-şâh-ı cihân (8) ba‘dehu kethüdâ-yı bevvâbân oldu[.] Bin sekizde vezâret ile (9) vâlî-i vilâyet-i Haleb olub şeref-i ‘unvân-ı ser-dârî ile tavîl (10) rezîlin kahr ve tenkîline nâm-zed kılındıkda Bolvâdîn nâm mahalde tekâbül (11) sufûf mentec/müntec tekâru‘ süyûf olub tâb-aver-i mukâvemet (12) olmayacak ‘inân-engîz veche-i gürîz olmuşdu[.] Bağdâd bast-ı yed-i (13) istîlâ eden Tavîloğlu ile mutasaddî-i harb ü sitîz oldukda (14) münhezimen cânib-i Diyâr-i Bekr'e ‘inân-rîz oldu[.] Vâlî-i Diyâr-ı Bekr oldukda (15) eşrâf-i ümerâ-yı Ekrâd'dân mîr-i şerîfin musâheretiyle muzâheret

49b

(1) ve kesb-i lahme-i/luhme-i karâbet etmegın fersûde-i akdâm/ekdâm-i hükûmet olan aktârda (2) Haleb emvâl bî-şümâr idüb mâlik-i servet-ü-yesâr olmuşdu[.] (3) Bin yirmi Cemazü'l-âhiresi içinde Murâd Paşa yerine mühr-i hümâyûn (4) ile ber-murâd olub ‘Âyşe Sultân'ın dürretü't-tâc-i izdivâcî¹²²³ (5) zîver-i¹²²⁴ efser ibtihâcî kılınmanın manzûme-i kadr ve i‘tibârî müstezâd kılındı¹²²⁵[.] (6) Şâh-ı Îrân ile temhîd-i mukaddemât-i¹²²⁶ mebânî sulh için bir sene mikdâri (7) Diyâr-ı Bakır'da nat‘-endâz ârâm olub esâs-i bünyân-i musâlahaya (8) istihkâm verdikten sonra ‘azm-ı der-gâh-ı gerdûn ihtîşâm eyleyüb (9) bin yirmi bir Şa‘bânında şeref takbîl pâye-i serîr-i ‘adâlet masîr ile (10) makzî'l-merâm oldu[.] Şark ve garb seferleri sulh ve salâh ile (11) karîn infisâm ve celâlî¹²²⁷ ve memleket-i ihtilâlî samsâm intikâm murâdı (12) ile resîde-i derece-i ihtîâm¹²²⁸ olub ahvâl-i ‘âlem nizâm¹²²⁹ bulmanın (13) bî-mâni‘ ve müzâhim mesned-i ârâ-yı sadr-ı bâhirü'l-ihtirâm olmuşdu[.] (14) Lâkin sevdâ-yı hâm istiklâl ile erkân-i devletî istiskâl ve her birin[i]/berîn bir/ber-tarîk ile mütazaccirü'l-ahvâl etdiginden mâ‘âda havene-i

50a

(1) ittibâ‘ın[1] etrâf-ı bilâda havâle ve dest-i mezâlimin emvâl ‘ibâde (2) itâle etmekle sâhire-i gabrâyı¹²³⁰ ekdâr ile malî etmişdi[.] Benî¹²³¹ nev‘i insânîye (3) olan âzâr ve ızrâr ile iktifâ etmiyüb kelâb-i şehri dahi mübtelâ-yı (4) belâ-yı nefy ve iclâ etmesi hakkâ ki hande-fermâ-yı¹²³² ‘ukalâdır[.] Hâsılı (5) şütür-gürbe-i¹²³³ etvârı/atvârı¹²³⁴ celâliyâne kirdârî resîde-i sâmi‘a-ı şehri (6) yârî

¹²²⁰ Речи нема у ШИ, 59.

¹²²¹ قراى у P2 (59б, р. 6) и у ШИ, 59.

¹²²² müşerref уместо nâ'il-i me'mûl у ШИ, 59.

¹²²³ izdivâc у ШИ, 60; на истом месту следи şeref intâcî

¹²²⁴ zîb у P2 (59б, р. 16) и у ШИ, 60.

¹²²⁵ oldu у P2 (59б, р. 17) и у ШИ, 60.

¹²²⁶ Речи нема у ШИ, 60.

¹²²⁷ Следи melâlî у ШИ, 60.

¹²²⁸ hitâm у ШИ, 60.

¹²²⁹ Следи ve intizâm у P2 (59б, р. 21) и у ШИ, 60.

¹²³⁰ Следи gubâr у P2 (59б, р. 23) и у ШИ, 60.

¹²³¹ Речи нема у P2 (59б, р. 24) ШИ, 60.

¹²³² Следи gürûh у ШИ, 59б, р. 25.

¹²³³ Следи evzâ‘ ve у ШИ, 60.

¹²³⁴ Следи ve у ШИ, 60.

oldukda bin yirmi üç Ramazânında¹²³⁵ sünbûle-i vücûdîdir[.] (7) Ve yede-i dâs şimşîr-i¹²³⁶ Ahmedî olub tahîne-i seng Âsya-yı fenâ oldu[.] (8) Müddet-i vezâreti üç yıl üç ay mikdârîdir[.] Egerçe talikü'l-lisân (9) ve kesîrû'l-'unvân ve vecîh ve sahî ve 'âkil ve kâr-dân idi[.] Amâ ki¹²³⁷ (10) gazab 'unf zâyidü'l-'vasf ile yegâne-i devrân/dûrân¹²³⁸ idi[.] Tefâsîl-i ahvâli¹²³⁹ (11) mersum yerâ'a-ı nakş perniyân perend tevârîh olmagın kemmiyyet/kümeýt siyeh¹²⁴⁰ zânû-yı kalem¹²⁴¹ safha-ı (12) beyânda ruhsat cevelân verilmedi[.] Tecâvaza'l-lâhu 'anh seyyi'âtihi (13) **Damâd Mehmed Paşa** Okuzluğuyla şehîr bir vezîr (14) gazanfer kirdâr¹²⁴² vâsif-i¹²⁴³ sûtûde zamîrdir[.] İstanbul'da Kara Gümrük (15) semtinde bir okuz na'l-bendinin ferzend-i sa'âdet-mendidir[.] Destiyârî-i

50b

(1) baht-ı sâz-kâr ile harem ârâm nazîre sezâ-vâr görölüb havân¹²⁴⁴ mebzûl (2) en-ni'am pâd-şâh¹²⁴⁵ cem haşemden râtibe hâr ser-ferâzî olub rütbe-i (3) vâlâ-yı silah-dârî ile imtiyâz bulmuşdu[.] Bin on altıda hükûmet-i (4) Kâhire-i Mısır ile serîr-i Yûsufiye sâye-endâz oldu[.] Mısır kulları ribka-ı (5) itâ'atdan pîçide-i gerden olub ser-keşliğe âgâz ve talebe nâm mazleme ile (6) emvâl re'âyâyâ dest-i tatâvvüli dirâz¹²⁴⁶ etmişlerdi[.] Kışver-i Mısırî (7) ol bid'atdan ihlâ¹²⁴⁷ için birkaç bin neferi katl ve iclâ idüb (8) ra'y-ı sedîdi iklim-i Mısır'a sebep-i feth-i cedîd olmagın meyân-ı Mısıryânda (9) kûl-kırân lakabıyla şöhet şî'âr oldu[.] Ba'de'l-'azl hizmeti mukâbili (10) kabâ-yı zibâ-yı i'tibârî tırâz 'izz musâheret şehriyârî ile mutarrez (11) ve mu'allem/mu'allim ve câh-ı vâlâ-yı kapudâni ile mu'azzez ve muhterem oldu[.] Bin yirmi (12) ikide vezâret-i sâniye¹²⁴⁸ ile murabba'-nişin çâr-bâlîş istikrâr olub (13) bin yirmi üç Ramazânında Nasûh Paşa yerine mühr-i şerîf ile (14) kâm-kâr ve¹²⁴⁹ sefer-i şerefe teşrif-i serdârî ile bülend iktidâr¹²⁵⁰ oldu (15) bin yirmi dört Rebî'u'l-âhirinde rehberi tâli' mes'ûd birle

51a

(1) savb-ı maksûde tahrîk-i kâdime-i şeref-nümûd idüb eyyâm-ı (2) şitâ karib olmagın kudûm-ı hengâm¹²⁵¹ rebî' bedî'ü'l-âsâra dek (3) meştâ-yı Haleb'de hatt-ı rahl karâr eyledi[.] Bin yirmi beş (4) rebî'inde cânib-i Revân'a revân¹²⁵² olub Cemâzîü'l-âhirinde pîrâmen (5) hisârî mazreb-ı hıyâm süreyya¹²⁵³ nizâm eyledi[.] Elli beş gün muhâsara (6) ile tılsım müşkil bend-i hisar feth olmayub nâ-kâm meştâ-yı Erzurum'a (7) imâle-i licâm olundukda su'-ı tedbîr ve cünha-ı taksîr ile ithâm olunub

¹²³⁵ Следи ('âlemin güldü yavru katl nasûhî bilecek) târihiyle y ШИ, 60.

¹²³⁶ Следи *kahr* y ШИ, 60.

¹²³⁷ Речи нема y P2 (60a, p. 2) и y ШИ, 60.

¹²³⁸ Следи *ve kesb-i mâl ve cem'-i esbâb ve bâlda 'adîmü'l-akrân* y P2 (60a, p. 3) и y ШИ, 61.

¹²³⁹ *ahvâl* y P2, 60a, p. 3.

¹²⁴⁰ *siyâh* y ШИ, 61.

¹²⁴¹ *kaleme* y ШИ, 61.

¹²⁴² *لظير* y ШИ, 61.

¹²⁴³ *ve âsâf* y P2, 60a, p. 5.

¹²⁴⁴ *hân* y ШИ, 61.

¹²⁴⁵ *şehr-i yâr* вместо *pad-şâh* y P2 (60a, p. 7) и y ШИ, 61.

¹²⁴⁶ *bâzû-dirâz* y ШИ, 61.

¹²⁴⁷ *halâs* y ШИ, 61.

¹²⁴⁸ Речи нема y P2, 60a, p. 13.

¹²⁴⁹ Следи *ba'dehu* y ШИ, 61.

¹²⁵⁰ *ikbâl* y ШИ, 61.

¹²⁵¹ *behcet lüzûm* вместо *hengâm* y ШИ, 61.

¹²⁵² *revâne* y ШИ, 62.

¹²⁵³ *ثريا* y P2, 60a, p. 17; *ثريا/seryâ/süreyâ/* y ШИ, 62.

(8) bin yirmi altı Muharreminde zehr-âbe-i ‘azl nâ-be-hengâm ile telh-kâm olunmuşdu¹²⁵⁴[.] (9) Bin yirmi yedi Recebinde ‘ahd-ı hilâfet-i ‘Osmânîde¹²⁵⁵ kâim-makâm ve (10) bin yirmi sekiz senesi¹²⁵⁶ Saferü'l-hayrinde selefî Halîl Paşa yerine sâniyen (11) mühr-i hümayûn ile bekâm oldu[.] Bu def‘a muktezâ-yı ‘asra göre şâh-ı (12) Îrân ile musâlahayı¹²⁵⁷ tecdîd ve bünyân-ı eyvân dostu temhîd (13) olmagın¹²⁵⁸ me‘mûnu'l-gâ‘ile mesned-efrûz sadr temkîn iken bin (14) yirmi dokuz Muharreminde kapudan ‘Alî Paşa teşrîf-i vezâret¹²⁵⁹ ile (15) kâm-revâ olub mâ-beynlerinde muhâsede ve mu‘âdât olmagın ba‘de'

51b

(1) l-müsâdere Halebe nefy ve iclâ etmişdi[.] Lede'l-vusûl istîlâ¹²⁶⁰ (2) gamm ve endûh birle¹²⁶¹ semt-i i‘tidâldan mizâci¹²⁶² cânib-i inhirâfa¹²⁶³ ‘udul idüb (3) sene-i mezbûre hilâlinda necm-i hayâti üfûl¹²⁶⁴ eyledi hâric-i sûr-i Haleb'de (4) vâki‘ Şeyh Bekr zâviyesinde i‘dâd olunan türbe-i¹²⁶⁵ münîfede¹²⁶⁶ âftâb-ı vücûdi (5) mütevâri-i sehâb türâb oldu[.] Müddet-i vezâreti def‘a-ı evvelîde ‘ahd-ı (6) hilâfet-i Ahmediyyede¹²⁶⁷ iki sene¹²⁶⁸ dört ay ve def‘a-ı sâniyede devr-i ‘Osmânîde (7) bir sene mikdâridir[.] Edîb ve vakûr vezîr-i sâhib-i şu‘ûr idi[.] (8) Rahmetu'l-lâhi ‘aleyh¹²⁶⁹[.] **Halîl Paşa**[.] (9) Diraht-ı vücûdi Kayseriyye i‘mâlından Zeytûn nâm karyede bâr-âver (10) şühûd olan mîr-i mîrân maktûlun birâder-i kih-teridir[.] Sarây-ı bî-misâl (11) deryâ nevâl¹²⁷⁰ pâd-şâha¹²⁷¹ dâhil ve şeh-bâz baht-ı bülend pervâz ile (12) pençe-i sayd âmâla nâ‘il olub çâkırıcı başılık ile dışara çıkıb (13) ba‘dehu yeniçeri agası ve iki def‘a kapudan oldu[.] Bin yirmi altı (14) Muharreminde Dâmâd Mehmed Paşa yerine hıl‘at-ı fâhire-i¹²⁷² vezâret-i ‘uzmâ (15) tırâz bâla-yı ikbâlî ve menşûr-ı serdârî-i sefer-i Îrân vesîle-i i‘tilâ¹²⁷³

52a

(1) derece-i¹²⁷⁴ istiklâli oldu[.] Sene-i mezbûre Cemâziü'l-âhiresinde (2) rahş-ı reh-vâr serî‘ü's-seyr himmete şedd zîr-teng ‘azîmet idüb (3) leşker endûh sitâre şükûh birle tayy-ı deşt ve kûh ederek Diyâr-ı Bekr'de (4) ‘inân-keş ârâm oldu[.] Mehâmm-i sefer-i zafer-encâmî itmâmından sonra bin (5) yirmi yedi Cemâziü'l-evvelisinde kûs-i rahîli tanîn-endâz gûş-ı (6) mihr-ü-mâh ve ‘azm-ı diyâr şâh-ı kam-râh eyledi[.] Hitta-ı Tebrîz fersûde-i ni‘âl (7) matâyâ-yı ebtâl/ibtâl şûr-engîz oldukda Tâtâr¹²⁷⁵

¹²⁵⁴ *olmuşdu* y P2, 60a, p. 19.

¹²⁵⁵ *‘Osmânîyye’de* y P2 (60a, p. 19) и y ШИ, 62.

¹²⁵⁶ Речи нема y P2 (60a, p. 19) и y ШИ, 62.

¹²⁵⁷ *musâlahâ* y P2 (60a, p. 20) и y ШИ, 62.

¹²⁵⁸ *olunmagın* y P2, 60a, p. 20; *olmagıyla* y ШИ, 62.

¹²⁵⁹ Следи *‘uzmâ* y P2 (60a, p. 21) и y ШИ, 62.

¹²⁶⁰ *istîlâ-yı* y P2, 60a, p. 22.

¹²⁶¹ *endûh ve gamm ile* y P2 (60a, p. 22) и y ШИ, 62.

¹²⁶² *mizâci semt-i i‘tidâldan* y P2 (60a, p. 23) и y ШИ, 62.

¹²⁶³ *infi‘âla* y P2, 60a, p. 23.

¹²⁶⁴ Следи *ve Magrib ‘adem’e kufûl* y P2 (60a, p. 33) и y ШИ, 62.

¹²⁶⁵ *türbede* y P2 (60a, p. 24) и y ШИ, 62.

¹²⁶⁶ Речи нема y P2 (60a, p. 24) и y ШИ, 62.

¹²⁶⁷ *Ahmed Hânîde* y ШИ, 62.

¹²⁶⁸ *yıl sene* y P2, 60a, p. 25.

¹²⁶⁹ *rahmetu'l-lâhi ‘aleyh* недостаје y ШИ, 62.

¹²⁷⁰ *pâd-şâh deryâ nevâla* y P2, 60б, p. 3; *deryâ nevâl* недостаје y ШИ, 62.

¹²⁷¹ *pâd-şâhiye* y ШИ, 62.

¹²⁷² *Kâhire-i* y P2, 60б, p. 4.

¹²⁷³ *i‘tilâ-yı* y ШИ, 62.

¹²⁷⁴ Следи *şân ve* y ШИ, 63.

¹²⁷⁵ Следи *hân* y P2 (60б, p. 9) и y ШИ, 63.

cengîzî gâret-geran **(8)** âşûb hız ile ordu-yı hâmûn pûydan¹²⁷⁶ sedd-i râh gürîz¹²⁷⁷ için **(9)** mukaddem ‘inân-rîz sitîz olmuşdu[.] Serâr¹²⁷⁸ nâm sahrâda leşker-ı Kızılbaş'a **(10)** dûçâr olub nâ'ire-i kâr-zâr leşker beyninde¹²⁷⁹ şerer bâr oldukda **(11)** ber-hasbe irâdet bî-illet sûret zafer mer'ât hâl-ı düşman **(12)** bed-ahterde cilve-ger olub merdân-ı meydânın kimi gunûde-i bister¹²⁸⁰ şehâdet **(13)** ve kimi pey-siper râh hezîmet oldu[.] Egerce bu peyâm mûrisü'l-ekdâr **(14)** ‘inân-rübâ-yı asâyiş ve ârâm ‘asâkir-i¹²⁸¹ zafer medâr oldu[.] Ama hayr **(15)** endişân devlet tedbîri ile siper gayret ve¹²⁸² bâzû-yı himmet penâh

52b

(1) idüb cânib-i Erdebil'e tevcîh-i veche-i ‘azîmet olunmagın esnâ-yı **(2)** râhda taraf-ı şâhdan ricâ-yı sulhî mütezammin kâsid vârid oldu[.] **(3)** Zuhûr-ı kaht ü galâ ve bîm-i kurb-ı şitâ dil-hâh şâha müsâ‘ade bî-iktizâ **(4)** etmegın¹²⁸³ sene-i mezbûre Zî'l-ka‘de'sinde habl/habel keşemkeş hisâma infisâm **(5)** verilip¹²⁸⁴ cânib-i¹²⁸⁵ Erzurum'a imâle-i licâm olunmuşdu[.] Vâki‘ hâl **(6)** berdâste-i pîş-gâh pâd-şâh behrâm intikâm oldukda selefi gibi sû'-ı **(7)** tedbîr ve cünha-ı taksîr ile ittihâm olunub bin yirmi sekiz Saferü'l-hayrinde **(8)** عراوه¹²⁸⁶ ‘azl ile devr-i endâhte-i beyâbân hirmân olmagın üftân ve hîzân **(9)** Âsitâneye geldikde Üsküdârî Mahmûd Efendi zâviyesinde ‘uzlet **(10)** -güzîn gûşe-i ferâgat ve sübha-ı gerdân seccâde-i 'ibâdet olmuşdu[.] **(11)** Ba‘de eyyâm deryâ-yı bî-kerân merâhim-i sultânî mevc-endâz olub câh-ı **(12)** vâlâ-yı kapudanî ile karîn i‘zâz olundu[.] Bin otuz altı Rebî‘ü' **(13)** l-evvelinde Hâfiz Ahmed Paşa yerine muhâfız-ı hâtem dest-i¹²⁸⁷ asafî ile **(14)** sâniyen ihrâz-ı rütbe-i imtiyâz idüb yine ‘unvân-ı ser-dârî-i sefer-i şark **(15)** ile ser-ferâz oldu[.] Hengâm-ı germiyyet şitâda/settâda şâh-râh merâme pâ-nihâde

53a

(1) olub meştâ-yı Âmidî dört ay mikdarı mukarrer ârâm etdikden sonra¹²⁸⁸ **(2)** Erzurum'a tahrîk rikâb eşheb kebg hirâm eyledi[.] Egerce umûr-i kal‘a-ı **(3)** sitânîde kusûr etmiyüb iki ay terk-i hâb ü huzûr ve sarf-ı **(4)** nakdîne-i makdûr etdi amma nesîm-i ‘anber-şemîm külâle tırâz¹²⁸⁹ âmâl olmayub **(5)** nâ-çâr bin otuz yedi Rebî‘ü'l-evvelinde bi-husûl me'mûl meştâ-yı **(6)** Tokad'a kufûl eyledi[.] Hilâl-ı râhda istîlâ-yı cünd şitâ ile meşhûd **(7)** enâm olan metâ‘ib ve âlâm ki¹²⁹⁰ bîrûn güncâyiş ve¹²⁹¹ i‘lâmdır deyü¹²⁹² ahbâr/ihbâr **(8)** bârda der-devlete¹²⁹³ vâride oldukda sene-i mezbûre Şa‘bânında tekrâr **(9)** mübtelâ-yı belâ-yı ‘azl olub pâz ser-kerde¹²⁹⁴ der-gâh-ı merâhim penâha cân

¹²⁷⁶ Подвучени део долази иза речи *içün* у P2 (60б, р. 9) у истом реду и у ШИ (63) у следећем реду.

¹²⁷⁷ Следи *olmak* у ШИ, 63.

¹²⁷⁸ سراو у P2, 60б, р. 10; هراو у ШИ, 63.

¹²⁷⁹ *leşker beyninde* недостаје у P2 (60б, р. 10) и у ШИ, 63.

¹²⁸⁰ پستر у P2 (60б, р. 11) и у ШИ, 63.

¹²⁸¹ Следи *mu'asker* у P2, 60б, р. 12.

¹²⁸² Нема везника у ШИ, 63.

¹²⁸³ *etmekle* у ШИ, 63.

¹²⁸⁴ Следи (*ez-zarûrât tûbihü'l-mahzûrât*) *müfâd nice Türk/terk metâ'ib ve âlâm ile* у ШИ, 63.

¹²⁸⁵ Реч недостаје у ШИ, 63.

¹²⁸⁶ عرأده у ШИ, 64.

¹²⁸⁷ *istiklâl* уместо *dest* у ШИ, 64.

¹²⁸⁸ Следи *Âbaze (Âpâz* у P2) *Paşa-yı giriftâr dâm intikâm etmek için savb-ı* у P2 (60б, р. 22) и у ШИ, 64.

¹²⁸⁹ Следи *şâhid* у P2 (60б, р. 24) и у ШИ, 64.

¹²⁹⁰ Речи нема у P2, 60б, р. 25.

¹²⁹¹ Везника нема у P2, 60б, р. 26.

¹²⁹² *bu* у P2 (60б, р. 26) и у ШИ, 64.

¹²⁹³ *devlet tarafına* у ШИ, 64.

¹²⁹⁴ *bâz serde* у P2, 60б, р. 27; *pâz ser-kerde* у ШИ, 64.

(10) atib geldikde bakiyye-i selef¹²⁹⁵ bir pîr ‘alîl olmagın mazhar-ı safh-ı cemîl (11) sultân ‘adîmül-‘adîl olub havâss takâ‘ud ile tebcîl olundu[.] (12) Refâh hâl ile varak-ı şümâr sahâyıf eyyâm ve leyâl iken bin kırkda (13) devlet-sarây-ı ‘âlem bakâya intikâl eyledi[.] Üsküdâr'da i‘dâd etdiği (14) türbede defn olundu¹²⁹⁶[.] Müddet-i vezâreti def‘a-ı evvelide ‘asr-ı bâhirü'n-nasr Ahmed (15) Hânîde iki sene ve def‘a-ı sâniyede ‘ahd-ı hilâfet-i Mürâdiyyede on yedi aydır[.]

53b

(1) Mütevâzi‘ ve dervîş-nihâd asaf-ı¹²⁹⁷ pâkîze-i i‘tikâd idi[.] İstanbul'da (2) câmi‘i ve nîce yerlerde¹²⁹⁸ hayr-ı lâmi‘i vârdır[.] Rahmetü'l-lâhi ‘aleyh[.] (3) Çelebî ‘Âlî Paşa[.] İstânköylü Ahmed Paşa'nın (4) şâh-ı şecere-i vücûdî ya‘nî ferzend-i mes‘ûdidir[.] Cedd-i mâderîsi Kaya Paşa (5) tarafından şeref-yâfte-i sa‘âdet siyâdet idüğü¹²⁹⁹ ‘an‘ana-ı sikât ile (6) vâsıl derece-i sıhhatdır[.] Pederi Tûnus beylerbeyisi iken Zenci¹³⁰⁰ nâm (7) celâli ile tertîb-sâz bezm rezm oldukda esnâ-yı idâre-i akdâh kifâhda (8) ser-mest sülâf-ı sâf şehâdet olmagın¹³⁰¹ sinn dûnu'l-bülugda (9) yetim kâlmışdı[.] Ba‘de eyyâm-ı meded-kârî-i tevffîk-i Bârî ile celâlî-i mezbûrî (10) ‘ale'l-gafle endâhte-i gıyâbetü'l-cübb ‘adem etmegin¹³⁰² Dimyât sancâğı ihsân (11) olundu[.] Câmi‘-i cedîd Ahmed Hânî karîn itmâm olduğu eyyâmda ma‘l-vezâre (12) Tûnus eyâleti kâmrân ve ba‘dehu üç def‘a kapudan-ı ‘alî‘ş-şân (13) olmuşdur[.] Def‘a-ı sâlisede bin yirmi sekizde altı pâre kâfir kalyûnun[u] (14) bend-i zincîr teshîr idüb sâhil-i İstanbul'a lenger-endâz karâr oldukda (15) iki yüz ‘aded esîri düşlerinde birer kîse gurûş ile rikâb-ı kâmyâba¹³⁰³

54a

(1) pîşkeş der-gâh haşmet câh ve celâl etmegin şurta-ı mekrümet-engîz (2) himmet bî-hemtâ-yı husrevânî mevc-rîz muhît in‘âm-ı sultânî olub (3) hal‘/hila‘/hul‘ fâhireden mâ‘âda altun zincîr ihsân¹³⁰⁴ olundu¹³⁰⁵[.] Bin yirmi (4) dokuz Muharreminde Mehmed Paşa yerine pîrâye-bahş-ı sadâret-i uzmâ oldu[.] (5) Egerçe mevâcib ve masârif tedârikinde¹³⁰⁶ nakdîne-i iktidârîn sârif (6) olmagın tahsîl-i mâl ve cem‘-i hazîne lâzimü'l-istikmâlde yed-i tûlâ gösterdi (7) ammâ bu takrîb ile kibâr-i devlet ve tüccâr-i memleket-i emvâlına tatvîl-i (8) yed ve sevdâ-yı istiklâl ile erkân-ı saltanata evzâ‘ bed etmegin (9) tama‘ ve gadr ile zebân-zed olmuşdu[.] Bu esnâda şâh-cihân sultân (10) ‘Osmân Han Hotin seferine tasmîm ‘azîmet buyurmagın i‘dâd-ı mehâmm (11) sefere berzede-i dâmân himmet iken bin otuz Rebîü'l-âhirinde kadîmen (12) mübtelâ oldugı dâ‘-ı mesânedden enfâs-ı ma‘dûdesi tamam (13) ve telh-kâm zehr-âb himâm olub Beşiktaş'da Yahyâ Efendi türbe-i şerîfe- (14) sine mütevârî hâk-ı fenâ ve hûşe-çîn hirmen da‘â/du‘a oldu[.] Müddet-i (15) vezâreti on dört aydır[.] İ‘dâd-ı sinîn sinni henûz tekmîl-i erba‘în

54b

¹²⁹⁵ *bakiyyetü's-selef* y P2 (60b, p. 27) и у ШИ, 64.

¹²⁹⁶ *medfûndur* y P2 (61a, p. 2) и у ШИ, 64.

¹²⁹⁷ *asafî* y P2, 61a, p. 4.

¹²⁹⁸ Речи нема у P2, 61a, p. 4; следи *eser* y ШИ, 65.

¹²⁹⁹ Речи нема у P2, 61a, p. 6.

¹³⁰⁰ *Yahyâ* y ШИ, 65.

¹³⁰¹ *olmagla* y ШИ, 65.

¹³⁰² *etmekle* y ШИ, 65.

¹³⁰³ Подвученог нема у P2 (61a, p. 12) и у ШИ, 65.

¹³⁰⁴ Следи *ihsâniyla tevkîr* y P2 (61a, p. 13) и у ШИ, 65.

¹³⁰⁵ *olunmuşdu* y ШИ, 65.

¹³⁰⁶ *tedârikine* y ШИ, 65.

(1) etmedin zâviye-i ‘ademde çile güzîn olmuşdur[.] Cemâl ve kemâl sâhibi (2) sadr-ı ‘âlf-kadr idi[.] Âsâr-ı hayrinden Sakız'da¹³⁰⁷ ve iki köyde câmi‘i¹³⁰⁸ (3) vâdır ve Kâsim Paşa'da Emîr Efendi zâviyesine sokturmuşdur¹³⁰⁹[.] (4) Rahmetü'l-lâhi ‘aleyh[.] **Hasan Paşa**[.] (5) Ohrili bir sipâhi zâdedir[.] Nihâl âmâlî hadîka-ı hâssadan feyz (6) ser-çeşme-i ‘inâyet-i sultânî ile bâla keşîde ve bâr-âver olub (7) giderek bostancı başı olmuşdu[.] Revân seferinde yeniçeri agası (8) ba‘dehu Rûm ili beylerbeyisi olub Âsitâne-i sa‘âdete geldikde (9) teşrîf-i vezâret¹³¹⁰ ile teltîf olunub bin otuz Rebî‘ül-âhîrinde (10) ‘Âli Paşa yerine nâ‘il-i mühr-i şerîf oldu¹³¹¹[.] Hotin seferinde gâşiye-i (11) ber-düş hizmet olub¹³¹² mülâzemetde iki¹³¹³ şic‘ân vüzerâ-yı (12) kirâmdan Karakaş Mehmed Paşa esnâ-yı bezm rezimde cür‘a-nûş sahbâ-yı (13) şehâdet olmagın töhmet ‘adem i‘ânet ile sene-i mezbûre Ramazânında (14) devr-i üftâde-i sadr-ı sadâret olub vezâret-i sâniye makâmında ikâmet (15) etmişdi¹³¹⁴[.] Bin otuz bir Recebinde nümûne-i nümâ-yı rûz-i rest-â-hîz

55a

(1) olan vakı‘a-ı fâyika¹³¹⁵-ı meşhûre¹³¹⁶-i hevl-engîzde meş‘ale-i tîg-i ser-tîz eşrâr fitne-i (2) hîz ile reh-rev dehlîz hevl-nâk ‘adem¹³¹⁷ oldu[.] Müddet-i vezâreti (3) devr-i ‘Osmânîde altı aydır[.] Pîrâye-i harîr tahrîr olmagla sezâ bir eseri cilve-nümâ¹³¹⁸ (4) olmamışdır[.] Ancak kendi kasabasında âsâr-ı hayrî vardır[.] Rahmetü'l-lâhi (5) ‘aleyh¹³¹⁹[.] **Dilâver Paşa**[.] (6) Hırvâdîl-asıldır[.] Harem-i hümâyûnda hân na‘m pâd-şâhîden (7) nevâle bend ma‘âlî olub çeşne-gîr başılık ile dışara çıkdıktan sonra (8) Kıbrıs ve Bağdâd eyâletlerine¹³²⁰ bast simât hükûmet etmişdir[.] Bin (9) otuz¹³²¹ bir Recebinde çeb-endâzî-i dehr bü'l-‘aceb ile sûret-yâfte¹³²² (10) olan gâ‘ile¹³²³ meşhûrede zümre-i eşkiyâ deste¹³²⁴-çûb debbûs kelle-i kûb (11) ile eczâ-ı vücûdîn sûde-i hâvan hevân/havân etdiler[.] Müddet-i vezâreti (12) ‘asr-ı ‘Osmânîde on¹³²⁵ ay mikdâridir[.] Zebân-zed yerâ‘a-ı tahkîk¹³²⁶ olacak (13) bir hizmete muvaffak olmamışdır[.] Nisâb re‘y ve tedbîrden bî-vâye bir merd (14) kem-pâye idi[.] Âsâr-ı hayrinden Rehâ semtinde¹³²⁷ bir mükellef hânı vâdır[.] Bahmetü' (15) l-lâhi ‘aleyh[.] **Dâvud Paşa**[.]

55b

¹³⁰⁷ *Sâkize'de* y ШИ, 66.

¹³⁰⁸ *câmi ‘-i hayr-ı lâmi ‘* y ШИ, 66.

¹³⁰⁹ *sokturub hayarât ve hasenâr besyârdır* y ШИ, 66.

¹³¹⁰ *vezâret-i râbi ‘a* y P2 (61a, p. 24) и y ШИ, 66.

¹³¹¹ Речи нема y P2, 61a, p. 25.

¹³¹² Речи нема y P2, 61a, p. 25; *olan* y ШИ, 66.

¹³¹³ Подвученог нема y ШИ, 66.

¹³¹⁴ *olmuşdu* y P2, 61b, p. 2.

¹³¹⁵ *fâki ‘a* y P2 (61b, p. 2) и y ШИ, 66.

¹³¹⁶ *meşhûr* y P2, 61b, p. 2.

¹³¹⁷ *helâk* уместо ‘adem y P2 (61b, p. 3) и y ШИ, 66.

¹³¹⁸ Следи ‘*arsa-ı zuhûr* y ШИ, 66.

¹³¹⁹ *tecâveze ‘anh el-Bârî* y ШИ, 67.

¹³²⁰ *eyâletlerinde* y P2, 61b, p. 7; *eyâletleriyle* y ШИ, 67.

¹³²¹ Следи *Recebinde eyâlet-i Diyâr-ı Bekr ile Hotin seferinde mevcûd bulunmagın Huseyn Paşa yerine mihr-i şerîf ile teşrîf olundu*[.] Bin otuz y P2 (61b, p. 7-8) и y ШИ, 67.

¹³²² Следи *âyîne-i zuhûr* y P2 (61b, p. 9) и y ШИ, 67.

¹³²³ Следи خائله y P2 (61b, p. 9) и هائله y ШИ, 67.

¹³²⁴ *dest* y P2, 61b, p. 9.

¹³²⁵ Следи *altı* y ШИ, 67.

¹³²⁶ *tahrîr* y P2 (61b, p. 11) и y ШИ, 67.

¹³²⁷ *şehrinde* y ШИ, 67.

(1) Bosnevî'l-asldır[.] Harem-i hümâyûn¹³²⁸ çoka-dâr şehriyâri iken 'ahd-i hilâfet-i (2) Mehmediyyede kapıcı başılık ile dışara çıkıp bin on üçde rütbe-i (3) 'aliyye-i vezâret ile kâmrân ve Rûm iline mîr-i mirân olduktan sonra bir (4) kaç gün kapudan dahî olmuşdu[.] Ve Hotin seferine Rûm ili eyâleti (5) ile gitmişti[.] Cülûs-ı Mustafa Hanide âsitânede bulunub miyâne (6) bend-i musâheret olmagın bin otuz bir Recebinde nümüne nûma-yı (7) rüst-e-hîz olan rûz dilsuz hevl-engîzde Dilâver Paşa (8) yerine sadr-ı a'zam oldu[.] Muhâfaza-yı makâm-ı sevdâ-yı hâmı ile irtikâb (9) etdiği¹³²⁹ evzâr ve âsâm hâric dâ'ire-i evhâm be bîrûn güncâyış i'lâm/a'lâmdır[.] (10) Egerce setr-i 'uyûb için celb-i kulûbe sa'â ve ekdâm/ikdâm edüb ne kadar (11) maktû'l-vazâyif esvâk cihânî¹³³⁰ tâ'if herze kerd ü künâm (12) rezâle-i¹³³¹ enâm ve erîse karîn nevâziş ve ikrâm eyledi[.] Ammâ mânend mübtelâ-yı (13) cüzâm menfûr havâss ve 'avâmm ve töhmet ihânet ve cünha-ı hıyânet ile (14) bed-nâm ve nâ-kâm olub tenkîz-i emr ve icrâ-yı ahkâmdan kalmışdı[.] (15) Sene-i mezbûre Şa'bânında hüçûm-i 'âme ile mesned-i sadâretten tard

56a

(1) olunmagın bîm-i cân ile ki mânend hünfesâ mütevârî-i sûrâh ihtifâ oldu[.] (2) Bin otuz iki Saferü'l-hayrinde Hazret-i Ebü Eyyûb Ensârî 'aliyye (3) rahmetü'l-Bârî¹³³² civârında bir karye ahûrunda ahz olunub dîvân-ı (4) bülend eyvânda¹³³³ meydân-ı siyâsete zânû nihâde olmuşken ecl-i mukadderi/mukaddiri (5) birkaç sâ'at te'hîrîni¹³³⁴ iktizâ etmegın taraf-gîri olan ba'z-ı (6) yeniçeri erâzili 'adem rızâ yüzünden nagme-yi aheng muhâlefet ve 'inâda¹³³⁵ (7) ser-âgâz edüb ٩ Kimi der ki oldur oldur, kimi der ki kıyma kıyma (8) mazmunı cilve-saz olmagın dest-i şimşîr cellâd bî-amândan tahlîs-i (9) girîbân cân¹³³⁶ eyledi[.] Amâ kemâl dehşet ve infî'âldan bir hatve harekete (10) mecâlî kalmıyub hevâ-dârları keşân ber keşân haric-i bâb-ı hümâyûnda (11) bir hammâl bâr-gîrine tahmîl ve ser ve pâ berehne libâs köhne ile orta (12) mescide nakl ve tahvîl etdiler[.] Ser-zede-i kalem tahkîk olduğu müverrihîn (13) nakl¹³³⁷ üzere kethüdâ-yı bevvâbân Ahmed Aga'nın destiyâri-i¹³³⁸ isâbet (14) pezîri üzere¹³³⁹ Yedi Kule mahbesine habs¹³⁴⁰ olunub pâdâş 'amelî (15) tîğ ser-endâze havâle ve nukat-ı¹³⁴¹ vücûd galat nümûdî gizlik¹³⁴² intikâm¹³⁴³

56b

(1) ile safha-ı şühûddan izâle olundu[.] Müddet-i vezâreti yirmi altı gündür[.] (2) 'Alkamı nihâd hâ'in bed-nijâd idi[.] La'netu'l-lâhi 'aleyh ve 'alâ uhuvvetihi ve 'alâ men (3) zulmi'n-nâs bi-tabî'yyatihi[.]¹³⁴⁴ **Mere Hüseyın Paşa** (4) târ ü pûd¹³⁴⁵ vücûdi Arnâvud diyârında nesîc¹³⁴⁶ kâr-

¹³²⁸ *hümâyûndan* u P2 (61b, p. 13) u y ШИ, 67.

¹³²⁹ Речи нема u P2, 61b, p. 17.

¹³³⁰ Уместо *esvâk cihânî*, u ШИ само *cihân*, 68.

¹³³¹ رزله u P2 (61b, p. 19) u y ШИ, 68.

¹³³² 'aliyye rahmetü'l-Bârî недостаје u P2, 61b, p. 23.

¹³³³ *hümâyûnda* уместо *bülend eyvânda* u P2 (61b, p. 23) u y ШИ, 68.

¹³³⁴ *te'hîr* u P2, 61b, p. 24.

¹³³⁵ 'inâd u P2, 61b, p. 25.

¹³³⁶ *can* недостаје u ШИ, 68.

¹³³⁷ *oldugı* u P2 (62a, p. 4) u y ШИ, 68.

¹³³⁸ Следи *tedbîr* u P2 (62a, p. 4) u y ШИ, 68.

¹³³⁹ *ile* u P2 (62a, p. 5) u y ШИ, 68.

¹³⁴⁰ *ref'* u P2 (62a, p. 5) u y ШИ, 68.

¹³⁴¹ *nokta* u P2 (62a, p. 5) u y ШИ, 68.

¹³⁴² *kilk* u ШИ, 68.

¹³⁴³ *intikâm* u P2, 62a, p. 6.

¹³⁴⁴ Последња реченица недостаје u ШИ, 68.

¹³⁴⁵ Следи *mere-i* u P2 (62a, p. 8) u y ШИ, 69.

¹³⁴⁶ Следи *destgâh* u P2 (62a, p. 8) u y ШИ, 69.

hâne-i şühûd (5) olmuşdur[.] Merre 'aşî ve kerre gadât ile bâlig-i¹³⁴⁷ sinn-i şu'ûr oldukda kesb-i (6) rûz merre ve sedd-i sülme-i cû' merre için devr-i ebvâb kibâd¹³⁴⁸ ederek (7) Saturcı Mehmed Paşa matbahinde aşçı¹³⁴⁹ olmuştu[.] Ba'dehu sipâhi (8) ve bir müddet çâvuşluk ile sokâk silâhdarı olub berhetan mine' (9) l-eyyâm hizmet-i emânet gunm ile muğtenem olmagın giderek kapıcı başı (10) ve kapıcılar kethüdâsı ve mîrâhor-ı sâni oldu[.] Bin yirmi dokuzda (11) vâlî-i Mısır ve bin otuz Şa'bânında vâki' eyyâm ihtilâl ve hengâm (12) kaht-ı ricâlda Dâvud Paşa yerine vezîr-i 'asr oldu[.] Ammâ pîşe-i dîrîne (13) sinn-i pîş-nihâd idüb ateş-efrûz kânûn fesâd olmagın (14) bâdî-i emirde seyh/sîh bî-dâd ile halkın çiğerlerin(i) kebâb eyleyüb (15) tezekkür-i¹³⁵⁰ eyyâm¹³⁵¹ âkiletü'l-ekbâd olmuşdu[.] Dem ve lahm reme-i re'âyâ ile

57a

(1) sîr-çeşm olmıyub zâbit-i tâ'ife-i Bektâşiyân Dervîş (2) Aga'yı sâtûr gadr ile göfte-i tahta-ı 'adem etmek sevda'sıyla¹³⁵² (3) dâhiye-i dehyâ-yı 'azl ve nefîye mübtelâ idüb kendi eliyle pişmiş (4) âşına âb ilkâ etmegın ocak halkı 'alev-efrâz gulvâ olub (5) mâh-ı mezbûrum yirmi yedinci günü sipend ateş 'azl ve hâkister (6) külhan kahr etdiler[.] Bîm-i cân ile ihtiyâr 'âr firâr idüb (7) bir müddet nigîn¹³⁵³ mekîn¹³⁵⁴ oldu[.] Bin otuz iki Rebî'u'l-âhirinde (8) mirvaha cünbân ateş-gede-i fesâd olan Arnâvud Süleymân vesâtâtıyla (9) zümre-i sipâhî tahrîk ve eşkiyâ-yı gümrâhî¹³⁵⁵ nefsine teşrîk idüb (10) Gürcü Mehmed Paşa yerine merreten ba'de uhrâ şerâre-pâş sadr-ı sadâret-i (11) 'uzmâ oldu[.] Bu def'a tefer'un ve tecebbürî sad çendân olub mücerred kılıb (12) nâsa ilkâ-yı ru'b ve hirâs için nîçe bî-günâhın kanını kef-gîr (13) dest-i bîdâd ile endâhte-i hâk magâk etdiginden mâ'adâ mîr-i mîrân (14) lık rûtbesin(i) ihrâz etmiş[.] Bir pîr rüşen zamîri bî-îcâb (15) mûcib zarb-ı çüb ile helâk eyledi[.] Bir gün dîvânda sâdât

57b

(1) kuzâtdan ber-dâr¹³⁵⁶ hâhın hetk-i perde nâmûsına cesâret etmegın (2) cem'iyet-i ma'rûfe-i câmi'-i şerîf Ebû'l-Feth peydâ oldu[.] Bast-gerde-i çeşnegîr hâme-i¹³⁵⁷ siyeh (3) cürmûk¹³⁵⁸ Havâb/cevâb¹³⁵⁹ ihbâr/ahbâr ahyâr¹³⁶⁰ râst kirdâr¹³⁶¹ güftâr-ı muverrihîn (4) olduğu üzere taklîl-i şürekâ ve tenkîl-i husamâ ederek âftâb (5) ikbâli evc-gîr kemâl olub derece-i zevâle karîb olmagın sene-i (6) mezbûre Zî'l-ka'desinde zümre-i sipâh tâyife-i yeniçeriyân ile hem-zabân (7) vifâk olub kahr ve¹³⁶² tedmîri emrinde ittifâk etmeleriyle tecerru' (8) zehr-âb 'azl ile mürrü'l-mezâk oldu[.] Tekrâr bîm-i şahne-i siyâset (9) ile nâ-peydâ-yı tesettür ve ihtifâ ve hâkister nişîn peygüle inzivâ olmuş (10) iken mecâzât seyyi'âtı murâd-ı hümayûn Murâd Hanı olub ba'de't-tefahhus (11) bin otuz üç Şevvâlinda

¹³⁴⁷ Следи везник ve у P2, 62a, p. 9.

¹³⁴⁸ *kibâr* у P2, 62a, p. 9; речи нема у ШИ, 69.

¹³⁴⁹ Следи *başı* у P2 (62a, p. 10) и у ШИ, 69.

¹³⁵⁰ *müzekkir* у P2 (62a, p. 15) и у ШИ, 69.

¹³⁵¹ *müzekkirü'l-eyyâm* у P2, 62a, p. 15; речи немау ШИ, 69.

¹³⁵² *râ'iyesiyle* у P2, 62a, p. 17.

¹³⁵³ Речи нема у P2 (62a, p. 19) и у ШИ, 69.

¹³⁵⁴ Следи *kemîn* كمين у P2 (62a, p. 19) и у ШИ, 69.

¹³⁵⁵ Следи *havâ-yı* у P2, 62a, p. 21.

¹³⁵⁶ *ber-dâd* у ШИ, 70.

¹³⁵⁷ Речи нема у P2, 62b, p. 2.

¹³⁵⁸ *çeşnegîr hâme-i siyeh cürmûk* недостаје у ШИ, 70.

¹³⁵⁹ *havv/hun* у P2, 62b, p. 3; *huvvân* у ШИ, 70.

¹³⁶⁰ *ihdiyâr* у P2, 62b, p. 3; речи нема у ШИ, 70.

¹³⁶¹ Речи нема у P2 (62b, p. 3) и у ШИ, 70.

¹³⁶² Везника нема у P2, 62b, p. 5.

ahz olundıkda dest-i tîğ kahr ile **(12)** kelle-i bî-devleti sûde¹³⁶³ ni'âl¹³⁶⁴ âlûde-i vahl ve har meges ve rûh bir/ber fütûhı **(13)** giriftâr¹³⁶⁵ 'anâkib ecl olmuşdu[.] Müddet-i vezâreti def'a-ı evvelde **(14)** yirmi beş gün def'a-ı sâniyede yedi ay mikdârıdır[.] Vezîr ve **(15)** zer-endûz ve zâlim hânümânsuz olmagın eyyâm mihnet encâmı

58a

(1) musîbet-i 'âmme¹³⁶⁶ ve tâmme idi[.] Tecâvüzü'l-lâhi 'an seyyi'âtihi **(2)** Lefkeli Mustafa Paşa sarây-ı şehriyârîde **(3)** devr-i merâsim ve merâtib ederek nâ'il-i rütbe-i silahdârî olub **(4)** bin yirmi altı hilâlında vâli-i vilâyet-i Mısır oldukda 'adem-i rüşd-i şu'ûrî **(5)** sebebiyle 'azl ve bir müddet Yedi Kule'de habs olunmuşdu[.] Sultân **(6)** Mustafafânın dâyesi zevci bulunmagın bin otuz bir Şa'bânında vâki' **(7)** herc ü merc esnâsında Mere Hüseyin Paşa yerine vezîr-i a'zam olub **(8)** fi'l-hâl fert hamâkat ve tam'a-ı hâm ile malûm ve bed-nâm olub sene-i **(9)** mezbûre Zî'l-ka'desinde sadme-i hecme-i eyyâm¹³⁶⁷ sadr câh-ı sadâretten üftâde-i **(10)** ka'ar çâh ve âlâm olmuşdu[.] Humk ve belâhete vikâyetü'l-emân olub enfâs-ı **(11)** ma'dûdesi tamâm olunca İzinkimid ve Kastamonu sancaklarında güzârende-i **(12)** eyyâm oldu[.] Müddet-i vezâreti 'ahd-i Mustafâ Hanide üç aydır[.] **(13)** Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **Gürcü Mehmed Paşa** **(14)** Harem-i pâdişâhîde hâss oda başı iken bin on üçde vezâret **(15)** ile vilâyet-i Mısır'a nâm-zed kılınub ba'dehu Bosna eyâletiyle Belgrâd

58b

(1) muhâfız olmuşdu[.] Bin on sekizde vezâret-i sâlise ile kubbe-nişîn **(2)** ve üç def'a kâyim-makâm bâhirü't-temkîn oldu[.] Bin otuz bir Zî'l-ka'de **(3)** sinde Lefkeli Mustafâ Paşa yerine vezîr-i a'zam asaf nizâm olub **(4)** muktezâ-yı vakt üzere tesviye-i umûr-i enâm etmegin vâki'a-ı fâki'a-ı **(5)** meşhûrede dest âlâ-yı hıyânet olan hûn-i giriftkânın ekserini **(6)** nişter-i intikâm ile ser-nihâde-i visâde-i pister himâm/hammâm olmuşdu[.] Bin **(7)** otuz iki Rebî'u'l-ahirinde sûrâh köhne kânûn hafâda mütevârî **(8)** olan Mere Hüseyin Paşa'nın tahrîki ile kul tâ'ifesi nehc itâ'atından **(9)** rû-gerdân olub girîve-i lecc ve hisâmı meslûk ikdâm/ekdâm ikdâm/ekdâm etmegin **(10)** 'azl nâ-be-hengâm ile nâ-kâm ve belâ-yı nefy ve iclâ ile giriftâr bend alâm **(11)** etdiler[.] Bin otuz¹³⁶⁸ Recebinde 'asr-ı bâhirü'n-nasr Murâd Hâninde tekrâr teşrif-i **(12)** kâyim-makâmî tırâz bâlâ-yı i'tibârî olub bin otuz beş hudûdi **(13)** gâyetine dek¹³⁶⁹ zimâm hall ü 'akd-ı umûr-ı cumhûr¹³⁷⁰ keff-i kifâyetine müsellemler **(14)** olmuşdu[.] Sene-i mezbûre Zî'l-ka'desinde Receb Paşa'nın **(15)** desîse-i mekr¹³⁷¹ ve gadri ile mahnûkan ravza-ı dâru's-salâma hirâm

59a

(1) ve civâr-ı Ebü Eyyüb Ensârî 'aleyh rahmetü'l-Bârinde i'dâd olunân **(2)** türbe-i mahsûsede vaz'-ı serîr-i ârâm eyledi[.] Müddet-i vezâreti 'ahd-i **(3)** Mustafâ Hânide beş ay mikdârıdır[.] Hayr-hâh-ı devlet ü dîn vezîr-i **(4)** sâhib-i tedbîr ve mâlik-i temkîn idi[.] Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **(5)** **Kemânkeş 'Alî Paşa** vilâyet-i Hamîd'den **(6)** demîde ve mâlik-i re'sü'l-mâl¹³⁷² ahlâk hamîde olub harem-i şehriyârîde **(7)** destiyârî-i isti'dâd hüdâdâd ile pâ-nihâde-i¹³⁷³ vezârete resîde olmuşdu[.] **(8)** Diyâr-ı

¹³⁶³ *fersûde* у P2 (62б, р. 8) и у ШИ, 70.

¹³⁶⁴ Следы *ve* у P2, 62б, р. 8.

¹³⁶⁵ Следы *nâr* у P2, 62б, р. 9 и у ШИ, 70.

¹³⁶⁶ Следы *ve tâme* у ШИ, 70.

¹³⁶⁷ *enâm* у P2, 62б, р. 15; следы *ile* у ШИ, 70.

¹³⁶⁸ Следы *üç* у P2, 63а, р. 2.

¹³⁶⁹ *gelince* у ШИ, 71.

¹³⁷⁰ Речи нема у ШИ, 71.

¹³⁷¹ Речи нема у ШИ, 71.

¹³⁷² Речи нема у P2, 63а, р. 8.

¹³⁷³ *pâye-i* у P2 (63а, р. 8) и у ШИ, 72.

Bekr ve Bağdâd eyâletlerine¹³⁷⁴ fermân cihân-mutâ‘ şehriyârî birle vâlî (9) ba‘dehu¹³⁷⁵ dîvân-ı bülend eyvân-ı sultânîde vezâret-i râbi‘a ile mesned-efrûz (10) sadr-ı kâm-kârî¹³⁷⁶ oldu[.] Bin otuz iki Zî'l-ka‘desinde Mere (11) Hüseyin Paşa yerine emîn-i hatem yemîn melik-i Süleymânî¹³⁷⁷ olub (12) hizmet-i cülûs-i hümâyûn Murâd Hânî ile kevkeb-i ikbâlî ta‘ne-zen (13) neyyir asmânî ve kevkebe-i iclâlî nümûne-i nümâ-yı mevkib-i Süleymânî oldu[.] Lâkin (14) bî-mülâhaza-ı vehâmet¹³⁷⁸ ‘akıbet kerem-sâz bâzâr irtişâ olduğundan (15) mâ‘adâ şâh-i şî‘anın harekât-ı şenî‘asın(1) ketm ve ihfâ idüb

59b

(1) huzûr-ı hümâyûnda kelâm-ı dürûğa cesâret etdiği ecluden (2) bin otuz üç Cemâziü'l-âhiresinde dest-i kavvî şast (3) kahr-ı pâd-şâhî ile ser bî-magzâ hedef-i tîr belâ ve meyl mezârı ‘Alî Paşa (4) câmi‘-ı şerîfî hatîresinde nişâne-i ser-menzil fenâ oldu[.] Müddet-i (5) vezâreti yedi ay mikdârıdır[.] Vecîh ve vukûr vezîr-i sâhib¹³⁷⁹ idi[.] (6) Rahmetü'l-lâhi ‘aleyh[.] **Çerkes Mehmed Paşa** (7) Harem-i hümâyûnda meded-kârî-i taht-ı bî-dâr ile silahdâr-ı şehriyâr¹³⁸⁰ (8) ‘âlî¹³⁸¹ tebâr olub vâlî-i vilâyet-i Şâm-ı şeref encâm¹³⁸² olmuşdu[.] Ba‘dehu (9) ta‘yîn-i havâss ile divân-ı bülend eyvâna ihtisâs bulub bin (10) otuz üç Cemâziü'l-âhiresinde Kemânkeş ‘Alî Paşa yerine sadâret-i (11) ‘uzmâ ile tîr-i maksûdî vâsıl amâc-gâh Minâ oldu[.] Anadolu'da (12) ref‘-ı livâ-yı şakâ eden Âbâze Paşa'yı kesr için sahrâ-yı Üsküdâr'a (13) nasb-ı hiyâm seryâ nizâm idüb ‘asâkir-i encüm şümâr ile mânend mâh (14) âsmân kird menâzil neverd olub Kayseriye kurbinde âhenk cenk (15) neberd etdiklerinde dest-bürd-i Rüstemâne ile manzûme-i¹³⁸³ cem‘iyetlerin(i)

60a

(1) perîşân etdikden sonra meştâ-yı Tokad'a gelüb i‘dâd-ı mehâmm-ı (2) sefer-i Îrân'a berzede-i dâmân iken bin otuz dört Rebî‘u'l-âhîrinde (3) sefer-i âhirete revân oldu[.] Müddet-i vezâreti ‘ahd-i hilâfeti Murâdiyyede (4) on ay mikdârıdır[.] Selîmü'n-nefs kerîmü'l-hisâl âsaf-ı memdûhu' (5) l-fi‘âl idi[.] Rahmetü'l-lâhi ‘aleyh[.] **Hâfız Ahmed Paşa** (6) Filibe diyârında bir mü‘ezzînin¹³⁸⁴ ferzende ahteridir[.] Bülbül nagme sinc nevâ-sâz (7) ve tûtî-i nâtıka perdâz i‘câz tırâz ya‘nî hânende-i hoş âvâz (8) ve şa‘ir sühan-perdâz olmagın müsâ‘ade-i baht-i kâr-sâz¹³⁸⁵ şeref (9) hizmet-i harem-i âram nazîr ile serferâz idüb nedîm bezm hâssü' (10) l-hâss-ı pâd-şâh bende-nuvâz¹³⁸⁶ olmuşdu[.] Şeh-bâz seyfi şeh-per himmet (11) ile seyr-i şevâhik-i merâtib ederek doğancı başı oldukdan sonra (12) rütbe-i ‘âliye-i vezâret ile sadr ve âlâ-yı kapudaniye sâye-endâz (13) oldu[.] Ba‘dehu yedi sene mikdârı eyâlet-i vilâyet-i Şâm ile (14) bekâm olub pey-der-pey Vân ve Erzurum ve Bağdâd eyâletlerin[i] (15) medâr îrâd¹³⁸⁷ ahkâm etmişdi[.] Bin otuz dört Rebî‘u'l-âhîrinde

60b

¹³⁷⁴ Следи *zîr nigîn* у ШИ, 72.

¹³⁷⁵ У P2 (63a, p. 9) следи *eyâletleri zîr nigîn fermân olub*; у ШИ (72) недостаје *cihân-mutâ‘ şehriyârî birle vâlî ba‘dehu*.

¹³⁷⁶ *kâmranî* у P2 (63a, p. 10) и у ШИ, 72.

¹³⁷⁷ *Osmânî* у P2, 63a, p. 11.

¹³⁷⁸ Следи *ve* у P2, 63a, p. 12.

¹³⁷⁹ Следи *şu‘ûr* у P2 (63a, p. 16) и у ШИ, 72.

¹³⁸⁰ *şehriyârî* у P2, 63a, p. 17.

¹³⁸¹ Речи нема у P2, 63a, p. 17.

¹³⁸² *encâmî* у P2, 63a, p. 17.

¹³⁸³ Речи нема у ШИ, 73.

¹³⁸⁴ Следи *ferzende* у P2 (63a, p. 24) и *ferzend* у ШИ, 73.

¹³⁸⁵ *çâr-sâz* у P2, 63a, p. 25.

¹³⁸⁶ *bend-nüvâz* у P2, 63a, p. 26.

¹³⁸⁷ *devâ‘ir* у P2 (63b, p. 3) и у ШИ, 73.

(1) fermânfermâ-yı Diyar-ı Bekr iken Çerkes Mehmed Paşa yerine hafız-ı mühr-i vezâret-i (2) ‘uzmâ oldu[.] Giriftâr-ı dest-i gadr şâh bed-nihâd olan Bağdâd (3) bihişt âbâdî nez‘ ve istirdâd için şedd-i nitâk-ı ictihâd¹³⁸⁸ idüb (4) cünûd-ı zafer mu‘tâd ile rû-berâh savb murâd oldu[.] Nüvisendegân (5) menâkıb a‘yân kilik ‘anber-rîz¹³⁸⁹ ile müşkirîz¹³⁹⁰ safha-ı beyân oldukları (6) üzere dokuz aya karîb girîbân zerîn târ bâmdan dâmen (7) müşk-bâr Şâm'a dek bî-şâ'ibe-i fütûr umûr kal‘a-ı sitânîde maksûr¹³⁹¹ (8) etmiyüb bezl nakdîne-i makdûr idi[.] Ammâ nesîm-i ‘anber-şemîm zafer külâle (9) tırâz şâhid âmâl olmıyub istîlâ-yı belâ-yı kaht u galâ ve ta‘afün (10) havâ ve zuhûr ve¹³⁹² za‘f rencûrî¹³⁹³ ve ‘anâ ‘ilâve-i esbâb ıztırâr (11) olmagın nâ-çâr ahenk terâne-i nâ-murâdâne ederek meş tâ-yı Haleb'de (12) karâr etmişdi[.] Bin otuz altı Rebî‘u'l-evvelinde sekte-i ‘azl giriftâr (13) olub hâkk der ikbâla dûmân¹³⁹⁴ etdikde¹³⁹⁵ vezîr-i sâni ve muhriz-i şeref-i (14) musâheret-i sultânî olub kırk bir Rebî‘u'l-evvelinde (15) Hüsrev Paşa yerine hıl‘at-ı fâhire-i Hüsrevânî birle¹³⁹⁶ tırâzende

61a

(1) sadr kâmrânî oldu[.] Ammâ kâ'im-makâm Receb Paşa tahallûf husûl (2) merâmdan sipend âteş gayret olub bezl-i mâl ile ba‘z-ı (3) eşirrâ-yı sipâhî kendiye pâdâş vâdî-i kam-râhî etmegın zebân-zed (4) cumhûr olan şûr-ı meşhûr cilve-perdâz minassa zuhûr olub (5) sene-i mezbûre Recebinde sâha-ı sarây-ı hümâyûnda tertîb-sâz bezm (6) küstâhî olan eşrâr eşkiyânın¹³⁹⁷ dest-i gadrî ile ser-girân (7) sülâf-ı şehâdet oldu[.] Müddet-i vezâreti ‘asr-ı Murâd Han Gâzide (8) def‘a-ı evvelide on bir ay ve def‘a-ı sâniyede yüz on gündür[.] Şa‘ir-i (9) pesendide makâl ve kerîm asaf-ı sûtûde-hisâl idi[.] Rahmetü'l-lâhi ‘aleyh[.] (10) Hüsrev Paşa Bosnevî'l-asldır[.] (11) Harem ârâm nazîrde¹³⁹⁸ geşt-i mürâfî‘ hatâ'ir merâtib ederek rûtbe-i vâlâ-yı (12) silâhdârî ile gül-çîn riyâz âmâl olub yeniçeri ağalığıyla (13) dışara çıkmış idi[.] Bin otuz altı Recebinde pâye-i vezâret (14) ile gül-bün-efrûz gül-bün Gülşen Sarây kâmrânî olub bin otuz (15) yedi târihi Şa‘bânında Halîl Paşa yerine âsaf-ı sâni oldu[.]

61b

(1) Hisâr-ı Erzurum'da râfî‘¹³⁹⁹-i râyet ‘isyân u darb-ı nevbet tuğyân (2) eden Abâze Paşa'yı bed peymânî âvâre-i peydâ-yı hizlân etmek için (3) kemâl satvet ve celâdet¹⁴⁰⁰ ile ref‘-i a‘lâm zafer i‘lâm ve sarf-ı (4) zimâm rahş-ı murassa‘ senâm idüb pirâmen dâmen Erzurum'da (5) nasb-ı hiyâm ve tertîb-i mehâmm iltihâm etdikde Âbâze Paşa (6) kırk gün mikdâri makâm hisâmında kıyâm etdi[.] Ammâ hamle-i (7) hayderâne-i¹⁴⁰¹ Hayber-endâz Hüsrevî ‘inan-riyâ-yı¹⁴⁰² tecellüd ve istibârî-i

¹³⁸⁸ *cihâd* y ŞII, 73.

¹³⁸⁹ ‘*anberîn* y ŞII, 73.

¹³⁹⁰ *müşkir-rîz* y ŞII, 73.

¹³⁹¹ *kusûr* y ŞII, 74.

¹³⁹² Везника нема y P2, 636, p. 9.

¹³⁹³ *rencûr* y ŞII, 74.

¹³⁹⁴ *rû-mâl* y P2 (636, p. 11) и y ŞII, 74.

¹³⁹⁵ *etdikde* y ŞII, 74.

¹³⁹⁶ *ile* y P2 (636, p. 12) и y ŞII, 74.

¹³⁹⁷ *eşkiyâ-yı bed-tebârın* y ŞII, 74.

¹³⁹⁸ *nazîr-i şehriyârîde* y ŞII, 74.

¹³⁹⁹ *ref‘* y P2, 636, p. 21.

¹⁴⁰⁰ *celâlet* y ŞII, 74.

¹⁴⁰¹ Речи нема y P2, 636, p. 24.

¹⁴⁰² *rehâ/Rühâ* y P2, 636, p. 24; следи *sâmân* y ŞII, 74.

ve¹⁴⁰³ (8) vîrân-sâz¹⁴⁰⁴ tesbît ve istikrârî olmagın terâcu‘-ı kevkeb (9) bahtine câzim olub dest-i ricâ ve niyâz ile halka zen bab-ı (10) istîmân ve hatt-ı ‘afuvv ve¹⁴⁰⁵ emân ile penâh perde-i sâyebân emin (11) ve¹⁴⁰⁶ itmînân oldukda manzûr luhazât iltifât¹⁴⁰⁷ ve redif (12) matiyye-i mevkib iclâl idüb bin otuz sekiz Rebî‘ul-âhirinde (13) nusret-i zâhire ve haşmet-i bâhire ile dâhil-i şehîr ve muhriz-i şeref (14) dâmen-bûs pâd-şâh dehr olub emsâlına müyesser olmayan (15) mertebe-i iltâf ve ihsâna mazhar oldu [.] Sene-i mezbûre Şevvâlında

62a

(1) hitta-ı Îrân zemîni virân ve dârü'l-melik-i Başdâdî¹⁴⁰⁸ kalem-rev (2) ‘Osmâniyân etmek üzere ‘unvân-ı ser-dârî ile cânib-i (3) Üsküdâr'a güzâr eyledi[.] Bedraka-ı devlet rûz-efzûn¹⁴⁰⁹ ile (4) kişt-i deşt¹⁴¹⁰ hâmûn ve isâle-i nehr-i Ceyhûn hun ederek (5) bin otuz dokuz Recebinde sahra-yı Şehrizor makarr-ı mu‘asker (6) zafer-nümûn oldukda dest-i istilâ-yı şah nâ-sipâs ile (7) müşerref indirâs olan hisârı bezl nakdîne-i ictihâd ile¹⁴¹¹ kadh (8) zinâd¹⁴¹² sitfîz eden Zeysel Han'ı sevk-i sipâh kîne-hâh âşûb hîz (9) ile bî-siper râh gürîz eyledi[.] Bilâd-ı ma‘mûre-i Îrânî hâne-i baht¹⁴¹³ (10) bed-peymân gibi vîrân idüb Mihrân¹⁴¹⁴ ve Hemdân ve der güzîni¹⁴¹⁵ (11) sũhte-i âteş kahr ve keyn ve semt-i Bağdâd'a ‘atf ‘inân-ı yekrân (12) zerîn-i zîn eyledi[.] Kat‘-ı feyâfi¹⁴¹⁶ cibâl ederek havâlî-i Bağdâd mahatt-ı (13) rahl¹⁴¹⁷ ikbâl oldukda kırk gün ‘ale't-evâlî Sîmurg zerîn (14) bâl âftâb ‘azm âşiyâne-i Magreb zemîn¹⁴¹⁸ edince ‘kâb/‘ukâb (15) cân-şikâr tığ hûn-bâr hevâ-yı vagâde¹⁴¹⁹ pervâz idüb ‘arsa-ı

62b

(1) cenk hûn a‘dâ ile nümûne-nümâ¹⁴²⁰ nakş erjeng oldu[.] (2) Ammâ meşâta/müşâta-ı hurde¹⁴²¹-kâr ‘avn-i seccânî şâne-zen turre-i şâhid¹⁴²² emanî/ümmanî (3) olmayub bî-husûl me'mûl meştâ-yı Mardin'e kufûl etmişdi[.] (4) Bin kırk bir Saferü'l-hayrinde sahra-yı Mardin mahşer mücâhidîn (5) oldukda gâh mühimm-sâz¹⁴²³ muhâsara-ı hisâr ve gâh kudûm-ı ‘asker-i Tâtâr'a (6) intizâr ile beş altı ay beyhûde evkât-güzâr olduktan sonra sefer-i Bağdâd (7) zamânî kuvvet olmuşdur deyü hücûm-ı ‘askeriyânî bahâne idüb cânib-i (8) Diyâr-ı Bekr'e revâne olmagın¹⁴²⁴ senne-i mezbûre Rebî‘ul-

¹⁴⁰³ Нема ve у ШИ, 74.

¹⁴⁰⁴ Следи *esâs* у ШИ, 74.

¹⁴⁰⁵ Нема везника у P2, 64a, p. 2.

¹⁴⁰⁶ Нема везника у P2, 64a, p. 2.

¹⁴⁰⁷ Следи *ve ikbâl* у P2 (64a, p. 2) и у ШИ, 74.

¹⁴⁰⁸ Следи *dâhil* у P2 (64a, p. 2) и у ШИ, 75.

¹⁴⁰⁹ *efrûz* у ШИ, 75.

¹⁴¹⁰ Следи *ve* у P2 (64a, p. 7) и у ШИ, 75.

¹⁴¹¹ Следи *ma‘mûr ve müstahkimü'l-esâs etdikden sonra gerîve enbûh fitne-engîz ile* у P2 (64a, p. 8) и у ШИ, 75.

¹⁴¹² Следи *ve* у ШИ, 75.

¹⁴¹³ Следи *a‘dâ-yı* у P2 (64a, p. 9) и у ШИ, 75.

¹⁴¹⁴ *mîhr bân* у ШИ, 75.

¹⁴¹⁵ *güzîn* у P2, 64a, p. 10.

¹⁴¹⁶ Следи *ve* у ШИ, 75.

¹⁴¹⁷ *mahall-ı rihâl* у P2, 64a, p. 11.

¹⁴¹⁸ Речи нема у ШИ, 75.

¹⁴¹⁹ *gâde* у P2, 64a, p. 11.

¹⁴²⁰ *nümûne-i nümâ-yı* у P2, 64a, p. 13; *nümûne-nümâ-yı* у ШИ, 76.

¹⁴²¹ *hurd* у P2, 64a, p. 13.

¹⁴²² Речи нема у P2, 64a, p. 13; *şâhla* у ШИ, 76.

¹⁴²³ *mühimm-sâzî-i* у P2 (62a, p. 15) и у ШИ, 76.

¹⁴²⁴ *olmagla* у ШИ, 76.

evvelî selhinde şerbet (9) hanzal tabî'at 'azl ile eyyâm-ı 'ayşî telh oldu[.] Bîm-i şahne-i siyâset (10) ile dârü'l-âmân mekârim penâha cân atıb Tokat'a geldikde (11) istîlâ-yı gürûh enbûh ve¹⁴²⁵ endûh¹⁴²⁶ ve ıztırâb ve te'sîr teb ü tâb (12) inkılâb birle ser-nihâde-i visâde-i bîmârî olub vaz'-ı bister/pester karâr (13) etmişdi[.] Sene-i mezbûre Şa'bânında hükûmet Diyâr-ı Bekr'e (14) rû-berâh 'azîmet olan Mürtezî Paşa lede'l-mülâkât ber (15) mûcib-i misâl bî-misâl lâzîmü'l-ımtisâl-i sultânî karâbe-i kırâb tîğ

63a

(1) âteş-tâb ile zehr-âb merg işrâb idüb seleb hayât ve telâfî-i (2) mâ-fât etdi[.] Müddet-i vezâreti 'asr-i Murâd Hanîde üç sene sekiz ay (3) mikdârîdir[.] Eđerçe sâhib-i 'azm ü cezm¹⁴²⁷ basîret ve vâkıf-ı¹⁴²⁸ merâsim-i (4) siyâset ve hükûmet idi[.] Ammâ katl-ı nüfûs ve hetk-i perde-i (5) nâmûsa bi't-tab' mâ'il olmagın ifrât-ı cevır ü sitem ve vefret irâka-i dem (6) ve kesret ezâ ve 'anâ sebeb nizâm-ı 'âlem olmak za'm/zu'mıyla nîce bî-günâhi tu'me-i şeyyir (7) şîmşîr¹⁴²⁹ dem etmişdir[.] Tecâvaza'l-lâhu 'an seyyi'âtîhi (8) **Receb Paşa** Bosnevîdir[.] Bostancı (9) başı iken 'illet-i nikrîse mübtelâ olmagın pâ-nihâde-i bister tekâ'ud (10) olmuşdu[.] Ba'de zamân¹⁴³⁰ Kara Deniz cânibine ser-dâr olub (11) mevc-rîz lücce-i celâdet olmagın hizmeti¹⁴³¹ mukâbili câh ve âlâ-yı (12) kapudanî ile lenger-endâz sâhil-i emânî/ümmânî¹⁴³² oldu[.] Bin otuz (13) beşde kâyim-makâm fitne-i hurûş olub bin kırk bir Recebinde (14) Hafız Ahmed Paşa'yı iddiyân¹⁴³³ halî'ül-'izâr elinden sahbâ-yı (15) şehâdet nûş eyledikde mühr-i vezâreti der-âgûş eyledi[.]

63b

(1) Ammâ taklîl-i şürekâ ile hall ü 'akd-i umûrda istiklâl peydâ etmek (2) sevdâ-yı¹⁴³⁴ hâminî pîş-nihâd¹⁴³⁵ etmegın tekrâr îkâd nâ'ire-i fesâde (3) dâmen-zen akdâm/ikdâm olub rakam-zede-i kilik bedâyi' nigâr müverrihîn (4) olduğı¹⁴³⁶ olan şûr-ı meşhûr şerare-rîz ve havl-engîz zuhûruna (5) bâdî olmagın mücâzât seyyi'âtı lâzime-i zimmet himmet şâhâne-i (6) Murâd Hanî olub sene-i mezbûre Şevvâlında tuhm şüre-zâr fesâd (7) olana¹⁴³⁷ vücûd bed-nümûdî¹⁴³⁸ dest-i kahr ile pâşîde-i bostân 'adem (8) oldu[.] Müddet-i vezâreti üç ay mikdârîdir[.] Bed-kâr ve bed-âmûz vezîr-i (9) vizr-endûz idi[.] Tecâvaza'l-lâhu 'an seyyi'âtîhi **Tabaniyassı Mehmed Paşa** (10) Arnavud aslıdır[.] Evvel Taşlı yerin şehbâzi¹⁴³⁹ reh-nümâ-yı hümây ikbâl (11) ile savb-ı âsîtâne-i sa'âdet âşiyâne bâl-efşân 'azîmet (12) olub aga-yı dârü's-sa'âde Elhâc Mustafâ Aganın şeref hizmetiyle (13) kesb-i sa'âdet¹⁴⁴⁰

¹⁴²⁵ Нема везника ve у P2, 64a, p. 18.

¹⁴²⁶ gürûh endûh ve enbûh у ШИ, 76.

¹⁴²⁷ Следи ve у P2 (64a, p. 24) и у ШИ, 76.

¹⁴²⁸ Следи *esrâr* у ШИ, 76.

¹⁴²⁹ Следи *ateş* у P2 (64a, p. 26) и у ШИ, 76.

¹⁴³⁰ Следи *ba'dehu vezâret ile* у P2 (64b, p. 1-2) и у ШИ, 77.

¹⁴³¹ *olan hizemâti* у P2 (64b, p. 2) и у ШИ, 77.

¹⁴³² *kâmranî* у ШИ, 77.

¹⁴³³ Речи нема у P2, 64b, p. 4.

¹⁴³⁴ *hayâl* у ШИ, 77.

¹⁴³⁵ Следи *ihtimâm* у P2 (64b, p. 5) и у ШИ, 77.

¹⁴³⁶ Речи нема у P2 (64b, p. 6) и у ШИ, 77.

¹⁴³⁷ *olan* у P2 (64b, p. 9) и у ШИ, 77.

¹⁴³⁸ *bed-nümûd* у P2, 64b, p. 9.

¹⁴³⁹ *şeh-bâz* у P2, 64b, p. 11.

¹⁴⁴⁰ *imtiyâz* у ШИ, 77.

etmişdi[.] Dâne-çîn hirmen 'inâyetleri olmagın (14) cenâh iltifâtlarıyla burc-i¹⁴⁴¹ sa'âdete pervâz idüb evvelîn (15) pâye-i vezâret olan mîrâhorluk mansıb-ı refî'esiyle pây-endâz¹⁴⁴²

64a

(1) olub eyâlet-i vilâyet-i Mısır ile ser-ferâz olduktan sonra (2) bin kırk bir Şevvâlında Receb Paşa yerine Nizâmü'l-Mülk sadr-ı ârâ-yı¹⁴⁴³ (3) kârsâz oldu[.] Sâhib-i re'y-i sedîd merd-i reşîd olmagın bâ'is-i (4) perîşânî-i esbâb intizâm ahvâl-i melik¹⁴⁴⁴ devlet olan (5) eşkiyâ-yı sipâhin nâ'ire-i 'âlemsûz tesellut ve istîlâsını (6) âb ü tâb şîmşîr sâ'ika-ı Bâr ile itfâ idüb ol şerzime-i (7) şeri-zimmet makâm lecc ve hısâmda pâ-bercâ-yı sebât ve ârâm kimesne (8) kalmıyub 'âlem nizâm ve intizâm bulduktan sonra tedkîk-i mehâmm-ı (9) umûr ve tensîk-i müsâlih-i cumhûrde kıyâm eyledi[.] Hakkâ ki isâbet (10) tedbîr pezîri¹⁴⁴⁵ ile cilve-nümâ âyîne-i takdîr olan hizemât (11) müstahsinesi zîb-i sahâyif-i tevârîh-i selef ve ârâyiş-i kitâbe-i evvân-ı (12) beytû'ş-şeref olmuş idi[.] Bin kırk üç Rebî'u'l-âhirinde teshîr-i mülk-i (13) Îrân'a şedd-nitâk iktidâr idüb haşmet-i serdârî ile Üsküdâr'a (14) güzâr eyledi[.] Bedraka-ı tevfiq ile kat'-ı merâhil-i tarîk idüb (15) meştâ-yı Haleb'de karâr ve edevat-ı mehâmm-i seferî kemâyenbagî tedârik

64b

(1) ve ihzâr etdikden sonra ber mûcib-i misâl bî-misâl sultânî Erzurum'a (2) 'inân-rîz îlgâr oldu[.] Bin kırk dört senesi Zî'l-hiccesi (3) ayında mevkib-i hümâyûn zafer-nümûn Bayburd kurbinde hatt-ı rahl (4) sükûn etdikde Sînod Adası¹⁴⁴⁶ nâm mahallde şeref takbîl dâmen (5) iclâla makrûn ve mazhar-ı eltâf ve nevâziş günâ-gün oldu[.] Feth-i (6) Revân ve tahrîb-i mülk-i Îrân'da sâye âsâ rikâb¹⁴⁴⁷ kâmyâb pâd-şâh (7) cem cenâbdan devr olmayıb sûret-pezîr olab hizemât (8) 'amîmetü'l-berekâtı mukâbili Eyâlet-i Rûmili zamîme-i menşûr sadâret-i (9) 'uzmâ kılındı[.] Pâd-şâh-ı kişver-güşâ makarr-ı saltanatları cânibine sâye (10) bahşa olduktan sonra tanzîm-i umur-i sugûr için meştâ-yı Âmid (11) meks ü ârâma me'mûr oldu[.] Bin kırk beş hilâlünde şâh güm-râh (12) tekrâr pîrâmen dâmen revâni ârâm-gâh etdikde def'-i gazend eşrâr (13) için savb-ı Erzurum'a 'inân-tâb şitâb olub sevk-i sipâh (14) kîne-hâh etdi[.] Ammâ şiddet-i istîlâ-yı şâh 'inân ribâ-yı (15) sipâh ferhunde-fâl olmagın nâ-çâr ye's ve hirmân ile geri

65a

(1) meştâ-yı Âmid'e revân olmuşdu[.] Bin kırk altı Ramazânında cünha-ı (2) taksîr ile giriftâr sekte-i 'azl olub bin kırk yedi¹⁴⁴⁸ Muharreminde der-gâh (3) makârim penâha çehre sây 'afv¹⁴⁴⁹ ve ma'zeret oldukda iki buçuk ay (4) Sırça Sarayda mahbûs ve sûd hayât mahdûddan me'yûs olmuşken (5) mahzar-ı 'afv-ı hümâyûn olub bend-i belâdan Rühâ ve Ozu muhâfazasıyla (6) kâm-revâ olmuşdu[.] Ba'dehu muhâfız-ı Budin hizmetiyle nâm-zed kılındı[.] (7) Bin kırk dokuzda müsâ'ade-i baht-ı bîdâr ile sadr-ı kayimmakâmîde (8) mesned-i ârâ-yı istikâl olmuşken sene-i mezbûre Şa'bânında Eflâk (9) voyvodalıgı mâddesinde hıyânet¹⁴⁵⁰ tama'-ı hâm ile ithâm olundu[.] (10) Silahdâr Paşanın desîse-i mekri ile Yedi Kule mahbesinde (11) mürg-i rûhî remîde-i seng-i felâhan gadr olub bâlâ hâne-i âsmâne (12) perdâz eyledi[.] Müddet-i vezâreti 'asr-ı bâhirü'n-nâsr Murâd

¹⁴⁴¹ Следи üç y P2 (64б, p. 13) и y ШИ, 77.

¹⁴⁴² refî'ine sâye-endâz y P2 (64б, p. 14) и y ШИ, 77.

¹⁴⁴³ sadr-ı sadâret y P2, 64б, p. 15.

¹⁴⁴⁴ Следи ve y P2, 64б, p. 16.

¹⁴⁴⁵ tedbîr isâbet pezîr y ШИ, 78.

¹⁴⁴⁶ ovası سيود y ШИ, 78.

¹⁴⁴⁷ âsâr-kâr y P2, 64б, p. 26.

¹⁴⁴⁸ Речи нема y ШИ, 78.

¹⁴⁴⁹ Речи нема y P2 (65a, p. 6) и y ШИ, 79.

¹⁴⁵⁰ Следи ve y P2, 65a, p. 10.

Hân Gâzi'de (13) beş seneye karîbdir[.] 'Îdâd-i sinîn sinn-i meşârik¹⁴⁵¹ hamsîn müdebbir ve 'âkil (14) vezîr-i sâhib-i temkîn idi[.] Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **Bayram Paşa (15)** Mâh tabende-i mâhiyyeti gıpta-fermâ-yı çarh berîn olan şehri İstanbul

65b

(1) şeref kurbinde nûr efşân matla' şühûd olmuşdur[.] Eyyâm-ı 'unfuvân (2) civânîde¹⁴⁵² zümre-i yeniçeriyândan¹⁴⁵³ olub mânend mâh âsmân-gerd devr-i (3) bürûc¹⁴⁵⁴ merâtib¹⁴⁵⁵ ederek kul kethüdâsı olmuşdu[.] Bin otuz iki (4) hilâlinda yeniçeri ağası bulunmagın 'izz musâheret pâd-şâh felek (5) bâr-gâh ile kevkeb ikbâlî reşk âftâb cihân-tâb oldu[.] (6) Bin otuz beşde vâli-i vilâyet-i Kâhire-i Mısır ve ba'dehu âsitânedede (7) kâ'im-makâm âsaf-ı 'asr olub bin kırk altı Ramazânında Tabanı- (8) yassı Mehmed Paşa yerine nihâde-i sadr-ı sadâret-i 'uzmâ ve râsih kadem feyâfi-i¹⁴⁵⁶ (9) zirve-i 'ulyâ-yı vekâlet-i esnâ oldu[.] 'Îdâd-i mehâmm-ı istirdâd (10) Bağdâd için mevkeb-i hümâyûn¹⁴⁵⁷ mukaddem cânib-i şarka ref'-i tûğ (11) ve 'alem ve belde-i Amasya'ya vaz'-ı kadem eyledi[.] Ba'de itmâmü'l-merâm edâ-yı (12) hizmet istikbâl¹⁴⁵⁸ isti'câl idüb İnönü nâm mahallde (13) şeref takbîl pâ-yı¹⁴⁵⁹ pâd-şâhî ile müftehir ve mübâhî ve mahzar-ı nevâziş (14) ve iltifât nâ-mütenâhî oldukdan sonra fâ'iz-i 'izz-i refâkat-ı hümâyûn (15) olub istifâza-ı envâr-ı sa'âdet¹⁴⁶⁰ ederek kat'-ı menâzil

67a

(1) idüb Rühâ'ya karîb Celâb nâm mesîreye vâsıl oldukda bin kırk (2) sekiz Rebû'l-evvelinin yirmi yedinci gecesı mâh serî'ü's-seyr 'umri (3) giriftâr 'ukde-i muhâk/muhâkk olmagın âftâb sabîhatü'l-'îd vücûdi (4) mütevârî-i¹⁴⁶¹ sehâb nâbüdi oldu[.] Na'şî İstanbul'a nakl ve 'avdet (5) nâzarende¹⁴⁶² türbe-i ma'rûfesinde defn olundu[.] ع Eyledi Bayram Paşa (6) 'adn-ı a'lâ-yı makâm müddet-i vezareti bir buçuk sene mikdâridir[.] Ebniye-i (7) hayrinden İstanbul'da bir medrese-i 'âlîşân ve bir zâviye-i refî'ü' (8) l-bünyânî ve Kayseriye ve Amasya diyârında âsâr-ı hayr-ı berr ü ihsânî (9) vârdır[.] Kesret hayr ve sadakât ile meşhûr 'âkil vezîr-i rüşen (10) zamîr¹⁴⁶³ müşîr müşteri tedbîr ve bî-nazîr idi[.] Rahmetü'l-lâhu 'aleyh[.] (11) **Tayyâr Mehmed Paşa** Nasuh Paşa kethüdâsı (12) Mustafa Paşa'nın ferzend-i mükerremidir[.] Verkâ-ı rûhî burc-i bedende (13) âşiyân-sâz ve heyûlâ-yı 'aklî cilve-perdâz derece-i imtiyâz (14) oldukda cenâh isti'dâd-ı hüdâdâd ile üç sa'âdete perdâz (15) idüb seyr-i ma'âric-i 'izz ve 'alâ ederek pey ender pey elviye-i 'âdîdeye

67b

(1) sâye-endâz hükûmet olmuşdur[.] Bir def'a bâdiye peymâ olân igrâb (2) gurâb âşiyân üzere 'ukâb âsâ bâl-efşân şitâb olub (3) giriftâr çengâl kahr ve 'itâb etmegin tayyârlığıyla şöhret-yâb (4) olmuşdu[.] Bin kırk sekizde muhâfaza-ı Diyâr-ı Bekr iken Bayrâm Paşa (5) yerine mühr-i vezâret ile mânend Hümâ-yı hümâyûn bâl karîn 'izz ü iclâl (6) ve muhriz-i şeref takbîl dâmen ikbâl oldu[.]

¹⁴⁵¹ meşârif y ШИ, 79.

¹⁴⁵² dâhil y P2, 65a, p. 15.

¹⁴⁵³ yeniçeriyân y ШИ, 79.

¹⁴⁵⁴ Нема gerd devr-i bürûc y ШИ, 79.

¹⁴⁵⁵ Следи bürûc y ШИ, 79.

¹⁴⁵⁶ Речи нема y P2 (65a, p. 19) и y ШИ, 79.

¹⁴⁵⁷ hümâyûndan y P2 (65a, p. 19) и y ШИ, 79.

¹⁴⁵⁸ istikbâle-i y P2, 65a, p. 20.

¹⁴⁵⁹ dâmen y P2 (65a, p. 21) и y ШИ, 80.

¹⁴⁶⁰ 'inâyet y ШИ, 80.

¹⁴⁶¹ Следи hicâb y ШИ, 80.

¹⁴⁶² pâzârı kurbinde y P2, 65a, p. 25; nâzârî kurbinde y ШИ, 80.

¹⁴⁶³ Следи ۛ y ШИ, 80.

Ordu-ı hümâyûn ile (7) pîrâmen¹⁴⁶⁴ Bağdâd bihişt âbâde pâ-nihâde oldukda Kara Hilâf ma'hûd (8) mahallde muhâsaraya kıyâm ve tertîb-i sunûf-ı kârzâra teşmîr-i akdâm akdâm/ikdâm ikdâm (9) eyledi[.] Mersûm¹⁴⁶⁵ safahât-ı kütüb esâtîn sikât rûvât samîmetü' (10) l-kelimât olduğu üzere sene-i mezbûre Şa'bânın on sekizinci (11) günü ki eyyâm-i muhâsaranın otuz dokuzuncu günüydü[.] Sademât-ı (12) kavâri' direv dîvardan ref'-i mevâni' idüb şikâf bürûc¹⁴⁶⁶ (13) hisârdan şâhid-i feth ve zafer 'îrz didâr etmegin¹⁴⁶⁷ esnâ-yı ma'rekede (14) dâne-i tüfeng ile üftâde-i dâm hamâm olub mürğ-i rûh ber fütûhî (15) hatâ'ir Kudsa tayrân eyledi[.] ع Gülşen cennet ola menzilgâh

68a

(1) mukaddemâ pederi vâli-i Bağdâd iken imâm-ı a'zam rahmetü'l-lâhi 'aleyh hazretlerinin (2) mâ-beyn¹⁴⁶⁸ merkad şerîfe¹⁴⁶⁹ nefsi için i'adâd etdiği Çemensafa'da âşiyân-sâz (3) güşe-i lahd oldu[.] Müddet-i vezâreti 'ahd-i Murâd Hânîde yüz otuz gündür[.] (4) İsâbet-i re'y hüsn-i tedbîr ile¹⁴⁷⁰ mü'edeb ve vakûr vezîr dilîr rûşen¹⁴⁷¹ zamîr (5) idi[.] Rahmetü'l-lâhi te'âlâ 'aleyh[.] **Kara Mustafa Paşa** (6) Hatt-ı siyeh nokta-ı vücûdi Arnavud diyârında zîver safha-ı¹⁴⁷² şühûd olmuşdur[.] (7) Temyîz-i siyâh ve sefid etdikde rehberî-i baht-i sa'îd ile vesîle-i neyl-i (8) me'mûl olan sevâd-i a'zam İstanbul'a şeref-yâfte-i vusûl olub (9) olunur fî's-sevâd mefhûmîn pîş-nihâd etmegin ocâk-ı agalar'ndan (10) Kara Hasan Aga'nın hânedânına duhûl idüb misbâh-ı terbiyet (11) ve iltifâtından istifâza-ı envâr isti'dâd etdikden sonra (12) Bektâşiyân ocağına çirâk olmuşdu[.] Tîr-endâz bî-enbâz olmanın (13) çorbacılık rütbesiyle menzil alub meydân-ı kâmrânîde taş (14) dikmişdi[.] Müsâ'ade-i rûzgâr ile giderek kol kethüdâsı (15) ve segbân başı oldukdan sonra revân-i seferinde yeniçeri agalığıyla

68b

(1) fâ'izi kadeh-i mu'allâ ve nâ'il-i maksad-i aksâ oldu[.] Ocâğ-ı halkından (2) şerâre bâş fesâd olan reşehât-i tiğ âb-gûn ile itfâ ve kec (3) mec ve mu'vecc olunların tîşe-i kahr ile hîzem ateş fenâ idüb (4) ber-vefk-i rızâ-yı şehriyârî 'arsa-ı kârzârda berîd¹⁴⁷³ olan hüsn-i (5) harekât ve etvâri bâ'is-i iltifât cihândârî olmanın İstanbul'a teşriflerinde (6) teşrif-i kapudanî ile teltîf olunmuşdu[.] Derya umûrine dahi (7) nizâm verib dest-i alâ-yı hıyânet olanların nevâle-i vücûdîn¹⁴⁷⁴ (8) neheng intikâma¹⁴⁷⁵ iltikâm¹⁴⁷⁶ etdirdi[.] Pâd-şâh cihâd i'tiyâd istirdâd-ı Bağdâd (9) için şedd-i nitâk icthâd buyurduklarında kabâ-yı zîbâ-yı i'tibârî (10) tırâz 'izz-i kâ'im-makâmî ile muterriz ve sa'âdet-i refâkat ile mu'azziz oldu[.] (11) Bin kırk sekiz Şa'bânında Tayyâr Mehmed Paşa şehîd oldukda (12) hilâl-ı ma'rekede asaf nusret-endûz olub kadem-i¹⁴⁷⁷ mermûzi (13) bâ'is-i feth-i firûzî

¹⁴⁶⁴ Следи *dâmen* у P2 (65б, р. 9) и у ШИ, 81.

¹⁴⁶⁵ *merkûm* у ШИ, 81.

¹⁴⁶⁶ *burc* у ШИ, 81.

¹⁴⁶⁷ *etmişken* у P2, 65б, р. 12.

¹⁴⁶⁸ *pâyîn* у P2 (65б, р. 14) и у ШИ, 81.

¹⁴⁶⁹ *muzahherelerinde* у P2 (65б, р. 14) и у ШИ, 81.

¹⁴⁷⁰ Следи *şehîr* у P2 (65б, р. 16) и у ШИ, 81.

¹⁴⁷¹ *sütûde* у P2, 65б, р. 16; следи *sütûde* у ШИ, 81.

¹⁴⁷² *sahîfe* у P2, 65б, р. 17.

¹⁴⁷³ *bedîdâr* у P2 (65б, р. 24) и у ШИ, 82.

¹⁴⁷⁴ *ta'ma-ı* у P2, 65б, р. 26.

¹⁴⁷⁵ *intikâm* у P2, 65б, р. 26.

¹⁴⁷⁶ Речи нема у P2, 65б, р. 26.

¹⁴⁷⁷ *kudûm* у P2 (66а, р. 3) и у ШИ, 82.

olmagın küleh-kûşe-i i'tibârî-i hem-ser iklîl ne (14) küngüre-i âsmânî oldu[.] Dâstân-ı pîrâyân¹⁴⁷⁸ melâhim olan rûvât (15) sahîhatü'l-kelimât takrîri¹⁴⁷⁹ üzere habl keşmekeş hısâm mikrâz

69a

(1) samsâm intikâm ile infisâm¹⁴⁸⁰ ve gâ'ile-i sefer zafer fercâm ber-vefk-i (2) murâd-ı hüsn hitâm bulub pâd-şâh-ı enâm makzî'l-merâm savb-ı (3) âsitâne-i merâme¹⁴⁸¹ sarf-ı¹⁴⁸² licâm aşkar murassa' sitâm¹⁴⁸³ buyurduklarında (4) itmâm-ı mâhamm sugûr İslâm için¹⁴⁸⁴ darü's-selâm'da tarh bast¹⁴⁸⁵ (5) ârâm idüb bin kırk dokuz Muharreminde şâh bed-fercâm ile esâs (6) musâlahaya¹⁴⁸⁶ felek bâr-gâh-ı sultânî cânibine tevcih-i veche-i kufûl (7) idüb sene-i mezbûre Ramazân-ı şerîfnde şeref takbîl dâmen (8) hümâyûn ile nâ'il-i me'mûl oldu[.] Hilâl-ı Şevvâlda Sultân (9) İbrâhîm 'amîmü'n-nevâl pîrâye bahş evrenk-i iclâl olub kemâ-kân (10) makâm-ı âsafide takrîr buyurmagın ke'l-evvel mesned-i ârâ-yı sadr istiklâl (11) oldu[.] Evvelen umûr-i saltanat-ı 'Osmâniyeye bast-i yed istîlâ eden (12) Silahdâr Paşa'yı dur-bâş te'dîb ile tagrîb ve sâ'ir rukabâ-yı (13) devletî[ni] darb-ı sille küp¹⁴⁸⁷ kahr ile¹⁴⁸⁸ terhîb etdikden sonra bî-mâni' (14) ve müzâhim nesr¹⁴⁸⁹ derârî-i merâhim ederek tanzîm¹⁴⁹⁰ menâzim 'âleme berzede

69b

(1) dâmân ihtimâm olub sikke-i hümâyûnî¹⁴⁹¹ tashîh etmekle nukûd-i menkûşe¹⁴⁹² (2) endâhte-i ceyb ibtâl ve şehir ve¹⁴⁹³ bâzâr-ı ceyyid¹⁴⁹⁴ ve cedîd akçe ile mâl-a-mâl (3) oldu[.] Ve umûr-i es'ârda idâre-i esbâb tedkîk idüb (4) ce'ce'e-i tanzîm ve tensîk تر¹⁴⁹⁵ Cinci Hasan Efendinin gerden¹⁴⁹⁶ ihtimâmına (5) ta'lîk eyledi[.] Ve tezâkir-i mâliyeyi ref'¹⁴⁹⁷ îrâd ve masârifi¹⁴⁹⁸ nakd (6) idüb müsâmahâ-ı ahkâm¹⁴⁹⁹ ile sûret-pezîr olan isrâf ve tebzîri (7) taklîl ve hazîne-i hümâyûni taksîr eyledi[.] Egerçe re'âyâyı kayd-ı tahrîr (8) ile dil-gîr eyledi[.] Ammâ beytü'l-mâlî¹⁵⁰⁰ tevfir eyledi[.] Bin elli üçde (9) sûret-i itâ'atda meydân-ı husûmete nasb-i livâ-yı muhâlefet eden¹⁵⁰¹ (10) Nasuh

¹⁴⁷⁸ *pîrâ-yı* y P2 (66a, p. 3) и y ШИ, 82.

¹⁴⁷⁹ *takrîr* y P2, 66a, p. 4.

¹⁴⁸⁰ *infisâl* y ШИ, 82.

¹⁴⁸¹ *sa'âdete* y P2 (66a, p. 5) и y ШИ, 82.

¹⁴⁸² *'atf* y P2 (66a, p. 5) и y ШИ, 82.

¹⁴⁸³ *sinâm* y P2 (66a, p. 6) и y ШИ, 82.

¹⁴⁸⁴ Следи *Bağdâd* y ШИ, 82.

¹⁴⁸⁵ *bisât* y P2 (66a, p. 7) и y ШИ, 82.

¹⁴⁸⁶ Следи *istihkâm ve umûr-i ser-hadd mansûreye nizâm verdikden sonra der-gâh* y P2 (66a, p. 8) и y ШИ, 82.

¹⁴⁸⁷ *sille-i kelle küp* y P2, 66a, p. 11.

¹⁴⁸⁸ Следи *tahvîf ve* y ШИ, 83.

¹⁴⁸⁹ *nesr* y ШИ, 83.

¹⁴⁹⁰ Следи *mehâm* y ШИ, 83.

¹⁴⁹¹ *hümâyûn* y P2, 66a, p. 13.

¹⁴⁹² *mafşûşe* y ШИ, 83.

¹⁴⁹³ Речи нема y P2, 66a, p. 13.

¹⁴⁹⁴ *ceyyide* y P2, 66a, p. 13; речи нема y ШИ, 83.

¹⁴⁹⁵ коментар?

¹⁴⁹⁶ Речи нема y P2, 66a, p. 15.

¹⁴⁹⁷ Следи *ve* y P2 (66a, p. 15) и y ШИ, 83.

¹⁴⁹⁸ *masârif* y P2, 66a, p. 15.

¹⁴⁹⁹ *hükkâm* y ШИ, 83.

¹⁵⁰⁰ *beytü'l-mâl* y P2, 66a, p. 17.

¹⁵⁰¹ Следи *ser-cümle-i eşkıyâ İbn* y ШИ, 83.

Paşazâde¹⁵⁰² gâ'ilesin¹⁵⁰³ hâ'ilesin¹⁵⁰⁴ destiyârî-i tevfiğ ile **(11)** bî-tekellûf ve ta'ab def' etmişken der-
'akab verâ-yı Kâf edbârdan **(12)** pâ-nihâde-i sadr i 'tibâr olan Cinci Hoca Silahdâr Yusuf Paşa **(13)**
ile hem-zebân vifâk olub pâd-şaha gamz ve nifâk ederek **(14)** fesâd efgen bâzar istiklâl olmagın
mâbeynlerinde¹⁵⁰⁵ muhâsede **(15)** ve mu'âdât peydâ oldu[.] 'Âkıbet-ı Cinci Hoca'nın efsâne-i

70a

(1) efsûni¹⁵⁰⁶ mizâc-ı hümâyûna¹⁵⁰⁷ te'sîr idüb rakam-zede-i eser-i¹⁵⁰⁸ kilik-i müverrihîn **(2)** olduğu
üzere sene-i mezbûre Zî'l-ka'desinde şu'le tîğ-i ser-tîz **(3)** kahr ile tenhâ rû dehlîz hevlnâk¹⁵⁰⁹
oldu[.] Cesedî İstanbul'da **(4)** Parmak Kapı kurbinde binâ etdiği medrese cünbende-i hatt-ı rahl
karâr eyledi[.] **(5)** İ'dâd-i sinin sinni meşârif hamsîn vezîr-i sâhib-i tedbîr ve sâ'ib-i **(6)** re'y-i rezîn
idi[.] Müddet-i vezâreti 'ahd-i hilâfet-i Murâdiyye **(7)** ve 'asr-ı İbrâhîm Hânîde beş sene üç ay
mikdâridir[.] Rahmetü'l-lâhi **(8)** 'aleyh[.] Esâtîn-i müverrihîn-i kirâmdan 'Azîz Efendi merhûm
âzürde-i **(9)** cevr ve sitemî olmagın ba'z-ı ma'âyib ve¹⁵¹⁰ misâlîn iş'âra¹⁵¹¹ vecîhi¹⁵¹² **(10)** perverde-i
na'm ve kemeri¹⁵¹³ olduğu ecluden medâyih ve menakıbında **(11)** iksâr etmegın tafsîl-i ahvâl¹⁵¹⁴ ve
âsâr-ı hayr iştimâlî 'uhde-i târîhe¹⁵¹⁵ **(12)** havâle olundu[.] **Sultanzâde Mehmed Paşa (13)**
Sultânzade demekle ma'rûfdur[.] Silsile-i nesebi Rüstem Paşa **(14)** ve Cıgalazâde Sinân Paşa'ya
müntemîdir[.] Sultânzâde olmagla **(15)** hâl-ı sagarinde sarây-ı hümâyûnda perverde olub bin otuz
târîhinde

70b

(1) Sultân Osmân Hân Hotin seferine teveccüh buyurdıkları esnâda **(2)** kapıcı başılık ile dışara
çıkıp nev-res nihâl Gülşen Saray **(3)** hüsn ve cemâl olmagın civân kapıcı başı 'unvânı şibh beyt **(4)**
kasîde-i vasf şânı olmuşdu[.] İsti'dâd-ı¹⁵¹⁶ zât-ı şeref **(5)** hasbî ve nesebî ile giderek¹⁵¹⁷ kubbe-nişîn
ve bin kırk yedi **(6)** târîhinde eyâlet-i Mısır ile kâmbîn oldu[.] Üç sene mikdârı **(7)** fermân-fermâ-yı
hükûmet olduktan sonra âsitâne-i sa'âdete şeref **(8)** bahş kudûm ve zîb silk vüzerâ-yı ma'delet
rüsûm **(9)** oldu[.] Bin elli bir Zî'l-ka'desinde teşrîf-i 'unvân-ı serdârî **(10)** ile Âzâk istihlâsına
me'mûr olub küffâr galebe-i bîm ve hirâs **(11)** ile kal'ayı Kilye¹⁵¹⁸ ve firâr etmiş bulunmagın Ğ Bî-
derd ve bî sitîz¹⁵¹⁹ **(12)** zahmet-i şimşîr Dâhil-i kabza-ı teshîr idüb hüsn-i tedbîr ile zebân-zed **(13)**
cumhûr olmagın vezîr-i a'zam Kara Mustafa Paşa istiş'âr **(14)** idüb def' mahzûr için Ozu
kal'asında tevkîfini fermân **(15)** etmişti[.] Bin elli üç Şa'bânında me'zûn ve nâ'il- şeref

71a

¹⁵⁰² Paşa y ШИ, 83.

¹⁵⁰³ gâ'ilesin y ШИ, 83.

¹⁵⁰⁴ Речи нема y ШИ, 83.

¹⁵⁰⁵ beynlerinde y P2 (66a, p. 20) и y ШИ, 83.

¹⁵⁰⁶ Следи ile y ШИ, 83.

¹⁵⁰⁷ hümâyûn y ШИ, 83.

¹⁵⁰⁸ Реч недостаје y P2 (66a, p. 21) и y ШИ, 83.

¹⁵⁰⁹ Следи helâk y P2, 66a, p. 22.

¹⁵¹⁰ Нема везника y P2, 66a, p. 26.

¹⁵¹¹ iş'ârî y P2, 66a, p. 26.

¹⁵¹² Следи bin y P2 (66a, p. 26) и y ШИ, 83.

¹⁵¹³ kerem y P2, 66a, p. 26.

¹⁵¹⁴ ahvâli y P2, 66b, p. 1.

¹⁵¹⁵ tevârîhe y ШИ, 84.

¹⁵¹⁶ Следи hüdâdâd ve y ШИ, 84.

¹⁵¹⁷ Следи vezîr y ШИ, 84.

¹⁵¹⁸ تخليبه y ШИ, 84.

¹⁵¹⁹ Следи ve bî y P2, 66b, p. 8.

(1) dâmen-bûs şehriyârî¹⁵²⁰ oldukda eyâlet-i Şâm ile sûret-i ikrâmda (2) tab'îd olundu[.] Makarr-ı hükûmetinde henûz celse-i istirâhat etmedin (3) vezîr-i müşârileyh mazhar-ı kahr-ı kahramânî olub mühr-i hümâyûn bunlara (4) irsâl olundu[.] Bin elli dört Muharemminde İstanbul'a gelib (5) pâ-nihâde-i mesned-i sadr-ı âsafî oldu[.] Egerçe rüşd ve sedâd¹⁵²¹ kâbiliyyet (6) mâder-zâd ile hall ü 'akd-i umûr¹⁵²² tasaddî eyledi[.] Ammâ Cinci Hoca- (7) nın evâ'il-i zuhûr ve istidrâcî olub desîse-i mekr ve efsûni¹⁵²³ (8) ile Kara Mustafâ Paşa gibi vezîr-i sûtûde zamîrin idâmı meşhûr (9) bâsırâ-ı¹⁵²⁴ îkânı olmagın muktezâ-yı vakte göre hareket¹⁵²⁵ nâ-hencârdan (10) nâşî muvaffak bi'l-hayr olamayub ancak Girîd muhasarasında olan (11) 'asker-i İslâma irsâl-ı levâzim ile i'ânet ve imdâd idüb (12) Hâniye fethi zamânında¹⁵²⁶ vuku' bulmagla nev'ân meşkûru's-sa'y olmuşdu[.] (13) Ammâ bîm-cân ile bâzû-yı iktidârına fûtûr gelib muhâfaza-ı makâm (14) sevdâ-yı hâmı ile zarûrî hevâ-yı pâd-şâhîye mûmâşât (15) ederek halîfa-ı rû-yı zemîn sâye-i Rabbü'l-'âlemeyndir[.] Ef'âlları hikmet
71b

(1) mütebennî ilhâm-ı rebbânîdir diyerek tab'-ı hümâyûnlarının kemâl¹⁵²⁷ televvününe (2) bâ'is olub ع Uğradı havf etdigine 'âkıbet[.] Bin elli (3) beş Şevvâlındâ defterdâr Sâlih Paşa 'ameli ile 'azl olunub serdârlık (4) nâmı ile Girîd'e irsâl olundu[.] Nâzik tab' ve çelebi meşreb adam (5) olmagla menfûri olan sefer-i deryâdan müte'esir olub Girîd'e (6) vardıkda istilâ-yı endûh ile hummâ-yı muharrikeye mübtelâ ve bin (7) elli altı Cemâzîül-âhiresinde rû-berâh-ı 'âlem bakâ oldu[.] Na'sî (8) İstanbul'a¹⁵²⁸ nakl ve Üsküdâr'da¹⁵²⁹ Mahmûd Efendi mezâr¹⁵³⁰ mağfîret medârî (9) civârında i'dâd eylediği merkada defn olundu[.] Müddet-i vezâreti (10) yirmi iki ay mikdâridir[.] Sinni erba'în haddine meşârif rind 'ayyâş ve medâhin (11) kallâş vezîr-i sûtûde ma'âş idi[.] Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **Sâlih Paşa** (12) Bosnevîdir[.] Mebâdî-i hâlinde defterdâr Mustafâ Paşa'ya intisâb¹⁵³¹ (13) lehâza-ı iltifât ve i'tibârı ile şöhret iktisâb idüb dâhil-i (14) 'idâd-i ketîbe¹⁵³² ketebe-i dîvân olmuşdu[.] Efendisi zamânında a'yân-ı (15) devlet ile hüsn-ı ihtilât¹⁵³³ ve meşhûr rûz-nâmeci İbrâhîm Efendi'ye

72a

(1) bi-hasebi'l-mücânise irtibât idüb baş muhâsebe ve cizye ve matbah (2) emâneti ve tersâne emâneti ve defter emânetlerinde istihdâm ile merci' (3) ve menât ve murabba'-nişîn bisât inbisât oldukdan sonra ba'z-ı (4) mukarrebîn saltanat şefâ'atlarıyla mîrâhor-ı celîlü's-şân (5) ve der-'akab âga-yı yeniçeriyân oldu[.] Elli dört Rebî'ül-evvelinde (6) vezîr-i Kubbe-i nişîn ve Cemâzîül-evvelisinde defterdâr-ı devlet rehîn (7) olub bu kadar merâtib-i sâmiyyeyi üç senede devr ve tekmîl (8) etmişdi[.] Elli beş Şevvâlında mecbûl tıba' beşânika olan (9) mekr ve ihtiyâli i'mâl¹⁵³⁴ ile Sultânzâde Mehmed Paşa yerine vezîr-i (10) a'zam bülend ikbâl oldu[.] Selefi şânına münâsib

¹⁵²⁰ *hümâyûn* y P2 (666, p. 10) и у ШИ, 84.

¹⁵²¹ *rüşde sedâde* y P2, 666, p. 13; *следи ve* y P2 (666, p. 13) и у ШИ, 85.

¹⁵²² *umûre* y P2, 666, p. 13.

¹⁵²³ *efsûn* y P2, 666, p. 14.

¹⁵²⁴ *dîde* y ШИ, 85.

¹⁵²⁵ *harekât* y P2, 666, p. 15.

¹⁵²⁶ *zamân-ı sadâretinde* y P2 (666, p. 16.) и у ШИ, 85.

¹⁵²⁷ *Следи mertebe* y ШИ, 85.

¹⁵²⁸ *Следи sefîne ile* y ШИ, 85.

¹⁵²⁹ *Следи hüdü-yü* y P2 (666, p. 22) и *vâkı' hüdü-yü* y ШИ, 85.

¹⁵³⁰ *mezâri* y P2, 666, p. 22.

¹⁵³¹ *Следи ve* y ШИ, 85.

¹⁵³² *Речи нема* y ШИ, 86.

¹⁵³³ *irtibât* y ШИ, 86.

¹⁵³⁴ *ihtiyâl i'mâl* y ШИ, 86.

menâsib (11) ile tatyîb lazime-i mürüvvet iken¹⁵³⁵ îcâb mûcib Girîd'e (12) tagrîb etmegın¹⁵³⁶ Kıt'a¹⁵³⁷[.] çok zamân geçmeden bunun dahi (13) başına geldi seyyidî hâlâtı nakla sâlih deđil cerîme içün¹⁵³⁸ (14) katl ile etdiler mûcâzâtı/mecâzâtı sebab-i icmâlîsi bu vechle mervîdir¹⁵³⁹ ki (15) Sultân İbrâhîm Hân mühtelü'l-mizâc olmagın isticlâb

72b

(1) du'â ve istid'â-yı devâ içün ba'z-ı erbâb-ı 'azâyim ziyâretine (2) bi'z-zât 'âzim olurler idi[.] Esnâ-yı râhda âmed-şüde müzâhim (3) olur deyü 'arabaya¹⁵⁴⁰ yasâg etmişler idi[.] Bin elli yedi Şa'bânın (4) on yedinci günü 'âdetleri üzere Dâvud Paşa mahallesinde (5) bir imâm rukye-hân ziyâretine giderken¹⁵⁴¹ dîvân¹⁵⁴² yolunda¹⁵⁴³ otluk (6) 'arabasına tesâdüf etmegın fermân-ı hümâyûnlarının 'âdem nüfûzunu (7) vezîr-i a'zamın müsâmaha ve taksîrine haml idüb der-'akab (8) ihzâr ve imâm-ı mezbûrun hânesinde câh gülû-feşâr resmîyâtıyla¹⁵⁴⁴ (9) kârın tamâm etdiler[.] Na'şî Üsküdâr'a nakl ve makâbir-i müslimîne (10) defn olundu[.] Müddet-i vezâreti yirmi üç ay mikdâridir[.] (11) Sinîn-i 'umri henüz dâhil-i mevsim-i erba'în olmadan (12) çile-i zemîn¹⁵⁴⁵ genc-i zemîn¹⁵⁴⁶ perestârân harem sarây oldu¹⁵⁴⁷[.] Saltanatın (13) umûr-ı devlete müdâhale ve istîlâ ve tekâlîf-i 'anîfe-i nâ-bercâlarından (14) hizemât-ı şâyesteye vakti müsa'id olmayub eyyâm-ı sadâreti (15) dagdaga-ı efkâr muhâfaza-ı makâm ve dâ'im¹⁵⁴⁸ müdârât havâss ve 'avâmm

73a

(1) ile güzâr eyledi[.] Cevd ve sehâ ve fitnet¹⁵⁴⁹ ve zekâ ile şöret- (2) -şi'âr idi[.] Ammâ ecyâl-ı beşânikadan hisse-dâr¹⁵⁵⁰ idi[.] (3) Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **Hezârpâre Ahmed Paşa** (4) İstanbul'da Tavşantaşı mahallesi sâkinlerinden (5) bir merd-i sipâhi ferzend-i reşîdîdir[.]¹⁵⁵¹ 'Omer Efendi'nin hizmetine rabt ser-rişte-i (6) ta'alluk etmişdi[.] Giderek vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa hazretlerine (7) tezkireci ve ba'dehu mevkûfâtı ve defter emîni olmuşdu[.] Bin elli (8) altı Ramazân-ı şerîfnde¹⁵⁵² Sâlih Paşa katl ve mühr-i hümâyûn Mûsâ (9) Paşa'ya irsâl olundukda¹⁵⁵³ kâ'im-makâlmı¹⁵⁵⁴ ile kâm-kâr olmuşken (10) a'mal-i eltâ'if-i hayl ile sadr-ı sadâreti tahsîl ve 'izz-i musâheret (11) ile nâmûs-ı vezâretî tekmîl eyledi[.] Lâkin ehemmi mehâmm-i dîn¹⁵⁵⁵ devlet (12) icrâ-yı rûsûm-i¹⁵⁵⁶ şerî'at ve tanzîm-i umûr-i memleket iken ol vâdilere (13) tevcih nikâh rağbet

¹⁵³⁵ Следи *bî-* у P2 (67a, p. 7) и у ШИ, 86.

¹⁵³⁶ Следи *ile ta'zîb etmegın* у P2 (67a, p. 7), a *bâ'is-i züill ve nekbeti oldu* у ШИ, 86.

¹⁵³⁷ *beyt* у P2, 67a, p. 7.

¹⁵³⁸ Следи *etdiler* у ШИ, 86.

¹⁵³⁹ Уместо *bu vechle mervîdir* у ШИ (86) стоји: *budur*.

¹⁵⁴⁰ *'arabalarını* у ШИ, 86.

¹⁵⁴¹ Следи *bir* у ШИ, 86.

¹⁵⁴² Речи нема у ШИ, 86.

¹⁵⁴³ Речи нема у ШИ, 86.

¹⁵⁴⁴ *ile* у P2, 67a, p. 14; *câh gülû-feşâr resmîyâtıyla* нема у ШИ, 86.

¹⁵⁴⁵ *güzîn* у P2 (67a, p. 15) и у ШИ, 86.

¹⁵⁴⁶ Следи *oldu* у P2 (67a, p. 15) и у ШИ, 86.

¹⁵⁴⁷ Речи нема у P2 (67a, p. 16) и у ШИ, 87.

¹⁵⁴⁸ Речи нема у P2, 67a, p. 17.

¹⁵⁴⁹ *fatânet* у ШИ, 87.

¹⁵⁵⁰ *hisse-yâb* у ШИ, 87.

¹⁵⁵¹ Следи *Çabuk dest ve hoş nivîs kâtib olmagla defterdâr* у ШИ, 87.

¹⁵⁵² Следи *vezâret ile defterdâr ve bin elli yedi Şa'bânında* у ШИ, 87.

¹⁵⁵³ Следи *rikâb-ı hümâyûn* у ШИ, 87.

¹⁵⁵⁴ *kâ'im-makâlmı* у ШИ, 87.

¹⁵⁵⁵ Следи *ve* у P2, 67a, p. 24.

¹⁵⁵⁶ *mersûm* у ШИ, 87.

etmiyüb taraf-ı pâd-şâhîden sudûr eden (14) teklîf-i¹⁵⁵⁷ ‘ânîfenin temşiyet ve icrâsına meşgûl oldu[.] Ez-cümle (15) semmûre rağbet-i hümâyûn ziyâde olmakla ricâl-ı devlet ve kibâr-ı

73b

(1) ‘ulemâ-yı¹⁵⁵⁸ ikişer ve üçer ve dörder bin gurûş semmûr bahâ ile (2) tecrîm etmişdi[.] Hattâ semmûrun kemâl ‘izzetinde¹⁵⁵⁹ vücûdî bulunmaz (3) olmagla¹⁵⁶⁰ zurefâ-yı ‘asrî bugüne kıt‘a¹⁵⁶¹ perdâz ta‘rîz olmuşlerdi[.] (4) *Kıt‘a*: Ol kadar rağbeti var semmûrun oldu tahsîl onun¹⁵⁶² (5) emr-i ‘asîr böyle kalırsa olur zî-i kıymet nâfe-i kelb ve kafa-yı (6) hanzîr husûsen menâsıb-ı¹⁵⁶³ ‘ilmiyye ve seyfiyyeyi bey‘ men yezîd vâr bâb-ı (7) istihkâkî me‘yûs ve nâ-ümîd idüb re‘âyâ ve berâyâ¹⁵⁶⁴ gürûhunun¹⁵⁶⁵ (8) hizlân ve ‘isyânına bâ‘is olmuşdu[.] Hulâsa-ı tesellut-ı nisvân (9) ve tagallüb-i erbâb tuğyân ile umûr-i garîbe zuhûruna bâ‘is (10) olub elli sekiz Recebinde galvâ ‘âmm ile hal‘-ı pâd-şâhîye (11) ekdâm/akdâm ve Sûfî Mehmed Paşa vezâret¹⁵⁶⁶ ile ikrâm olundukda (12) zarûrî ‘âr firârî ihtiyâr ve ahbâbında Behrâm Aga hânesinde (13) ihtifâyâ karâr verib ol nemek behrâm sûret-i ikrâmda (14) visâk-ı mahsûsede¹⁵⁶⁷ tevkif ve¹⁵⁶⁸ vezîr-i a‘zama¹⁵⁶⁹ i‘lâm etmegin (15) ahz u katl olunub cesedi At Meydânı'na ilkâ olundu[.] Semen/semn müferrat

74a

(1) ashâbından olmagın eclâf-ı ‘avamm ezmâyîş süyûf intikâm ederek (2) şehm adamı veca‘ı-mefâsıla devâdır diyerek pâre idüb lokma lokma (3) satdılar Hezârpâre lakabına bu keyfiyyet-i zuhûrî sebep oldu[.] Müddet-i (4) vezâreti bir seneye karîbdir[.] Sinn-i hamsîni mütecâvizdir[.] ‘Âkil ve reşîd idi[.] (5) Ammâ gâyet mütehevvir¹⁵⁷⁰ şedîd ve hırs ve¹⁵⁷¹ eş‘abıda ferîd idi[.] (6) Rahmetü'l-lâhu ‘aleyh[.] **Sofu Mehmed Paşa** (7) Zümre-i sipâhîden iken defterdâr Bâkî Paşa'ya intisâb idüb (8) kethüdâlığı şerefîn[i] iktisâb ile kâm-yâb ve giderek bin (9) otuz sekiz târîhinde yeniçeri ağalığıyla menî‘u'l-cenâb olmuşdu[.] (10) Ba‘dehu Aydın ve Saruhân ve Kastamonu sancâkların[i] tasarrûf (11) idüb Kara Mustafâ Paşa sadâretinde defterdâr ve hizemât-ı (12) pesendîde ile şöhret-şi‘âr olmuşdu[.] Ba‘de'l-‘azl Yeni Kapı (13) kurbinde vâkî‘ bahçesinde gûşegüzîn ‘uzlet ve fukarâ-yı (14) mevlevî ile hem-sohbet olub müddet-i medîd Yeni Kapı Mevlevî-hânesinde (15) bast-ı bûriyâ-yı inâbet etmekle Sufî lakabıyla şöhret bulub

74b

(1) bin elli sekiz Recebinde mukaddemât-ı cülûs-ı Mehmed Hânîde (2) kâr-âzmüde bir pîr hayrendîşdir deyüb erbâb-ı meşveret câlis-i sadr-ı (3) sadâret etmişlerdi[.] Pâd-şâh nev-câh hazretleri heft (4) sâle tıfl nâ-resîde olmagın velî-i ‘ahd-ı devlet ve ata-bey saltanat (5) makâmında kıyâm idüb ocağ-i ağalarının cenâh te‘âzudî ile (6) üç istklâlde pervâz ve minemm diğêr nîst vâdîlerinden¹⁵⁷²

¹⁵⁵⁷ *tekâlîf* y P2, 676, p 1.

¹⁵⁵⁸ Следи *tarîkâtı* y ШИ, 87.

¹⁵⁵⁹ ‘*izzetinden* y ШИ, 87.

¹⁵⁶⁰ Следи *غندن* y ШИ, 87.

¹⁵⁶¹ *nagme* y ШИ, 87.

¹⁵⁶² Следи *emr-i ‘asîr* y ШИ, 87.

¹⁵⁶³ *münâsib* y P2, 676, p. 5.

¹⁵⁶⁴ *berâyânın* y ШИ, 88.

¹⁵⁶⁵ Речи нема y ШИ, 88.

¹⁵⁶⁶ ‘*azamî* y ШИ, 88.

¹⁵⁶⁷ *ta ‘vîk ve* y ШИ, 88.

¹⁵⁶⁸ Речи нема y ШИ, 88.

¹⁵⁶⁹ *a ‘zam* y P2, 676, p. 10.

¹⁵⁷⁰ Следи *ve* y ШИ, 88.

¹⁵⁷¹ Нема везника y P2, 676, p. 14.

¹⁵⁷² *vâdîlerinde* y ШИ, 89.

(7) cilve ihtizâze âgâz ederek ٩ pîrâne sûrm ‘aşk civâni büsr üftâd (8) makâdını ser-nâme-i menşûr imtiyâz ve emvâl-ı nâsa dehen-i hırs ve âzî (9) bâzû-i dest-i tatâvvülî dirâz eyledi[.] Egerçe mersûm hâme-i müverrihîn (10) olduğu üzere At Meydânı'nda tecemmu‘ ve ihtişâd eden eşkiyâ-yı (11) sipâh fesâd i‘tiyâdi ocağa istinâd ile kahr ve tenkîl (12) ve meh-mâ-emken masârif-i devletî taklîl ve mevâcib vazayifî (13) ta‘dîl ile hizmetde bulundu[.] Ammâ yeniçeri ağası Murâd Aga'nın (14) rekâbeti ve büyük vâlide sultânın ‘adâveti sebebiyle a‘yân-ı (15) devletin ekseri izâle-i vücûduna bahâne-cûy idiler[.] Kaza-yı

75a

(1) nâ-gehânî donanma-yı hümâyûnun haber-i inhizâmi şüyû¹⁵⁷³ buldukda¹⁵⁷⁴ sadr-ı (2) a‘zam hazretlerinin¹⁵⁷⁵ taksîrine haml olunub bin elli dokuz (3) Cemâzîül-âhiresinde ‘azl ve yedi gün bostancı başı odasında (4) giriftâr-ı muzayyak-ı habs olduktan sonra Malkara-ya nefy ve iclâ ve ba‘de (5) eyyâm-ı kafes cismi mürğ-i rûhdan ihla olundu[.] Mühr-i (6) hümâyûn ile¹⁵⁷⁶ Murâd Paşa¹⁵⁷⁷ ber murâd¹⁵⁷⁸ olundu[.] Müddet-i vezâreti bir seneye (7) karîbdir[.] Sinni sekseni mütecâviz idi[.] Mütasarriif olduğu menâsıbdâ (8) mazâlimi meşhûr ve halkı bi‘t-tab‘ ızrâra mecbûr idi[.] Mücerrem nâmına (9) ber/bir derd-mend ahz olunsa aslını tefahhus etmeksizin¹⁵⁷⁹ tertîb-i (10) cezâyâ mübâderet ve şefâ‘at etmesinler deyü namâza ikâmet (11) ederdî[.] ‘Azîz Efendi hüsnîyâtını yâd ve Kâtib Çelebi misâlin[1] (12) îrâd idüb sûflilik yüzünden ‘âlemi ber-bâd eyledi[.] (13) Tedbîr-i umûrdan gâfil bir¹⁵⁸⁰ koca bâtil idi deyü feryâd (14) eylemişdir[.] Tecâveze'l-lâhu ‘an seyyi‘âtihi **Murâd Paşa** (15) Arnavud diyârından gelib sansuncu ocağında nefer olmuşdu[.]

75b

(1) Giderek çorbacı olub kat‘-ı merâtib ederek Bağdâd seferinde¹⁵⁸¹ (2) kul kethüdâsı ba‘dehu segbân başı oldu[.] Girid seferinde (3) hizemât-ı pesendîde vücûde getirib âsitâne-i sa‘âdete geldikde (4) esnâ-yı cülûs-ı Mehmed Hânîde yeniçeri ağası olub bin elli (5) dokuz Cemâzîül-âhiresinde Sofu Mehmed Paşa yerine büyük vâlide (6) sultân irâdesiyle vezîr-i a‘zam olub temşiyet-i mehâmm-ı enâm (7) ve icrâ-yı merâsim-i nizâma hüsn-i kıyâm idüb ser-keşân ‘asker¹⁵⁸² (8) zabt ü rabt ile istiklâl tâm¹⁵⁸³ sadedinde iken ocak (9) ağalarının umûr-i devlete müdâhale ve hall ü ‘akd-i sadârete müşâreketi¹⁵⁸⁴ (10) muktezâ-yı hilâf ‘âde mu‘âmeleleri mühtell nizâm olmagın ba‘z-ı (11) ricâ-yı nâ-bercâ-larına zarûrî ‘adem müsâ‘ade hasebiyle beynlerinde (12) münâferet ve şikâk peydâ olub ez-cümle yeniçeri ağası Kara (13) Çavuş vâlide-i cedîde hazretlerine intisâb ile taraf-ı hilâfda (14) bulunub mühr-i hümâyûni âverde-i dest-i istihlâs¹⁵⁸⁵ etmek¹⁵⁸⁶ sevdâ-yı hâmı ile izâle-i vücûdle¹⁵⁸⁷ şimşîr beste-i inîtkâm olmagın ‘adem

¹⁵⁷³ şâyi‘ y III, 89.

¹⁵⁷⁴ olmagla y III, 89.

¹⁵⁷⁵ şüyû‘ buldukda sadr-ı a‘zam hazretlerinin нема y P2, 68a, p. 3; вместо sadr-ı a‘zam hazretlerinin y III (89) стоји *bunların[i]*.

¹⁵⁷⁶ Речи нема y III, 89.

¹⁵⁷⁷ Paşa‘ya y III, 89.

¹⁵⁷⁸ Уместо *ber murâd* y III (89) стоји *i‘tâ*.

¹⁵⁷⁹ اتمدین y III, 89.

¹⁵⁸⁰ Следи *gabî* y III, 89.

¹⁵⁸¹ *cezîresinde* y P2, 68a, p. 11.

¹⁵⁸² *aslı* y P2, 68a, p. 14. ‘askeri y III, 90.

¹⁵⁸³ Речи нема y P2, 68a, p. 14.

¹⁵⁸⁴ Следи *ve* y III, 90.

¹⁵⁸⁵ *istihsâl* y P2, 68a, p. 18.

¹⁵⁸⁶ Речи нема y P3, 68a, p. 18.

¹⁵⁸⁷ *vücûduna* y III, 90.

76a

(1) mukâvemetin[i] iz'ân idüb altmış Şa'bânında sadâretden (2) isti'fâ ve Budin eyâletinin[i] ricâ etmekle karîn hayz kabûl (3) ve mühr-i hümayûn ile Melik Ahmed Paşa nâ'il-i me'mûl oludu[.] (4) Bin altmış üçde Budin'den ba'de'l-'azl 'inân teveccühi (5) me'mûren yine âsitâne-i sa'âdete tahvîl ve bin altmış dört (6) Muharreminde câh-ı vâlâ-yı kapudânî ile tebcîl olundu[.] Girîd cezâresine (7) îsâl 'udda¹⁵⁸⁸ ve 'atâd¹⁵⁸⁹ maslahat-ı cihâd için bad ban güşâ¹⁵⁹⁰ (8) oldukda boğazda donanmâ-yı hümayûn sedd-i keşîde-i mûmâna'at (9) olan müşrikîn-i Efrencî tünd-bâd kahr ve keyn ile gavta-hâr deryâ-yı (10) hezîmet¹⁵⁹¹ idüb ber-vefk-i dil-hâh pâd-şâhî edâ-yı hizmet (11) etdikden sonra tersâne-i 'âmirede lenger-endâz istikrâr¹⁵⁹² (12) 'avatıf-ı seniyye-i şehriyârî ile bülend i'tibâr oldu (13) Bin altmış beş Recebinde zîr-i kilîm hafâdan i'mâl-i latâ'ifü'l-hayl (14) ile tavâ'if-i sipâhî tahrîk ve zümre-i yeniçeriâni dahi teşrik (15) idüb tevârîhinde mestûr¹⁵⁹³ olduğu vech¹⁵⁹⁴ üzere vezîr-i

76b

(1) a'zam İbşîr Paşa'ya sebab-i i'dâm ve sâniyen mühr-i hümayûn ile bekâm (2) oldu[.] Bu def'a 'âlemin ihtilâlî ve mîrînin ise¹⁵⁹⁵ mazâ'ıka-ı (3) fesâd iştimâlî ve âbâdî-i gâlibe-i kibâr-i devletin tesellut müstevhibü' (4) l-infi'âli sad çendân olmagın temşiyet-i umûrda¹⁵⁹⁶ 'acizi (5) nümâyân olub bir¹⁵⁹⁷ kazâ-yı nâ-gehânî ile harca sürülmezden (6) mukaddem kenâra gîr selâmet olmak evvelidir deyüb yine istid'a-yı (7) 'azl etmegin sene-i mezbûre Şevvâl'nda Şâm eyâleti ihsân (8) ve yerine Ermeni Süleymân Paşa sadâret ile kâm-yâb ve kâmrân (9) oldu[.] ع Zahara'l-fitnet fir-Rûm 'aleykum biş-Şâm zümresiyle semt (10) merâma 'atf-ı zimâm idüb esnâ-yı tarîkde hummaya mübtelâ ve Hama nâm (11) menziline rû-berâh-ı 'âlem bakâ oldu[.] Müdett-i vezâreti def'â-ı (12) evvelde on beş ay ve def'a-ı sâniyede üç ay mikdâridir[.] Sinn-i (13) sitîne mütênâhîdir[.] 'Ulüvv himmet ile şehir vezîr-i mekârim semîr idi[.] Ammâ (14) fenn-i mekr ve hîlede bî-nazîr idi[.] Hâl-i sadâretinde Arnavud Mehmed Paşa'nın (15) Hamâ'da binâ etdiği türbeyi istimâ' etdikde ol türbeye hanzîr defn

77a

(1) edeyim deyü peymân¹⁵⁹⁸ idüb sâ'ik takdîr ile türbe-i mezbûre¹⁵⁹⁹ kendi¹⁶⁰⁰ (2) defn olunduğu garâyib umûrdendir¹⁶⁰¹[.] Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] (3) **Melek Ahmed Paşa** Abâze cinsidir[.] (4) Harem-i hümayûnda yavru-ı baht-ı hüdâdâd ile silâhdâr-ı şehriyârî-i (5) melik nihâd olub bin kırk sekizde berây-ı şükrâne-i feth-i Bağdâd (6) eyâlet-i Diyâr Bekr ile ber murâd ve ba'dehu Erzurum ile manzûm¹⁶⁰² i'tibârî (7) müstezâd olmuşdu[.] Bin elli dört târihinde Sultân Murâd-ı (8) merhûmun duhter-i sa'd ahteri Kayâ Sultân izdivâci ile (9) sikkeyı mermerde kazmış idi[.] Beş altı sene pey ender pey Şâm (10) ve Haleb eyâletlerinde fermân-fermâ-yı hükûmet alıb İstanbul'a (11)

¹⁵⁸⁸ 'udd y P2, 68a, p. 22.

¹⁵⁸⁹ Следи ve y P3, 68a, p. 22.

¹⁵⁹⁰ Следи *ikbâl* y ШИ, 90.

¹⁵⁹¹ Следи ve *bâd şurta hız (-ı nusret* y P2, 68a, p. 24) *ile savb-ı maksûde imâle-i sukkân 'azîmet* y ШИ, 90.

¹⁵⁹² Следи ve y P2, 68a, p. 25.

¹⁵⁹³ *mezkûr* y ШИ, 91.

¹⁵⁹⁴ Речи нема y ШИ, 91.

¹⁵⁹⁵ Речи нема y ШИ, 91.

¹⁵⁹⁶ *umûra* y ШИ, 91.

¹⁵⁹⁷ *gün* y P2, 686, p. 3.

¹⁵⁹⁸ *yemîn* y ШИ, 91.

¹⁵⁹⁹ *mezbûreye* y ШИ, 91.

¹⁶⁰⁰ Речи нема y P2, 686, p. 10; *kendisi* y ШИ, 91.

¹⁶⁰¹ *umûrden bir ser-i 'acibdir* y ШИ, 91.

¹⁶⁰² *manzûme-i* y ШИ, 91.

geldikde altmış Şa'bânında Bağdâd eyâleti tevcîh olunmuşken (12) ertesi gün vezîr-i a'zam oldu[.] Hazînenin kılıtı ve mîrinin (13) zarûreti¹⁶⁰³ olmanın murâd îrâd olmak mûlahazasıyla menâsıbdan (14) alınan cevâ'izi mîriye îrâd kaydın[1]¹⁶⁰⁴ ihdâs/ahdâs eyledi[.] Eđerçe (15) evvel emirde 'iffet ve nezâhetine haml olundu[.] Lâkin vehâmet 'âkıbeti

77b

(1) müşâhede olundukda kemâl 'âkıbeti¹⁶⁰⁵ zâhir oldu[.] Ve Anadolu (2) mukâta'âtından vazife-i hâr olan otuz bin kadar fukarâ-yı (3) Müslimînin senevî yüz yetmiş yük akçe¹⁶⁰⁶ zarûret-i mîrî bahânesiyle (4) hazîne mânde idüb siper ta'n ve la'n olmuşdu[.] Bu esnâda (5) donanma-yı hümâyûna imdâd için bir 'azîm kalyûn yapırub (6) mu'tâd üzere suya indiriken gark olmanın şe'âmet (7) kat'-ı erzâk ve kesr kılıb¹⁶⁰⁷ meşhûd bâsıra-ı âfâk¹⁶⁰⁸ oldu[.] Hattâ (8) zurefâ-yı 'asri ع Ah ile batdı vezîrin gemisi deryâya (9) mısra' târîhiyle¹⁶⁰⁹ mazâlimine¹⁶¹⁰ ta'rîz eylemişlerdi[.] Ocağ-ı ağalarının (10) hod 'ulüvv ateş istîlâları gitdikçe zebâne keş isti'lâ olub (11) ع Âl-i Osmân Devleti düşmüş ocağa يانہ يور nevhalarıyla herkes¹⁶¹¹ (12) lehîb kânûn¹⁶¹² mihnet olmanın na'ire fesâdların[1] itfâye 'adem (13) kudretlerinden nâşî 'acizi zâhir olub kehr ketü'l-mezbûh tebtâbe (14)-i ıztırâb¹⁶¹³ ile evkât-güzâr iken tevârîhde tafsîl olunduğı (15) vech¹⁶¹⁴ üzere ehl-i sûk¹⁶¹⁵ ta'âkub tekâlîf-i 'anîfeden zâr ve zebûn

78a

(1) olub nâ-çâr bin altmış bir Ramazânında dad-hâhân-ı¹⁶¹⁶ (2) tecemmu' ve ihtîşâd ve der-gâh-ı merâhim penâh-ı pâd-şâhîde feryâd etmegın (3) 'azl ve Silistre eyâleti ile tard ve ib'âd olunub yerine Siyâvuş (4) Paşa vezîr-i a'zam oldu[.] Bin altmış dört Zî'l-hiccesinde (5) mühr-i hümâyûn Haleb vâlisi İbşir Paşa'ya irsâl olundukda (6) kâim-makâm-ı sadâret-i 'uzmâ olub şart-ı edeb ancak¹⁶¹⁷ mesâlih (7) 'ibâdu'l-lâh ile iktifâ etmek iken ittibâ'ına maglûb devletlü (8) olmagla mu'azzamât-ı umûra müdâhale ve erkân-ı devlet ile râyhâ-ı (9) sadâret işmâm¹⁶¹⁸ olunacak mu'âmele etdiği ecluden vezîr-i a'zam (10) müşârünileyh dil-gîr olub İstanbul'a geldikde Vân eyâletinin[1] (11) tevcîh ile tagrîb etmişken Malagra'ya nefy ve iclâ ile te'dîb (12) eyledi¹⁶¹⁹[.] Ba'de'l-'afv yedi sekiz sene mikdârî ba'z-ı eyâletlere sâye (13) endâz hükûmet olub yetmiş üç târîhinde bi-emri'l-lâhi (14) te'âlâ mat'ûnen rihlet eyledi[.] Müddet-i vezâreti on üç (15) ay mikdâridir[.] Sinn-i altmışa karîbdır[.] Selefine nisbet ile haylî

78b

¹⁶⁰³ Следи *kemâlda* у ШИ, 92.

¹⁶⁰⁴ *kayd* у ШИ, 92.

¹⁶⁰⁵ *hamâkatı* у ШИ, 92.

¹⁶⁰⁶ Следи *ve tâ'ifini* у ШИ, 92.

¹⁶⁰⁷ Следи *kılıb ile oldugi* у ШИ, 92.

¹⁶⁰⁸ *enâm* у P2, 686, p. 21.

¹⁶⁰⁹ *târîh mısra 'yla* у ШИ, 92.

¹⁶¹⁰ *muzâlemete* у ШИ, 92.

¹⁶¹¹ Следи *sûhte-i* у ШИ, 92.

¹⁶¹² Речи нема у P2, 686, p. 24.

¹⁶¹³ Следи *ve kemâl seyh ve tâb* у ШИ, 92.

¹⁶¹⁴ Речи нема у P2, 686, p. 25.

¹⁶¹⁵ Следи *بغایب* у ШИ, 92.

¹⁶¹⁶ Речи нема у P2, 686, p. 26.

¹⁶¹⁷ Следи *temşiyet-i mehâmm-ı* у ШИ, 93.

¹⁶¹⁸ *istişmâm* у ШИ, 93.

¹⁶¹⁹ *olundu* у ШИ, 93.

(1) edîb idi[.] Ammâ tayş ve haftla ma‘îb idi[.] Eyyâm-ı civânide ferbih (2) ve gâv endâm olmagın huddâm-ı enderûnî mâ-beyninde Mellâk Ahmed lakabı (3) ile be-nâm giderek Melik Ahmed dimekle şöhret buldu[.] Müverrih ‘Abdi (4) Paşa kemâl edebin[i] beyân zimninde nakl eder ki vezîr-i a‘zam (5) ‘ırz günleri huzûr-ı hümâyûna girdiklerinde pîş-gâh-ı pâd-şâh-ı (6) cihân-bânide katîfe mak‘ad-ı¹⁶²⁰ pûşîdeli suffa kenârında bir mikdâr (7) celse-i istirahat kânûn-ı kadîm iken kemâl hüsn-i edebine binâen (8) ol kânûna mürâ‘âtı terk etmişdi[.] Câ-nişînleri dahi bu bâbda (9) eserine iktizâ ederek¹⁶²¹ bi'l-külliyeye terk olundu[.] Rahmetü'l-lâhi ‘aleyh[.] (10) Siyâvuş Paşa Âbâze cinsidir[.] Meşhûr (11) Celâli Âbâze Paşanın ‘abd-i direm-hurîdesidir[.] Saray-ı hümâyûna (12) almış idi[.] Giderek silahdâr-ı şehriyârî olub bin elli (13) Cemâzîu'l-evvelisinde câh-ı vâlâ-yı kapudanî ile dışara çıkıp (14) dest-i küffâra giriftâr olan Azâk kal‘asının istihlâsına (15) me'mûlr olmuşdu[.] Bî-destmâye-i zafer ‘avdet etmegın töhmet

79a

(1) taksîr ile¹⁶²² olundu[.] Elli üçde Erzurum eyâletiyle¹⁶²³ kâmbîn (2) elli beşde vezîr-i kubbe-nişîn olmuşken haftasında Silistre eyâleti (3) ile tard olundu[.]¹⁶²⁴ İbtidâ-yı cülûs-ı hümâyûndan berü umûr-ı devlet-i (4) ‘aliyyeye bast-i yed-i istîlâ eden ocâğ-ı agâların[1] destiyâri-i ikbâl (5) ile istîsâl ve Anadolu'da a‘lâ-yı livâ-yı ‘isyân eden Abâze (6) Hasan nâm eşkiyâyı tatyîb¹⁶²⁵ ile ref‘-i dagdaga-ı kîl ü kâl idüb (7) mesned-i ârâ-yı sadr-ı istiklâl olmagı¹⁶²⁶ kesb-i isti‘dâd ve istihâl (8) etmişken ғ Biri gider bini gelir oldu belâların mü'eddasinca (9) bu def‘a söz iceriye¹⁶²⁷ düşüb zümre-i tavâşî ferce buldu[.] Ez cümle (10) dârü's-sa‘âde agası Uzun Suleymân Aga sâhib-i vücûd adam (11) olmagla cemî‘-i umûra müdâhale ederek mâ-beynerinde¹⁶²⁸ münâferet (12) ve mu‘âdât peydâ idüb sene-i mezbûre Zî'l-ka‘adesinde hâh (13) ve nâ-hâh ‘azl ve habs ve müsâdere olundukdan sonra Malagra'ya (14) nefy etdirdi[.] Ba‘de't-tahlîs Bosna ve Rûm ili eyâletlerine mütasarraf (15) oldu[.] Altmış altı Cemâzîu'l-âhiresinde Silistre beylerbeyisi iken

79b

(1) taraf-ı pâd-şâhîden da‘vet olunub dört sa‘ât ihrâz-ı rütbe-i (2) sadâret ile dâhil-i i‘dâd sudûr-ı kirâm olam sûrnâ-zen Mustafa (3) Paşa yerine sâniyen vezîr-i a‘zam oldu[.] Lâkin ‘ârıza-ı maraz-ı hummâ ile (4) zâr ve zebûn olmagın ancak bir kerre dîvân-ı hümâyûna vârib (5) sene-i mezbûre Recebinde intikâl eyledi[.] Müddet-i vezâreti iki (6) def‘ada üç ay mikdâridir[.] Sinni hamsîni mütecâviz cesûr¹⁶²⁹ dilîr (7) vezîr-i mezâlim-i semîr¹⁶³⁰ idi[.] Sâde levh ümmî adam olmagla temyîz (8) makâdir¹⁶³¹ edemiyüb¹⁶³² zât ve sunûf-ı ‘ulemâya çendân iltifât (9) etmiyüb müddet-i dû mahâ¹⁶³³ bî-takrîb bî-hadd ‘ulemâyı mübtelâ-yı¹⁶³⁴ nefy (10) ve iclâ eyledi[.] Husûsen¹⁶³⁵

¹⁶²⁰ *yâsdık* y P2, 69a, p. 11.

¹⁶²¹ Следи *ol kâ‘ide* y P2, 69a, p. 13.

¹⁶²² Следи *‘azl* y ШИ, 93.

¹⁶²³ *eyâletine nâ‘il ve kâmbîn* y ШИ, 93.

¹⁶²⁴ Следи *Altmış bir Ramazânında Melik Ahmed Paşa yerine vezîr-i a‘zam oldu.* y ШИ, 94.

¹⁶²⁵ *Âbâze Hasan'ı tatyîb* y ШИ, 94.

¹⁶²⁶ *olmagın* y P2, 69a, p. 21.

¹⁶²⁷ *içeri* y P2, 69a, p. 22.

¹⁶²⁸ *beynerinde* y ШИ, 94.

¹⁶²⁹ Следи *ve* y ШИ, 94.

¹⁶³⁰ *sa‘îd* y P2, 696, p. 3.

¹⁶³¹ *makâdir* y ШИ, 94.

¹⁶³² *erbâb* y ШИ, 94.

¹⁶³³ *mâhada* y ШИ, 94.

¹⁶³⁴ *mübtela-yı belayı* y P2, 696, p. 5.

¹⁶³⁵ Следи *def‘â-ı sâniyede* y ШИ, 94.

Defterdârzâde¹⁶³⁶ Mehmed Paşa gibi ma'rifet ve kemâl (11) sâhibi vezîr bî-nazîri bî-cürüm ve günâh katl etdiği gün kendi (12) dahi şikence-i pence¹⁶³⁷ ecele giriftâr olub seng-i musallâda ictimâ'ları (13) gara'ib sur'at mecâzât/mücâzâtdan 'add olunmuşdu¹⁶³⁸[.] Beyt[:] Müntakimdir (14) bedâdî Mevlâ'nın 'âmmdır lutfi Hakk-ı Te'âlânın (15) **Gürcü Mehmed Paşa** Bin otuz yedi

80a

(1) târihinde vezâret ile vâlî-i vilâyet-i Şâm olan kudemâ-yı vuzerâ-yı (2) kirâmdandır¹⁶³⁹[.] Yirmi üç sene mikdâri etrâf-ı memâlikde güzâr ve Diyâr-ı Bekr (3) ve Haleb ve Şâm ve Erzurum eyâletlerinde bi'd-defa'ât şâhid-i âmâli (4) der-kenâr ederek altmış bir târihinde vezîr-i kubbe-nişîn olmuşdu[.] (5) Dâ'îye-i istiklâldan mütecârib leyyinü'l-cârib bir adamdır deyü sene-i (6) mezbûre Zî'l-ka'desinde Siyâvüş Paşa yerine vezîr-i a'zam (7) eylediler[.] Tedbîr-i umûrdan gâfil olmağa isticlâb kılıb (8) medâr setr-i 'uyûbdur[.] Zu'mıyla bî-icâb mücib ahdâs/ihdâs vaza'if (9) etmesi itlâf nakd-ı¹⁶⁴⁰ hazîneyi müstevcib olmuşdu[.] Erkân-ı devletden (10) sahâfet re'yine seng-endâz dahl olunları ilzâma¹⁶⁴¹ 'adem kudretinden¹⁶⁴² (11) ben sıkâlîm devlet-i 'aliyye hizmetinde ağartdım oğul dimekden gayri (12) söz söylemezdi[.] Hattâ bir gün huzûr-ı hümâyûnda rîş-sefidi (13) dermiyân etdikde vâlîde sultân hazretleri tevcîh-i hitâb (14) ve 'itâb idüb Bâka Paşa rîş-sefid ve siyâh medâr 'akl (15) ve intibâh olmaz çünki tedbîr-i umûrda¹⁶⁴³ gaflet ve zühûlun

80b

(1) mukarrir¹⁶⁴⁴ min ba'd kâdî'âsker efendinin emrine muhâlefet etme deyü (2) bi'l-küllîyye rütbe-i i'tibârdan iskât etmişdi[.] Yine muhafaza-ı makâm (3) kaydına düşüb zu'mınca rakîb ittihâz etdiği kibâr-ı devleti (4) nefy ve tagrîb ile tagrîbde¹⁶⁴⁵ efrât/ifrât eder oldu oldu[.] (5) Ez-cümle Mısır'dan ma'zûl Tarhuncu Ahmed Paşa'yı mutâlebe-i (6) mâl-ı Mısır bahânesi¹⁶⁴⁶ ile birkaç def'a habsı ve 'âkıbet-ı Selânik'e (7) nefy ve Boynu Eğri Mehmed Paşa'yı¹⁶⁴⁷ vezâret ile kubbe-nişîn (8) olmuşken vezâretin[i] ref' ve Küstendil sancâğı ile tezlîl eyledi[.] (9) Evkatı halkı sürmekle masrûf olmağın zurefâ-yı 'asri beyninde (10) habbû's-selâtîn ile telkîb ve bu makûle şütür-gürbe evzâ'ından (11) nâşî altmış iki Recebinde sadâretinden tahyîb ve mühr-ı hümâyûn (12) ile 'adüvvi cânı olan Tarhuncu Ahmed Paşa tatyîb olundu[.] (13) Bir fahvâ-yı kümât-dîn تدان iki ay Yedi Kule'de mahbûs ve neyl nisâb (14) hayâtdan me'yûs oldukdan sonra şeyhül-islâm Bahâ'i Efendi (15) ricâsıyla 'afv ve itlâk ve Ohri sancâğı ile karîn-i merakim

81a

(1) ve işfâk oldu[.] Altmış üç Şa'bânında vezîr-i a'zam Dervîş (2) Mehmed Paşa itilmâsıyla hazret-i Ebü Eyyüb Ensârî radiya 'anhü'l-bârî (3) kurbinde vâkî' bahçesinde ikâmete ruhsat verilmişken

¹⁶³⁶ *defterdâr* y III, 94.

¹⁶³⁷ *pençe-i işkence* y III, 94.

¹⁶³⁸ *ma 'dûddur* y III, 94.

¹⁶³⁹ *'azâmdan* y III, 95.

¹⁶⁴⁰ Речи нема y III, 95.

¹⁶⁴¹ *ilzâm* y P2, 696, p. 14.

¹⁶⁴² Следи *nâşî* y III, 95.

¹⁶⁴³ *umûrdan* y P2, 696, p. 17.

¹⁶⁴⁴ Следи *oldu* y III, 95.

¹⁶⁴⁵ *ta 'zîbde* y III, 95.

¹⁶⁴⁶ Речи наме y III, 95.

¹⁶⁴⁷ Следи *Kânîje'ye tard ile tenkîl ve Köprülü Mehmed Paşa* y III, 95.

muktezâ-yı (4) belâheti¹⁶⁴⁸ olan¹⁶⁴⁹ haftı/hiffeti¹⁶⁵⁰ sebebiyle¹⁶⁵¹ hıfz-ı lisân edemeyüb sadârete (5) dâ'ir-i kıl ü kâla bâ'is ef'âli hâdis olmakla Tameşvâr eyâletine (6) nefy olunub¹⁶⁵² yetmiş altı Şevvâlında endüh ve kât eyledi[.] Sinni (7) doksândan mütecâvizdir[.] Gabâvet ve 'adem şu'ûr ile (8) meşhûr bir pîr-i 'âciz idi[.] Müddet-i vezâreti iki yüz otuz (9) üç gündür[.] Eşher ilkâyı olan Gürcü 'adedine müvâfakatı garâ'ib (10) ittifâkiyedendir[.] Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **Tarhuncu Ahmed Paşa (11)** Arnavud diyârından Mât nâm karyeden¹⁶⁵³ ser-zede-i bostân şühûd (12) olub İstanbul'a geldikde saray-ı hümâyûna dâhil olmuşdu[.] (13) Silahdâr-ı şehriyârî Mûsâ Ağa eyâlet-i Mısır ile dışara çıkdıkda (14) bu dahi sipâhılık ile dışara çıkıb kethüdâlık şerefîn[i] ihrâz ba'dehu (15) bin elli sekizde vezîr-i a'zam Hezârpâre Ahmed Paşa kethüdâlığı

81b

(1) ile kesb-i imtiyâz etmişdi[.] Vezîr-i müşârünileyh galtîde-i hâk (2) helâk oldukda bunlar¹⁶⁵⁴ dahi maznûn olan pâd-şâhi-i iştirâk (3) iken şeyhü'l-islâm 'Abdu'r-Rahîm Efendi himâye sebebiyle reh-yâb (4) ve Rühâ¹⁶⁵⁵ ve¹⁶⁵⁶ eyâlet-i Diyar-ı Bekr ile kâm-revâ olub tedârik-i mehâmm-ı tarîk (5) bahânesiyle iki ay meks esnâsında Mısır'ı tahsîl idüb (6) bin elli dokuz Muharreminde gitmişdi[.] Ba'de'l-'azl halefi 'Abdu'r-Rahman (7) Paşa muhâsebede¹⁶⁵⁷ tedkîk ve tekmîl-i hazîne için habs ve tazyîk (8) etmişken İstanbul'a geldikde kâmet isti'dâd nîk¹⁶⁵⁸ (9) vezârete liyâkatı olmagın vezîr a'zam bulunan Gürcü Mehmed Paşa (10) dahi bahâne cûy tezlîl olub icrâ-yı merâsim-i ihânetde taksîr (11) etmişdi[.] Bi'd-defa'ât Yedi Kule'de habs ve iz'âc etdikden sonra (12) Selânik sancâğı ile şehirden ihrâc etmegin ol beldede (13) beyne'l-havf ve'r-recâ müntazır hükm-i kazâ iken kâdî'asker Hocazâde (14) Mes'ûd Efendi sevki ile altmış iki Recebinde İstanbul'a (15) gelib Gürcü Mehmed Paşa yerine sadr-ı a'zam oldu[.] Retk ü fetke kadir

82a

(1) rüşd ve sedâdi zâhir bir adam olmagla merâsim-i tergîb ve terhîb¹⁶⁵⁹ (2) ta'nîf¹⁶⁶⁰ ve tatyîbe mürâ'ât ve îrâd ve masârifi zabt ve ser-keşân (3) devleti mâr¹⁶⁶¹ bend inkiyâda¹⁶⁶² rabt ile telâfî-i mâ-fât etmek (4) sevdâ-yı hâmina düşüb el-muhlisûn 'âlâ hatar-ı a'zîm nüktesinden (5) gaflet ve zühûluna binâen enderûn ve bîrûnda olan nüfûz (6) kelime-i ashâbının dil-hâh ve dil-cûylarına¹⁶⁶³ müsâ'ade etmedigi¹⁶⁶⁴ ecluden (7) bi'l-cümle rû-gerdân olub izâle-i vücûduna teşmîr sâk ittifâk (8) etmişlerdi[.] Beyt[:] ... (9) ... müfâdını pîş-nihâd vifâk ve taraf-ı pâd-şâhiye (10) gamz ve nifâk ederek 'âkıbet bin altmış üç Rebû'l-âhîrinin (11) yirmi üçüncü günü ki nev rûz-ı sultânî idi[.]

¹⁶⁴⁸ *hilkatı* y III, 96.

¹⁶⁴⁹ *Следи belâhet* y III, 96.

¹⁶⁵⁰ *haftundan/hiffetinden* y III, 96.

¹⁶⁵¹ *Речи нема* y III, 96.

¹⁶⁵² *Следи ba'dehu Budin eyâletine nakl olunup* y P2, 70a, p. 4.

¹⁶⁵³ *karyede* y III, 96.

¹⁶⁵⁴ *bunlardan* y III, 96.

¹⁶⁵⁵ *Следи oldukda* y III, 96.

¹⁶⁵⁶ *Речи нема* y III, 96.

¹⁶⁵⁷ *muhâsebesinde* y III, 97.

¹⁶⁵⁸ *Следи hil'at* y P2, 70a, p. 14; *hüdâdâdının hil'at* y III, 97.

¹⁶⁵⁹ *Следи ve* y P2, 70a, p. 19.

¹⁶⁶⁰ *ta'nîk* y III, 97.

¹⁶⁶¹ *bâr* y P2, 70a, p. 19; *târ* y III, 97.

¹⁶⁶² *inkiyâd* y P2, 70a, p. 19.

¹⁶⁶³ *Речи нема* y III, 97.

¹⁶⁶⁴ *etmedikleri* y III, 97.

Mu'tâd¹⁶⁶⁵ üzere¹⁶⁶⁶ (12) pîş-keşi¹⁶⁶⁷ ma'ruz pîş-gâh şevket-makrûn ve murassa' hançer ile mazhar (13) iltifât-ı hümâyûn olub tersâne-i 'âmirede kapudan Dervîş (14) Mehmed Paşa ile donanma mühimmâtı tedârikine meşgûl iken içeriye (15) da'vet olunub hâss behçeye vardıkda dârü's-sa'âde
82b

(1) ağası gelib¹⁶⁶⁸ istikbâl ve mühr-i hümâyûnı ahz ve kendüyi bostâncılara (2) teslîm idüb bermûcib-i fermân-ı kat'û'l-müfâd katl ve Üsküdâr'a (3) defn olundu[.] Müddet-i vezâreti dokuz buçuk aydır[.] Sinni sittînî mütecâviz (4) dir[.] 'Akl ve rüşd ve hüsn ve¹⁶⁶⁹ halk ile mevsûm idi[.] Ancak bahl ve hisset (5) ile melûm idi[.] Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **Dervîş Mehmed Paşa** (6) Çerkesî'l-aslıdır[.] Tabâniyassı Mehmed Paşa'nın hâl-ı sadâretinde kethüdâlığı (7) ile pâ-bercâ-yı merkez ta'yîn ve i'tibâr olub bin kırk yedi târihinde (8) eyâlet-i Şâm ile bekâm kırk sekizde Diyâr-ı Bekr'e sâye-endâz ihtişâm (9) olduktan sonra kırk dokuzda inzimâm-ı rütbe-i vezâret ve muhâfaza-ı (10) Bağdâd'a me'mûriyyet ile ikrâm olundu[.] Elli dört târihinde (11) Haleb elli beşde Anadolu elli dokuzda Silistre eyâletlerinde (12) neşr-i livâ-yı ahkâm etmişdi[.] Altmış birde tekrâr Anadolu (13) eyâleti ile Boğâz Hisârı muhâfazasına me'mûr altmış iki (14) Cemâzîü'l-âhiresi içinde câh-ı vâlâ-yı kapudanî ile mesrûr (15) ve altmış üç Rebîü'l-âhirinde Tarhuncu Ahmed Paşa yerine sadrû'

83a

(1) s-sudûr oldu[.] Enderûn ve bîrûnda olan a'yanı (2) silk-i müdârâya rabt ve ser-keşâni istimâlet ile zabt idüb (3) mîrî umûnrunu defterdârın gerdûn¹⁶⁷⁰ ihtimâmına tahmîl ile dahi (4) tahfîf gâ'ile ve ref'-i mahâzîr ile kendüyi kurtarmak sevdâsında (5) olmuşdu¹⁶⁷¹[.] Altmış dört Zîl-hiccesinde 'ârıza-ı maraz (6) felç ile pehluzen bister mevt ve temşiyet-i mehâmm-ı enâm 'arsa-ı (7) ihtilâl¹⁶⁷² kuvvet olmagn 'azl olunub mühr-i hümâyûn Haleb (8) vâlisi İbşîr Paşa'ya gönderildi[.] Altmış beş Rebî'ü'l-evvelinde (9) fevt olub Dikili Taş kurbinde 'Alî Paşa'yı 'Atîk Câmî'-i (10) şerîfi hatîresinde defn olundu[.] Sinni altmışa karîb idi[.] (11) Muhallefât-ı sâ'ireden mâ'addâ bin yüz kîse nakdi mîrîye (12) kabz olundu[.] Müddet-i vezâreti yirmi bir ay mikdâridir[.] (13) Fermân-fermâ-yı hükûmet olduğu eyâletlerde¹⁶⁷³ hüsn-i tedbîr ile masârifî (14) ticâret¹⁶⁷⁴ ve zirâ'at misillü a'mâldan istîfâ idüb (15) îrâd-ı mansıbi iddihâr etmekle servet ve yesâri kemâlında¹⁶⁷⁵ idi[.]

83b

(1) fert-i ganâdan nâşî mekârihden tahâşî üzere olub eyyâm-ı (2) sadâretinde eslâfi gibi züll tama' ve hırs¹⁶⁷⁶ ile bed-nâm olmıyub (3) istignâ üzere hareket ve hayli 'âkilâne hükûmet etmişdi[.] (4) Kalîlü'l-mahâsin tavîlü's-şevârib dârât ve¹⁶⁷⁷ ihtişâma¹⁶⁷⁸ râgıb (5) etvâri levendâne meşrebi rindâne letâ'if ve mizâha mâ'il (6) ma'küle kâ'il destâri sâye¹⁶⁷⁹ çâvûşlarına mûmâsil bir vezîr

¹⁶⁶⁵ Речи нема у ШИ, 97.

¹⁶⁶⁶ Речи нема у ШИ, 97.

¹⁶⁶⁷ pîş-keşleri у ШИ, 97.

¹⁶⁶⁸ Речи нема у ШИ, 97.

¹⁶⁶⁹ Речи нема у ШИ, 97.

¹⁶⁷⁰ gerden у ШИ, 98.

¹⁶⁷¹ Уместо *ile kendüyi kurtarmak sevdâsında olmuşdu* у P2 (706, p. 11) стоји *hâ'ile etmişdi*.

¹⁶⁷² *ihtilâlde* у ШИ, 98.

¹⁶⁷³ *eyâletlere* у ШИ, 98.

¹⁶⁷⁴ *tecâvüz* у ШИ, 99.

¹⁶⁷⁵ *kemâlde* у ШИ, 99.

¹⁶⁷⁶ Следи *vâz* у ШИ, 99.

¹⁶⁷⁷ Речи нема у P2, 706, p. 18.

¹⁶⁷⁸ *ihtişâm* у P2, 706, p. 18.

¹⁶⁷⁹ *sipâh* у P2, 706, p. 19.

taraf¹⁶⁸⁰ (7) şemâ'il idi[.] Merâtib-i 'ulemâyı temyîz kaydında olmayub mevâlî (8) ve müderrisîn nazar i'tibârında berâber idi[.] Bir muhteşem kâdiye menlâ-yı (9) köhne libâsında ziyâde tevkîr ederdi[.]¹⁶⁸¹ İttibâ'ından bu vaz'ını (10) istikbâh edenlere herkes şânına layık libâsla gelsin deyü (11) resâset hey'etlerine ta'bîr ederdi[.] Şeref-yâb na'm¹⁶⁸² sohbeti olan (12) sikâtdan mervîdir ki nüdemâsından yeri¹⁶⁸³ esnâ-yı latîfede kemâl (13) hilimini/hulmunu beyân zimninde ahâlî-i İstanbul'a sakâl saydırdığız¹⁶⁸⁴ (14) deyü gûsec olduklarına¹⁶⁸⁵ telmîh etdiklerinde¹⁶⁸⁶ ol dahi bıyıkların[ı] (15) kestirib¹⁶⁸⁷ bunu sayemizler deyü¹⁶⁸⁸ hande etmişler

84a

(1) Rahmetü'l-lâhi 'aleyh[.] **İbşîr Paşa** (2) Celâlî Âbâze Paşa akrabâsından olmagın harem saray-ı hümayûna (3) dâhil ve giderek mirâhorluk rütbe-i refî'asına nâ'il oldukdan sonra (4) Bûdîn eyâletiyle bekâm ve bin elli¹⁶⁸⁹ târîhinde vâlî-i vilâyet-i (5) Şâm olub 'alemefrâz 'arsa-ı fesâd olan derzî tâ'ifesini (6) istîsâl murâd idüb ahâlî-i Şâm'ın nîrinin ve ihtiyâlı (7) bâ'is inhizâm olmagın ahz-ı intikâm için tedârik mehâmm (8) iltihâma¹⁶⁹⁰ ihtimâm üzere iken Haleb'e nakl olunmuşdu[.] Ba'dehu (9) beş sene mikdârî pey-der-pey Sivâs ve Anadolu eyâletlerin[i] (10) fersûde-i matâyâ-yı hükûmet ve sûret-i itâ'atda¹⁶⁹¹ celâliyâne (11) hareket ve neşr-i livâ-yı 'isyân eden Âbâze Hasan'a i'ânet ile (12) envâ'-i¹⁶⁹² hasârete cesâret ederek tekrâr Haleb'e nakl zâmile-i (13) sıklet etmişdi[.] Bin¹⁶⁹³ altmış dört Zî'l-hiccesinde mühr-i (14) sadâret irsâl ve âsitâne-i sa'âdete da'vet ile iclâl (15) olundu[.] Taraf-ı devlet-i 'aliyyeden desîse-i tedbîr istiş'ârî

84b

(1) hasebiyle¹⁶⁹⁴ hirâm ve cem'-i eşkıyâ-yı 'avâmm ederek üç dört (2) ay tazyî' eyyâm idüb altmış beş Rebîû'l-âhiresinde¹⁶⁹⁵ Üskûdâr'a (3) vâsıl oldular[.] Ve ikinci günü mislî¹⁶⁹⁶ nâdire âlâ-yı/alây 'ibret¹⁶⁹⁷ intimâ ile (4) İstanbul'a¹⁶⁹⁸ dâhil olub şeref dâmen-bûs-i şehriyârî¹⁶⁹⁹ ile¹⁷⁰⁰ fâ'iz-i 'izz (5) ve¹⁷⁰¹ ibtihâc ve 'Âyşe Sultân'ı¹⁷⁰² izdivâc¹⁷⁰³ ile bâzâr i'tibârî sûret-yâb (6) revâc oldu[.] Lâkin istishâb etdiği eşkıyanın müsâ'âfe-i merâmî (7) hîz-i imkânda olmadığı eclden zarûri müsâmaha

¹⁶⁸⁰ *tarafa* у ШИ, 99.

¹⁶⁸¹ Следи *Bu takrib ile ekser mevâlî meclisined âzürde hatır giderdi[.]* у ШИ, 99.

¹⁶⁸² Речи нема у ШИ, 99.

¹⁶⁸³ برى у ШИ, 99.

¹⁶⁸⁴ *saydırdılar* у ШИ, 99.

¹⁶⁸⁵ *olduguna* у ШИ, 99.

¹⁶⁸⁶ *etdikde* у ШИ, 99.

¹⁶⁸⁷ Следи *hele* у ШИ, 99.

¹⁶⁸⁸ Следи *cevâb ile izhâr* у ШИ, 99.

¹⁶⁸⁹ Следи *altı* у P2, 71a, p. 2.

¹⁶⁹⁰ *ilithâm* у P2, 71a, p. 4.

¹⁶⁹¹ *itâ'atdan* у P2, 71a, p. 5.

¹⁶⁹² Речи нема у P2 (71a, p. 6) и ШИ, 100.

¹⁶⁹³ Речи нема у P2, 71a, p. 6-7.

¹⁶⁹⁴ Следи *aheste* у P2 (71a, p. 8) и ШИ, 100.

¹⁶⁹⁵ *âhirinde* у P2, 71a, p. 9.

¹⁶⁹⁶ *misl* у P2, 71a, p. 9.

¹⁶⁹⁷ Следи *nümâ-yı hayret* у P2 (71a, p. 9) и ШИ, 100.

¹⁶⁹⁸ *İstanbul hisnine* у ШИ, 100.

¹⁶⁹⁹ *şehriyârîye* у ШИ, 100.

¹⁷⁰⁰ Речи нема у ШИ; следи *nâ'il oldukda* у ШИ, 100.

¹⁷⁰¹ Речи нема у P2, 71a, p. 10.

¹⁷⁰² *sultân* у ШИ, 100.

¹⁷⁰³ *izdivâcı* у P2, 71a, p. 10.

iktizâ¹⁷⁰⁴ etmegın (8) zümre-i mezbûreden Kurd Mehmed¹⁷⁰⁵ kapudan Murâd Paşa ile nihânî ‘akd¹⁷⁰⁶ (9) peyvend mîsâk¹⁷⁰⁷ ve müterassıd hengâm fırsat olan yeniçeriyân ile¹⁷⁰⁸ (10) ittifâk idüb sene-i mezbûre Recebinde sarâyını yagmâ ve gâret ve bâb-ı (11) hümâyûna hecme-i küstâh¹⁷⁰⁹ hasâret¹⁷¹⁰ ve hâh ve nâ-hâh fermân-ı pâd-şâhî (12) ile ser-girân sahbâ-yı şehâdet eylediler[.] Kellesi¹⁷¹¹ dest-hûş eşkıyâ-yı (13) sipâh ve cesedi Kara Mustafa Paşa türbesinde mütevârî-i hâk-ı siyâh (14) oldu[.] Beyt[:] Hebb sa‘â¹⁷¹² taleb gider yabâna Âhir dediğın[i] eder zamâna (15) Müddet-i vezâreti âsitânede iki ay mikdâridir[.] Sinni hudûd-i hamsîne

85a

(1) dâhil idi[.] Hâl-i tufûliyetinde celâlî türbesinden neş'et itmekle (2) etvâr-ı celâliyâne olub¹⁷¹³ kendüye tabî‘at olmuşdu[.] ‘Avâkıb-ı (3) umûrdan gâfil bir sâde dil ümmî ‘adem¹⁷¹⁴ olmagla hayr ve şerrden¹⁷¹⁵ (4) fark etmez idi[.] İcrâ-yı merâsim-i¹⁷¹⁶ mazâlimde câ-nişîn Haccâc ve yezîd ve da‘vâ-yı¹⁷¹⁷ (5) ve zühd-bârid ile hemd sitân¹⁷¹⁸ Cüneyd ve Bâyezîd idi[.] Meşrûbâtdan kahve (6) dahi içmez idi[.] Ancak süt içerdi[.] Ekser evkâtı¹⁷¹⁹ sıyâm ve kıyâm¹⁷²⁰ ile¹⁷²¹ (7) geçerd[i]. Edeb¹⁷²² vakâr olmak üzere dâ'im diz çökerdi[.] Ve çîn-i (8) cebîn nahveti lâzime-i vezâret zann ederdi[.] Kasîrül-kâme¹⁷²³ ve¹⁷²⁴ sagîrül-cüsse (9) libâsı Çerkesî destârî¹⁷²⁵ cündiyâne ve¹⁷²⁶ meşrebi levendâne bahtı kavî tab‘i (10) ‘atebî bir divâne¹⁷²⁷ adam¹⁷²⁸ idi[.] Rahmetüllâhî ‘aleyh[.] **Ermenî Süleymân Paşa** (11) Malatyalıdır[.] Akrabasından kapu agası İsmâ‘îl Aga münâsebetiyle Sultân (12) Murâd ‘asrında ibtidâ İbrâhîm Paşa sarâyına cırâg olub tebdîl-i mekân (13) ederek hâne-i hâssa agaları gürûhuna mülhak ve yolu ile dûlbend (14) agalığı rütbesi neyline muvaffik olmuşdu[.] ‘Asr-ı İbrâhîm Hân’ide (15) ihrâz-ı rütbe-i silâhdârî ile kâmbîn vezâret ile dışara çıkıb

85b

(1) altı ay mikdârı Kubbe-nişîn olduktan sonra Erzurum ve Sîvâs eyâletlerinde (2) hükûmet ve Girid cezâresinde memûriyet ile edâ-yı hizmet idüb (3) İstanbul'a geldikte tekrâr Kubbe-nişîn ve

¹⁷⁰⁴ *iktizâ* y P2, 71a, p. 12.

¹⁷⁰⁵ Следи *nâm şahs* y ШИ, 100.

¹⁷⁰⁶ ‘*ahd* y P2, 71a, p. 12.

¹⁷⁰⁷ *mîşâk* y P2, 71a, p. 13.

¹⁷⁰⁸ Следи *ile* y P2, 71a, p. 13.

¹⁷⁰⁹ *küstâhiye* y P2, 71a, p. 14.

¹⁷¹⁰ *cesâret* y P2, 71a, p. 14.

¹⁷¹¹ *kelle-i bî-devleti* y ШИ, 100.

¹⁷¹² Следи *ve* y ШИ, 100.

¹⁷¹³ Речи нема y P2 (71a, p. 18) и ШИ, 100.

¹⁷¹⁴ *adam* y P2 (71a, p. 18) и ШИ, 100.

¹⁷¹⁵ *şerri* y P2 (71a, p. 18) и ШИ, 100.

¹⁷¹⁶ Следи *mefâsid* y P2 (71a, p. 19) и ШИ, 100.

¹⁷¹⁷ Следи *vera* ‘*veri*’ y P2, 71a, p. 19.

¹⁷¹⁸ *âsitân* y P2 (71a, p. 19) и ШИ, 100.

¹⁷¹⁹ *evkât* y P2, 71a, p. 20.

¹⁷²⁰ *ve kıyâm* недостаје y ШИ, 101.

¹⁷²¹ Речи нема y P2, 71a, p. 20.

¹⁷²² Следи *ve* y P2, 71a, p. 21.

¹⁷²³ *kâm* y P2, 71a, p. 22.

¹⁷²⁴ Речи нема y P2, 71a, p. 22.

¹⁷²⁵ *destiyârî* y ШИ, 101.

¹⁷²⁶ Речи нема P2 (71a, p. 22.) и ШИ, 101.

¹⁷²⁷ *garîb* y ШИ, 101.

¹⁷²⁸ Речи нема y P2, 71a, p. 22.

‘Ayşe Sultan’ı¹⁷²⁹ tezvîc ile (4) beş ay mikdârı âsûde-i firâş temkîn olmuşdu[.] Altmış beş (5) Şevvâl’ında Murâd Paşa’nın def‘a-ı sâniyesi ‘azlında vezîr-i a‘zam olub (6) devletın zamân-i ihtilâl ve hayreti ve hazînenin kemâl mazâyaka¹⁷³⁰ ve killeti (7) olmanın her ne hâl ile müsâderât ve müdâniyât ile kavîl mevâcibini¹⁷³¹ (8) tedârik ve tezvî‘ etmişken sadr-ı sadârete ‘adem-i liyâkât ile ittihâm (9) olunub bin altmış altı Cemâziye’l-evvelinde ‘azl ve Silistre eyâletiyle (10) tard olundu[.] Altmış dokuzda İstanbul’a kâyim-makâmı olub zamânında (11) harîk-i kebîr vâkı‘ olmagla töhmet-i taksîr ile makâmından ref‘ ve tenzîl (12) ve yine Silistre’ye nakl ve tahvîl olundu[.] Köprülüzâde Ahmed Paşa (13) zamânında yine İstanbul’a¹⁷³² kâyim-makâmı olub bu def‘a ‘adem-i takayyüd¹⁷³³ (14) ta‘bîr ve müddet-i yesîrde¹⁷³⁴ ‘azl ve Kangırı Sancâğı ile tahkîr olunmuşken (15) ihtiyârlığına merhameten hânesinde meks ve ârâm¹⁷³⁵ ruhsat verilmişdi[.]

86a

(1) Bu esnâda vâlide sultân hazretleri¹⁷³⁶ ve mukâbelesinde yine Erzurum (2) Eyâleti ile mecbûr olmuşdu ba‘de’l-‘azl yine Kângırı Sancâğını¹⁷³⁷ tasarrûf (3) ve üç sene mikdârı tarafından mütesellimi zabt ve kendî hânesinde (4) tavakkuf üzere¹⁷³⁸ ba‘z-ı mülâhaza-ı dâhiye ile livâ-yı mezbûre (5) ‘âzim ve bir sene mürûrunda¹⁷³⁹ mazhab-ı¹⁷⁴⁰ merâhim olub kayd-ı ‘azl ve nasbdan (6) ıtlâk ve bir mikdâr kifâye-i havâss ile zümre-i mütekâ‘idine¹⁷⁴¹ ilhâk olunub (7) on beş sene¹⁷⁴² mikdârı¹⁷⁴³ Üsküdâr’da vâkı‘ menziline¹⁷⁴⁴ ârâm ve ‘atâyâ-yı (8) sudûr-i kirâm ile güzârende-i eyyâm iken enfâsı¹⁷⁴⁵ ma‘dûdesi temâm¹⁷⁴⁶ (9) tûmâr-ı ‘umri tayy-ı gerde-i dest hemâm oldu[.] Sinni sekseni mütecâviz (10) idi[.] Müddet-i vezâreti isminin ‘aded-i hurûfı¹⁷⁴⁷ hesâbınca yüz doksan (11) bir gündür[.] Sehâfet-i re’y ve tedbîr ve ‘adem-i şu‘ûr ve vafûr-ı taksîr ile (12) şehîr bir pîr-ı¹⁷⁴⁸ kühen-sâl vezîr idi[.] Rahmetüllâhi ‘aleyh[.] (13) **Sûrnâzen Mustafa Paşa** Evâ’il-i zuhûrunda kapıcı (14) başılık ile dışara çıkıp¹⁷⁴⁹ ve ba‘dehu Karaman Eyâletiyle bülend i‘tibâr (15) olub altmış bir¹⁷⁵⁰ târihlerinde iki def‘a defter-dâr altmış ikide¹⁷⁵¹

86b

¹⁷²⁹ *Sultân* y P2, 716, p. 4.

¹⁷³⁰ *mukâyaza* y P2, 716, p. 6.

¹⁷³¹ *mevâcibi* y ШИ, 101.

¹⁷³² *İstânbül* y P2 (716, p. 11) и ШИ, 101.

¹⁷³³ *Следи ile* y P2 (716, p. 12) и ШИ, 101.

¹⁷³⁴ *yesîrede* y P2, 716, p. 12.

¹⁷³⁵ *ârâma* y ШИ, 102.

¹⁷³⁶ *Следи Edirne'ye da 'vet olundukda konakçılık hizmetyile me'mûr* y P2 (716, p. 14) и ШИ, 102.

¹⁷³⁷ *Следи tevcîh-i arpalık* y P2 (716, p. 15) и ШИ, 102.

¹⁷³⁸ *Следи iken* y P2 (716, p. 16) и ШИ, 102.

¹⁷³⁹ *Следи ba 'z-ı mertebe-i* y ШИ, 102.

¹⁷⁴⁰ *mazhar* y P2 (716, p. 17) и ШИ, 102.

¹⁷⁴¹ *mutekâ 'idîn* y P2, 716, p. 17.

¹⁷⁴² *Речи нема* y P2, 716, p. 18.

¹⁷⁴³ *kadar* y ШИ, 102.

¹⁷⁴⁴ *Следи meks ve* y P2 (716, p. 18) и ШИ, 102.

¹⁷⁴⁵ *enfâs* y P2 (716, p. 19) и ШИ, 102.

¹⁷⁴⁶ *Следи ve* y ШИ, 102.

¹⁷⁴⁷ *hurûf* y P2, 716, p. 20.

¹⁷⁴⁸ *Речи нема* y P2, 716, p. 21.

¹⁷⁴⁹ *dâhil-i 'idâd kibâr* вместо *dışara çıkıp* y P2 (716, p. 22) и ШИ, 102.

¹⁷⁵⁰ *altmış iki* y P2, 716, p. 22.

¹⁷⁵¹ *üçde* y P2 (716, p. 23) и ШИ, 102.

(1) vâlî-i vilâyet-i Temiřvâr ve ihrâz-i makâm-i vezâret ile zemzeme-sâz-ı surnâ-yı (2) iřtihâr ve altmış beřde câh-ı¹⁷⁵² valâ-yı kapudanı¹⁷⁵³ ile kâm-kâr oldu[.] (3) Altmış altı Cemâziye'l-evvelinde Süleymân Pařa ‘azl ve mühr-i hümâyûn (4) Girid cezîresinde Deli Hüseyin¹⁷⁵⁴ Pařa'ya irsâl olundukda kâym-makâm (5) sadâret-i ‘uzmâ olmuşdu[.] Bu esnâda zuhûr eden fitret hilâlında (6) iğtinâm fırsat idüb sadâret-i Hüseyin Pařa'dan tahvîl ve nîrû-yı (7) bâzû-yı¹⁷⁵⁵ ihtiyâl ile tahsîl etmişken tavâ'if-i ‘askerî¹⁷⁵⁶ taraf-ı (8) hilâfda bulunmagın¹⁷⁵⁷ devlet sarâyında henüz âvâze-i tabl beřâret (9) resîde-i âhenk karâr olmadan dört sa‘ât nücûmî mürûrunda belâ-yı (10) ‘azla dûçâr ve Erzurum eyâleti câ-yı karâr oldu[.] ع Gerçi ma‘zûl¹⁷⁵⁸ (11) yedi târîhinde¹⁷⁵⁹ belde-i mezbûrede vefât eyledi[.] Sinni hudûd-i sittine resîde (12) idi[.] Şâyeste-i tahrîr bir eseri zuhûr etmiyüb ancak¹⁷⁶⁰ sâ‘at-ı ûlâ-yı (13) sadâretinde Karagöz Mehmed'i rütbe-i refî‘e-i defteri ile karîrül-‘ayn mühteri (14) itmegin fûrûmâyeliğine istidlâl olunub ع Çalıcak surnasını (15) çikdi Cebinden Karagöz mısra‘ı nüktesi¹⁷⁶¹ ile zurefâ-yı ‘asrı nagme perd-

87a

(1) âz tenzîf¹⁷⁶² olmuşlar idi[.] Rahmetüllahi ‘aleyh[.] **Boynu Eğri Mehmed Pařa** (2) Fi'l-asl Cânik ahâlisinden olub Demirkazık Halîl Pařa'ya (3) intisâb ve giderek kethüdâlığı hizmetiyle ta‘ayyün¹⁷⁶³ iktisâb idüb Bağdâd (4) seferine¹⁷⁶⁴ me'mûr olduklarında¹⁷⁶⁵ Kızılbâş ile sûret-yâb ‘arsa-ı vukû‘¹⁷⁶⁶ (5) olan cenk ve perhâşde peykâr-ı rüstemâne ile asâr-ı şecâ‘atı âřikâr (6) ve kırk birden zahm-dâr olmuşdu[.] Gerdânındaki i‘vicâc dahi ol (7) zahmların¹⁷⁶⁷ bakiye-i âsârından idi[.] Efendisi vefâtından¹⁷⁶⁸ sonra¹⁷⁶⁹ meřhûr Silah-dâr (8) Mustafâ Pařa'ya dahi kethüda ve ba‘dehu çâvûş-başılık ile Devlet-i (9) ‘Aliyye'ye¹⁷⁷⁰ zümre-i serhengâna olmuşdu[.] Bin elli beřde (10) Karamân Eyâleti ile çıkıb elli dokuzda¹⁷⁷¹ çâvûş-başılık ile devlete¹⁷⁷² (11) gelüb Anadolu'da tecemmü‘¹⁷⁷³ eden Celâliyâne hem-zebân vifâk olan Beřîr¹⁷⁷⁴ (12) Pařa gâ‘ilesin[i] ref‘ ve¹⁷⁷⁵ hüsn-i tedbîr ile¹⁷⁷⁶

¹⁷⁵² cây-ı y P2, 716, p. 24.

¹⁷⁵³ kapudan y P2, 716, p. 24.

¹⁷⁵⁴ Süleymân y ШИ, 102.

¹⁷⁵⁵ Речь недостаје y ШИ, 102.

¹⁷⁵⁶ ‘askeriye y ШИ, 103.

¹⁷⁵⁷ bulunmagla y ШИ, 103.

¹⁷⁵⁸ Следи *oldum ammâ pâyе kat‘ etdim hele diyerek altmış* y P2 (72a, p. 3) и ШИ, 103.

¹⁷⁵⁹ hudûdunda y P2 (72a, p. 3) и ШИ, 103.

¹⁷⁶⁰ Следи *dört* y ШИ, 103.

¹⁷⁶¹ Речи нема y P2, 72a, p. 7.

¹⁷⁶² تزئيف y P2, 72a, p. 7.

¹⁷⁶³ ta ‘yîn; следи *ve* y P2, 72a, p. 9

¹⁷⁶⁴ seferlerinde y P2, 72a, p. 9.

¹⁷⁶⁵ oldukda y ШИ, 103.

¹⁷⁶⁶ vukûh y ШИ, 103.

¹⁷⁶⁷ Скраћени акузатив y ШИ, 103.

¹⁷⁶⁸ vefâtında y P2, 72a, p. 11.

¹⁷⁶⁹ Речи нема y P2, 72a, p. 11.

¹⁷⁷⁰ Подвученог нема y P2, 72a, p. 12.

¹⁷⁷¹ Следи *tekrâr* y P2, 72a, p. 13.

¹⁷⁷² Подвучени део недостаје y ШИ, 103.

¹⁷⁷³ Следи *ve ihtişâd* y P2, 72a, p. 14.

¹⁷⁷⁴ İbşîr y P2 (72a, p. 14) и ШИ, 103.

¹⁷⁷⁵ Подвученог нема y P2, 72a, p. 14.

¹⁷⁷⁶ Следи *def‘ ve* y P2 (72a, p. 14) и ШИ, 103.

islâha me'mûr olub hizemât-i (13) pesendîdesi mukâbili vezâret ile ikrâm olunmuşken¹⁷⁷⁷ altmış birde (14) Kaniye muhâfazasına tard¹⁷⁷⁸ olunub ba'dehu devr-i eyâlet-i elviye ederek (15) fermân-fermâ-yı hitta-ı Şâm iken mühr-i hümâyûn ayağına irsâl ve da'vetine¹⁷⁷⁹

87b

(1) ba's berîd-i isti'câl olunub altmış altı Ramazân evâ'ili eyyâmında (2) vâsıl-ı sūdde-i sa'âdet âşiyân ve mütevessid müzerkeş müttakâ-yı sadr-ı (3) dîvân oldu[.] Henûz¹⁷⁸⁰ vak'a sükûn¹⁷⁸¹ mutasaddî-i mehâmm-ı enâm olmadan (4) ahz-ı berâtîl ve işâ'at-ı ebâtîl ile bed-nâm ve akrabâsından Sâçbağı (5) lakab¹⁷⁸² bir fûrûmâye-i fercâmî¹⁷⁸³ defter-dârlık¹⁷⁸⁴ câh-ı refî'ü's-şânıyla¹⁷⁸⁵ istihdâm (6) ve¹⁷⁸⁶ zebân-zed-i havâss ve 'avâmm olduğundan mâ'âdâ giriftâr-i dest (7) a'dâ-yı li'âm olan Limni ve Bozca ada istihlâsında 'adem-i ihtimâm¹⁷⁸⁷ (8) cünha-ı taksîr ile ittihâm olmagın sene-i mezbûre Zî'l-ka'desinin (9) yirmi beşinci günü sille kele¹⁷⁸⁸ kûb 'azl¹⁷⁸⁹ Malgara'ya nefy ve iclâ olunub (10) havâss-ı takâ'ud ile Hazret-i Ebû Eyyûb Ensârî radiya 'anh El-bârî (11) havâlîsinde Şâh Sultân zâviyesi kurbinde vâkî' hânesinde on (12) sene mikdârı gûşe-güzîn 'uzlet ve humûl oldu[.]¹⁷⁹⁰ Müddet-i vezâreti (13) iki ay mikdârıdır[.] Sinni doksandan mütecâviz¹⁷⁹¹ 'amel-mânde pîr-i 'âciz idi[.] (14) Eđerçe evâ'il-i hâlinde fi-hadd-ı zâta şecî' ve yarâr-ı¹⁷⁹² devlet olan (15) sadârete 'adîmü¹⁷⁹³l-iktidâr yeri¹⁷⁹⁴ husûsen ki¹⁷⁹⁵ inzimâm za'f pîrî kendisine¹⁷⁹⁶ 'ilâve-i

88a

(1) 'aciz ve ıztırâr¹⁷⁹⁷ olmuşdu[.] Rahmetüllahi 'aleyh[.] Köprülu Mehmed Paşa (2) Arnavud aslıdır[.] Anadolu'da Köprü nâm kasabada tevattun itmekle Köprülü (3) Mehmed¹⁷⁹⁸ Paşa derler idi[.] Evâ'il-i hâlinde sarâ-yı hümâyûnda zümre-i tabâhîn-i (4) hâssa¹⁷⁹⁹ lehîb 'aciz ve ıztırâb ile ciğeri kebâb iken¹⁸⁰⁰ dışara (5) çıkıp Husrev Paşa'ya intisâb ve giderek hazîne-dârlığı şerefîni (6) iktisâb itmişdi[.] Kara Mustafa Paşa sadâretinde bi-hasebi'l-mücânise (7) mîrâhorluk rütbe-i

¹⁷⁷⁷ Речи нема у P2, 72a, p. 15.

¹⁷⁷⁸ Следи ve *ib'âd* у ШИИ, 103.

¹⁷⁷⁹ *da'vet* у P2, 72a, p. 16.

¹⁷⁸⁰ Речи нема у 72a, p. 16-17.

¹⁷⁸¹ Следи ve *âram* ve у P2 (72a, p. 17) и ШИИ, 104.

¹⁷⁸² Следи *ile mülakkab* у ШИИ, 104.

¹⁷⁸³ *bed-fercâmî* у P2 (72a, p. 18) и ШИИ, 104.

¹⁷⁸⁴ Следи *gibi* P2 (72a, p. 18) и у ШИИ, 104.

¹⁷⁸⁵ *şânda* у P2, 72a, p. 18.

¹⁷⁸⁶ *ile* у P2, 72a, p. 18.

¹⁷⁸⁷ Следи ve у P2 (72a, p. 19) и ШИИ, 104.

¹⁷⁸⁸ *kûp* у P2, 72a, p. 20; реч недостаје у ШИИ, 104.

¹⁷⁸⁹ Следи *ile* у P2, 72a, p. 20.

¹⁷⁹⁰ Следи *yetmiş (beş у ШИИ) altı recebinde vefât ve tevkiye-i müddet çend-rûze-i hayât idi* у P2 (72a, p. 21-22) и ШИИ, 104.

¹⁷⁹¹ Следи *مر* у P2 (72a, p. 22) и *مر* у ШИИ, 104.

¹⁷⁹² Следи *dânişden fi'l-cümleden hissedâr idi[.]* у P2 (72b, p. 1) и ШИИ (104) и *ammâ mu'azzam hizemât-i* у P2, 72b, p. 1.

¹⁷⁹³ *'adem* у P2, 72b, p. 2.

¹⁷⁹⁴ Подвученог нема у ШИИ, 104.

¹⁷⁹⁵ Речи нема у P2 (72b, p. 2) и ШИИ, 104.

¹⁷⁹⁶ *kendüye* у P2 (72b, p. 2) и ШИИ, 104.

¹⁷⁹⁷ *fütûrî* у ШИИ, 104.

¹⁷⁹⁸ Речи нема у P2 (72b, p. 4) и ШИИ, 104.

¹⁷⁹⁹ Следи *-dan iken* у P2 (72b, p. 4) у ШИИ, 104.

¹⁸⁰⁰ *olmagın* у P2, 72b, p. 5; *olmagla* у ШИИ, 104.

refî'asıyla kaderi 'âlî olduktan sonra iki tûğ (8) ile Şâm ve Kuds ve Tarâbulus eyâletlerine vâlî oldu[.] Altmış bir (9) Zî'l-hiccesinde havâss-ı vezâret ile kubbe-nişîn olmuşken vezîr-i (10) a'zam Gürcî Mehmed Paşa gadri ile bir hafta mürûrunda vezâreti (11) ref' ve Küstendîl sancâğı ile sıkleti ref'¹⁸⁰¹ olunmuşdu[.] Ba'de'l-'azl (12) üftân u hîzân mesken me'lûfına revân olub İbşîr Paşa¹⁸⁰² (13) Haleb'den gelürken esnâ-yı râhda istikbâl ve dâ'ıye-i istirahat (14) ile 'arz-ı hâl itdikde yine Tarâbulus Eyâleti ile makzî'l-âmâl (15) oldu[.] Henûz mansıbına pâ-nihâde-i vusûl olmadan İbşîr'in

88b

(1) devleti ber-geşte ve bu dahi belâ-yı 'azl nâ-be-hengâm ile ber¹⁸⁰³-geşte olub (2) yine haybet ve husrân ile Köprü'ye 'atf-ı 'inân idüb temâdî-i (3) eyyâm-ı 'azl ve¹⁸⁰⁴ 'uzlet ve terâkim esbâb-ı züll ve nekbet ile Ğ Fakîr kîse (4) tehî müflis kühen câme mısra'ı saffet-i kâşife-i edbârî olmuşdu[.]¹⁸⁰⁵ (5) Altı evâsıtında Boynu Eğri Mehmed Paşa vezâret ile Şâm'dan (6) gelürken redîf-i matiyye-i ikbâlî olub İstanbul'a vusûlunda yine (7) Tarâbulus Eyâleti tevcîh ve 'icâleten kâdime cünbân 'azîmet olmak üzere (8) tenbîh olunmagın tedârik-i harc-ı râh için sû-be-sû tekâpûda iki¹⁸⁰⁶ hayr-hâhân (9) devlet-i 'aliyyenin sevk ve¹⁸⁰⁷ ta'rîfleri¹⁸⁰⁸ ile sene-i mezbûre Zî'l-ka'desinin (10) yîrmi beşinci günü mesned-nişîn-i dest-gâh-ı vezâret-penâh dîvân oldu[.] (11) Bâdî-i emirde bâ'is-i herc u merc ve müşârik-i dahl ve harc olan (12) zümre-i¹⁸⁰⁹ eşkiyâ-yı nekbet-i âmâlî¹⁸¹⁰ ve dest-i istîlâ-yı havene-î¹⁸¹¹ beytü' (13) l-mâlî¹⁸¹² ber¹⁸¹³-tâfte-i nice-i kahr ve keyn itdikden sonra meyân-ı beste-i hizmet (14) dîn-i mübîn ve 'âlemefrâz cihâd-ı zafer-karîn olub altmış yedi (15) târîhinde Bozca ada ve Limni cezîresi eyâdî-i a'âdîden intizâ'

89a

(1) ve merkez-i râyât mühr iltimâ' eyledi[.] Ğ Limni¹⁸¹⁴ Bozca ada feth-i Mehmed Paşa (2) mısra'ı târîh fethidir[.] Altmış sekizde¹⁸¹⁵ pîç- tavk¹⁸¹⁶ itâ'at olan (3) Erdel keferesini kahr ve¹⁸¹⁷ tedmîr ve medâr-ı cem'iyet ve makarr-ı hükümetleri olan (4) Yenuh kal'asını bend-kemend teshîr eyledi[.] Ğ Mülk-i pâk Yenuh feth-i Mehmed Paşa (5) mısra'ı târîh fethidir[.]¹⁸¹⁸ Yetmişde Varad Kal'asını Köse 'Alî Paşa ser-kârlığı (6) ile aldı[.] Yetmiş iki Muharreminde 'ârıza-ı maraz pîri ile ser-nihâde-i (7) visâde-i bîmârî ve Reb'û'l-evvelin ikinci günü vâdî-i hâmûşân (8) câ-yı kararı oldu[.] Na'şî İstanbul'a nakl ve Vâlîde Hammâmı kurbinde (9) mücerreden¹⁸¹⁹ i'dâd eylediği türbesinde defn olundu[.] BEYT Beş sene (10) ön gün üç ay oldu vezîr-i a'zam[.] Köprülü mülk-i 'adem köprüsüne

¹⁸⁰¹ def' y ШИ, 105.

¹⁸⁰² Следи vezâret ile y P2 (726, p. 10) и ШИ, 105.

¹⁸⁰³ ser y P2 (72a, p. 12) и ШИ, 105.

¹⁸⁰⁴ Речи нема y P2, 726, p. 13.

¹⁸⁰⁵ Следи altmış y P2 (726, p. 14) и ШИ, 105.

¹⁸⁰⁶ iken y P2 (726, p. 16) и ШИ, 105.

¹⁸⁰⁷ Речи нема y P2, 726, p. 17.

¹⁸⁰⁸ ta'rîfler y P2, 726, p. 17.

¹⁸⁰⁹ Речи нема y P2 (726, p. 18) и ШИ, 105.

¹⁸¹⁰ مالى y ШИ, 105.

¹⁸¹¹ hazîne-i y ШИ, 105.

¹⁸¹² mâl y P2, 726, p. 19.

¹⁸¹³ پر y P2, 726, p. 19.

¹⁸¹⁴ Следи ve y P2, 726, p. 21.

¹⁸¹⁵ Следи gerden y P2 (726, p. 22) и ШИ, 105.

¹⁸¹⁶ Речи нема y P2, 726, p. 22; следи ve y ШИ, 105.

¹⁸¹⁷ Речи нема y P2, 726, p. 22.

¹⁸¹⁸ Следи bin y ШИ, 105.

¹⁸¹⁹ Речи нема y P2 (73a, p. 3) и ШИ, 106.

(11) basdı kadem[.] Sinni sekseni mütecâvizdir[.] Pîr sâ'ib-i tedbîr vezîr-i (12) sâhib-i şimşîr idi[.] Lâkin mazâlim-i mahâsininde¹⁸²⁰ kesîr-i katl-ı nüfûs (13) ve hetk-i perde-i nâmûsa dilîr idi[.]¹⁸²¹ Ez-cümle Deli Hüseyin Paşa (14) gibi nâm ve şân sâhibi gâzî vezîr-i¹⁸²² Seyidî Paşa gibi kahramân (15) 'arsa-ı dâr ü gîrini¹⁸²³ bî-cürüm ve günâh kantara-ı seyfi-i hîfden geçürmüş

89b

(1) ve nice hândân-ı mekârim-i semîre bî-icâb-ı mûcib şerbet-i şehâdet (2) içirmişdi[.] Rahmetüllahi 'aleyh[.] **Köprülüzâde Ahmed Paşa (3)** Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa'nın necl-i nebîl ve ferzend-i celîlidir[.] Bin (4) kırk beş târîhinde Köprü'de¹⁸²⁴ mâ'u'l-hayevât¹⁸²⁵ şühûde vürüd idüb (5) vâsıl-ı serhadd bülûğ oldukda Kara Çelebizâde 'Abdül'azîz Efendi'den (6) mülâzim ve tarîk-i tedrîse 'âzim olub altmış birde hâric altmış (7) yedide sahne-i 'âric olmuşdu[.] Zümre-i müderrisînin ta'rîzât hased-âmîzinden (8) nâşî tarîkden 'udûl ve meslek-i vezârete¹⁸²⁶ dühûl olub altmış (9) dokuz Zî'l-hiccesinde Erzurum Eyâleti ile zîb-i silk-i vüzerâyı (10) be-nâm yetmişde vâlî-i vilâyet-i Şâm yetmiş birde âsitânedede kâim-mâkâm¹⁸²⁷ (11) olmuşdu[.] Yetmiş ikide vâlî-i mükerremleri vezîr-i müşârûn ileyh Edirne'de (12) hasta olmagla me'mûren gelib vefâtına dek mütesaddî-i umûr-i devlet (13) olub Rebî'u'l-evvelin ikinci günü cîsr-i fenâdan güzâr eyledikde (14) bunlar makâmında karâr eyledi[.] Yetmiş üçde Nimçe çâsârı mûgâyır-ı sulh (15) ve peymân Erdel kılâ'ına itâle-i dest-i tatâvvül 'udvân etmegin

90a

(1) debdebe-i ser-'askerî ile a'la-yı livâ-yı nusret iltivâ eyledi[.] Yetmiş (2) dört Muharreminde Uyvâr kal'asını muhâsara ve yirmi altı gün 'ale (3) 'd-devâm tarh-ı¹⁸²⁸ bünyâd müşâcere idüb sufûf-ı sunûf-ı müşrikînden (4) nüfûs-i kesîre küşte-i tîg bürân ve bakiyyetü's-seyf gerden beste-i¹⁸²⁹ istîmân (5) olub Saferü'l-hayrin yirmi birinci günü teslim-i miftâh ile (6) tahlîs-i girîbân-ı cân itdiler[.] ع Allâh mu'in oldu[.] Feth eyledik (7) Uyvar'ı târîh-i zâde-i tab' ma'ârif intimâlarıdır[.] Ba'de husûlî¹⁸³⁰ (8) 'l-me'mûl memleket-i a'dâyı garkâb-ı süyul-i huyûl zafer şümûl (9) ederek meşâ-yı Belgrad'a imlâle-i¹⁸³¹ licâm kufûl eyledi[.] Evvel bahâr (10) bedî'u'l-âsârde tertîb-i bezm rezm için tehiyye-i edevât-ı ikdâm¹⁸³² (11) kifâha¹⁸³³ iştigâl üzere iken Nimçe tarafından elçi kelüb bin (12) yetmiş beş Muharreminde bünyân-i sulh ve âştî¹⁸³⁴ tecdîd ve erkân dostu (13) ve râstı¹⁸³⁵ temhîd olunub Şevâlinda¹⁸³⁶ mevâkib-i nusret rekâ'ib¹⁸³⁷ (14) ile seyr-i nişîb ü firâz ederek

¹⁸²⁰ *mazâlimi mahâsından* y P2 (73a, p. 5) и ШИ, 106.

¹⁸²¹ *nâmus itmekde dilîr idi* y ШИ, 106.

¹⁸²² *vezîri ve* y P2, 73a, p. 6.

¹⁸²³ *gîri* y P2 (73a, p. 6) и ШИ, 106.

¹⁸²⁴ Следи *rûd-ı* y P2 (73a, p. 9) и ШИ, 106.

¹⁸²⁵ *hayât* y P2, 73a, p. 9.

¹⁸²⁶ *vüzerâyı* y P2, 73a, p. 12.

¹⁸²⁷ *'âlî-makâm* y P2, 73a, p. 13.

¹⁸²⁸ *tard* y P2, 73a, p. 18.

¹⁸²⁹ *دسيمان اوسيمان وسيمان* y P2, 73a, p. 19.

¹⁸³⁰ *husûl* y P2, 73a, p. 21.

¹⁸³¹ *'atf* y ШИ, 107.

¹⁸³² *akdâh* y P2, 73a, p. 22.

¹⁸³³ *kifâh emrine* y ШИ, 107.

¹⁸³⁴ *dâştı* y ШИ, 107.

¹⁸³⁵ Подвученог нема y P2, 736, p 2.

¹⁸³⁶ *Şevâl* y P2, 736, p. 2.

¹⁸³⁷ Следи *bâhirü'l-i'zâz* y P2 (736, p. 2) и ШИ, 107.

Edirne'ye sâye-endâz ve muhriz/muhrez-i (15) şeref rû-mâl der-gâh-ı pâd-şâh-ı¹⁸³⁸ nuvâz oldu[.]
Yirmi bir

90b

(1) seneden berü mahsûr-ı guzât-ı zafer simât olan Girit cezîresi¹⁸³⁹ (2) 'azîmetleri iktizâ imegin yetmiş yedi Cemâzî'ül-âhiresinde Eğriboz'dan (3) sefâ'in-i nusret-i defâ'in ile bâd-bân-güşâyı ikbâl olub (4) tayy-ı tûmâr be-hırz-ı hâr iderek dördüncü gün Hayna¹⁸⁴⁰ limânına lenger-endâz (5) istikrâr ve mâh-ı Zî'l-ka'de'nin yirmi dokuzuncu günü Kandiye kal'ası (6) pîrâmende ma'reke-i perdâz gîrûdâr oldu[.] Yirmi dokuz ay 'ale'l-istimrârî (7) bi-şâ'ibe-i fûtûr sarf-ı nakdîne-i makdûr idüb sademât-ı kavâri' cihân (8) âşûb ile şikâf-ı burc-ı hisârdan şâhid-i feth ve zafer cilve-ger oldukda (9) giriftârân-ı muzayyak hisâr nâçâr istîmân idüb bin seksen (10) Cemâzî'ül-evvelisinde ya'nî gırre-i cemmâzda¹⁸⁴¹ teslîm-i miftâh ile reh-yâb-ı (11) semt-i felâh oldular[.] ع Hisâr-ı Kandiye alındı[.] Bin seksende düşmandan (12) Derûn kal'a çirk-i şirkden tathîr ve bârika-ı şa'a'ir-i İslâmiyye ile (13) tenvîr ve rahne-dâr olan mevâzi'i ta'mîr olunub ber-vefk-i murâd-ı (14) mevâdd-ı 'adîdeyi müştemil şürût ile esâs-ı sulha istihkâm ve umur-ı (15) sugûr-ı nizâma¹⁸⁴² tâm¹⁸⁴³ verdikden¹⁸⁴⁴ sonra ber fahvâ-yı'l-'avd Ahmed¹⁸⁴⁵ taraf-ı

91a

(1) devlet-i 'aliyyeye tevcihh-i vecih-i 'azîmet idüb¹⁸⁴⁶ bevârike¹⁸⁴⁷ ikbâl (2) ve kevkebe-i iclâl ile bin seksen bir târîhinde dârü'n-nasr Edirne'ye (3) dâhil ve 'izz-i takbîl-i¹⁸⁴⁸ bisât devlet-i menât sultâniyyeye nâ'il oldu[.] (4) Müddet-i muhâsara-ı mezbûrede sâ'ir sarf olunan mühimmât-ı kâr-zârdan (5) mâ'adan seksen bin kıntâr barut harc olunmuşdur[.] Ser germ-i rahîk (6) miskû'l-hitâm şehâdet olan guzzât-ı zafer mu'tâd hâric hayta-ı (7) ta'dâd idi ki bundan kıyâs oluna bin seksen üçde âsûde- (8) nişîn zıll-ı zalîl-i himâye-i şehriyârî olan دورشنقو¹⁸⁴⁹ hatmânına Leh (9) kralı tarafından ızrâr ve eziyyet olmagın pad-şâh 'âlem-penâh bi'z-zât (10) kahr ve i'dâmların[ı]¹⁸⁵⁰ sell-i seyfi intikâm itdiklerinde manend-i sâye (11) ve nûr-ı rikâb-ı kâmyâblarından¹⁸⁵¹ devr/dûr olmıyub yümn ihtimâm fevz-i ir- (12) tisâmları Kamniçe kal'asının on gün muhâsara ile feth u teshîrine bâdî (13) olmuşdu[.] Târîh-i feth¹⁸⁵² düştü Kamniçe hısnına nûr-i Mehmedî[.] Egerçe (14) bahtı küşâda ve¹⁸⁵³ esbâb-ı devletî âmâde vezîr-i sâhib-i tedbîr (15) idi[.] Ammâ subh ü şâm renc-i hammâr müdâm¹⁸⁵⁴ keyf-i rahîk la'al-ı fâmdan

91b

¹⁸³⁸ Следи *bend* у P2 (73б, р. 3) и *bende* у ШИ, 107.

¹⁸³⁹ Следи *fethine bi'z-zât* у P2 (73б, р. 4) и ШИ, 107.

¹⁸⁴⁰ Следи *kal'ası* у P2 (73а, р. 6) и ШИ, 107.

¹⁸⁴¹ *gırresinde* уместо подвученог у P2, 73б, р. 10; подвученог нема у ШИ, 107.

¹⁸⁴² *nizâm* у P2, 73б, р. 13.

¹⁸⁴³ Речи нема у ШИ, 108.

¹⁸⁴⁴ *verildikden* у P2, 73а, р. 13.

¹⁸⁴⁵ Подвученог нема у P2, 73б, р. 13.

¹⁸⁴⁶ *gelüb* уместо подвученог у ШИ, 108.

¹⁸⁴⁷ *bedraka-ı* у P2, 73б, р. 14.

¹⁸⁴⁸ Следи *kûse* у P2 (73б, р. 15) и ШИ, 108.

¹⁸⁴⁹ Речи нема у ШИ, 108.

¹⁸⁵⁰ *i 'dâmlarına* у P2, 73б, р. 19; *i 'dâmina* у ШИ, 108.

¹⁸⁵¹ *hümâyûnlarından* у P2 (73б, р. 20) и ШИ, 108.

¹⁸⁵² Речи нема у P2 (73б, р. 21) и ШИ, 108.

¹⁸⁵³ Нема везника у P2 (73б, р. 22) и ШИ, 108.

¹⁸⁵⁴ Следи *ve* у P2 (73б, р. 22) и ШИ, 108.

(1) göz açmıyub ع Çün 'illet-i hûn dildendir 'ilâcı şîşe çekmekdir (2) diyerek isti'mâl müskirâta inhimâkı sebab-i terâkim-i emrâz-ı helâki (3) olub giderek mizâcına i'tilâl ve nizâm-ı çâr-ı erkân 'unsurine (4) ihtilâl gelmek ile esîr-i firâş olmuşdu[.] Seksen yedi Şa'abânında (5) devlet-i Edirne'ye 'azîmet itdikde mürâfakâta 'adem-i iktidârından¹⁸⁵⁵ (6) nâşî aheste hirâm ile pey-i devân-ı mevkib-i hümâyûn-ı¹⁸⁵⁶ şehriyâri olub (7) şehir-i mezbûrun yirmi ikinci günü cîsr-i Erkine kurbinde Kara Pîr çiftliğinde (8) hayme-zen sâha-ı¹⁸⁵⁷ darû'l-karâr oldu[.] Na'şî İstanbul'a nakl ve pederi mükerrerleri (9) türbesine defn olundu[.] Sinni kırk iki müddet-i vezâreti (10) on beş buçuk sene mikdâridir[.] 'Akl ve rüşd ve fazîleti müselleme vezîr (11) Bermekî nihâd-ı hâtem-i şiyem idi[.] Ammâ temşiyet-i mehâmm-ı enâmda tekâsül ile (12) müttehim idi[.] Ayda bir dîvân etmez idi[.] Binde bir adamın işi (13) bitmez idi[.] Erbâb-ı menâsıbın¹⁸⁵⁸ vâhime-i 'azldır¹⁸⁵⁹[.] Kemîn¹⁸⁶⁰ ammâ ma'zûllerin (14) ye's ve hırmân ile kârları ah ve enîn idi[.] Rahmetüllâhi 'aleyh[.] (15) **Maktûl Mustafa Paşa** Merzifonîdir[.] Vilâdet-i¹⁸⁶¹

92a

(1) bâ-sa'âdetleri bin kırk dört târîhindedir[.] Kırk sekizde (2) vâki' Bagdâd seferinde şehîden 'âzim revza-ı¹⁸⁶² dârü's-selâm olan (3) a'yân-ı sipâhiden Oruç Bey'in nev-bâve-i hadîka-ı vücûdı (4) ya'ni ferzend-i şeref-nümûdudur[.] Köprülü Mehmed Paşa pederi ile (5) 'alâka-ı bend-i müvâlât olmagın bâlig-i¹⁸⁶³ sinn-i şebâb oldukda (6) istishâb idüb mânend-i âb-ı müşfik icrâ-yı merâsim-i müvâsât (7) ve oğlu Ahmed Beg ile¹⁸⁶⁴ mîzân müsâvât itmişdi[.] Hâl-i sadâretinde (8) telhîsi¹⁸⁶⁵ idüb Yenuh fethi müjdesiyle rikâb-ı kâmyâb-ı hümâyûna (9) gönderdikde hidmeti mukâbili altmış sekizde¹⁸⁶⁶ Zî'l-hiccesinin üçüncü (10) günü¹⁸⁶⁷ mîrâhor-ı sâni yetmiş Cemâzîü'l-âhiresinin sekizinci günü (11) iki tûğ ile Silistre mîr-i mîrânı oldu[.] Yetmiş birde vezâret (12) ile Diyâr-ı Bekr Eyâleti ihsân olunub yetmiş ikide câh-ı (13) vâlâ-yı kapudanî ile şeref-i¹⁸⁶⁸ mazhar ikrâm yetmiş üçde rikâb-ı¹⁸⁶⁹ (14) hümâyûnda kâ'im-makâm oldu[.] On dört sene bürûca istiklâl (15) müşârik-i devlet ve ikbâl olub seksen yedi Şa'banında

92b

(1) Ahmed Paşa yerine sadâret-i 'uzmâ ile fâ'iz-i rehîne-i âmâl oldu[.] Seksen (2) dokuz Rebî'u'l-evvelinde aksâ-yı bilâd-ı şimâliyeden Çehrin kal'asını zarb-ı (3) dest-i himmet¹⁸⁷⁰ nîrû-yı bâzû-yı celâdet ile feth idüb¹⁸⁷¹ hıfzı 'asîr (4) olmağla hedm itmişdi[.] Doksan¹⁸⁷² Şa'banında sâ'ik-i takdîr-i mümteni'ü't-tagyîr (5) ile Nimçe seferi şümûne tasmîm-i niyyet doksan dört Cemâzîü'l-evvelisinde

¹⁸⁵⁵ *iktidârdan* y P2, 74a, p. 1; *kudretinden* y ШИ, 108.

¹⁸⁵⁶ *Следи mevkib* y P2, 74a, p. 2.

¹⁸⁵⁷ *misâha-ı* y ШИ, 109.

¹⁸⁵⁸ *menâsıb* y P2 (74a, p. 6) и ШИ, 109.

¹⁸⁵⁹ *'azldan* y P2 (74a, p. 6) и ШИ, 109.

¹⁸⁶⁰ *emîn* y P2 (74a, p. 6) и ШИ, 109.

¹⁸⁶¹ *vilâdetleri* y P2, 74a, p. 8.

¹⁸⁶² *Речи нема* y P2, 74a, p. 9.

¹⁸⁶³ *Следи nisâb* y P2, 74a, p. 10.

¹⁸⁶⁴ *Следи sencîde-i* y P2 (74a, p. 11) и ШИ, 109.

¹⁸⁶⁵ *telhîs* y P2, 74a, p. 12.

¹⁸⁶⁶ *sekiz* y P2 (P2, 74a, p. 13) и ШИ, 109.

¹⁸⁶⁷ *Подвученог нема* y P2, 74a, p. 13.

¹⁸⁶⁸ *Речи нема* y P2 (74a, p. 15.) и y ШИ, 109.

¹⁸⁶⁹ *Следи kâmyâb* y ШИ, 109.

¹⁸⁷⁰ *Следи ve* y P2, 74a, p. 18.

¹⁸⁷¹ *ve* y P2 (74a, p. 18) и ШИ, 110.

¹⁸⁷² *Следи üç* y P2 (74a, p. 19) и ШИ, 110.

(6) teveccüh ve ‘azîmet¹⁸⁷³ ve Ramazânında münhezimen ‘avdet ve meşâ-yı Belgrad'a¹⁸⁷⁴ (7) hatt-ı rahl-ı ikâmet itmişdi[.] Doksan beş Muharreminde cünha-ı taksîr (8) ve sû-i tedbîr ile ithâm ve tîğ-i¹⁸⁷⁵ tîz-i kahr-ı pâd-şâhî ile i‘dâm olundu[.] (9) Müddet-i vezâreti yedi sene mikdârıdır[.] Sinni hamsîn¹⁸⁷⁶ meşârif¹⁸⁷⁷ dakâyık-ı (10) umûr-ı ‘âleme vâkıf ‘âkıl ve reşîd ve gayûr fehîm ve kerîm ve vakûr (11) vezîr-i sâhib-i şu‘ûr idi[.] Ancak tevfir-i mâla meyl¹⁸⁷⁸ ile meşhûr (12) idi[.] Rahmetüllâhî ‘aleyh[.] **Kara İbrâhîm Paşa (13)** Bayburdludur[.] Târîh-i vilâdeti bin otuzdur[.] Bidâyet-i hâlinde firârı (14) Mustafa Paşa'nın iç oğlanı olmanın vâlî-i Mısır oldukda (15) kapıcılar¹⁸⁷⁹ kethüdâlığı ile çirâğ itmişdi¹⁸⁸⁰[.] Paşa-yı müşârünileyh ba‘de'l-‘azl

93a

(1) firâr itmegın bu dahi bâd-peymân¹⁸⁸¹ bâd-peymâ-yı bâdiye-i¹⁸⁸² harmân ve ser-defter¹⁸⁸³ (2) جيان olub devr-i ebvâb-i ümerâ ederek kehleli Ahmed Paşa'ya kethüdâ ve (3) ba‘dehu Burunsuz Mustafâ Ağa'ya râbıta bend-i intimâ ve sevk ve¹⁸⁸⁴ ta‘rîfîyle bin (4) yetmişde Silistre beylerbeyisi Mustafâ Paşa'ya kethüda olub yavru-ı baht (5) sâz-kâr ile nâ-gâh¹⁸⁸⁵ efendisi yetmiş üçde rikâb-ı hümâyûn (6) kâim-makâmı oldukda bu dahi kara kethüdâ ‘unvânı ile şân u şöhret (7) bulmuşdu[.] Seksen ikide küçük mirâhor olmuşken der-‘akab (8) büyük mirâhorluk ile tevkîr olundu[.] Seksen yedi Ramazânında (9) rikâb-ı hümâyûn kâim-makâmı olub[.] Seksen sekizde kapudanlık (10) inzimâmı ile manzûme-i i‘tibârî müstezâd kılındı[.] Doksan beş (11) Muharreminde mütekkî-i visâde-i sadâret ve mütesaddî-i umûr-i devlet (12) olub tedârik-i levâzim-i cihâda şedd-i nitâk-ı ictihâd ve ser-dârân-ı (13) sugûr-i İslâmiyyeye ‘asâkir ve zehâ'ir irsâlî ile gereği gibi i‘ânet (14) ve imdâd eyledi[.] Ammâ düşmanın evâ'il-i zuhûr istilâ ve istidrâcı (15) olmanın ‘adem-i mukâvemet ve vehâmet-i ‘âkıbet evhâmı sedd-i râh-ı

93b

(1) ‘azîmet olub ba‘z-ı a‘zâr-ı vâhiye¹⁸⁸⁶ ile Edirne'de ihityâr-ı ikâmet itmişdi[.] (2) Ammâ etrâf ve eknâfdan tevârüd iden ihbâr-ı müvahhişe esâs-ı asâyişini (3) karfın indirâs idüb galebe-i bîm ve hirâs ile nâçâr ser-nihâde-i (4) visâde-i temâruz olmanın doksan yedi Muharremi¹⁸⁸⁷ yedinci günü sekte-i (5) ‘azla giriftâr ve sadr-sadâret ile Süleymân Paşa kâm-kâr oldu[.] (6) Havâss takâ‘ud ile ‘uzlet ve edâ-yı nesk-i hüccetü'l-İslâm'a ‘azîmete¹⁸⁸⁸ ruhsat (7) virilmişken azürde-i hâr sitemi olan a‘yan-ı devlet gamz ve nitâk ederek (8) tab‘-ı hümâyûnî tenfir itmegın kapu arasında habs ve üç bin kîse (9) nukûdı mîrîye kabz ve cezîre-i Rodos'a nefy ve tagrîb ve ittibâ‘i (10) envâ‘ ‘ukûbet ile ta‘zîb

¹⁸⁷³ *tevcih-i veche-i ‘azîmet* у ШИ, 110.

¹⁸⁷⁴ *Belgrad'da* у ШИ, 110.

¹⁸⁷⁵ Следи *ser* P2 (74a, p. 21) и у ШИ, 110.

¹⁸⁷⁶ *hamsîne* у P2 (74a, p. 22) и ШИ, 110.

¹⁸⁷⁷ *meşârik* у ШИ, 110.

¹⁸⁷⁸ Речи нема у P2, 74a. p. 24.

¹⁸⁷⁹ *kapıcılık* у P2, 74б, p. 2.

¹⁸⁸⁰ *kethüdâsı olmuşdu* у ШИ, 110.

¹⁸⁸¹ Подвученог нема у P2, 74б, p. 2.

¹⁸⁸² *bâdiye peymâ-yı* уместо подвученог у ШИ, 110.

¹⁸⁸³ Следи *zümre-i mukâbele* у ШИ, 110.

¹⁸⁸⁴ Речи нема у P2, 74б, p. 4.

¹⁸⁸⁵ Речи нема у P2 (74б, p. 5.) и ШИ, 110.

¹⁸⁸⁶ Следи *îrâdi* у P2, 74б, p. 12.

¹⁸⁸⁷ Следи *yirmi* у P2 (74б, p. 14) и ШИ, 111.

¹⁸⁸⁸ Речи нема у P2 (74б, p. 15) и ШИ, 111.

olundu[.] Doksan sekizde cezîre-i (11) mezbûre¹⁸⁸⁹ mahnûkan âgaşte-i hâk-ı¹⁸⁹⁰ helâk¹⁸⁹¹ ve pādâş-ı¹⁸⁹² ‘amelî¹⁸⁹³ ile nühüfte-i (12) genc-i hâk oldu[.] Müddet-i vezâreti iki sene mikdârıdır[.] Sinni seb‘îne (13) karîb sa‘bü’ş-şekîme bir şahs-ı mehîb idi[.] Egerce ‘âkil ve lebîb (14) idi[.] Ammâ buğz¹⁸⁹⁴ ve kibr ile ma‘îb idi[.] Rahmetullâhi ‘aleyh[.] (15) Süleymân Paşa Bosnevîdir[.] Musâhib-i

94a

(1) tavşân dilsiz halvâcılığı ile şîrîn-kâm-ı servet ve rüşd ve kiyâset (2) ile¹⁸⁹⁵ çâşnî-bahş mezâk devlet ve vüzerâ-yı etrâfa¹⁸⁹⁶ kapu¹⁸⁹⁷ kethüdâlığı ile (3) karîn şöhret olub bin seksen târîhinde çavuş başılık (4) ile kesb-i imtiyâz ba‘dehu vezîr-i a‘zam Köprülüzâde Ahmed Paşa'nın (5) kethüdâlığı şerefin[i] ihrâz itmişdi[.] Seksen yedide mîrâhor doksan (6) ikide Mekke-i Mükarreme¹⁸⁹⁸ su yolların[i]¹⁸⁹⁹ ta‘mîre¹⁹⁰⁰ me‘mûr olub ba‘de'l-‘avdına (7) mansıbını¹⁹⁰¹ takrîr ve merâsim-i tevkîri tevfir olunmuşdu[.] Doksan beşde (8) vezâret ile Baba Dağına vâlî doksan yedi Muharreminde İbrâhîm Paşa (9) yerine sadr-ı ‘âlî ve menşûr-ı ser-dâri¹⁹⁰² vesîle-i i‘tilâ-yı derece-i istiklâli (10) olub savb-ı maksûde imâle-i licâm ve Budûn mukâbilinde iki ay zarb-ı (11) hiyâm ârâm idüb istîlâ-yı havf ve haşyet-i ra‘şe-endâz pâ-yı (12) mukâvemeti olmagın BEYT Sengle/Sininle التميم¹⁹⁰³ ahenk perhâş uzakdan (13) merhaba ey ayu kardaş zemzemesiyle¹⁹⁰⁴ iblâğ-ı peyâm-ı ‘aciz idüb (14) ol hısn-ı üstûvârin eyâdi-i a‘âdiye giriftâr olmasına (15) sebep-i ‘âdi ve bî-icâb-i mûcib hezîmet ve hizlân ile

94b

(1) rec‘atna bâdî oldu[.] Ol kış¹⁹⁰⁵ Belgrad'da ikâmet ve evvel bahâr (2) faslında tekrâr ‘azîmet ve kemâ fi'l-evvel hezîmet ile ‘avdet itmegin (3) düşman fürce bulub memâlik-i İslâmiyyeyi¹⁹⁰⁶ Belgrad'a dek pâ-zede-i hasâret (4) eyledi[.] Zamân-ı sadâreti¹⁹⁰⁷ mesâ'ib-i ‘âmmе olmagın ‘asker dahi nehc-i itâ‘atından¹⁹⁰⁸ (5) rû-gerdân ve¹⁹⁰⁹ izâle-i vücûdete¹⁹¹⁰ şimşîr-i beste-i ‘ahd ü peymân

¹⁸⁸⁹ mezbûrede y P2 (746, p. 18) и ШИ, 111.

¹⁸⁹⁰ hûn y ШИ, 111.

¹⁸⁹¹ Следи oldu y P2, 746, p. 19.

¹⁸⁹² Подвученог нема y P2, 746, p. 19.

¹⁸⁹³ Следи olan cezâsı y ШИ, 111.

¹⁸⁹⁴ ba‘z-ı hurs y P2, 746, p. 20; hurs y ШИ, 111.

¹⁸⁹⁵ Речи нема y P2, 746, p. 21.

¹⁸⁹⁶ etrâf y ШИ, 111.

¹⁸⁹⁷ Речи нема y ШИ, 111.

¹⁸⁹⁸ Mükarreme'de y ШИ, 111.

¹⁸⁹⁹ yolları y P2 (746, p. 25) и ШИ, 111.

¹⁹⁰⁰ ta‘mîrine y P2 (746, p. 25) и ШИ, 111.

¹⁹⁰¹ mansıbında y ШИ, 111.

¹⁹⁰² serdâr y P2, 75a, p. 1.

¹⁹⁰³ التميز y P2 (75a, p. 4) и ШИ, 112.

¹⁹⁰⁴ zemzeme-i y P2, 75a, p. 4.

¹⁹⁰⁵ sene, следи meştâ y ШИ, 112.

¹⁹⁰⁶ ‘Osmâniyyeyi y ШИ, 112.

¹⁹⁰⁷ sadâret y P2, 75a, p. 8.

¹⁹⁰⁸ itâ‘âtdan y P2, 75a, p. 8.

¹⁹⁰⁹ olub y ШИ, 112.

¹⁹¹⁰ vücûduna y P2 (75a, p. 9) и ШИ, 112.

oldukların (6) iz‘ân idüb¹⁹¹¹ nâ-çâr na‘l¹⁹¹² bâz-güne-i ihtiyâl ile ‘inân-rîz gürîz (7) olub reh-yâbı¹⁹¹³ rehâ olmak ümîdîyle nâ-ma‘hûd yollardan kat‘-ı mesâfe (8) ederek İstanbul'a gelüb ‘akd-ı peyvend-i mü‘âhât itdiği Salamun-ı (9) Yehûdinin sûrâh-ı kenîf-i himâyesinde¹⁹¹⁴ mânend-i hunfesâ¹⁹¹⁵ itmişdi[.] (10) Doksan sekiz Şevâlî¹⁹¹⁶ evâhirinde ahz u katl olunub ser-i maktû‘ı¹⁹¹⁷ (11) gönderildi[.] Müddet-i vezâreti yirmi iki ay¹⁹¹⁸ mikdârıdır[.] Sinni altmış (12) mütecâvizdir[.] Evzâ‘ı rû-bahâne etvârî eblehâne güftârî (13) nifâk-amîz refîârî fitne-engîz ve gadr ve hîlede yegâne ve¹⁹¹⁹ kizb ve dürûğ (14) ile müseylime-i zemâne idi[.] Rahmetüllâhi ‘aleyh[.] **Siyâvuş Paşa (15)** Âbâze cinsidir[.] Vezîr-i a‘zam Köprülüzâde Ahmed Paşa ‘utekâsından

95b

(1) olmagın eyyâm-i devletinde büyük agalıkları ile kesb-i imtiyâz idüb (2) doksan beşde cebeci başılık ile kadri ‘âlî olundukdan sonra¹⁹²⁰ (3) Bosna ve Diyâr-ı Bekr eyâletlerine vâlî Budun imdâdında hizmeti (4) mukâbili eyâlet-i Haleb ‘ilâve-i câh ve celâli olmuşdu[.] Bin¹⁹²¹ doksan (5) sekiz Şevâlînde vezîr-i a‘zam Süleymân Paşa ordudan firâr eyledikde (6) cümle ittifâkıyla makâm-i asafîde ikâmet ve sûret-i isâ‘etde (7) taraf-ı âsitâneye rec‘at ve selh Zî‘l-ka‘dede Nîş nâm menzili (8) haşerât erâzil ile nümûne-i nümâ-yı ‘arsa-ı kıyâmet itdiği¹⁹²² istikbâl (9) hâtem-i vekâlet ile murabba‘-nişîn sadr-ı asâlet olmuşdu[.] İstanbul'a (10) vaz‘-ı kadem nuhûset itdikde mersûm hâme-i müverrihîn olduğu üzere (11) zûr-bâların zîr-i dest tesellutlerinde zebûn olub lâ rey limen (12) le yutâ‘ müeddâsınca zabt u rabt ve fetk ü retke ‘adem kudretinden (13) nâşî zamânında müsâdere gasb¹⁹²³ ve gâret¹⁹²⁴ ve işâ‘at şenâ‘atından (14) gayri bir iş görülmeyüb ‘âlem herc ü merc olmuşdu[.] Bin doksan (15) dokuz Rebî‘u‘l-evvelinde eclâf-i ‘asâkir-i sarâyını¹⁹²⁵ muhâsara ve sabâha dek

95b

(1) tarh bünyâd müşâcere iderek zafer-yâb dühûl olub emvâl ve erzâkın[ı]¹⁹²⁶ (2) evlâd ve ‘iyâlına varınca nehb ü gâret ve kendüyi nâ‘il-i rütbe-i şehâdet (3) eylediler[.] Müddet-i vezâreti üç aydan mütecâvizdir ve sinni altmışa mütenâhiddir¹⁹²⁷[.] (4) Sûretâ vakûr ve edîb idi[.] Ammâ nisâb¹⁹²⁸ ‘akl ve kiyâsetden bî-nasîb idi[.]¹⁹²⁹ (5) Rahmetüllâhi te‘âlâ ‘aleyh[.] **İsmâ‘îl Paşa (6)** Ayâşlıdır[.] Sarây-ı hümayûnda nâ‘il-i rütbe-i çohadârî oldukdan sonra (7) Rûm İli pâyesiyle mütekâ‘id

¹⁹¹¹ *etdikde* y ШИ, 112.

¹⁹¹² *nakl* y P2, 75a, p. 9.

¹⁹¹³ *reh-yâb* y P2 (75a, p. 10) и ШИ, 112.

¹⁹¹⁴ *himâyesine* y ШИ, 112.

¹⁹¹⁵ Следи *ihîfâ* y ШИ, 112.

¹⁹¹⁶ *Şevâl* y P2, 75a, p. 12.

¹⁹¹⁷ Следи ‘askere y P2, 75a, p. 13.

¹⁹¹⁸ *yedî* уместо подвученог y ШИ, 112.

¹⁹¹⁹ Речи нема y P2 (75a, p. 14) и ШИ, 112.

¹⁹²⁰ Подвученог нема y P2, 75a, p. 15.

¹⁹²¹ Речи нема y P2 (75a, p. 16) и ШИ, 113.

¹⁹²² *itdikde* y P2, 75a, p. 19.

¹⁹²³ *gazb* y P2, 75a, p. 22.

¹⁹²⁴ *gârât* y ШИ, 113.

¹⁹²⁵ *yagma* y ШИ, 113.

¹⁹²⁶ Следи *ve* y P2, 75b, p. 1.

¹⁹²⁷ *mütenâhîdir* y ШИ, 113.

¹⁹²⁸ *nasîb* y P2, 75b, p. 3.

¹⁹²⁹ Следи *Bir şahs garîb idi.* y P2, 75b, p. 4.

olmuşdu[.] Seksen dokuzda hizmet-i (8) tuğrâ-yı garrâ-yı zîba ile kesb-i nâm u şâna hursend¹⁹³⁰ ve doksan sekizde (9) zûr-bâlar zuhûru mukaddemâtında bi-hasebi'l-iktizâ vezâret ile (10) behremend olub Köprülüzâde Mustafâ Paşa Seddü'l-bahrdan gelinceye dek (11) bir ay mikdârı kâ'im-makâm olmuşdu[.] Doksân dokuz Rebî'u'l-evvelinde (12) vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa dest-i gadr eşkiyâdan tecerru' zehr-âb merg (13) itdikde tevârîhde zîb-i safha-ı tahrîr olduğu üzere livâ-yı nûr-ı iltivâ-yı¹⁹³¹ (14) hazret-i seyyidü'l-enbiyâ 'aleyhi's-salâti'l-elfi¹⁹³² bâlâ-yı bâb-ı hümayûna nasb (15) ve sadme-i tîğ-i kahr-ı pâd-şâhî ile kuvvetü'z-zahr-ı eşkiyâ kesr olundukda

96a

(1) murabba'-nişîn dest-i destûri ve mutasaddî-i umûr-i ma'nevî ve sûrî (2) olub ata-bey-i devlet makâmında kıyâm ve icrâ-yı merâsim terhîb (3) ve tahvîf ile tenfîz-i ahkâm eyledi[.] Evâ'il-i hâlinde¹⁹³³ bir ehl-i meskenet (4) sûfî meşreb adam iken zamân-ı sadâretinde ejder-i heft ser-ateş-i dem (5) olub nice bî-günâhı habs ve tecrîm ile giriftâr-ı zincîr sitem eyledi[.] (6) Mücerred seferden tahallüf¹⁹³⁴ için nizâm-i devletî bahâne idüb bî-esâs¹⁹³⁵ (7) tedbîr¹⁹³⁶ Yegen 'Osmân Paşa gibi mürdârî ser-dâr itmekle hem kesr-i arz-ı (8) vezâret ve hem ser-hadd-ı İslâmiyyeyi pâ-zede-i a'dâ-yı bed-millet itmeye 'illet (9) ve bî-icâb-i mücib şiddet ve hiddet-i¹⁹³⁷ sebep-i nefret kılub devlet (10) olmagın gurre-i Recebde 'azl ve Kavala kal'as'nda habs ile cezâ ve ba'dehu (11) Rodos'a nefy ve iclâ olundu[.] Vakt-i sadâretinde bî-cürm ve günâh küşte-i (12) şimşîr gadrı olan Zeynel Paşa vereseşi vezîr-i a'zam Köprülü- (13) zâde Mustafâ Paşa'ya ref' ruk'a-ı şikâyet etmegın bin yüz (14) Recebinde kısâsen cezâ-yı 'amelin[i]/'amelden¹⁹³⁸ istîfâ eyledi[.] Müddet-i vezâreti (15) altmış dokuz gündür[.] Sinni yetmişden mütecâviz hayrdan mütecânib hirs

96b

(1) ve gasbını galib bir şahs-ı¹⁹³⁹ kesîrû'l-ma'âyib idi[.] Rahmetüllâhî 'aleyh[.] (2) **Tekfûrdağlı Mustafâ Paşa** Meşhûr bektâşi (3) ağa hazînedârlığından çorbacı olub devr-i merâtib-i Bektâşiye¹⁹⁴⁰ (4) iderek bin doksanda ağa-yı yeniçeriyân-ı der-gâh-ı 'âlî ve¹⁹⁴¹ doksan (5) ikide inzimâm-ı rütbe-i vezâret ile kevkeb-i ikbâli mütelâli olmuşdu[.] (6) Doksan dört evâhirinde Beç vak'asından sonra Haleb eyâleti¹⁹⁴² ser-'asker (7) ta'yîn olunub bi-kazâ'i'l-lâhî te'âlâ tertîb-sâz-ı sunûf-ı cenk (8) u sitîz oldukça 'inân-rîz-i gürîz ve bâ'is-i galebe-i düşman şûr-engîz olmagın (9) doksan altıda Kanije muhafazasına¹⁹⁴³ tard olunmuşdu[.] Doksan sekizde (10) tekrâr yeniçeri ağalığıyla dil-şâd ve müddet-i kalîlede Seddü'l-bahr muhâfazasıyla (11) ib'âd doksan dokuz Recebinde taraf-ı devlet-i 'aliyyeden beşâret-i (12) sadâret ile da'vet ve İsmâ'îl Paşa makâmına is'âd olundu[.] (13) Temâdî-i eyyâm sefer kesret-i masârif ve killet-i îrâda bâdî¹⁹⁴⁴ perîşâni (14) re'âyâ ve tehrîb-i bilâda sebep-i

¹⁹³⁰ *hursende* y ШИ, 113.

¹⁹³¹ *الهوي* y P2, 75б, p. 10.

¹⁹³² *ve's-selâm* y ШИ, 114.

¹⁹³³ *hâl*; следи 'azlından y P2, 75б, p. 13.

¹⁹³⁴ *tahallus* y ШИ, 114.

¹⁹³⁵ *bî-mesâs-ı münâsebet* y P2, 75б, p. 16; следи *ve münâsib* y ШИ, 114.

¹⁹³⁶ *tedbîri* y P2 (75б, p. 16) и ШИ, 114.

¹⁹³⁷ *hiddeti* y P2 (75б, p. 18) и ШИ, 114.

¹⁹³⁸ *gammin* y ШИ, 114.

¹⁹³⁹ Следи *garib* y ШИ, 114.

¹⁹⁴⁰ *tarik-i Bektâşi* y ШИ, 115.

¹⁹⁴¹ Речи нема y P2, 76а, p. 3.

¹⁹⁴² *eyâletiyle* y P2, 76а, p. 4.

¹⁹⁴³ *muhâfazasıyla* y ШИ, 115.

¹⁹⁴⁴ Следи *ve* y P2 (76а, p. 9) и ШИ, 115.

‘âdî olunmagın ع derde kadehi ki ez-zarûrât (15) tûbîh¹⁹⁴⁵ diyerek ba‘z-ı mekârihle¹⁹⁴⁶ irtikâbı iktizâ itmegin sû-i karîn

97a

(1) ilkâsıyla medâr-ı îrâd olur deyü hamr emâneti¹⁹⁴⁷ resm-i duhân bid‘atını ihdâs (2) itdirüb¹⁹⁴⁸ ve imdâdiyye nâmıyla büyût nâsa akçe sâliyânesiyle memleketi (3) harâb ve mangır¹⁹⁴⁹ kat‘ı ile ‘âlemi iflâs ma‘âb eylediler¹⁹⁵⁰ ve leyyinü'l-cânib (4) bir/ber¹⁹⁵¹ adam/adım olmagın ‘inân ihtiyârın[ı] ittibâ‘i¹⁹⁵² التلیم ve ‘Arab Receb (5) Paşa gibi bî-iz‘ân bü'l-‘âceb¹⁹⁵³ ‘unvân-ı ser-dârî ile tekrîm ve gaflet¹⁹⁵⁴ (6) ve¹⁹⁵⁵ zühûl ile esbâb hezîmet ve hizlânı takdîm idüb gâh (7) Edirne'de ‘ayş ve gâh Sofya'da teşvîş ile evkât geçirüb (8) aslâ bir iş görülmeyüb Dıraguman Boğazına dek düşman istilâ (9) itmekle irâde-i hayr-hâhân-ı devlet ile bin yüz Muharreminde ‘azl (10) ve Malgara'ya nefy olunub makâlîd-i sadâret-i ‘uzmâ Köprülüzâde (11) Mustafâ Paşa'nın keff-i kifâyetine teslim olundu[.] Yedi yüz kîse (12) mikdârı eşyâ ve nukûdi¹⁹⁵⁶ mîrîye zabt ve kendüye takâ‘ud (13) ihsân olunmuşdu[.] Yüz Rebî‘u'l-evvelinde hatf enfihi rihlet (14) eyledi[.] Müddet-i vezâreti on dokuz ay mikdârıdır[.] Sinni yetmişden (15) mütecâvizdir[.] Rûz-gârın kerem ve serdin¹⁹⁵⁷ görmüş kerem¹⁹⁵⁸ ‘ayş

97b

(1) ü ‘işret ile evkât¹⁹⁵⁹ geçürmüş lâ-ebâlî meşreb kılındırdı[.] Mezheb-i (2) dünyâ ve ahiretten gâfil dervîşâne mâ‘il sahî ve kerîm halîm ve selîm adam (3) eyledi¹⁹⁶⁰[.] Rahmetüllâhi ‘aleyh[.] **Köprülüzâde Mustafâ Paşa** (4) Köprülü Mehmed Paşa'nın ferzend-i¹⁹⁶¹ fazâ‘il-i gösteridir[.]¹⁹⁶² Kırk yedi târihinde (5) zîver-i sahîfe-i şühûd olmuşdur[.] Remz-i âşina-yı¹⁹⁶³ vücûd oldukda (6) tahsîl nakdîne-i ‘ilm ve kemâle bezl meçhûd idüb fazlâdan olmuşdu[.] (7) Pederi ve birâderi devletlerinde yirmi seneye karîb müdârese-i ‘ulûm (8) ile evkât-güzâr iken vezîr-i a‘zam Mustafâ Paşa perverde-i hânedânları (9) olmagın doksan birde rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile ikrâm itmişdi[.] (10) Doksan beşde Yenik bolu ilhâkı ile Silistre Eyâleti virilüb (11) Babadağına ser-dâr oldu[.] Doksan altıda havass-ı takâ‘ud ile (12) 'uzlet-güzîn ba‘dehu Sakız ve Seddü'l-bahr muhafazalarında mesned-nişîn (13) oldu[.] Doksan sekiz Zî'l-ka‘desinde seferde olan (14) 'askerin avâze-i tuğyân

¹⁹⁴⁵ Следи *el-mahzûrât* у ШИ, 115.

¹⁹⁴⁶ *mekârih* у P2 (76a, p. 10) и ШИ, 115.

¹⁹⁴⁷ *emânetini* ve у P2, 76a, p. 11.

¹⁹⁴⁸ *eyledi* у ШИ, 115.

¹⁹⁴⁹ *mînkâr/mûnkîr/mûnakkar* у P2 (76a, p. 12) и ШИ, 115.

¹⁹⁵⁰ *eyledi*, следи *kendü* у ШИ, 115; следи *کند* у P2, 76a, p. 13.

¹⁹⁵¹ Речи нема у P2 (76a, p. 13) и ШИ, 115.

¹⁹⁵² *eline* у P2, 76a, p. 13; *yedine* у ШИ, 115.

¹⁹⁵³ *bü'l-‘âcebi* у P2, 76a, p. 14.

¹⁹⁵⁴ Следи *zuhûr* у ШИ, 115.

¹⁹⁵⁵ Речи нема у P2, 76a, p. 14.

¹⁹⁵⁶ *nukûd ve eşyâsını* у ШИ, 115.

¹⁹⁵⁷ *سردین* у P2 (76a, p. 20) и ШИ, 116.

¹⁹⁵⁸ Речи нема у P2, 76a, p. 20-21.

¹⁹⁵⁹ *evkâtın[ı]* у ШИ, 116.

¹⁹⁶⁰ Подвученог нема у P2, 76a, p. 23; уместо подвученог, *bir vezir dilîr idi* у ШИ, 116.

¹⁹⁶¹ Следи *kih-ter* у P2 (76a, p. 24) и ШИ, 116.

¹⁹⁶² Следи *bin* у P2, 76a, p. 24.

¹⁹⁶³ *معنا* у P2, 76a, p. 25; *مضای* у ШИ, 116.

şûr-engîzi kâ'im-makâm-ı Receb Paşa'yı (15) bî¹⁹⁶⁴-siper¹⁹⁶⁵ gerîve-i gürîz itmegın me'mûren asitâneye gelüb mütasaddî-i emr-i

98a

(1) hükûmet ve doksan dokuz Muharreminde vâki-i hal'-ı Mehmed Hâni'ye âlet (2) itmişdi[.]¹⁹⁶⁶ Rebî'u'l-evvelinde zûr-bâlar mekr¹⁹⁶⁷ ile Seddü'l-bahr'a gönderilüb (3) Şa'bân'da Kandiye ba'dehu Sakız muhafızı olmuşdu[.] Bin yüz bir (4) Muharremın yirmi yedinci günü emr-i hümâyûn ile Edirne'ye şeref-bahş-ı (5) kudûm ve mesned-i ârâ-yı sadr-ı dîvân ma'delet-i rüsûm oldu[.] Evvel (6) emirde habl-ı kavîm Şerî'atiye¹⁹⁶⁸ teşebbüs ve mu'cizât müfahhar ¹⁹⁶⁹كابينات 'aleyh (7) efzala's-salâtahu¹⁹⁷⁰ tevessül idüb bed' ve mezâlîmi def'a-i mübâşeret (8) ve havene-i devletin kimini tama'-ı tîğ-i siyâset ve kimini müsâdere ve tağrîm (9) ile giriftâr muzayyak/mazîk¹⁹⁷¹ zillet ve re'âyâ ve berâyı¹⁹⁷² istimâlet ile âsûde (10) nişîn zıll-ı ref'et itmekle envâr-ı ma'deletleri ziyâ bahş zemîn (11) ve zamân ve¹⁹⁷³ eyyâm-ı sa'âdetleri sermâye-i emn ü emân 'âlemiyân oldu[.] (12) Ba'dehu techîz-i mehâmm-ı¹⁹⁷⁴ cihâda kıyâm ve mütevekkilen 'alâl-lâh sell-i seyf-i (13) intikâm ve cem' endek şümâr ile savb-ı merâma 'atf-ı zimâm idüb (14) Zî'l-ka'denin üçüncü günü¹⁹⁷⁵ Şehir Köyü nâm kal'a¹⁹⁷⁶ pîş-gâhında nasb-ı (15) sürâdikât-ı haşmet¹⁹⁷⁷ ve üç gün muhâsara ile âverde-i kabza-ı

98b

(1) celâdet ve girre-i Zî'l-hiccede Nîş kal'asını merkez-i râyet-i zafer dirâyet (2) eyledi[.] Eflâk cânibine bast-ı yed-i istîlâ iden Hayder taburunun (3) inhizâmı ve Vidîn ve ¹⁹⁷⁸تويج kal'alarının¹⁹⁷⁹ memâlik-i İslâmiyyeye inzimâmı (4) dahi bu sene-i mübâreke de vâki'¹⁹⁸⁰ yümn tedbirleri¹⁹⁸¹ netâyicindendir[.]¹⁹⁸² Muharremın (5) beşinci günü dârü'l-cihâd Belgrad'ı eyâdî-i a'âdîden zûr-ı bâzû-i (6) hayber endâzi ile istirdâdi¹⁹⁸³ ervâh-ı güzeşte-gân şehîdânı (7) dil¹⁹⁸⁴-şâd eyledi[.] Ve ol havâlîde olan palankaların¹⁹⁸⁵ kimin[i] ihrâk ve kimin[i] (8) ilhâk ve 'aceze-i re'âyâyı mazhar-ı merâhim ve işfâk iderek Rebî'u'l-evvelin (9) yirmi ikinci günü âlâ-yı 'azîm nusret şümûl ile

¹⁹⁶⁴ Речи нема у ШИ, 116.

¹⁹⁶⁵ ser y P2, 766, p. 7.

¹⁹⁶⁶ olmuşdu y P2, 766, p. 8.

¹⁹⁶⁷ mekri y P2, 766, p. 8.

¹⁹⁶⁸ Şerî'at'a y P2 (766, p. 11) и ШИ, 116.

¹⁹⁶⁹ kâ'inât y P2, 766, p. 11; mevcûdât y ШИ, 116

¹⁹⁷⁰ Следи hazretlerine y P2, 766, p. 11; es-selâma y ШИ, 116.

¹⁹⁷¹ Речи нема у ШИ, 117.

¹⁹⁷² berâyâyı y P2 (76a, p. 13) y ШИ, 117.

¹⁹⁷³ Речи нема у P2, 766, p. 14.

¹⁹⁷⁴ Следи huyât ve y P2, 766, p. 15.

¹⁹⁷⁵ Подвученог нема у P2, 766, p. 16.

¹⁹⁷⁶ kal'ası y ШИ, 117.

¹⁹⁷⁷ Речи нема у P2, 766, p. 17.

¹⁹⁷⁸ قوبيج تويج y P2, 766, p. 19; قوبيج y ШИ, 117.

¹⁹⁷⁹ kal'aların[i] y P2, 766, p. 19.

¹⁹⁸⁰ olan y ШИ, 117.

¹⁹⁸¹ tedbiri y P2, 766, p. 19.

¹⁹⁸² Следи yüz iki y P2 (766, p. 20) и ШИ, 117.

¹⁹⁸³ istirdâd y P2 (766, p. 21) и ШИ, 117; следи ve y ШИ, 117.

¹⁹⁸⁴ Речи нема у ШИ, 117.

¹⁹⁸⁵ palankaların[i] y P2, 766, p. 21.

İstanbul'a kadem (10) nihâde-i vusûl¹⁹⁸⁶ ve¹⁹⁸⁷ evvel bahârda musamem olan sefer-i zafer¹⁹⁸⁸ levâzim-i¹⁹⁸⁹ tedârikine (11) meşgûl olub bin yüz iki Ramazânında tehrîk-i rikâb-i nehzat¹⁹⁹⁰ (12) itmişdi[.] Bu esânda Sultân Ahmed Hân-ı Sâni câlis-i evreng-i (13) cihânbanî olub hâtem-i yemîn-i vekâleti makarr-ı¹⁹⁹¹ nâme-i hümâyûn ile irsâl (14) ve ref'-i dagdaga-ı kıl ü kâl itmegin sene-i mezbûre Zî'l-ka'desinin (15) yirmi altıncı günü mersûm hâme-i müverrihîn olduğı üzere tabor

99a

(1) ile tekâbül-ı sufûf-ı muntec tekâru'-ı süyûf olmagın esnâ-ı cenkde (2) dâne-i tûfeng ile şehîd oldu[.] Sinni elli¹⁹⁹² beş müddet-i vezâreti yirmi (3) üç ay¹⁹⁹³ mikdârıdır[.] 'Aklı¹⁹⁹⁴ kâmil 'adlı şâmil müteşerri' takavvî penâh (4) vezîr-i fazâ'il-i dest-gâh idi[.] Ammâ umûr-ı hâriciyede kalîlül'-intibâh (5) idi[.] Rahmetüllâhi 'aleyh[.] 'Arabacı 'Alî Paşa (6) Ohrilidir[.] Ebnâ-yı cinsi kâr-bend ta'îş olduğu sanâyi'e 'adem-ı kâbiliyyetden (7) şûrbâ-yı 'imâret ile sedd-i sülme cû'a kanâ'at idûb Şâhîn (8) Ağa nâm kimesneye emâm ve ba'z-ı nevâhîde¹⁹⁹⁵ niyâm olmuşdu[.] Ba'dehu Koca (9) Halîl Paşa'ya izâfet ile tagyîr kıyâfet idûb devr-i ebvâb¹⁹⁹⁶ (10) iderek İbrâhîm Paşa sadâretinde ve¹⁹⁹⁷ Edirne'de arpa kulu iken Köprülü- (11) zâde Mustafâ Paşa¹⁹⁹⁸ Babadağı muhâfızı bulunmagın dâ'iresine istinâd (12) ve men sebete nebete müfâdi¹⁹⁹⁹ pîş-nihâd i'tiyâd itmegin sefer ü hazaarda (13) hizmetinde bulunub giderek²⁰⁰⁰ kaht-ı ricâl hasebiyle kethüdâlığı şerefin[i] (14) ihrâz ve hâl-i sadâretinde dahi makâmında istikrâr ile kesb-i (15) imtiyâz itmişdi[.] Yüz bir târîhinde ağa-yı tâ'ife-i Bektâşiyân

99b

(1) yüz ikide rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmılığı ile 'ali's-şân olub (2) sene-i mezbûre Zî'l-hiccesinde²⁰⁰¹ Köprülüzâde fâ'iz-i 'izz-i şehâdet oldukda²⁰⁰² (3) nâ'il-i sadr-ı²⁰⁰³ sadâret oldu[.] Takvît/takviyyet kılub 'asker için 'ale/'ali (4) cenâhi'l-isti'câl-ı mu'asker-i hümâyûna luhûkî mertebe-i vücûbde iken (5) tehiyye-i edevât-i sefer²⁰⁰⁴ bahânesiyle ta'allül sâz olub gasb-ı emvâl (6) ve nefy-i ricâl ve hetk-i a'râz Müslimîne istigâl²⁰⁰⁵ ile evkât geçirüb (7) tekrâr istîlâ-yı düşmana bâ'is ve sebeb-i tecdîd-i havâdis oldu[.] (8) Tevârîhinde tafsîl olunduğı üzere evzâ'-ı nâ-hemvârî 'ilâve-i (9) gazab-ı şehriyarî olmagın bin yüz üç Recebül'-ferdinin (10) yedinci günü ağa-yı dârü's-

¹⁹⁸⁶ Следи *oldukdan sonra* у ШИ, 117.

¹⁹⁸⁷ Речи нема у ШИ, 117.

¹⁹⁸⁸ Следи *eser* у P2 (77a, p. 3) и ШИ, 117.

¹⁹⁸⁹ *levâzimi* у ШИ, 117.

¹⁹⁹⁰ *nihüft* у ШИ, 117.

¹⁹⁹¹ *mukarrer/mukarrir* у P2, 77a, p. 5.

¹⁹⁹² *altmış* у P2, 77a, p. 7.

¹⁹⁹³ *iki sene üç ay* у P2 (77a, p. 8) и ШИ, 117.

¹⁹⁹⁴ 'akıl у P2, 77a, p. 8.

¹⁹⁹⁵ Следи *niyâbet ile 'Alî Hoca deyü* у P2 (77a, p. 11-12) и ШИ, 118.

¹⁹⁹⁶ Следи *devlet* у P2, 77a, p. 13.

¹⁹⁹⁷ Речи нема у ШИ, 118.

¹⁹⁹⁸ *Paşa Zâde* у ШИ, 118.

¹⁹⁹⁹ *müfâdını* у P2 (77a, p. 14) и ШИ, 118.

²⁰⁰⁰ Речи нема у P2 (77a, p. 15) и ШИ, 118.

²⁰⁰¹ *Zî'l-ka'desinde* у P2 (77a, p. 17) и ШИ, 118.

²⁰⁰² Следи *bunlar dahi* у ШИ, 118.

²⁰⁰³ Речи нема у ШИ, 118.

²⁰⁰⁴ *seferiye* у ШИ, 118.

²⁰⁰⁵ *işgâl* у ШИ, 118.

sa'âdeyi²⁰⁰⁶ nefy için ihzâr itdiği (11) 'arabayı²⁰⁰⁷ tahmil ve Rodos cezîresine nefy ile tezlîl olunub (12) bin üç yüz kîse nakd²⁰⁰⁸ ve cevâhir ve sâ'ir eşyâ-yı mütevâfiri (13) mîrîye zabt olundu[.] Yüz dört Ramazânında cezîre-i mezbûrede (14) küşte-i samsâm intikâm ve levh-i mezârî nişâne-i sihâm-ı düşnâm oldu[.] (15) Mübtelâ-yı²⁰⁰⁹ nefy ve iclâ itdiği halkı gerdünelere²⁰¹⁰ süvâ²⁰¹¹ itmekle²⁰¹²

100a

(1) i'tiyâdî 'arabacı²⁰¹³ telkîbine bâdî olmuşdu[.] Müddet-i vezâreti yedi (2) ay mikdârıdır[.] Sinni yetmişden mütecâviz²⁰¹⁴ meşhûr'l-'ayb²⁰¹⁵ menfûr'l (3) -kulûb bir koca zâlim²⁰¹⁶ tarafa üslûb idi[.] Rahmetüllahi 'aleyh[.] (4) Hâcî 'Alî Paşa Merzifonidir[.] (5) Vezîr-i a'zam Maktûl Mustafâ Paşanın hizmet-i bâhirü'l-ihlâsından²⁰¹⁷ (6) olmanın eyyâm-ı sadâretinde kapıcılar kethüdâlığı ile kesb-i²⁰¹⁸ ihtisâsi (7) itmişti[.] Beç seferi 'avdetinde edâ-yı seng-i²⁰¹⁹ hüccetü'l-İslâm itdikten sonra (8) çavuş başı olmuşdu[.] Ba'dehu vezâret ile Sakız ve Hanye cezîre- (9) lerinde²⁰²⁰ müstenid visâde-i huzûr²⁰²¹ yüz bir târîhinde Erzurum Eyâleti (10) ile Anadolu'da 'asker²⁰²² teyessürüne me'mûr oldu[.] Senne-i mezbûre Şevâlında (11) kâ'im-makâm-ı âsitâne yüz ikide Diyâr-ı Bekr Eyâletine divâne²⁰²³ oldu[.] (12) Bin yüz üç Recebül'-ferdi evâilinde taraf-ı pâd-şâhiden (13) da'vet ve Şa'bânın on dokuzuncu günü nâ'il-i sadr-ı sadâret (14) oldu[.] Sefer zamânı karîb olmanın Edirne'de ancak elli beş (15) gün ârâm idüb Şevâlım on beşinci günü Belgrad cânibine

100b

(1) 'atf-ı zimâm kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil ederek pîş-gâh kal'ada (2) zarb-ı hiyâm eyledi[.] Düşman tarafından hareket zuhûr itmedin üzerine (3) varılmak münâsib görülüb kal'a ta'mîrine²⁰²⁴ mübâşeret olundu²⁰²⁵[.] (4) Kemâl metânet ve istihkâm üzere ta'mîr²⁰²⁶ ve termîm ve sâ'ir levâzim (5) muhâfaza tekmîl ve tetmîm olunduktan sonra yüz dört Rebî'ül'-âhirinde (6) 'avdet ve mashûbû's-selâme²⁰²⁷ bast bisât istirâhat eyledi[.] (7) senne-i mezbûre Recebinde defter-dâr cânib Ahmed Efendi²⁰²⁸ Ahmed Efendinin 'azlına (8) hatt-ı hümâyûn sâdır olmuşken dâfî'a²⁰²⁹ kaydıyla huzûr-ı hümâyûnda (9) mugâyır-ı tab'-ı mülûkâne güft ü şinîd esnâsında sûret-i istignâda (10)

²⁰⁰⁶ sa'âde y ШИ, 118.

²⁰⁰⁷ 'arabaya y P2 (776, p. 2) и ШИ, 118.

²⁰⁰⁸ nukûdi y ШИ, 118.

²⁰⁰⁹ Уместо подвученог, oldu y ШИ, 118.

²⁰¹⁰ gerdüne y P2, 776, p. 5.

²⁰¹¹ süvâr y P2, 776, p. 5.

²⁰¹² itmeye y P2 (776, p. 5) и ШИ, 119.

²⁰¹³ Речи нема y ШИ, 119.

²⁰¹⁴ Следи idi y P2 (776, p. 6) и ШИ, 119.

²⁰¹⁵ 'uyûb y P2, 776, p. 6.

²⁰¹⁶ zâm y P2, 776, p. 6.

²⁰¹⁷ ihtisâsi y ШИ, 119.

²⁰¹⁸ Следи imtiyâz ve y ШИ, 119.

²⁰¹⁹ nesk/nüsk y ШИ, 119.

²⁰²⁰ muhâzalarında y P2, 776, p. 11; muhâfazasında y ШИ, 119.

²⁰²¹ Следи ve y ШИ, 119.

²⁰²² ser- 'asker y ШИ, 119.

²⁰²³ revâne y P2 (776, p. 12) и ШИ, 119.

²⁰²⁴ ta'mîr y ШИ, 119.

²⁰²⁵ eyledi y P2, 776, p. 16.

²⁰²⁶ Подвученог нема y ШИ, 119.

²⁰²⁷ mahsûben bâ's-selâme y ШИ, 119; следи Edirne y P2 (776, p. 18) и ШИ, 119.

²⁰²⁸ Подвученог нема y P2, 776, p. 19.

²⁰²⁹ müdâfa'a y P2, 776, p. 19.

istid'â-yı 'azl imegin ol sa'at rikâb-ı kâm-yâblarında (11) kâ'im-makâm olan Bıyıklı Mustafâ Paşa da'vet ve mühr-i sadâret (12) 'inâyet olunub²⁰³⁰ buna dahi havâss takâ'ud ile Çekmece kurbinde vâki' (13) çiftliğinde ikâmete ruhsat virildi ba'dehu tebdîl-i hevâ be ta'dîl-i (14) mizâc için kendi iltimâsıyla Brûsa'ya nakl zâmile-i sıklet²⁰³¹ eyledi[.] (15) Müddet-i vezâreti bir senedir[.] Yüz on senesi Kandiye muhâfızı olub

101a

(1) anda rahlet eyledi[.] Sinni altmışa bâliğ idi[.] 'Azîz²⁰³² ve kem-âzâr vezîr-i vakûr²⁰³³ (2) iş'âr²⁰³⁴ idi[.] Ammâ ne hayra ve ne şerre yarâr idi[.] Rahmetüllâhi 'aleyh[.] (3) Bıyıklı Mustafâ Paşa Buraklıdır[.]²⁰³⁵ Sarây-ı (4) hümâyûnda devr-i merâtib ile silah-dârlık rütbe-i refi'asına²⁰³⁶ ihrâz idüb (5) câh-ı vâlâ-yı kapudânî ile çerâğ-ı bâhirü'l-ımtiyâz olmuşdu[.] Ba'dehu Babadağı'na (6) serdâr-ı 'asâkir-i İslâm yüz birde vâlî-i Şâm yüz ikide Tarabulus Eyâleti (7) ile bekâm yüz üç Şa'bânında rikâb-ı hümâyûnda kâ'im-makâm yüz (8) dört Recebinde sadâret-i 'uzmâ ile nâ'il-i merâm oldu[.] Muntasıf-ı (9) Şa'bânında âlây-ı 'azîm ile dışara çıkub mâh-ı Zî'l-ka'denin ikinci (10) günü Erdel tarafına tevcih-i veche-i 'azîmet itmegin kâfir-i Belgrad'ı muhâsara (11) itmegin zarûrî ol semte reca'at eyledi[.] Yüz beş Muharreminin (12) on beşinci günü Belgrad'a kadem-nihâde-i vusûl olub²⁰³⁷ (13) müşerref²⁰³⁸ indirâs olan mevâzi'i ke'l-evvel müstahkemü'l-esâs itdikten sonra (14) 'avdet ve²⁰³⁹ Rebî'u'l-evvelin üçüncü²⁰⁴⁰ günü Edirne'yi²⁰⁴¹ merkez-i²⁰⁴² râyet (15) selâmet eyledi[.] Recebin on altıncı günü desîse-i mekr-i a'dâ ile bî-

101b

(1) icâb-i mûcib²⁰⁴³ dâhiye-i 'azla mübtelâ olub Tarabulus Eyâleti ile tard ve ib'âd (2) olunmuşken tekrâr ihzâr ve habs olunub ve iki yüz kîse nukûd ve bir (3) mikdâr eşyâsı mîrîye zabt olunduktan sonra mansıbına ruhsat (4) yâfte-i insırâf olmuşdu[.] Yüz dokuz Zî'l-ka'desinin beşinci (5) günü tekrâr rikâb-ı hümâyûnda kâ'im-makâm olub yüz on Cemâzû'l-âhiresinde (6) vesîka-ı hayâtı mahtûm hatm-ı hitâm oldu[.] Edirne'de Üç Şerefeli Câmî'i (7) hafîresinde medfûndur[.] Müddet-i vezâreti bir sene mikdârıdır[.] Sinni sittine bâliğ (8) idi[.] Fârisü'l-hayl ve tâhirü'z-zeyl sayd u şikâra mâ'il ma'kûle kâ'il²⁰⁴⁴ (9) vezîr-i nîkû şemâ'il idi[.] Ammâ gâyetde²⁰⁴⁵ sâde dil ve umûr-ı sadâretde²⁰⁴⁶ râcil (10) idi[.] Rahmetüllâhi 'aleyh[.] **Sürmeli 'Alî Paşa** (11) Dimotikalıdır[.] Zamân-ı civânide İbrâhîmhânzâde kethüdâsı 'Osmân (12) Ağa'nın âgûş-ı terbiyesinde neşv ü nemâ bulub ba'z-ı hidemât iltizâm (13) ederek arpa kulu²⁰⁴⁷ olduktan sonra ricâl-ı devlet ile kerem-i

²⁰³⁰ *olub* y III, 120.

²⁰³¹ *'uzlet* y P2 (78a, p. 1) и III, 120.

²⁰³² *'afif* y P2 (78a, p. 3) и III, 120.

²⁰³³ *takvâ* y P2 (78a, p. 3) и III, 120.

²⁰³⁴ *şi'âr* y P2 (78a, p. 3) и III, 120.

²⁰³⁵ *Bozoklıdır* y III, 120.

²⁰³⁶ *refi'asını* y P2 (78a, p. 5) и III, 120.

²⁰³⁷ *bulub* y P2, 78a, p. 10.

²⁰³⁸ *karîn* y P2, 78a, p. 10; речи нема y III, 120.

²⁰³⁹ Подвученог нема y P2, 78a, p. 7.

²⁰⁴⁰ *âhirin ikinci* y P2 (78a, p. 7) и III, 120.

²⁰⁴¹ *Edirne'de* y P2, 78a, p. 8.

²⁰⁴² *rekz* уместо подвученог y III, 120.

²⁰⁴³ Речи нема y III, 120.

²⁰⁴⁴ Подвученог нема y P2 (78a, p. 18) и III, 120.

²⁰⁴⁵ *gâyet* y P2 (78a, p. 18) и III, 120.

²⁰⁴⁶ *sadârete* y III, 120.

²⁰⁴⁷ *emini* y III, 120.

ihtilât (14) olub BEYT Bülend-i himmet ve ‘alî nazar gerek adam²⁰⁴⁸ himmetine göre (15) olur adamın kadri pendiyle kar-bend olmagın²⁰⁴⁹ yüz Rebî‘ul-evvelinde

102a

(1) tersâne emîni ve ba‘dehu defter-dâr olmuşdu[.]²⁰⁵⁰ Yüz bir târîhinde ‘azl (2) ile tekdîr²⁰⁵¹ yüz ikide rikâb-ı hümâyûnda²⁰⁵² defteri ile tevkîr olunub (3) yüz üç Saferü'l-hayrinde²⁰⁵³ bi'l-asâle-i defter-dâr ba‘dehu inzimâm-ı rütbe-i vezâret (4) ile bülend i‘tibâr oldu[.] Ramazânında ‘azl ve Kıbrıs Eyâleti ile tebcîl²⁰⁵⁴ (5) ve²⁰⁵⁵ haftasında Tarabulus-ı Şâm'a nakl ve tahvîl olundu[.] Yüz beş Recebinde (6) taraf-ı pâd-şâhîden²⁰⁵⁶ da‘vet olunub Şa‘bânın yirmi altıncı günü Edirne'de (7) pîrâye-bahş sadr-sadâret oldu[.] Yetmiş gün mikdârı techîz-i levâzim-i (8) iltimâm²⁰⁵⁷ ve temşiyeti-mehâmm-ı enâma berzede dâman ihtimâm olub²⁰⁵⁸ rencide-i (9) hâtır olduğu kibârî ta‘zîb ve tagrîm ve i‘dâm ile ahz-ı intikâm (10) itdikden sonra mah-ı Zî'l-ka‘denin beşinci günü²⁰⁵⁹ Belgrad'a ‘azîmet ve bin (11) yüz altı Muharreminin dördüncü günü Varadin kal‘ası²⁰⁶⁰ pîş-gâhında zarb-ı (12) hiyâm-ı haşmet ve emr-i muhasaraya mübâşeret ve yirmi iki gün ‘ale' (13) d-devâm bezl nakdîne-i himmet eyledi[.] Ammâ terâdüf emtâr sâ‘ika bar ile (14) mütereyyislede meks ü ârâm ‘adîmül-imkân olmagın bi'z-zarûrî²⁰⁶¹ (15) Saferin²⁰⁶² yirmi sekizinci günü bî-husûl-ı²⁰⁶³ me'mûl meştâ-yı Edirne'ye

102b

(1) ‘inân-tâb kufûl Rebî‘u'l-âhirin yirmi yedinci günü pâ-nihâde-i vusûl (2) oldu[.] Sene-i mezbûre Cemâzî‘ul-âhiresinin yirmi altıncı günü Sultân (3) Mustafâ Hân câlis-i evreng-i cihân-bânî oldukda bi'z-zât (4) ihrâz-ı mesûbe-i gazâyâ şimşîr-i beste-i ‘azîmet olmagın yine makâm-ı âsafide (5) takrîr ve lâzime-i şân-ı vezâret ile tevkîr itmişler iken²⁰⁶⁴ Ramazânın (6) on sekizinci günü cünha-ı hıyânet ile ‘azl ve Çeşme nâm sahile nefy (7) itdikten sonra nisf tarîkden rec‘at itdirüb Şevâlin (8) on beşinci günü kelle-i devletin[i]²⁰⁶⁵ gûy-ü²⁰⁶⁶-çevgân seyf-i siyâset ve cesedin[i] (9) endahte-i meydân-ı hakâret eylediler[.] Müddet-i vezâreti bir sene mikdârıdır[.] (10) Sinni hamsîni mütecâviz idi[.] Ma‘il-i zîb ü zeyn ve kühlül-‘ayn olmagın (11) Sürmeli Paşa lakab olmuşdu[.] ‘Akl ve rüşdi müselleme ve kerem (12) ve sehâda ‘ilm idi²⁰⁶⁷[.] Ammâ gâyet bed-mest ve zen-perest adam idi[.]

2048 Следи *ki* у P2 (78а, р. 23) и ШИ, 120.

2049 Следи *bin* у P2 (78а, р. 24) и ШИ, 120.

2050 Следи *bin* у ШИ, 120.

2051 Следи *ve* у ШИ, 120.

2052 Следи *vekâlet* у P2 (78б, р. 1) и ШИ, 120.

2053 Следи *yine* у P2, 78б, р. 2.

2054 Следи *olundu* у P2, 78б, р. 3.

2055 *ba‘dehu* у ШИ, 120.

2056 *devlete* у P2 (78б, р. 4) и ШИ, 120.

2057 *iltihâm* у P2 (78б, р. 5) и ШИ, 120.

2058 *iken* у ШИ, 120.

2059 *evâ‘ilinde* у P2, 78б, р. 7.

2060 *kal‘asının* у ШИ, 120.

2061 *bi'z-zarûr* у P2, 78б, р. 10; *bi'z-zarûre* у ШИ, 121.

2062 *Saferü'l-hayrinin* у P2, 78б, р. 10.

2063 *husûli'l-me'mûl* у P2, 78б, р. 10.

2064 *olmuşken* у ШИ, 121.

2065 *bî-devletin[i]* у P2 (78б, р. 15) и ШИ, 121.

2066 Нема *ü* у ШИ, 121.

2067 Речи нема у P2, 78б, р. 16.

(13) Rahmetüllâhi ‘aleyh[.] **Elmâs Mehmed Paşa** (14) Gevher-i girân-kadr vücûdi Sinop sâhilinde Hoşâlây nâm karyede (15) ziver-gân şühûd olmuştur[.] Sâdik nâm seffine re’îsinin sermâye-i **103a**

(1) ‘ömr nâzenîni ya’nî ferzend-i meh-cebînidir[.] Bâliğ-i derece-i bülûğ oldukda (2) baş bakî kulu Diverekli Mehmed Ağa'nın nigin engüşter müvâlâtı (3) olub ağa-yı müşârünileyh Tarabulus Eyâleti ihsân olundukda (4) bile²⁰⁶⁸ gitmişdi[.] Âvâze-i hüsn ve ânı resîde-i sem‘-i hümâyûn Mehmed Hân'ı (5) oldukda menzil ile getürüb bin seksen dokuzda²⁰⁶⁹ hazîne (6) odasına almışlardı[.] Vişâhu's-sadr-ı i ‘tibâr²⁰⁷⁰ olmaya şâyeste-i (7) gevher-i tâb-dâr olmanın hâss odaya nakl ile karîn imtiyâz (8) ve hizmet-i rikâb-dârî ile ser-ferâz itmişler idi²⁰⁷¹[.] Bin doksan (9) dokuz²⁰⁷² Muharreminde nâ'il-i rütbe-i silah-dârî ve Recebül-ferdi evâ'ilinde (10) Rûm İli pâyesiyle tuğra-keş-i dîvân-ı hümâyûn-i şehriyârî ve bin (11) yüz tevârihinde inzimâm havâss vezâret ‘ilâve-i rütbe-i i ‘tibârî (12) oldu[.] Bin yüz elli²⁰⁷³ Cemâziü'l-âhiresinde Sultân Mustafâ Hân (13) mürabba‘-nişîn taht-ı saltanat olduklarında rikâb-ı hümâyûnlarında (14) kâ'im-makâm ve Ramazân-ı şerîfin on sekizinci günü sadâret-i ‘uzmâ ile (15) ikrâm eylediler sinîn-i ‘adîdeden berü istîlâ-yı a‘dâ-yı li‘âm ile **103b**

(1) ahvâl-i memleket-i mühtellü'n-nizâm olmanın²⁰⁷⁴ eyyâm-ı²⁰⁷⁵ Zî'l-ka‘denin²⁰⁷⁶ on sekizinci (2) günü bi'z-zât terfi‘-i livâ-yı nusret²⁰⁷⁷ nehzat buyurdıklarında (3) hâ'iz-i²⁰⁷⁸ ‘izz-i mürâfakat olub yüz yedi Muharreminde vâki‘ Lipova ve Lagoş (4) ve Şebeş kal‘alarının feth ve teshîrinde ma‘reke-i sâz ‘arsa-ı musâff²⁰⁷⁹ olan (5) vîrân²⁰⁸⁰ taborunun kesr ve tedmîrinde hidemât-ı pesendîde vücûde getürmüşdür[.] (6) Yüz sekiz Muharreminde vâki‘ gazve-i tâniyelerinde dahi Sâkısı taborunun (7) kesr ve²⁰⁸¹ inhizâmında ma‘iyyet üzere cilve-pîrâ-yı minassa-ı şühûd olan (8) meyâmin-i ikdâm ve ihmâm-ı²⁰⁸² bâ‘is ibtisâm suğûr-ı İslâm olmuşdu[.] Yüz (9) dokuz senesinde dahi üslûb-ı sâbık üzere hareket olunub eş-şey' (10) lâ yesnî ve²⁰⁸³ illâ vâkd ثيلت müfâdî nakş-i süyûf-i celâdetleri olmak (11) mu‘ammem²⁰⁸⁴ iken şehir-i Saferde isâbet-i ‘aynül-kemâl ile kevkeb-i tâli‘i (12) mübtelâ-yı ‘ukde-i zevâl²⁰⁸⁵ ve ihânet vüzera-yı bed-fi‘âl sebep-i hezîmet (13) müntecü'l-melâl olmanın meyân-ı ma‘rekede idâre-i akdâh²⁰⁸⁶ kifâh ederek²⁰⁸⁷ (14) ser-mest süllâf-ı şehâdet oldu[.] غ Düşdü nigîn elinden (15) Elmas paralandı Müddet-i vezâreti iki buçuk senedir[.] Sinni otuz altı

2068 *bile* y P2 (79a, p. 1) и ШИ, 121.

2069 *dokuz* y P2, 79a, p. 2.

2070 Речи нема y P2, 79a, p. 3.

2071 *itmişdi* y P2, 79a, p. 4.

2072 Речи нема y P2, 79a, p. 4.

2073 *altı* y P2 (79a, p. 6) и ШИ, 122.

2074 Следи *pâd-şâh* y P2, 79a, p. 9.

2075 *enâm* y P2, 79a, p. 9.

2076 *Zî'l-ka‘de* y P2, 79a, p. 9.

2077 Следи *ve tehrîk-i rikâb* y P2 (79a, p. 10) и ШИ, 122.

2078 *fâ'iz* y P2 (79a, p. 10) и ШИ, 122.

2079 *masârîfe/müsadîfe* y P2, 79a, p. 11; *dar ü gîr* y ШИ, 122.

2080 وتران y P2 (79a, p. 12) и ШИ, 122.

2081 Речи нема y P2, 79a, p. 13.

2082 *ihimâmî* y P2 (79a, p. 14) и ШИ, 122.

2083 Речи нема y P2 (79a, p. 15) и ШИ, 122.

2084 *musammem* y P2, 79a, p. 16.

2085 *ve bâl* y P2 (79a, p. 16) и ШИ, 122.

2086 *kadeh* y P2, 79a, p. 17.

2087 *ederken* y ШИ, 122.

104a

(1) hudûdune ancak²⁰⁸⁸ bâliğ olmuşdur²⁰⁸⁹[.] Destiyârî-i baht bîdâr ile sarây-ı (2) hümâyûna ibtidâyı dühûlundan on yedinci²⁰⁹⁰ senede zirve-i ‘ulyâ-yı sadâret-i (3) ‘uzmâyâ irtikâ itmişdir[.] Sefîd²⁰⁹¹ kâm ve mütenâsibül-endâm olmanın (4) Elmâs lakabı ile meşhûr eyyâm²⁰⁹² olmuşdur[.] ‘Akl ve rüşdi kemâlde (5) vezîr-i nâm-dâr idi[.] Ammâ zühd-bârîdi²⁰⁹³ var idi[.] Rahmetüllâhi ‘aleyh[.] NAZM (6) On üç on dört yaşında dil-ber idi harem-i hâssa dâhil oldukda (7) otuz²⁰⁹⁴ idi[.] O²⁰⁹⁵ sinn²⁰⁹⁶ sâlı henüz²⁰⁹⁷ ile mühre nâ’il oldukda (8) ‘Amcazâde Hüseyin Paşa vezîr-i a‘zam Köprülü²⁰⁹⁸ (9) Mehmed Paşa'nın birâder-i kih-teri Hasan Ağa'nın ferzend-i fûrûzende ahteridir[.] (10) Vezîr-i müşârünileyhin bidâyet-i sadâretinde hâl-i makbûlu'l-fi‘âlî maktûl (11) Mustafâ Paşa'nın nihâyet-i devletine gelince otuz seneye karîb ‘izz ü nâz²⁰⁹⁹ (12) ile müstenid visâde-i bezm müdâm ve ‘ayş ü ‘işret ve zevk ve râhat (13) ile güzârende-i eyyâm olub NAZM der kühâ buse câ-yı ‘âlem idi[.] (14) Meclis-i reşk-i sohbet cem idi[.] Bin doksan beşde²¹⁰⁰ vâki‘ (15) Beç hezîmetinden sonra BEYT Bu vaz‘ nâ-pesendin rûz-gâr eyler mükâfâtın[1]

104b

(1) mukaddem itdiği küstâhlık²¹⁰¹ magdûr²¹⁰² olur bir gün mü'eddâsınca kahr-ı dûr baş²¹⁰³ (2) ile te'dîb ve iki tûğ ile Şehrîzor Eyâletine tagrîb olunmuşdu[.] (3) Ba‘de'l-‘azl Çardak muhâfazası nâmıyla beş sene²¹⁰⁴ gurbet edâhte-i (4) sâhil-i nisyan olub BEYT mûmyâ-yı tesliyet herkez müfîd olmaz bana (5) Çardak iltifât yârdan üftâdeyim[.] neşîdi²¹⁰⁵ ile girye-künân zuhûr (6) eltâf-ı²¹⁰⁶ ülhiyeye nigerân iken bin yüz bir Recebinde vezâret ile (7) telâfi-i mâ-fât ve Seddül'bahr muhâfazasıyla karîn iltifât oldu[.] Yüz (8) ikide âsitâne²¹⁰⁷ kâ'im-makâmı yüz beşde Seddül'bahrine câ-yı²¹⁰⁸ ârâmı (9) oldu[.] Yüz altı Cemâzîü'l-âhiresinde²¹⁰⁹ câh-ı vâlâ-yı kapudanî ile Sakız (10) istihlâsında hidmet-i vefîre vücûde getürüb ba‘de'l-feth muhâfaza (11) ve nizâmına me'mûr ve ba‘dehu yine İstanbul kâ'im-makâmı ile mecbûr (12) oldu[.] Yüz yedi târîhinde Karamân be Adana eyâletleri ile²¹¹⁰ sefere ta‘yîn (13) yüz sekizde Belgrad muhafazası ile mütevessid²¹¹¹ sadr-ı

²⁰⁸⁸ *henüz* y P2 (79a, p. 19) и ШИ, 122.

²⁰⁸⁹ *olmuşdu* y P2, 79a, p. 19.

²⁰⁹⁰ *yedi* y ШИ, 122.

²⁰⁹¹ *sefîn* y ШИ, 122.

²⁰⁹² *enâm* y P2 (79a, p. 21) и ШИ, 123.

²⁰⁹³ *bârî* y P2, 79a, p. 22.

²⁰⁹⁴ Следи *üç* y P2 (79б, p. 1) и ШИ, 123.

²⁰⁹⁵ Речи нема y P2 (79б, p. 1) и ШИ, 123.

²⁰⁹⁶ Следи *ve* y P2 (79б, p. 1) и ШИ, 123.

²⁰⁹⁷ Следи *‘izz* y P2, 79б, p. 1; следи *‘azl* y ШИ, 123.

²⁰⁹⁸ Следи *Zâde* y P2, 79б, p. 2.

²⁰⁹⁹ Следи *ihitizâz* y P2, 79б, p. 5; следи *ve ihtirâz* y ШИ, 123.

²¹⁰⁰ Речи нема y P2, 79б, p. 7.

²¹⁰¹ *küstâhlığı* y ШИ, 123.

²¹⁰² *معذور* y P2 (79б, p. 8) и ШИ, 123.

²¹⁰³ Следи *kahr* y ШИ, 123.

²¹⁰⁴ *seneye*, следи *karîb* y P2 (79б, p. 9) и ШИ, 123.

²¹⁰⁵ *şenîdi* y P2, 79б, p. 10.

²¹⁰⁶ Следи *حفيه* y P2 (79б, p. 11) и ШИ, 123.

²¹⁰⁷ *âsitânede* y ШИ, 123.

²¹⁰⁸ *makâm* y P2 (79б, p. 13) и ШИ, 123.

²¹⁰⁹ *evvelisinde* y P2 (79б, p. 13) и ШИ, 123.

²¹¹⁰ Подвученог нема y ШИ, 123.

²¹¹¹ Следи *visâde* y ШИ, 123.

temkin oldu[.] Yüz (14) dokuz Saferinin yirmi dördüncü günü ²¹¹²تنته vak‘asında Elmâs (15) Mehmed Paşa sadr-ı eyvân²¹¹³ şehâdete su‘ûd eyledikde taraf-ı pâd-şâhîden

105a

(1) da‘vet olunub girre-i Rebî‘u‘-evelde²¹¹⁴ serâ‘irde sadârete ku‘ûd eyledi[.] (2) Meştâ-yı Edirne‘ye teşrîf-sâz kudûm oldukda eğerçe İngiliz²¹¹⁵ ilçisi (3) vesâtatıyla mukaddemât-ı sulh meymenet rûsûme mübâşeret olunmuş (4) idi[.] Lâkin henûz netîce-pezîr husûl olmadığı eelden tedârik-i (5) levâzim gîrûdâra bezl iktidâr²¹¹⁶ idüb sinîn-i sâbıkadan efzûn (6) ‘asker-i zafer makrûn ile kişt deşt ve hâmûn ederek (7) yüz on Saferü‘l-hayri²¹¹⁷ girresinde dârü‘l-cihâd Belgrad pîş-gâhında nasb-ı (8) sürâdikât-ı haşmet-nümûn eyledi[.]²¹¹⁸ Mükâleme-i sulha murahas re‘îsü‘ (9) l-kütâb Râmî Efendi tarafından nizâm-i emr-i musâlahayı ve ânî şânî cevâb²¹¹⁹ (10) gelince üç ay mikdârı meks ve ârâm idüb ba‘de itmâmü‘l-merâm (11) dârü‘n-nasr Edirne‘ye ‘atf-ı zimâm-i rahş-ı sebük hirâm eyledi[.] Peyâm²¹²⁰ (12) nizâm-ı sulh ile²¹²¹ Râmî Efendi dahi ta‘âkub itmegin İstanbul‘a (13) teşrîf idüb etrâf-ı memâlike beşâret-i sulhî mütezammin-i ‘adâlet (14) nâmeler irsâlı ile bâ‘is-i emn ü emân-i bilâd ve ‘ibâd²¹²² ve üç (15) sene mikdârı envâ‘-ı meserret ve şâdmânî ile mesned-i ârâ-yı

105b

(1) istiklâl sadr²¹²³ istibdâd olub yine Edirne‘ye gitmişler idi[.] Yüz (2) on dört²¹²⁴ Saferinde bi-emri‘l-lâhi te‘âlâ ‘ârıza-ı maraz ‘adîmü‘l-felâh (3) ile otuz kırk gün mikdârı mu‘atallu‘l-mizâc olub emâret-ı²¹²⁵ (4) mevt nümâyân olmagın Rebî‘u‘l-evvelin on dördüncü günü hüsn-i (5) ihtiyâr²¹²⁶ ile istid‘â-yı ‘azl eyledi[.] Ricâsı karîn hayz-ı kabûl olub (6) taraf-ı pâd-şâhîden nevâziş ve ihtirâm ve havâss takâ‘ud ile ikrâm (7) olunub Silivri kurbinde vâki‘ çiftliğinde²¹²⁷ sâkin olub²¹²⁸ şehr-i (8) mezbûrun yirmi dokuzuncu günü onda rihlet eyledi[.] Na‘şı (9) İstanbul‘a nakl²¹²⁹ sarrâç-hâne başında i‘dâd itdiği türbe-i münîfelerine²¹³⁰ (10) defn olundu[.] Müddet-i vezâreti beş sene mikdârıdır[.] Sinni sittîne meşârif (11) dakâyık-ı umûr-ı devlete vâkıf makâdîr-i nâsa²¹³¹ ‘ârif kerîm ve sahi²¹³² (12) adam idi[.] Lâkin kendi zevkine meşgûl olmagla hall ü ‘akd umûr-ı Râmî (13) Efendinin²¹³³ keff-i kifâyetine²¹³⁴ müselleme idi[.] Rahmetüllâhi te‘âlâ ‘aleyh[.] (14) **Daltaban**

²¹¹² *Tise* y P2 (796, p. 16) и ШИ, 125.

²¹¹³ *dîvân* y ШИ, 125.

²¹¹⁴ *evvelinde* y ШИ, 125.

²¹¹⁵ *İngiltere* y P2, 79a, p. 18.

²¹¹⁶ *nakdîne* y P2 (796, p. 20) и ШИ, 125.

²¹¹⁷ *Saferü‘l-hayrin* y P2, 796, p. 21.

²¹¹⁸ *idi* y P2, 796, p. 22.

²¹¹⁹ Подвученог нема, следи *dahi habri şâfî* y P2 (796, p. 23) и *habr şâfî ile* y ШИ, 125.

²¹²⁰ Следи *hitâm* y P2 (796, p. 24) и ШИ, 125.

²¹²¹ *eyledi* y P2, 796, p. 24.

²¹²² Подвученог нема y ШИ, 125.

²¹²³ *sadr-ı istiklâl*; следи ve y ШИ, 125.

²¹²⁴ *üç* y P2, 80a, p. 4.

²¹²⁵ *emâret* y P2, 80a, p. 5.

²¹²⁶ *ihtiyâri* y P2, 80a, p. 5.

²¹²⁷ *çiftliğine* y P2 (80a, p. 7) и ШИ, 125.

²¹²⁸ ‘*azîmet ve* уместо подвученог y P2 (80a, p. 7) и ШИ, 125.

²¹²⁹ Следи *ve* y P2, 80a, p. 8.

²¹³⁰ *münîfede* y ШИ, 125.

²¹³¹ *nâsî* y ШИ, 126.

²¹³² Нема подвученог y P2 (80a, p. 10) и ШИ, 126.

²¹³³ *Efendiye* y ШИ, 126.

²¹³⁴ Подвученог нема y 126.

Mustafâ Paşa Manastır nâm kasabada **(15)** nakş-ı sanem-hâne-i vücûd olmuşdur[.] Bidâyet-i²¹³⁵ hâl-i nekbetinde Kara İbrâhîm

106a

(1) Paşa'ya iç mehteri olub sebât-ı kadem²¹³⁶ kadem hizmeti hasbiyle **(2)** emek-dâr bulunub giderek manzûr nigâh i'tibârî²¹³⁷ ve bin doksan **(3)** beşde vâki' mebdâî-i sadâretinde kethüdâ-yı bevvâbîn-i şehriyârî ve ba'dehu **(4)** kapıcı başlık pirâye-i dûş-ı iftihârî olmuşdu[.] Bin yüz ikide **(5)** cebeci başı yüz üçde yeniçeri ağası olub müddet-i kalîlede **(6)** iki tûğ ile Babadağ'ın²¹³⁸ muhafazasına tard olundukdan sonra **(7)** vakt-ı hâl-i muktezâsında²¹³⁹ vezâret virilmişdi[.] Yüz yedide Anadolu **(8)** Eyâleti ile mesrûr ve yüz sekizde Diyâr-ı Bekr ile sefere me'mûr **(9)** olub ordu-yı hümâyûna vusûlunda şekâtî 'askerinden efzûn **(10)** ve harekâtî²¹⁴⁰ nakş²¹⁴¹ bûkalemûn bir tarafâ ma'cûn olmagla mazhar-ı kahr-ı pâd-şâhî **(11)** olmuşken şeyhü'l-İslâm Es-seyyid Feyzü'l-lâh Efendi himâyesiyle **(12)** tahlîs-i girîbân cân idüb Bosna ser-haddında Poçitel kal'asına **(13)** nefy ve vezâreti ref' ile iktifâ olundu[.] Yüz dokuz Rebî'u'l-evvelinde **(14)** 'afv u itlâk ve²¹⁴² Bosna Eyâleti ile karîn-i merâhim²¹⁴³ işfâk olmuşdu[.] **(15)** Yüz on Cemâzîü'l-evvelinde Rakka eyâleti²¹⁴⁴ yüz²¹⁴⁵ on bir Muharreminde

106b

(1) Bagdad hükûmeti ile ber-murâd olub yüz on ikide 'unvân-ı ser-dârî **(2)** ile Basra istihlâsı esnâsında nehr-i²¹⁴⁶ Diyâb'in²¹⁴⁷ ta'mîr ve mecrâ-yı kadîmine²¹⁴⁸ **(3)** icrâsında hidemât-ı 'avâmm-i pesendî bâ'is-ı i'tilâ-ı şâni olmagın **(4)** yüz on üçde Anadolu Eyâleti ile da'vet olunub²¹⁴⁹ yüz on **(5)** dört²¹⁵⁰ Cemâzîü'l-evvelisinin beşinci günü NAZM Daltaban oldu²¹⁵¹ geldi²¹⁵² **(6)** dîvâna geçdi²¹⁵³ sadr-ı sudûr zî-şâna umûr-ı devlet-i 'aliyyeden gâfil **(7)** bir mecnûn lâ-ya'kil olmagın bâdî-i hükûmetinde anın²¹⁵⁴ ferâcelerin[i] **(8)** tevsî' ve keferre ve Yehûd libâsını tağyîr itmegi hüner 'idd idüb **(9)** **كانه** zu'm-ı fâsidi üzere icrâ-yı şerî'at ve izhâr-ı 'adâlet **(10)** eyledi[.] Zâtında fûrûmâye olmagın çîn-i²¹⁵⁵ cebîn nahvet ve 'anf **(11)** ve tagrîm ve şiddeti medâr hükûmet ve lâzime-i şân-ı sadâret kıyâs **(12)** idüb ednâ ta'zîri bin değenek ve hüsn-i tedbîri şütûm-ı **(13)** galîze itmek idi[.] BEYT Likâsı öldürür insânı ber şekl-i **(14)** garîb ancak edâsı güldürür mevtâyı ama bundadır

²¹³⁵ Речи нема у P2, 80a, p. 13.

²¹³⁶ Следи ve у P2 (80a, p. 13) и ШИ, 126.

²¹³⁷ i'tibâr у ШИ, 126.

²¹³⁸ Babadağı у P2, 80a, p. 16.

²¹³⁹ muktezâ-yı vakte göre вместо подвученог у P2 (80a, p. 17) и ШИ, 126.

²¹⁴⁰ hareket у P2, 80a, p. 19.

²¹⁴¹ Речи нема у ШИ, 126.

²¹⁴² olunub у ШИ, 126.

²¹⁴³ Следи ve у P2 (80a, p. 22) и ШИ, 126.

²¹⁴⁴ Следи ve у P2, 80a, p. 22.

²¹⁴⁵ Речи нема у ШИ, 126.

²¹⁴⁶ menher у ШИ, 126.

²¹⁴⁷ Diyâle'nin у ШИ, 126.

²¹⁴⁸ kadîme у P2, 80a, p. 24.

²¹⁴⁹ Следи sene-i mezbûre у P2, 80б, p. 1.

²¹⁵⁰ Подвученог нема у P2, 80б, p. 1.

²¹⁵¹ Речи нема у ШИ, 126.

²¹⁵² Следи çıkdı у ШИ, 126.

²¹⁵³ çıkdı у P2, 80б, p. 2.

²¹⁵⁴ nisvânın у ШИ, 127.

²¹⁵⁵ Следи ve у P2, 80б, p. 5.

hikmet fezleke-i (15) kelâm şütür-gürbe evzâ‘ bed-fercâm²¹⁵⁶ ile²¹⁵⁷ meshare-i²¹⁵⁸ enâm olmuşdu[.] Ez-cümle

107a

(1) kendüye mahsûs ıstılâhât-ı garîbesini fehm ve iz‘ân rütbe-i (2) istihâlede olmagın Râmî Paşa merhûm türrehâtı lugat uslûbunda (3) şerh idüb ıstılâhât Dal Tabaniyye²¹⁵⁹ tesmiye itmişdi[.] (4) Medâr ikâme-i si‘âme-i²¹⁶⁰ sadâret olur mülâhazasıyla mânend-i ‘alkami (5) ‘asker-i Tâtârı tehrîk idüb bir fesâd²¹⁶¹ ihdâsına mübâşeret (6) ve müftî-i müşârünileyhden sû‘i kâsd ihsâs itmegın kâh tesmîm (7) ve kâh hançeresine şikâf ile i‘dâma tasmîm-i niyyet itmişdi[.] (8) Etvâr nâ-hemvârından ‘âlem bîzâr ve taraf-dâri bulunan şeyhü’ (9) l-İslâm dahi ser-i müşâr olub izâle-i vücûd bed-bûd hıyânet- (10) nümûdî mertebe-i vücûbî güzâr itmegın Ramazân-ı şerîfin yedinci (11) günü kapı arasında habs ve beş yüz kîse nukûd ve sâ‘ir (12) mevcûdî mîrîye kabz olunub üçüncü günü rîsmân-ı cellâd (13) bî-amân reh-güzer nefsinı bend ile mükâfât fi‘l nâ-pesend idüb (14) cesedi endâhte-i meydân siyâset oldu[.] Müddet-i vezâreti (15) dört ay mikdârıdır[.] Sinni pençâha mütekârib mecmû‘a-ı mesâlib-i²¹⁶²

107b

(1) ma‘âyib masdar-ı mezâlim²¹⁶³ mefâsid-i mütekebbir ve mu‘ânid bir kaltabân bed-peymân (2) idi[.] Rahmetüllâhi ‘aleyh[.] **Râmî Mehmed Paşa** (3) Eyyübîdir[.] Hidmet-i ihtisâbda erzel vücûh iktisâb olan terâz- (4) ûcunun ferzend dil-aşûb meslûbu‘l-‘uyûbidir[.] ‘Unfuvân (5) şebâb u rey‘ân-ı eyyâm-ı²¹⁶⁴ civânda BEYT Esvâk şehri geşt (6) ü güzâr itdiğim bu kim dîvâne gönlüm eğliyecek bir yer isterim (7) diyerek kendi dahi bir müddet²¹⁶⁵ ol zümreye pâdâş olmuşdu[.] (8) Lâkin nâsiye-i hâlinde envâr necâbet pertev-endâz zuhûr olmagın (9) ketebe-i dîvândan²¹⁶⁶ Ca‘fer Efendi’nin agûş terbiyesinde²¹⁶⁷ ‘aşk meşakk (10) iderek zümre-i şâgirdâne iltihâk ile mânend-i²¹⁶⁸ zer-ca‘feri sencîde (11) mi‘yâr i‘tibâr nakkâdân bâzâr sühan-verân olmagın Nâbî merhûmun (12) sermâye-i dükkânçe-i ihtisâsi ya‘nî hem hidmet-kâr bâhirü‘l-ihlâs²¹⁶⁹ (13) hem şâgird hâssu‘l-hâssi olmuşdu[.] Kâbiliyyet-i mâder-zâd (14) isti‘dâd hüdâdâd ile zamân-ı kalilde hem şâ‘ir i‘câz tîrâz hem (15) kâtib inşâ-perdâz olub ع kâbil-i şâgird olân üstâd

108a

(1) olur üstâdda²¹⁷⁰ vefkınca Nabî merhûmî sad merhale geçmişdi[.] Nâbî (2) Musâhib Paşa‘ya dîvân Efendisi iken masraf kâtibi olub (3) kethüdâ oldukda yerine dîvân efendisi olmuşdu[.] Vezîr-i müşârünileyhin (4) vefâtına dek hidmet-i kitâbetinde²¹⁷¹ bulunub ba‘dehu kaleme mürâca‘at (5) ve dîvâna mülâzemet itmekle bi-hasebi‘l-isti‘dâd Beğlikçi olub (6) altı sene mikdârı mutasaddî-i umûr-

²¹⁵⁶ *bed-fercâmi* y ШИ, 127.

²¹⁵⁷ Речи нема у P2, 80б, p. 8.

²¹⁵⁸ *sühre* y P2 (80б, p. 8) и ШИ, 127.

²¹⁵⁹ Следи *deyü* y ШИ, 127.

²¹⁶⁰ دعمامه y P2 (80б, p. 11) и ШИ, 127.

²¹⁶¹ Следи ‘*azîm* y P2 (80б, p. 12) и ШИ, 127.

²¹⁶² Следи *ve* y P2, 80б, p. 18.

²¹⁶³ Следи *ve* y P2 (80б, p. 18) и ШИ, 127.

²¹⁶⁴ Нема *eyyâm* y P2, 80б, p. 21; *evân* уместо подвученог y ШИ, 128.

²¹⁶⁵ Подвученог нема y P2 (80б, p. 22) и ШИ, 128.

²¹⁶⁶ *dîvân-ı hümayûndan* y P2, 80б, p. 23; следи *olub* y ШИ, 128.

²¹⁶⁷ *terbiye-i* y ШИ, 128.

²¹⁶⁸ Подвученог нема y ШИ, 128.

²¹⁶⁹ *ihlâsı* y P2 (81a, p. 2.) и ШИ, 128.

²¹⁷⁰ *üstâddan* y P2, 81a, p. 5.

²¹⁷¹ *kitâbetde* y P2, 81a, p. 7.

i²¹⁷² dîvân ve fatânet ve ma'rifet (7) ile ser-âmed-i akrân olmagın yüz yedi târîhinde mansıb-ı riyâset²¹⁷³ (8) celîlü's-şân²¹⁷⁴ ile müşârün bi'l-benân ve pîrâye-bahş dîvân-ı (9) bülend-i eyvân oldu[.] Yüz sekizde gamz²¹⁷⁵ hussâd ile 'azl ve ib'âd (10) olunmuşken yüz dokuzda yine makâmına 'avd ve is'âd ile i'tâu' (11) l-kavs Râmîhâ müfâdına mürâ'ât olundu[.] Yüz on Muharreminde (12) vezîr-i a'zam Hüseyin Paşa tarafında²¹⁷⁶ mükâleme-i sulha murahhas ta'yîn (13) olunub nigâşte-i kilik-i müverrihîn olduğu üzere umûr-ı (14) musâlahaya nizâm virüb Şa'bânın yirmi üçüncü günü Edirne'ye (15) dâhil ve fevka'l-gâye iltifâta nâ'il oldu[.] Hattâ vezâret

108b

(1) teklîf olunub imtinâ' itmegın yine makâm-ı ri'asetde takrîr ile (2) tekrîm ve makâlîd-i umûr-i cümhûr keff-i kifâyetine teslîm olunub dört (3) sene mikdârı sûret-i ri'asetde vezîr-i ma'nevî olmuşdu[.] Yüz (4) on dört senesi²¹⁷⁷ Cemâzû'l-evvelisinde Dâltabanı²¹⁷⁸ pâ-nihâde-i dest-i (5) destûrî oldukda bunlara²¹⁷⁹ dahi ihtiyâr²¹⁸⁰ külfet-i vezâret zarûrî (6) iktizâ itmekle Şa'bânın sekizinci günü kubbe-nişîn ve Ramazân-ı (7) şerîfın yedinci günü Daltaban müskânında²¹⁸¹ mekîn olub şerefü' (8) l-mekân bi'l-mekân sürrî zâhir ve müstebîn oldu[.] 'Akl ve rüşd (9) ve²¹⁸² sedâd ile nakd-ı vakt 'amîdü'l-mülk ve gıpta-ı fermâ-yı ibn-i 'ibâd (10) iken eyyâm-ı sadâretinde muvaffak bi'l-hayr olamayub esâfil-i nâssdan (11) vukû'î isti'bâd olunan şürûr-i mefâside âlet ve mücerred-i icrâ-yı (12) 'garaz nefsi için zümre-i kitâbdan bir²¹⁸³ ehl-i 'irz adamın dîvânda (13) zarb-ı cûb ile hetk-i perde-i nâmûsuna mübâderet ve 'ale-rivâyet (14) fitne-i ma'hûde-i İstanbul'a²¹⁸⁴ îkâz-ı 'illet olub lehîb-i şerâre- (15) pâş fesâdın[ı]²¹⁸⁵ âb ü tâb tedbîr²¹⁸⁶ ile itfâ ve ihmâdı imkân

109a

(1) pezîr olmayacak[.] Bin yüz on beş senesi²¹⁸⁷ Rebî'u'l-âhirinin dokuzuncu (2) günü el-firâr-ı mimmâ lâ-yutâk²¹⁸⁸ sinîn-i mürselîn mezmûni ile 'amel (3) idüb BEYT Harem arayıcı²¹⁸⁹ zâde²¹⁹⁰ pinhân olduk Hay Râmî Çelebi (4) şân-ı vezâret bu mudur beyti şöhret bulmuşdu[.] Ol gâ'ile-i (5) hâ'ile ber taraf ve erbâb-ı şürûr ve fiten 'ulf tîğ-i telef oldukdan sonra (6) muvakkaf zuhûre²¹⁹¹ bürûz idüb Recebin on beşinci günü²¹⁹² (7) Kıbrıs Eyâleti ile teltîf olundu[.] Ba'dehu hükûmet-i Mısır

²¹⁷² Следи *ahkâm* у P2, 81a, p. 8.

²¹⁷³ Речи нема у P2 (81a, p. 9) и ШИ, 128.

²¹⁷⁴ Следи *ri'âset* у P2 (81a, p. 9) и ШИ, 128.

²¹⁷⁵ Следи *ve* у P2, 81a, p. 10.

²¹⁷⁶ *tarafından* у P2 (81a, p. 12) и ШИ, 128.

²¹⁷⁷ Речи нема у P2, 81a, p. 16-17.

²¹⁷⁸ *Daltaban* у P2 (81a, p. 17) и ШИ, 129.

²¹⁷⁹ *bunlar* у P2, 81a, p. 17.

²¹⁸⁰ *ihtiyârı* у P2, 81a, p. 17.

²¹⁸¹ *mekânında* у ШИ, 129.

²¹⁸² Речи нема у P2, 81a, p. 20.

²¹⁸³ *iki* у P2 (81a, p. 22) и ШИ, 129.

²¹⁸⁴ *İstanbul'u* у P2 (81a, p. 23) и ШИ, 129.

²¹⁸⁵ *fesâdın* у P2 (81b, p. 1) и ШИ, 129.

²¹⁸⁶ *tedbîri* у ШИ, 129.

²¹⁸⁷ Речи нема у P2, 81b, p. 2.

²¹⁸⁸ Следи *من* у P2, 81b, p. 2.

²¹⁸⁹ *'arabacısı* у ШИ, 129.

²¹⁹⁰ *zâdede* у ШИ, 129.

²¹⁹¹ *zuhûr* у P2, 81b, p. 5.

²¹⁹² Подвученог нема у P2, 81b, p. 6.

Kâhire²¹⁹³ (8) ile ahter-i bahtî zâhire²¹⁹⁴ olmuşken BEYT Çöb değerdî misvâ yümñ ze'âfât (9) ki vâcib şerr-i tabî'at ra-mükâfât müeddâsinca dâhiye-i dehyâ-yı 'azl (10) ile mecâzât ve Rodos Cezîresinde habs ile telâfî-i mâ-fât (11) olmagın istîlâ-yı enbûh ve²¹⁹⁵ endûh ile vefât eyledi[.] Sinni elli iki (12) müddet-i vezâreti yedi ay mikdârıdır[.] 'Akl ve rüşd ile yegâne-i zamân (13) zarîf ve nükte-dân hezl-i vecdi²¹⁹⁶ yeksân şâ'ir-i 'azbü'l-bünyân (14) idi[.] Ammâ hakk-ı nâ-şinâsı ve icrâ-yı resm-i²¹⁹⁷ bî-vefâyîde nâdire-i devrân²¹⁹⁸ (15) idi[.] NAZM Görmedim ben Râmî Paşa gibi bir hâzır cevâb her sözü

109b

(1) darbü'l-misâl her nüktesi fazlu'l-hitâb 'akl ve rüşd ile re'îs iken (2) 'adîmü'l-misl idi[.] 'İzz-i teşrîf sadâretle olunca kâm-yâb iyleyûb (3) tebdîl-i etvâr/atvâr öyle bed-hû oldu kim eylemezdi itdiği evzâ'ı (4) mecnûn irtikâb bû-yı hûn işmâm iderdi[.] Her sözü dîvânda (5) bî-sebeb eylerdi[.] Halkı mazhar haşm ve 'itâb böyle iken yine merhûmun (6) vücûdî 'âleme mahz-ı lutf idi[.] Resîm²¹⁹⁹ olmaz mahall-ı irtiyâb (7) sulh-ı râhat bahş-ı hayr-ı encâme oldu vâsıta hayr ile yâd itse- (8) ler nâmın[ı] sezâdır şeyh ve şâb cürm ve²²⁰⁰ taksîrin[i] karîn 'afv ve gufrân (9) ide hakk/idecek sa'â ve meşkûri ola ser-nâme-i hayr ve savâb nîk ü bed nüshada (10) mezkûr olan cümle sudûr olalar fazlın ile yâ Rabb rehâ-yâb (11) 'azâb her birinin edelim ihdâr ve en pâkına tâ'iben ihlâsla (12) ber Fâtiha temme'l-kitâb.²²⁰¹

(13) Sahib

(14) Molla Ahmed

(15) Necîb

(16) Efendi

(17) el-kâdî Prepol

²¹⁹³ *Kâhir* y P2, 816, p. 6.

²¹⁹⁴ *zâhir* y P2, 816, p. 7.

²¹⁹⁵ Речи нема у ШИ, 129.

²¹⁹⁶ وجبذی او جبذی y P2, 816, p. 10

²¹⁹⁷ *merâsim* y P2, 816, p. 11.

²¹⁹⁸ Следи *vezîr-i kesîrû'l-noksân* y ШИ, 130.

²¹⁹⁹ دسیم y P2 (816, p. 17) и ШИ, 130.

²²⁰⁰ Речи нема у P2, 816, p. 9.

²²⁰¹ Следи *Ketebehu'l-fakîrû El-HâcMustafa bin İbrâhîm gafere'l-lâhu te'âlâ lahumâ bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn, 1182 ??*

Литература

- Aktepe, M. Münir. „Çandarlı”. *İA* 8, 209-211.
- _____. „Çandarlı İbrâhim Paşa”. *İA* 8, 213-214.
- Altaylı, Yasemin. „Macarca Mektuplarıyla Budin Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa (1566-1578)”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi Dergisi* 49, no. 2 (2009): 157-171.
- Алтинај, Ахмед Рефик. *Соколовић*. Сарајево: 1924.
- Altınay, Ahmet Refik. Sokollu. İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1924.
- Андрејевић, Андреј. „Удео Мехмед-паше Соколовића у подизању Београда”. *Zbornik Filozofskog fakulteta* 11, no. 1 (1970): 432-442.
- Artan, Tülay. „The Kadirga Palace: An Architectural Reconstruction”. *Muqarnas* 10 (1993): 201-211.
- Atçıl, Muhammet Zahit. „State and Government in the Mid-Sixteenth Century Ottoman Empire: The Grand Vizierates of Rüstem Paşa (1544-1561)”, Ph.D. Dissertation, University of Chicago, 2015.
- Aşgın, Sait. „Osmanlı Sadrazamları Üzerine Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1992.
- Babinger, Franz. *Mehmed the Conqueror and His Time*. Princeton: Princeton University Press, 1978.
- Başar, Fahamedin. „Malkoçoğulları”. *İA* 27, 537-538.
- _____. „Pîrî Mehmed Paşa”. *Eİ2* 8, 307-308.
- Bekar, Cumhur. „The Rehabilitation of Constantine and His City: a Reaction to the Ottoman Tradition”. Application for Admission to Joint PhD Program in History and Middle Eastern Studies, Graduate School of Arts and Sciences, Harvard University, Writing Sample, 3.
- Börekçi, Günhan. „Factions and Favorites at the Court of Sultan Ahmed I (r. 1603-1617) and His Immediate Predecessors”. Ph.D Dissertation. The Ohio State University, 2010.
- Bursalı, Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri II*. İstanbul: Meral Yayınevi, 1972, 414-415.
- Gerlach, Stephan. *Türkiye Günlüğü 1573-1576* 1. Превод: Türkis Noyan. Kemal Beydili, ур. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.
- _____. *Türkiye Günlüğü 1577-1578* 2. Превод: Türkis Noyan. Kemal Beydili, ур. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.
- Gilles. Veinstein. „Sokollu Mehmed Paşa”. *International Encyclopedia of Islamic Dynasties*. New Delhi: Anmol Publications, 2005, 765-775.
- Gibb, E. J. W. *A History of Ottoman Poetry* 1-6. London: Luzac & Co, 1900.
- Gökbilgin, Tayyib. „İbrahim Paşa”. *İA* 5/2, 908-915.
- De Busbecq, Ogier. *Turkish Letters*. London: Eland, 2005.
- De Groot, A. H. „Mehmed Paşa Karamânî”. *Eİ2* 6, 995-996.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2015.
- Durstler, Eric R. *Venetians in Constantinople: Nation, Identity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006.
- Emecen, Feridun. „İbrahim Paşa, Makbul”. *Türkiye Diyanet Fakfi İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: ISAM, 2000, vol. 21, 333-335.
- _____. „Receb Paşa, Topal”. *İA EK-2*, 423-425.
- Encyclopaedia of Islam*. Second edition, 13 Vols. Leiden: Brill, 1986.
- Erginbaş, Vefa. „Enlightenment in the Ottoman Context: İbrahim Müteferrika and His Intellectual Landscape”. *Historical Aspects of Printing and Publishing in Languages of the Middle East (Papers from the Third Symposium on the History of Printing and Publishing in the*

- Languages and Countries of the Middle East, University of Leipzig, September 2008*), Geoffrey Roper yp. Leiden, Boston: Brill, 2014, 53-100.
- Zaman, Muhammad Qasim. „Wazîr”, *EI2* 11, 185-188.
- Imber, Colin H. „Mahmud Paşa”. *EI2* 6, 69-72.
- _____. *The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power*. New York: Palgrave Macmillan, 2002.
- İnalçık, Halil. „Ahmad Paşa Gedik”. *EI2* 1, 292-293.
- _____. „Mehmed the Conqueror and His Time”. *Speculum* 35, no. 3 (1960): 408-427.
- _____. „Mesîh Paşa”. *EI2* 6, 1025-1026.
- _____. „The Rise of Ottoman Historiography”. Peter Malcolm Holt и Bernard Lewis yp. *Historians in the Middle East*. London: 1962, 152-167.
- İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. *Historija osmanske države i civilizacije*. Sarajevo: Orijentalni institut, 2004.
- Jenkins, Hester Donaldson. *Ibrahim Pasha, Grand Vizir of Suleiman the Magnificent*. New York: Columbia University, 1911.
- Káldy-Nagy, Gyula. „Budın Beylerbeyi Mustafa Paşa”. *Belletín* 54 (1990): 649-663.
- Casale, Giancarlo. *The Ottoman Age of Exploration*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Katalog Gazi Husrev-begove biblioteke*.
- Kafadar, Cemal. *Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State*. Berkeley: University of California Press, 1995.
- Köksal, M. Fatih. „Münâzara”. *İA* 31, 580-581.
- Köprülü, Mehmed Fuad. „Osmânzâde Tâ'ib'e dâ'ir”. *Türkiyât mecmu'ası* II, 1928: 427-430.
- Krstić, Tijana. *Contested Conversions to Islam: Narratives of Religious Change in the Early Modern Ottoman Empire*. Stanford: Stanford University Press, 2011.
- Kunt, Metin. “Ethnic-Regional (Cins) Solidarity in the Seventeenth-Century Ottoman Establishment”. *International Journal of Middle East Studies* 5, no. 3 (1974): 233-239.
- _____. *The Sultans Servants: The Transformation of Ottoman Provincial Government, 1550-1650*. New York: Columbia University Press, 1983.
- Lowry, Heath. *The Nature of the Early Ottoman State*. Albany: State University of New York Press, 2003.
- Marinković, Mirjana. *Stara turska književnost*. Beograd: Filološki fakultet, 2012.
- Machiavelli, Niccolo. *The Prince*. Q. Skinner, и R. Price, yp. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Menage, V. L. „Devşirme”. *EI2* 2, 210-213.
- Mengi, Mine. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi: Edebiyat Tarihi-Metinler*. Ankara: Akçağ, 2004.
- Menzel, Theodor. “Othmân-zâde Aḥmed Tâ'ib”. *EI2* 8, 188-189.
- Muvekkit, Salih Sidki Hadžihuseinović. *Povijest Bosne*. Prijevod i komentari: Abdulah Polimac, Lamija Hadžiosmanović, Fehim Nametak, Salih Trako. Sarajevo: El-Kalem, 1998.
- Muftić, Teufik. *Arapsko-bosanski rječnik*. Sarajevo: El-Kalem, 1997.
- Necipoğlu, Gülrü. “A Kânûn for the State, A Canon for the Arts: Conceptualizing the Classical Synthesis of Ottoman Art and Architecture”. *Soliman le magnifique et son temps*, Actes du Colloque de Paris 7-10 Mars 1990. Ed. Gilles Veinstein. Paris: Galeries Nationales du Grand Palais, 1992.
- _____. *Architecture, Ceremonial, and Power: The Topkapı Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*. Cambridge, MA: MIT press, 1991.
- _____. *The Age of Sinan*. Princeton: Princeton University Press, 2005.
- Necipoğlu, Nevra. *Byzantium between the Ottomans and the Latins: Politics and Society in the Late Empire*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

- Nicol, Daniel. *The Last Centuries of Byzantium 1261-1453*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Özdemir, Nutku. "Festivities at Atmeydanı". *Hippodrom/Atmeydanı – A Stage for Istanbul's History* (двојезично издање). B.Pitarakis ур. Istanbul: Pera Muzesi Yayınari, 2010.
- Özcan, Abdülkadir. „Kara Murad Paşa”. *İA* 24, 363-365.
- _____. „Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa”. *İA* 26, 260-263.
- _____. „Osmanzâde Ahmed Tâib”. *İA* 34, 2-4.
- _____. *Fatih Sultan Mehmed: Kanunnâme-i Âl-i Osman* (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin). Istanbul: Kitabevi, 2007.
- _____. „Hadîkatü'l-Vüzerâ”. *İA* 15, 22-23.
- Peirce, Leslie. *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire*, New York: Oxford University Press, 1993.
- Pečevića, Ibrahim Alajbegović. *Historija 1520-1576. 1*. Prijevod, uvod i bilješke Fehim Nametak. Sarajevo: El-Kalem, 2000.
- _____. *Historija 1576-1640. 2*. Prijevod, uvod i bilješke Fehim Nametak. Sarajevo: El-Kalem, 2000.
- Popović, Toma. „Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 16-17 (1970): 93-99.
- Raby, Julian. „Mehmed the Conqueror's Greek Scriptorium”. *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 37 (1983): 15-34.
- Redhouse, James W. ed. *A Turkish and English Lexicon*. Istanbul: Çağrı Yayınları, 2006.
- Redhouse Sözlüğü: Türkçe-İngilizce Sözlük*. Istanbul: Sev Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş., 1999.
- Самарцић, Радован. *Мехмед Соколовић*. Београд: Завод за уџбенике, 1971.
- Selaniki Mustafa Efendi. *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*. Транскрипција: Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.
- Sourdel D. „al-Barâmika”. *EI2* 1, 1033-1036.
- Stern, Fritz, ур. *The Varieties of History: From Voltaire to the Present*. Лондон: Macmillan and Co Ltd, 1970.
- Coşkun, Menderes. „Estetik Nesir”. Talat Sait Halman, Osman Horata и др. ур. *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Stavrides, Theoharis. *The Sultan of Vezirs: The Life and Times of the Ottoman Grand Vizir Mahmud Pasha Angelovic (1453-1474)*. Leiden: Brill, 2001.
- Stern, S. M. „‘Alâ’ al-Dîn Beg”, *EI2* 1, 348.
- Taib, Osmanzade Ahmed. *Hadîkatü'l-Vüzerâ*. Gazi Husrev-begova biblioteka (Sarajevo), 3683 (3418).
- _____. *Hadîkatü'l-Vüzerâ*. Gazi Husrev-begova biblioteka (Sarajevo), 3667/2 (2037).
- _____. *Hadîkatü'l-Vüzerâ*. Gazi Husrev-begova biblioteka (Sarajevo), 3596 (1384/1).
- Taneri, Aydın. *Osmanlı imparatorluğu'nun kuruluş döneminde vezîr-i a'zamlık, 1299-1453*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974.
- Tezcan, Baki. *The Second Ottoman Empire: Political and Social Transformation in the Early Modern World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Terzioğlu, Derin. „The Imperial Circumcision Festival of 1582: An Interpretation”. *Muqarnas* 12 (1995): 84-100.
- Turan, Ebru. „Voices of Opposition in the Reign of Sultan Süleyman: the Case of İbrahim Pasha (1523-1536)”. *Studies on Istanbul and Beyond: The Freely Papers 2*. Philadelphia: University of Pennsylvania, Museum of Anthropology and Archeology, 2007, 23-35

- _____. "The Marriage of Ibrahim Pasha (ca. 1495-1536): The Rise of Sultan Süleyman's Favorite to the Grand Vizierate and the Politics of the Elites in the Early Sixteenth-Century Ottoman Empire". *Turcica* no. 41 (2009): 3–36.
- _____. "The Sultan's Favorite: İbrahim Pasha and the Making of the Ottoman Universal Sovereignty in the Reign of Sultan Süleyman (1516-1526)", Ph.D. Dissertation, University of Chicago, 2007.
- Turan, Şerafettin. „Dâvud Paşa, Koca". *İA* 9, 37-38.
- Тирковић, Сима. *Историја српског народа* 2. Београд: Српска књижевна задруга, 1982.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Çandarlı Vezir Ailesi*. Ankara: TTK, 1974.
- Fetvacı, Emine. „Viziers to Eunuchs: Transition in Ottoman Manuscript Patronage (1566-1617)". Ph.D. Dissertation. Harvard University, 2005.
- _____. „The Production of the *Şehnâme-i Selîm Hân*". *Muqarnas* 26 (2009): 236-315.
- Fleischer, Cornell. *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)*. Princeton: Princeton University Press, 1986.
- Handžić, Adem, ed. *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604*. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 2000, 2.
- _____, Muhamed Hadžijahić. „O progonu hamzevija u Bosni 1573. godine". *Prilozi za orijentalnu filologiju* 20-21 (1970/1971): 51-69.
- Hitti, Filip. *Istorija Arapa od najstarijih vremena do danas*. Sarajevo: Veselin Masleša, 1973.
- Šabanović, Hazim. *Bosanski pašaluk*. Sarajevo: Svjetlost, 1959.
- Çiçek, Kemal. „Osman Paşa, Özdemiroğlu", *İE* 33, 471-473.
- Чолић, Љиљана. „Ахмед Рефик Алтинај и почеци турске критичке историографије", у Зборник са научног скупа *Оријенталистика јуче, данас, сутра*. Београд: Филолошки факултет у Београду, 2019, 197-204.
- Şakiroğlu, Mahmut H. „Cıgalazâde Sinan Paşa". *İA* 7, 525-526.
- Şahin, Kaya. "Constantinople and the End Time: The Ottoman Conquest as a Portent of the Last Hour". *Journal of Early Modern History* 14 (2010): 317-354.
- Şentürk, Ahmet, Atillâ Ahmet Kartal. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008.
- Şefik Efendi. *Cevâhirü'l-Menâkıb*. MS Esad Efendi 2583. Süleymaniye Kütüphanesi (İstanbul).

Биографија аутора

Урош Дакић је рођен 16. октобра 1986. године у Ужицу, Република Србија. Основну и средњу школу је завршио у Бајиној Башти. 2005. године уписује Филолошки факултет Универзитета у Београду, одсек Оријенталистика, смер Оријентална филологија. 2010. године уписује двогодишње мастер студије из историје на Central European University у Будимпешти, смер Средњовековне студије, где је, након изучавања османске историје средњег и раног новог века, дипломирао са тезом под насловом „The Sokollu Family Clan and the Politics of Vizierial Households in the Second Half of the Sixteenth Century”. Докторске студије на Филолошком факултету Универзитета у Београду уписује 2013. године.

Академско интересовање Уроша Дакића обухвата историју, језик и књижевност. Добитник је више стипендија и учесник више конференција у земљи и иностранству. Радове је објављивао у земљи и иностранству.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Урош Дакић

Број досијеа 13016Д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Књижевно-историјски приказ институције великог везира у Османском царству на темељу рукописа дела *Hadikatü 'l-Vüzerâ* из Гази Хусрев-бегове библиотеке

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Урош Дакић

Број досијеа 13016Д

Студијски програм Језик, књижевност, култура

Књижевно-историјски приказ институције великог везира у Османском царству на
Наслов рада темељу рукописа дела *Hadikatü'l-Vüzerâ* из Гази Хусрев-бегове библиотеке

Ментор проф. Мирјана Маринковић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Књижевно-историјски приказ институције великог везира у Османском царству на темељу рукописа дела *Hadikatü'l-Vüzerâ* из Гази Хусрев-бегове библиотеке
која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.